

MATICA CRNOGORSKA 1993-2018

MATICA CRNOGORSKA 1993-2018

Izdavač

Matica crnogorska

Za izdavača

Ivan Ivanović

Redakcija

Branko Banjević

Ilija Despotović

Ivan Ivanović

Ivan Jovović

Vesna Kilibarda

Dragan Radulović, glavni urednik

Novica Samardžić

Marko Špadijer

Danka Barović, sekretar redakcije

MATICA CRNOGORSKA

1993–2018

MATICA
crnogorska

Podgorica
2018

A black and white photograph of a group of people, likely a community or church gathering. In the foreground, a man with a beard and glasses is looking towards the camera. Behind him, several other people are visible, some looking towards the camera and others looking away. The background shows a building with a large doorway and windows. The overall atmosphere is that of a formal or semi-formal event.

**PROGLAS O
MATICI CNOGORSKOJ**

PROGLAS O MATICI CRNOGORSKOJ

Objavljujemo da smo osnovali Maticu crnogorsku, kao kulturnu i naučnu ustanovu Crnogoraca i pripadnika drugih naroda koji Crnu Goru drže za svoju domovinu.

U vrijeme kada je naš narod protjeran iz svijeta, kada je zlo među nama, odlučili smo se da osnujemo jedno pribježište svima onima koji Crnoj Gori žele napredak ili u njoj traže svoje izvore i nadu da sačuvaju samopoštovanje.

Matica crnogorska izraz je potrebe da se stvori jedna kulturna zadruga, moderna i prilagodljiva, koja će čuvati i njegovati duhovnu baštinu i saradivati sa svim institucijama koje u tom duhu budu radile. Ona će nastojati da okupi što više umnih i vrijednih ljudi i da ozbiljnošću svojih stavova i programa postane uzoran kulturni pokret.

Želimo da Matica crnogorska pomogne savrmenim naraštajima da upoznaju Crnu Goru, zagledaju se u dubinu njenog postojanja i u njoj nađu pouzdan oslonac za budućnost. Mnoštvo našeg naroda pošlo je za drugim maticama, ali vjerujemo da u Crnoj Gori i po svijetu, gdje žive pripadnici našeg naroda, ima dosta ljudi koji će se identifikovati sa njenim imenom i njenim ciljevima, jer, kako je rečeno: „Naš narod maticom naziva onu pčelu koja svoj roj oko sebe skuplja i na plemenitu svrhu upućuje“.

Na području Crne Gore se prožimaju bogati slojevi mnoštva kultura. Taj multikulturni splet, raznovrsnost i bogatstvo, predstavljaju bazu za razvoj moderne kulture crnogorskog naroda. Matica će njegovati supstrate svih kultura u crnogorskom nasljeđu i osobito sve novo što iz tog nasljeđa nastaje. Matica će nastojati da crnogorske vrijednosti u kulturi, umjetnosti i nauci postanu poznate i da se njihovi dometi mjere evropskim kriterijumima.

Cetinje je izabrano za sjedište ovog kulturnog pregnuća, jer je ono uvijek bilo istinska crnogorska matica! Ka tom središtu vodiće svi putevi iz brojnih područnica.

Ovakve ustanove nastaju u tišini, a njihovo trajanje taloži plemenite slojeve kulture i prosvjete, čime stiče ljubav u svome narodu i poštovanje drugih. Kako je danas dio svakog poduhvata obavještavanje javnosti, odlučili smo se na ovaj Proglas, s nadom na odjek među svima koji o dobru svoje zemlje misle.

Cetinje,
22. maj 1993.

Osnivačka skupština
Matica crnogorska

**STATUTI
MATICE CRNOGORSKE**

Osnivačka skupština Matice crnogorske, na Cetinju dana 22. maja 1993.
donosi

STATUT MATICE CRNOGORSKE

I IME, SJEDIŠTE I PEČAT, SVRHA I PODRUČJE DJELOVANJA, PRIHODI MATICE CRNOGORSKE

Član 1.

Ime društva je: Matica crnogorska.

Matica crnogorska je društvena organizacija.

Sjedište Matice je na Cetinju.

Pečat društva je okrugao, prečnika 3,5 cm, u gornjem luku je napisano MATICA CRNOGORSKA, a u donjem je napisano mjesto sjedišta Matice – CETINJE, dok je u sredini pečata logotip Matice – stilizirana slova MCG.

Pečat ogranaka Matice crnogorske isti je kao gorepomenuti, osim što u donjem luku piše mjesto ogranka. Ako je ogranak u inostranstvu, onda u donjem luku u dva reda piše: mjesto sjedišta ogranka i ime države.

Član 2.

Svrha Matice crnogorske je čuvanje i njegovanje narodnog i kulturnog identiteta crnogorskog naroda i drugih naroda i narodnosti koji žive u Crnoj Gori na svim područjima duhovnog, naučnog i umjetničkog stvaralaštva.

Zato će Matica crnogorska naročito raditi na:

- učvršćivanju narodne i kulturne samosvijesti Crnogoraca u domovini i izvan domovine;
- proučavanju i zaštiti kulturno-istorijske baštine Crne Gore;

- unaprjeđivanju narodne prosvjete;
- izdavanju knjiga, časopisa i drugih publikacija, otvaranju knjižara, biblioteka, čitaonica i klubova;
- osnivanju i pomaganju osnivanja i rada kulturnih društava (pozorišnih, muzičkih, likovnih, folklornih i drugih);
- organizovanju umjetničkih, naučnih i stručnih tribina, skupova i predavanja;
- pokretanju i organizovanju naučnih, stručnih i društvenih projekata;
- organizovanju popularnih tečajeva za kulturno i privredno prosvjećivanje i uzdizanje;
- pomaganju umjetnika i naučnika, a ponajprije svojih članova;
- pomaganju nadarenih učenika i studenata u školovanju;
- okupljanju kulturnih djelatnike i svih onih koji su spremni ostvarivati svrhu i zadatke Matice crnogorske u kulturi, prosvjeti i nauci;
- saradnji sa umjetničkim, naučnim, stručnim i prosvjetnim društvima i ustanovama te sa vjerskim zajednicama u domovini i inostranstvu.

Matica crnogorska će se baviti i drugim djelatnostima koje bi mogle doprinijeti ostvarivanju njene svrhe i zadataka.

Član 3.

Zarad ostvarivanja svoje svrhe i zadataka Matica crnogorska organizovana je po odborima prema stručnom i interesnom usmjerenju članova.

Član 4.

Matica ima sljedeće odbore:

1. Odbor za nauku i jezik
2. Odbor za umjetnost i književnost

3. Odbor za prosvjetu i kulturu

4. Odbor za saradnju sa iseljenicima

Svaki odbor ima predsjednika i sekretara. Mandat odbora traje četiri godine.

Svaki odbor odgovara za svoj rad Skupštini Matice crnogorske.

Član 5.

Imovinu Matice čine:

- prihodi od članarine;
- dobrovoljnih priloga i darova;
- prihodi od izdavaštva i trgovačke djelatnosti;
- zadužbine i donacije;
- ostali prihodi.

II ČLANOVI MATICE, NJIHOVA PRAVA I DUŽNOSTI

Član 6.

Članovi Matice crnogorske su:

1. članovi
2. saradnici
3. počasni članovi
4. donatori.

Članove prima Upravni odbor na temelju pismeno izražene želje kandidata da postane članom Matice.

Kandidata obično preporučuje upravni odbor ogranka, a tamo gdje nema ogranka preporučuju ga dva člana Matice.

Na negativne odluke Upravnog odbora kandidat se može žaliti Skupštini Matice crnogorske.

Članovi su dužni da rade na ostvarivanju ciljeva i zadataka Matice u smislu odredaba Člana 2. ovog Statuta.

Počasne članove bira Skupština Matice crnogorske na prijedlog Upravnog odbora Matice crnogorske.

Donatori su pojedinci ili pravna lica koja Matici pomažu darom veće vrijednosti, a prima ih Skupština na prijedlog Upravnog odbora.

Član 7.

Članovi imaju pravo da biraju i budu birani u sva tijela Matice, na način predviđen ovim Statutom.

Svi članovi Matice crnogorske imaju popust na sva Matičina izdanja, kako to odredi Upravni odbor.

Član 8.

Članstvo u Matici prestaje na temelju lično napisane izjave o odricanju članstva, brisanjem iz članstva, isključenjem iz članstva ili smrću člana.

Član Matice crnogorske brisaće se iz članstva ako ne ispunjava svoje obaveze prema Matici. Odluku o tome donosi Upravni odbor. Protiv te odluke član se može pismeno žaliti Skupštini Matice. Njena odluka je konačna.

Član može biti isključen ako je njegovo djelovanje u suprotnosti sa Statutom i odlukama Matice. Odluku o isključenju donosi Sud časti. Protiv odluke o isključenju može se zatražiti revizija o kojoj odlučuje Skupština Matice crnogorske. Čim Sud časti donese odluku o isključenju, suspenduju se sva prava isključenoga do konačne odluke Skupštine.

III UPRAVNA TIJELA MATICE CRNOGORSKE

Član 9.

Upravna tijela Matice crnogorske čine:

1. Skupština Matice crnogorske
2. Upravni odbor Matice crnogorske
3. Predsjedništvo Matice crnogorske
4. Nadzorni odbor Matice crnogorske
5. Sud časti.

1. Skupština Matice crnogorske

Član 10.

Skupštinu Matice crnogorske čine članovi Upravnog odbora i delegati članova u ograncima. Na koliki će se broj članova u ograncima birati po jedan delegat, odlučuje Uprava u toku priprema zasijedanja Skupštine.

Skupštinu za izbor delegata članova u ogranku saziva Upravni odbor ogranka.

Skupština Matice crnogorske redovno zasijeda svake godine. Skupštinu saziva Upravni odbor najkasnije do kraja aprila godine u kojoj se održava zasijedanje Skupštine, određuje dan, mjesto i vrijeme održavanja, sastavlja prijedlog dnevnog reda te o svemu obavještava ogranke najmanje petnaest dana prije održavanja Skupštine.

Član 11.

Upravni odbor može sazvati vanredno zasijedanje Skupštine, a dužan je to učiniti kada to zahtijeva trećina članova ili ako to zahtijeva Nadzorni odbor Matice. Prilikom sazivanja vanrednog zasijedanja Skupštine Uprava je dužna navesti predmet rasprave.

Član 12.

Skupština može pravovaljano odlučivati ako je prisutna najmanje polovina ukupnog broja skupštinskih delegata.

Član 13.

Skupština Matice crnogorske:

- raspravlja i odlučuje o tome kako će se svrha Matice što bolje postići,
- raspravlja o radu ostalih upravnih tijela Matice;
- bira članove Upravnog odbora, osim članova delegata ogranka, te članove Nadzornog odbora i Suda časti;
- bira predsjednika, dva potpredsjednika, generalnog i poslovnog sekretara;
- razrješava dužnosti Upravni odbor, Nadzorni odbor i Sud časti;
- raspravlja i donosi odluke o molbama i žalbama pismeno podnesenim najmanje deset dana prije skupštinskog zasijedanja;
- mijenja Statut.

Član 14.

Skupštinskom zasijedanju predsjedava Predsjedništvo Matice.

O promjenama Statuta Skupština odlučuje dvotrećinskom većinom glasova prisutnih delegata.

Izbori po odredbama alineje 3. i 4. člana 13. obavljaju se tajnim glasanjem natpolovičnom većinom prisutnih delegata.

2. Upravni odbor Matice crnogorske

Član 15.

Upravni odbor čine: predsjednik, dva potpredsjednika, generalni sekretar i deset članova koje bira Skupština Matice crnogorske.

Sjednici Upravnog odbora može, s pravom člana Upravnog odbora, prisustvovati predsjednik svakog ogranka ili član Upravnog odbora ogranka kojega za to ovlasti Upravni odbor ogranka.

Član 16.

Upravni odbor redovno se sastaje svaka tri mjeseca, a po potrebi i kada ga sazove njegov predsjednik. Na temelju odluka Skupštine Matice crnogorske Upravni odbor organizuje ostvarivanje zadataka Matice.

Dužnosti Upravnog odbora su:

- da održava redovno veze sa svim ograncima, da im pomaže u njihovim djelatnostima i međusobno usklađuje njihove zadatke;
- da razvije i usklađuje izdavačku djelatnost Matice;
- da inicira organizovanje predavanja, tribina, skupova i tečajeva, naučne i stručne projekte;
- da brine o osnivanju knjižara, biblioteka, čitaonica i klubova;
- da pomaže svaku javnu djelatnost usmjerenu na očuvanje kulturnih dobara i razvijanje kulture u crnogorskom narodu;
- da dodjeljuje Matičine nagrade i pomoći umjetnicima i naučnicima;
- da osniva zadužbine;
- da održava veze sa Crnogorcima u inostranstvu na dobrobiti Crne Gore;
- da upravlja imovinom Matice crnogorske i nadzire njeno cjelokupno finansijsko poslovanje.

Upravni odbor obavljaće i druge poslove Matice crnogorske koji nijesu u djelokrugu ostalih tijela Matice crnogorske ili njenih ogranaka.

Član 17.

Radi što uspješnijeg obavljanja svojih poslova Upravni odbor osniva komisije prema vrsti posla. Komisije mogu biti stalne ili privremene.

Član 18.

Upravnom odboru mandat traje četiri godine.

Skupština Matice crnogorske na svojem vanrednom zasijedanju može i prije isteka mandatnog razdoblja razriješiti dužnosti pojedine članove Upravnog odbora ili sav odbor, ako je njihovo djelovanje u suprotnosti sa svrhom i sa odredbama Matice.

Član 19.

Upravni odbor na mjesto odbornika koji se zahvalio ili na drugi način prestao biti članom odbora može izabrati novog odbornika. Na taj način može biti zamijenjeno najviše šest odbornika.

3. Predsjedništvo Matice crnogorske

Član 20.

Predsjedništvo čine: predsjednik, dva potpredsjednika i generalni sekretar Matice. Svi su oni na istim mjestima u Upravnom odboru.

Član 21.

Predsjedništvo provodi odluke Skupštine Matice crnogorske te Upravnog odbora. Mandat predsjedništva traje četiri godine.

Član 22.

Maticu zastupa predsjednik.

Ako je predsjednik spriječen, zamjenjuje ga jedan od dva potpredsjednika ili generalni sekretar. Maticu crnogorsku kao pravno lice može zastupati opunomoćenik kojeg za to ovlasti predsjednik ili član predsjedništva koji ga zamjenjuje.

4. Nadzorni odbor Matice crnogorske

Član 23.

Nadzorni odbor ima pet članova, koji iz svojih redova biraju predsjednika. Mandat odbora traje četiri godine.

Nadzorni odbor može u svako doba pregledati poslovanje Matice i dokumentaciju Matice. O tome izvještava Upravni odbor a Skupštini crnogorskoj podnosi izvještaj o svom vođenju poslovanja Matice u svojem mandatnom razdoblju.

5. Sud časti Matice crnogorske

Član 24.

Sud časti ima pet članova, koji iz svojih redova biraju predsjednika. Mandat Suda časti traje četiri godine.

Sud časti donosi odluke predviđene ovim Statutom (čl. 8. st. 3.).

IV OPŠTE ODREDBE

Član 25.

Upravna tijela Matice crnogorske mogu donositi pravovaljane odluke ako je prisutno više od polovine članova.

Odluke se donose većinom glasova prisutnih članova, a ako većine nema, odlučuje predsjednikov glas.

V SLUŽBE MATICE CRNOGORSKE

Član 26.

Stručne, tehničke, upravne poslove obavlja posebna stručna služba sa potrebnim brojem zaposlenih.

Radom stručne službe upravlja poslovni sekretar kojeg postavlja Upravni odbor.

VI OGRANCI MATICE CRNOGORSKE

Član 27.

Ogranak Matice crnogorske može se osnovati u zemlji i inostranstvu, na području ili u mjestu gdje postoje uslovi.

Da bi se mogao osnovati ogranak Matice crnogorske mora postojati najmanje petnaest članova.

Ogranci samostalno djeluju na unapređivanju svrhe i zadatka Matice crnogorske.

Član 28.

Ogrankom Matice crnogorske upravlja Upravni odbor.

Upravni odbor ogranka bira se na skupštini članova koja se održava svake četvrte godine.

Upravni odbor donosi poslovnik o svojem radu. Poslovnik mora biti u skladu sa Statutom Matice crnogorske. Ako ogranak ima manje od petnaest članova, skupština ogranka ne bira upravni odbor već samo predsjednika, sekretara i blagajnika ogranka.

Član 29.

Skupština ogranka može i prije isteka mandatnog razdoblja razriješiti dužnosti članove Upravnog odbora ogranka ili čitav Upravni odbor, ako je njihovo djelovanje u suprotnosti sa svrhom, zadacima i odlukama Matice crnogorske.

Član 30.

Skupština Matice crnogorske može raspustiti ogranak ako njegova djelatnost nije u skladu sa svrhom Matice crnogorske i sa njenim odlukama.

VII POVJERENIŠTVA I POVJERENICI MATICE CRNOGORSKE

Član 31.

U mjestima gdje nema uslova da se osnuje ogranak Matice crnogorske, Matica crnogorska može osnovati povjereništva ili imenovati svoga povjerenika.

Mandat članova povjereništva i mandat povjerenika traje četiri godine.

Povjereništva ili povjerenik djeluju u sastavu obližnjeg ogranka Matice.

VIII MATICA CRNOGORSKA U INOSTRANSTVU

Član 32.

Svoje djelovanje u inostranstvu Matica crnogorska uskladiće sa pravnim normama države u kojoj će djelovati.

IX ZADUŽBINE MATICE CRNOGORSKE

Član 33.

Upravni odbor može od imovine Matice, od priloga ili od darova Matici osnivati zadužbine.

Ime, namjena i uprava nad zadužbinom reguliše se posebnim pravilnikom.

X JAVNOST RADA

Član 34.

Djelatnost Matice crnogorske i njenih ogranka je javna.

Izveštaji i drugi važniji dokumenti o djelovanju Matice crnogorske objavljuju se u cjelini ili u djelovima u izvještajima Matice crnogorske.

XI PRESTANAK RADA

Član 35.

O prestanku rada Matice odlučuje skupština Matice crnogorske.

Odluka o prestanku rada Matice je punomoćna ako je donesena sa tročtvrtnskom većinom glasova ukupnog broja delegata Skupštine.

Član 36.

Ako Matica mora da se raspusti, moraju se podmiriti imovinske obaveze Matice, a preostala se imovina pretvara u posebnu zadužbinu za pomoć crnogorskim umjetnicima i naučnicima i udruženjima koja imaju iste ciljeve kao i Matica.

Član 37.

Ovaj Statut donesen je na Osnivačkoj skupštini Matice crnogorske održane na Cetinju dana, 22. maja 1993.

Predsjednik
dr Božina Ivanović, s. r.

Na osnovu člana 6. Zakona o Matici crnogorskoj (Sl. list CG br. 21/08), čl. 12. i 49. Zakona o nevladinim organizacijama (Sl. list CG 39/11) Skupština Matice crnogorske (u daljem tekstu: Matica), na sednici održanoj dana 23. juna 2018. godine donijela je sljedeći

STATUT MATICE CRNOGORSKE

I OSNOVNE ODREDBE

Čl. 1.

Matica je, kao nevladina organizacija, osnovana 22. maja 1993. godine na Cetinju. Zakonom o Matici crnogorskoj, usvojenom u Skupštini Crne Gore 18. marta 2008, Matica nastavlja da ostvaruje svoje programske ciljeve i da vrši djelatnost od javnog interesa, kao samostalna organizacija u oblasti kulture.

Čl. 2.

Matica afirmiše kulturu i nacionalni identitet crnogorskog naroda i promovise i razvija multietnički karakter Crne Gore.

Čl. 3.

Matica djeluje u Crnoj Gori i drugim državama, đe za to postoje uslovi. Šedište Matice je u Podgorici, ulica Beogradska 24 c.

Čl. 4.

Matica je autonomna u obavljanju svoje djelatnosti.

Maticom upravljaju njeni članovi preko organa upravljanja.

Čl. 5.

Matica ima svoj pečat, štambilj i logo.

Pečat Matice je okrugao, promjera 30 mm. U sredini je logo Matice, stilizovano slovo M, u gornjem luku je natpis Matica crnogorska, ćirilično i latinično, a u donjem luku sedište - Podgorica.

Štambilj Matice je pravougaonog oblika, dimenzije 60 x 30 mm, u kojem su ispisani latinično i ćirilično nazivi Matica crnogorska, Podgorica, sa povlakom za ispisivanje datuma.

Čl. 6.

Dan Matice je 22. maj, dan njenog osnivanja.

II CILJEVI, ZADACI I DJELATNOST

Čl. 7.

Svrha Matice je čuvanje, njegovanje i afirmacija nacionalnog i kulturnog identiteta crnogorskog naroda i pripadnika drugih naroda koji žive u Crnoj Gori, na svim područjima duhovnog, naučnog i umjetničkog stvaralaštva i javnog života.

Čl. 8.

Matica crnogorska, radi ostvarivanja svojih programskih ciljeva obavlja sljedeće djelatnosti:

- razvija vrijednosti multietničkog i multikulturalnog demokratskog društva;
- učvršćuje i razvija nacionalni i kulturni identitet Crnogoraca;
- afirmiše nacionalni i kulturni identitet drugih naroda koji žive u Crnoj Gori;
- njeguje crnogorski patriotizam i produbljuje osjećanje i poštovanje građana za crnogorsku državnost;

- proučava i afirmiše kulturnu baštinu Crne Gore;
- utemeljuje i podstiče veze crnogorskog iseljništva sa Crnom Gorom;
- popularizuje istorijske i savremene vrijednosti koje su od vitalnog značaja za identitet i kulturni prosperitet Crne Gore;
- organizuje naučne i stručne skupove, izložbe, javne tribine i predavanja u cilju snaženja demokratskog, kulturnog i multinacionalnog identiteta Crne Gore;
- obavlja izdavačku djelatnost koja je u funkciji postavljenih programskih ciljeva;
- otvara knjižare, biblioteke, čitaonice i klubove;
- proučava crnogorski jezik;
- izdaje časopis „Matica“ i druge periodične publikacije;
- dodjeljuje nagrade i priznanja;
- saraduje sa državnim organima i javnim institucijama i drugim kulturnim i društvenim subjektima i organima samouprave na razvoju kulture i društva;
- saraduje sa stranim institucijama iz oblasti kulture, nauke i umjetnosti;
- razvija kontakte sa evropskim i svjetskim organizacijama, posebno maticama slovenskih naroda u oblasti kulture, nacionalnog identiteta, prosvjete, duhovnog života i zaštite univerzalnih vrijednosti;
- okuplja kulturne djelatnike i sve one koji su spremni da ostvaruju svrhu i zadatke Matice u kulturi, prosvjeti i nauci;
- razvija unutrašnju organizaciju i širi članstvo u cilju afirmacije svojih programskih ciljeva i snaženja javnog uticaja;
- pomaže umjetnike i naučnike, a ponajprije svoje članove;
- vrši i druge poslove u skladu sa Zakonom, Statutom, Programom i planovima rada.

III ČLANSTVO

Čl. 9.

Članstvo u Matici je dobrovoljno. Članovi Matice su stalni pomagači njene naučne i kulturne djelatnosti. Član Matice može postati svaki poslovno sposobni državljanin Crne Gore ili lice sa drugim državljanstvom, koji želi ostvarivati njen Program i prihvata uslove članstva.

Čl. 10.

Članstvo u Matici vodi se u jedinstvenoj evidenciji i dokazuje se članskom kartom, a u Godišnjaku Matice objavljuje se stanje članstva.

Čl. 11.

Članstvo Matice čine:

- članovi,
- počasni članovi
- donatori.

Čl. 12.

Članom Matice postaje se dobrovoljnim pristupanjem Matici, nakon potpisivanja pristupnice i dostavljanja biografije, čime se potvrđuje lična spremnost da se prihvati svrha i djelatnost Matice.

Status člana potvrđuje Upravni odbor.

Čl. 13.

Počasni članovi se biraju na Skupštini Matice, na predlog Upravnog odbora, iz reda naučnika, književnika i umjetnika, domaćih i stranih, koji su se istakli posebnim doprinosom crnogorskoj kulturi.

Čl. 14.

Donatori su dobrotvori Matice koji su u dužem periodu materijalno pomagali njen rad.

Donatore u članstvo Matice imenuje Upravni odbor.

Čl. 15.

Prava članova Matice su:

- realizacija Programa, cilja i svrhe Matice,
- učešće u projektima prema stručnim sposobnostima;
- učešće i odlučivanje u njenom radu,
- izbor u organe Matice,
- uživanje stručne i ostale pomoći sa područja djelovanja Matice,
- popust od 50% za sva izdanja Matice,
- besplatan primjerk Godišnjaka Matice.

Čl. 16.

Obaveze članova Matice:

- zaštita ugleda i interesa Matice u skladu sa ovim Statutom i odlukama upravnih tijela Matice,
- upoznavanje sa Programom Matice,
- širenje i afirmacija programa i djelatnosti Matice u javnosti,
- redovno plaćanje članarine i pomaganje djelatnosti Matice i na drugi način, u skladu sa svojim mogućnostima.

Čl. 17.

U Matici stranačka propaganda nije dopuštena. Članovi Upravnog odbora i drugih organa Matice ne mogu biti funkcioneri političkih stranaka, niti funkcioneri izvršne vlasti.

Čl. 18.

Članstvo u Matici prestaje:

- izraženom pismenom željom,
- zbog djelovanja suprotnog ciljevima Matice, odlukom Upravnog odbora,
- zbog neplaćanja članarine u periodu dužem od dvije godine;
- odlukom Suda časti,
- smrću.

IV UPRAVLJANJE

Čl. 19.

Organe Matice čine:

1. Skupština,
2. Upravni odbor,
3. Predsjednik,
4. Generalni sekretar,
5. Nadzorni odbor i
6. Sud časti.

IV 1. Skupština Matice crnogorske

Čl. 20.

Skupštinu Matice crnogorske čine delegati ogranaka i članovi organa Matice.

Lica iz stava 1. ovog člana čine delegate Skupštine Matice.

Upravni odbor donosi odluku kojom propisuje ukupan broj delegata po ograncima koji čine Skupštinu Matice.

Čl. 21.

Skupština Matice zasijeda jedanput godišnje. Svake četvrte godine skupština je izborna. Skupštinu saziva predsjednik na osnovu odluke Upravnog odbora, kojom se određuje dan, mjesto i vrijeme održavanja, prijedlog dnevnog reda, te o svemu obavještava delegate i šalje materijal najkasnije petnaest dana prije održavanja Skupštine.

Upravni odbor pojedinog ogranka Matice organizuje i sprovodi izbor svojih delegata koji učestvuju u radu Skupštine.

Član 22.

Predsjednik može sam ili na osnovu odluke Upravnog odbora, sazvati vanredno zasijedanje Skupštine, a dužan je to učiniti kada to zahtijeva trećina članova Matice ili ako to zahtijeva Nadzorni odbor Matice. Prilikom sazivanja vanrednog zasijedanja Skupštine, predsjednik je dužan navesti predmet rasprave i razloge sazivanja vanrednog zasijedanja Skupštine.

Član 23.

Skupština može punovažno odlučivati ako je prisutna najmanje polovina ukupnog broja predviđenih delegata.

Skupština donosi odluke natpolovičnom većinom glasova prisutnih delegata.

Član 24.

Skupština Matice:

- raspravlja i odlučuje o tome kako će se svrha Matice što bolje postići,
- donosi Statut;
- raspravlja o radu ostalih organa Matice;
- bira i razrješava predsjednika i generalnog sekretara;

- bira i razrješava članove Upravnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti;
- bira počasne članove Matice;
- raspravlja o izvještajima Upravnog odbora i Nadzornog odbora između dva zasijedanja;
- odlučuje o drugim pitanjima koja po duhu Statuta i Zakona o Matici crnogorskoj njoj pripadaju.

Član 25.

Skupštinskom zasijedanju predšedava predsjednik Matice.

Zasijedanje Skupštine vode predsjednik i generalni sekretar.

Čl. 26.

Skupština odlučuje javnim glasanjem, osim kod izbora članova upravnih tijela Matice, kada se primjenjuje tajno glasanje, ako Skupština drugačije ne odluči.

IV 2. Upravni odbor

Član 27.

Upravni odbor čine: generalni sekretar i četiri člana koje bira Skupština Matice.

Član 28.

Upravni odbor je najviši izvršni organ koji rukovodi radom Matice između dvije Skupštine. Upravnim odborom rukovodi i saziva ga generalni sekretar.

Upravni odbor redovno se sastaje svaka tri mjeseca, ili po potrebi kad ga sazove generalni sekretar.

Upravnim odborom, u slučaju spriječenosti generalnog sekretara, rukovodi najstariji član Upravnog odbora.

Dužnosti Upravnog odbora su da:

- održava veze sa odborima, ograncima i povjerenicima, pomaže im u njihovim djelatnostima i usklađuje njihove zadatke;
- održava veze sa crnogorskim iseljeništvom;
- odobrava planove odbora Matice;
- utvrđuje izdavački plan Matice i usklađuje izdavačku djelatnost ogranaka;
- imenuje urednike za pojedina izdanja Matice;
- imenuje glavnog urednika i redakciju časopisa Matice;
- donosi Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta i druga opšta akta;
- postavlja poslovnog sekretara Matice, rješava o prijemu radnika za sva radna mjesta u Matici;
- donosi godišnji finansijski plan;
- odlučuje o visini ličnih primanja zaposlenih i stalnih honorara izabranih lica,
- inicira organizovanje predavanja, tribina, skupova i tečajeva, naučne i stručne projekte;
- brine o osnivanju knjižara, biblioteka, čitaonica i klubova;
- brine o plasmanu i promocija izdanja Matice;
- pomaže svaku javnu djelatnost usmjerenu na očuvanje kulturnih dobara i razvijanje kulture;
- donosi odluke o postupku kandidovanja organa Matice;
- imenuje žiri za dodjelu Matičine nagrade;
- imenuje predstavnike Matice kad su pozvani da u ime nje sudjeluju u tijelima;

- osniva zadužbine;
- upravlja imovinom Matice i nadzire njeno cjelokupno finansijsko poslovanje;
- potvrđuje status člana Matice, odlučuje o prestanku članstva u skladu sa ovim Statutom i vodi evidenciju članstva Matice;
- utvđuje iznos članarine i način plaćanja;
- usvaja Poslovnik o svom radu;
- provodi odluke Suda časti.

Sjednica Upravnog odbora može se zakazati na inicijativu tri člana.

Upravni odbor obavlja i druge poslove Matice koji nijesu u djelokrugu ostalih njenih tijela.

Član 29.

Upravnom odboru mandat traje četiri godine.

Skupština Matice može razriješiti dužnosti člana Upravnog odbora, ako je njegovo djelovanje u suprotnosti sa svrhom i odredbama Matice.

Član 30.

Upravni odbor može birati novog člana na mjesto onog koji je na bilo koji način prestao biti članom Upravnog odbora. Na taj način može biti zamijenjeno najviše dva člana.

IV 3. Predsjednik Matice

Član 31.

Predsjednik Matice:

- predstavlja Maticu;

- predšedava Skupštinom i saziva njene šednice;
- po svojoj volji učestvuje u radu Upravnog odbora i predlaže rješavanje pitanja iz nadležnosti Upravnog odbora;
- potpisuje opšta akta Matice;
- brine se o sprovođenju odluka upravnih tijela;
- potvrđuje izbor predšednika ogranaka;
- dodjeljuje u ime Matice nagrade i priznanja.

IV 4. Generalni sekretar

Član 32.

Generalni sekretar je lice ovlašteno za zastupanje Matice.

Generalni sekretar:

- rukovodi Upravnim odborom;
- saraduje sa predšednikom Matice;
- koordinira rad odbora, ogranaka i drugih radnih tijela Matice;
- stara se o pripremi materijala za Upravni odbor i Skupštinu i o izvršavanju njihovih odluka;
- obavlja dužnost finansijskog nalogodavca;
- nadzire rad Stručne službe Matice;
- stara se o redovnom izlaženju publikacija Matice;
- brine se o vođenju evidencije članstva i naplati članarine;
- obavlja i druge dužnosti u skladu sa zakonom, kao i one dužnosti koje nijesu u nadležnosti drugih organa.

U slučaju spriječenosti generalnog sekretara u obavljanju dužnosti, poslove preuzima predšednik Matice.

IV 5. Nadzorni odbor Matice

Član 33.

Nadzorni odbor ima pet članova, koji iz svojih redova biraju predsjednika. Mandat odbora traje četiri godine.

Nadzorni odbor može u svako doba pregledati poslovanje i dokumentaciju Matice. O tome izvještava Upravni odbor i Predsjednika a Skupštini Matice podnosi izvještaj o poslovanju Matice.

Nadzorni odbor radi u skladu sa svojim poslovníkom.

Nadzorni odbor punovažno radi samo ukoliko je prisutno više od polovine njegovih članova.

Odluke donosi većinom glasova.

Mandat Nadzornog odbora traje četiri godine.

IV 6. Sud časti Matice

Član 34.

Sud časti ocjenjuje da li je ponašanje člana Matice, u skladu sa Statutom, i ima ovlašćenje da izriče mjere opomene i iskljućenje iz članstva.

Sud časti ima nadležnost za sve članove Matice.

Postupak pred Sudom časti može pokrenuti bilo koji član, upravno ili radno tijelo Matice.

Sud časti donosi odluke prema svom Poslovníku.

Sud časti ima pet članova, koji iz svojih redova biraju predsjednika.

Sud časti radi u skladu sa svojim poslovníkom.

Sud časti punovažno radi samo ako je prisutno više od polovine njegovih članova.

Odluke donosi većinom glasova.

Mandat Suda časti traje četiri godine.

V ORGANIZACIJA MATICE

Član 35.

Radi obavljanja poslova i zadataka određenih Statutom, Matica formira Savjet Matice crnogorske, odbore, ogranke, povjerenike i uredništva, redakcije, sekcije, žirije i druga tijela.

V 1. Savjet Matice crnogorske

Član 36.

Savjet je savjetodavno tijelo koje se brine o kontinuitetu programskog djelovanja i svrhe postojanja Matice crnogorske. Čine ga bivši predsjednici i generalni sekretari Matice i aktuelni predsjednik. Članstvo u Savjetu je doživotno. Savjet može da inicira dugoročne projekte Matice i razmatra realizaciju godišnjih planova rada. Svoje mišljenje i prijedloge upućuje Upravnom odboru Matice. Savjet se sastaje po potrebi na poziv predsjednika Matice.

V 2. Odbori Matice

Član 37.

Matica crnogorska ima četiri odbora: Odbor za identitet, Odbor za izdavaštvo, Odbor za koordinaciju rada ogranaka i Odbor za saradnju sa iseljenicima i međunarodne veze.

Odborom rukovodi sekretar koji je jedan od članova Upravnog odbora.

Odbore čine članovi Matice crnogorske opredijeljeni za rad u njima. Odbori rade na osnovu svojih Pravilnika, koji moraju biti u skladu sa Statutom, godišnjim i višegodišnjim planom rada, koje odobrava Upravni odbor.

Odluke o osnivanju novih, spajanju i ukidanju postojećih odbora donosi Skupština, uz obrazloženi prijedlog Upravnog odbora.

V 3. Ogranци Matice

Član 38.

Ogranak Matice može se osnovati u zemlji i inostranstvu, na području ili u mjestu đe za to postoje uslovi.

Da bi se mogao osnovati ogranak Matice mora postojati najmanje deset članova. Na području iste jedinice lokalne samopurave ne mogu djelovati dva ogranka.

Ogranci djeluju samostalno u skladu sa Statutom Matice i u koordinaciji sa njenim organima na unapređivanju svrhe i zadatka Matice.

Član 39.

Ogrankom Matice upravlja Upravni odbor koji mora imati najmanje predsjednika, sekretara i blagajnika. Predsjednika ogranka potvrđuje predsjednik Matice.

Upravni odbor ogranka bira se na skupštini članova koja se održava svake četvrte godine.

Upravni odbor donosi poslovnik o svojem radu. Poslovnik mora biti u skladu sa Statutom Matice.

Član 40.

Ogranak jednom godišnje podnosi izvještaj generalnom sekretaru Matice o svom radu i stanju članstva. O prijedlozima izdavačkih planova ogranka raspravlja se istovremeno sa planom izdanja Matice i oni moraju biti potvrđeni i usklađeni.

Član 41.

Skupština Matice crnogorske može raspustiti ogranak ako njegova djelatnost nije u skladu sa svrhom Matice crnogorske i sa njenim odlukama.

V 4. Povjerenici Matice

Član 42.

U mjestima đe još nema uslova da se osnuje ogranak Matice, Upravni odbor Matice može imenovati povjerenika.

Povjerenik djeluju u dogovoru sa predsjednikom Matice.

V 5. Matica u inostranstvu

Član 43.

Svoje djelovanje u inostranstvu Matica usklađuje sa zakonima države u kojoj osniva svoj ogranak ili imenuje povjerenike.

VI DONOŠENJE ODLUKA

Član 44.

Organi Matice mogu donositi punovažne odluke većinom glasova članova.

VII STRUČNA SLUŽBA MATICE

Član 45.

Stručna služba se brine za nesmetano programsko i finansijsko djelovanje Matice.

Tehničke, administrativne, organizacione i druge operativne poslove obavlja Stručna služba, kao posebna organizaciona jedinica.

Radom Stručne službe rukovodi poslovni sekretar, kojeg bira i razrješava Upravni odbor.

Član 46.

Prava, obaveze i odgovornosti Stručne službe i zaposlenih u njoj uređuju se aktima utvrđenim u skladu sa zakonom i Statutom Matice, koje donosi Upravni odbor Matice.

Upravi odbor bira i raspoređuje lica za rad u Stručnoj službi prema uslovima predviđenim Aktom o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta. Saglasnost na akt o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta daje Vlada Crne Gore.

VIII FINANSIRANJE

Član 47.

Matica obezbjeđuje sredstva za ostvarivanje svojih ciljeva i zadataka, za održavanje i uvećavanje svoje imovine i za svoj rad:

- iz budžeta Crne Gore;
- od zadužbina, legata i fondova;
- od zavještanja, poklona i priloga;
- od članarine;
- od prodaje svojih izdanja;
- od raspolaganja svojom imovinom;
- iz poslovne saradnje i
- iz drugih izvora u skladu sa zakonom i Statutom

Sredstva iz stava 1, alineja 1 ovog člana obezbjeđuju se na osnovu godišnjeg programa Matice, na koji saglasnost daje Vlada.

IX EVIDENCIJA I DOKUMENTACIJA

Član 48.

Matica vodi evidenciju i dokumentaciju i to:

- knjigovodstvo u skladu sa važećim propisima i međunarodnim računovodstvenim standardima;
- knjigu odluka Upravnog odbora i drugih tijela Matice;
- zapisnike i izvještaje o radu radnih tijela Matice i

- drugu dokumentaciju koja je propisana zakonom ili odlukama Upravnog odbora.

X JAVNOST RADA I POSLOVNA TAJNA

Član 49.

Djelatnost Matice je javna.

Izvyještaji i drugi važniji dokumenti o djelovanju Matice objavljuju se u cjelini ili u djelovima u Godišnjaku Matice, koji se publikuje kao materijal za Skupštinu.

Član 50.

Matica obavještava javnost, zainteresovane organe i ustanove putem svojih publikacija, saopštenja i na drugi pogodan način.

O obavještavanju javnosti o radu Matice staraju se predsjednik i generalni sekretar.

Član 51.

Poslovni sekretar je odgovoran za zaštitu i čuvanje podataka koji se, na osnovu zakona, ne mogu javno razmatrati, kao i dokumenata koje je Upravni odbor odredio kao poslovnu tajnu.

XI AKTA MATICE

Član 52.

Statut je osnovni opšti akt Matice.

Druga opšta akta moraju biti u saglasnosti sa Zakonom o Matici i Statutom.

Član 53.

Statut i druga opšta akta mijenjaju se na način i po postupku predviđenom za njihovo donošenje. O promjenama Statuta Skupština odlučuje dvotrećinskom većinom prisutnih delegata.

Opšta akta objavljuju se isticanjem na oglasnoj tabli u Matici i stupaju na snagu osmog dana od dana oglašavanja. Opšta akta se štampaju u Godišnjaku Matice.

Član 54.

Organizacija rada i opšta akta utvrđena ovim Statutom uskladiće se u roku od godinu dana od donošenja ovog statuta.

XII TRAJANJE I PRESTANAK RADA

Član 55.

Trajanje Matice je neograničeno.

Član 56.

O prestanku rada Matice odlučuje Skupština Matice.

Odluka o prestanku rada Matice je punovažna ako je donesena tročetvrtinskom većinom glasova ukupnog broja delegata Skupštine.

Član 57.

Ako se Matica raspusti, moraju se podmiriti imovinske obaveze Matice, a preostala se imovina pretvara u posebnu zadužbinu za pomoć crnogorskim umjetnicima, naučnicima i udruženjima koja imaju iste ciljeve kao i Matica.

XIII ZAVRŠNA ODREDBA

Član 58.

Ovaj Statut stupa na snagu danom usvajanja na Skupštini Matice.

Danom stupanja na snagu ovog Statuta, prestaje da važi Statut usvojen na Skupštini Matice 22. maja 2013. godine.

**Predsjednik
Dragan Radulović**

Podgorica, 23. jun 2018.

**ZAKON O
MATICI CRNOGORSKOJ**

Na osnovu člana 95 tačka 3 Ustava Crne Gore
donosim

UKAZ

O PROGLAŠENJU ZAKONA O MATICI CRNOGORSKOJ

Proglašavam Zakon o Matici crnogorskoj, koji je donijela Skupština Crne Gore na drugoj sjednici prvog redovnog zasijedanja u 2008. godini, dana 18. marta 2008. godine.

Broj: 01-643/2

Podgorica, 24. marta 2008. godine

Predsjednik Crne Gore,
Filip Vujanović, s.r.

**ZAKON
O MATICI CRNOGORSKOJ**

Član 1.

Matica crnogorska (u daljem tekstu: Matica), osnovana 1993. godine na Cetinju, nastavlja da ostvaruje svoje programske ciljeve i da vrši djelatnost od javnog interesa u skladu sa ovim zakonom, kao samostalna organizacija u oblasti kulture.

Član 2.

Matica afirmiše kulturu i nacionalni identitet crnogorskog naroda i promoviše i razvija multietnički karakter Crne Gore.

Član 3.

Matica je autonomna u obavljanju svoje djelatnosti u skladu sa ovim zakonom.

Maticom upravljaju njeni članovi preko organa upravljanja.

Član 4.

Matica ima svojstvo pravnog lica.

Sjedište Matice je u Podgorici.

Član 5.

Rad Matice je javan.

Član 6.

Matica ima Statut.

Statutom se uređuje: unutrašnja organizacija, prava i obaveze članova, organi upravljanja, kao i druga pitanja koja su od značaja za rad i djelovanje Matice.

Član 7.

Matica, radi ostvarivanja svojih programskih ciljeva, obavlja sljedeće djelatnosti:

- razvija vrijednosti multietničkog i multikulturalnog demokratskog društva;
- učvršćuje i razvija nacionalni i kulturni identitet Crnogoraca;
- afirmiše nacionalni i kulturni identitet drugih naroda koji žive u Crnoj Gori;

- utemeljuje i podstiče veze crnogorske dijaspore sa Crnom Gorom;
- proučava i afirmiše historijsko-kulturnu baštinu Crne Gore;
- popularizuje historijske i savremene vrijednosti koje su od vitalnog značaja za identitet i kulturni prosperitet Crne Gore;
- organizuje javne tribine i predavanja u cilju snaženja demokratskog kulturnog i multinacionalnog identiteta Crne Gore;
- obavlja izdavačku djelatnost koja je u funkciji postavljenih programskih ciljeva;
- razvija unutrašnju organizaciju i širi članstvo u cilju afirmacije svojih programskih ciljeva i snaženja javnog uticaja;
- saraduje sa domaćim i stranim institucijama iz oblasti kulture, nauke i umjetnosti;
- vrši i druge poslove u skladu sa svojim statutom, programima i planovima rada.

Član 8.

Matica se finansira iz budžeta Crne Gore, donacija, poklona, članarine i iz drugih izvora u skladu sa zakonom.

Član 9.

Crna Gora obezbjeđuje prostorne i materijalne uslove za rad Matice.

Sredstva za rad Matice, u cilju finansiranja njenih programskih aktivnosti i rada stručne službe, obezbjeđuju se iz budžeta Crne Gore.

Član 10.

Za obavljanje stručnih, tehničkih, administrativnih i drugih poslova Matica obrazuje stručnu službu.

Na akt o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u stručnoj službi Matice saglasnost daje Vlada Crne Gore.

Član 11.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Republike Crne Gore“.

SU-SK Broj 01-89/13-05

Podgorica, 18. marta 2008. godine

Skupština Crne Gore

Predsjednik,

Ranko Krivokapić, s. r.

**PROGRAMI
MATICE CRNOGORSKE**

Matica crnogorska smatra neophodnim da prezentira svoj pogled na sadašnjost i budućnost Crne Gore u vremenu i prilikama koje sobom nose raskršća vjekova i milenijuma. Razloge za to ona vidi u opomenama istorije, prijetnjama sadašnjice i zahtjevima budućnosti za temeljne promjene u svijesti ljudi i njihovim odnosima u društvu u kome žive i stvaraju, pa zato donosi program

CRNA GORA PRED IZAZOVIMA BUDUĆNOSTI

I VRIJEME SADAŠNJE

1. Raspad države i sistema

Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je promijenio odnose u regionu. Ništa na ovom prostoru, nakon svega, ne može biti kao što je bilo. Ideja jugoslovenstva, kojoj su drugi prilazili sa mnogo manje idealizma a više pragmatičnosti u ostvarivanju svojih državnih ili nacionalnih interesa, srušena je u nemjerljivim materijalnim gubicima i sahranjena zajedno sa hiljadama ljudskih života.

Uz dramatičnost i tragiku raspada prethodne Jugoslavije, odvija se i suštinska promjena sistema političko - ekonomskih odnosa, što je istorijska prekretnica. Praznina koja je nastala rušenjem koncepta socijalističkih odnosa društvenog vlasništva, raspad tržišta i ekonomskih veza prethodne zajednice, uz međunarodnu izolaciju (zbog svrstavanja uz propali velikodržavni koncept), dovela je kompletnu privredno - ekonomsku strukturu Crne Gore pred kolaps, a najveći broj stanovnika do praga bijede. Nepostojanje pravnog sistema, karakteristično za zemlje koje nemaju jasan program prevazilaženja procesa tranzicije, stvorilo je mogućnost da malobrojni sloj na vlasti i uz vlast, prisvoji neograničenu političku moć i materijalne vrijednosti.

Bez jasnog i samostalno izgrađenog državnog koncepta, ili bolje reći ostajanje na klackalici između saznanja da se sa svijetom mora saradivati po pravilima toga svijeta i nespregnosti da se napravi potpuna distanca od

partnera koji pred tim svijetom nosi ogromnu hipoteku od koje ne može ili čak neće da se oslobodi, samo produžava agoniju crnogorske ekonomije i društva. U takvim okolnostima, bez samostalne moći odlučivanja, ne može biti govora o izgradnji realne ekonomske strategije, niti suštinskog preokreta u položaju Crne Gore i njenih građana.

Raspad Jugoslavije zatekao je Crnu Goru nespremnu, iscrpljenu socijalno - ekonomskim potresima koji su označavali kraj jednog sistema. Podijeljena, dezorjentisana i izmanipulisana propagandom ona je poklekla pred dobro organizovanim naletom srpskog nacionalizma. Jugoslavija je nestala u zbivanjima 1988/89. godine u Crnoj Gori, ali to nije bio i jedini put kad je Crna Gora imala i propustila istorijsku šansu da svojim promišljenim i nezavisnim stavom bude onaj mali preteg koji može okrenuti događaje u drugom pravcu, ili ih učiniti manje bolnim i tragičnim. Sukob interesa velikih sila i rivalstvo balkanskih nacionalističkih projekata, određuju sudbinu naroda ovog prostora više od jednog stoljeća. Crna Gora ni ovaj put nije imala strategiju koja bi sačuvala njen državni integritet, ako se strategijom ne smatra da se u mutnim vremenima „Crna Gora mora držati Srbije“. Ništa, izgleda, nije naučeno iz prošlosti. Mnoga crnogorska žrtvovanja ubrzo su bila zaboravljena ili čak ostala da služe za šalu i podsmijeh. Nakon svega čovjek se mora naći pred pitanjem: može li, konačno, doći vrijeme razuma u Crnoj Gori, jesu li stasale generacije koje će shvatiti da voditi računa o sebi i svome interesu nije grijeh, nego vrlina?

2. Crna Gora u federaciji

U treću Jugoslaviju Crna Gora je ušla na neregularan način, kao i u prvu Jugoslaviju, 1918. prvi put je izrežirana skupština, a ovaj put jedan referendum. Oba puta je cilj bio da se dā forma rješenju koje je odredila srpska vlast. Građanima Crne Gore nije data prilika da u miru, slobodno odluče o sudbini svoje države. O sudbini Crne Gore rješavano je na kraju Prvog svjetskog rata, nakon što je tim i prethodnim ratovima, koje je vodila zajedno sa Srbijom, i prije svega za Srbiju, bila iscrpljena ogromnim ljudskim stradanjima i nezapamćenom glađu, da bi i njoj i njenoj dinastiji, koje su bile na strani sila pobjednica, bio udaren žig izdaje. Ovaj put je o sudbini Crne Gore odlučeno u okolnostima rata i međunarodne izolacije. Samo referendumsko pitanje i način kako je sproveden ostaće kao primjer manipulacije sopstvenim narodom. Takvog izjašnjavanja nije bilo u Srbiji.

Prva Jugoslavija nastala je, pored svih drugih okolnosti, kao nastojanje politike Srbije da ostvari svoj ideal „svi Srbi u jednoj državi“, kroz državu južnoslovenskih naroda, kad već sile saveznice nijesu bile spremne da prihvate formiranje Velike Srbije. I današnja Jugoslavija je, u osnovi, nastala na istim namjerama. Ona je, zapravo, nastala onog dana kada je predsjednik Srbije, osjećajući se moćnim, odbio da prihvati Haški sporazum o formiranju Saveza jugoslovenskih država, a predsjednik Crne Gore povukao svoj potpis sa tog dokumenta, iako je za njegovo prihvatanje i ravnopravan tretman Crne Gore imao i odluku Skupštine Crne Gore. U ovakvoj državi Crna Gora niti jeste niti objektivno može biti ravnopravna.

Za crnogorski narod je stvaranje sadašnje federacije bila još jedna obmana, smišljena kalkulacija spskog političkog vođstva. S jedne strane, željela se zadržati uz sebe Crna Gora sa njenim resursima i morem, a pred svjetskom javnošću održati iluzija kontinuiteta, računajući ne samo na beneficije koje iz toga proizilaze, već i na izbjegavanje odgovornosti za ljudske i materijalne gubitke, u ratu koji treba prikazati kao nametnut, a ne, u najvećoj mjeri, svojom politikom izazvan. Otuda i zadržavanje imena Jugoslavija nije plod sentimenta, već samo dio te kalkulacije. Željelo se da se makar privremeno i na brzinu stvori jedna provizorna država - matica, kojoj će, nakon što se, kao što se sa sigurnošću računalo, dobije rat u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, jednostavno biti priključene sve „srpske zemlje“ i tako ostvariti san o Velikoj Srbiji i „Srbima u jednoj državi“. Kako se takav plan pokazao neostvarljivim, sadašnja federacija je za srpsko vođstvo postala „minimalno rješenje“, dovoljno da se pred sopstvenom javnošću opravdaju istorijski promašaji, da se umanjí osjećaj poraza jedne sulude politike, a da se pred međunarodnim faktorima još uvijek može potezati argumenat kontinuiteta i prava na sukcesiju.

Stvorena na ovakvoj politici i kalkulaciji, ovakva zajednica nije mogla niti će moći stvarno zaživjeti. Ustav nove federacije donešen je na brzinu, pod pritiskom da se država konstituiše po svaku cijenu. Određeni konfederalni elementi u njemu, iako daleko od onoga što je Skupština Crne Gore prihvatila kao „minimum ispod koga se ne može ići“, samo su bili prividni ustupak da se lakše pripoji Crna Gora. Računalo se da će taj provizorijum od države i ustava trajati veoma kratko, samo dok se ne steknu uslovi za pripajanje ostalih „srpskih zemalja“, a onda bi se već sa Crnom Gorom drugačije razgovaralo. No problemi ove federacije, ipak, ne proizilaze iz njenog ustava. Da je on mogao biti i bitno drugačiji,

stvari bi se odvijale na sličan način. Mada to mnogima u Crnoj Gori nije jasno, nova federacija nije uopšte formirana da odrazi istorijsku bliskost crnogorskog i srpskog naroda. Da se to stvarno željelo, morali su se prethodno utvrditi stvarni pojedinačni i zajednički interesi Crne Gore i Srbije, analizirati elementi koji nužno moraju dovesti do suprostavljanja pojedinačnih interesa, a tek nakon toga utvrditi koji to oblik udruživanja omogućava realizaciju zajedničkih, ali i očuvanje pojedinačnih interesa. Taj oblik zajedništva nikako ne bi mogao biti federalni, čak ni uz velike „konfederalne“ popravke. Ne samo zbog toga što dvočlani federalni savezi, čak i približno ravnopravnih partnera nijesu nigdje izdržali probu vremena, već prije svega zbog ogromne disproporcije članica u svim relevantnim elementima, od odnosa broja stanovnika do njihovih strateških državnih ciljeva. Državna i ekonomska logika i interesi Crne Gore sa nešto preko 600 hiljada i Srbije sa oko 10 miliona stanovnika, su objektivno veoma različite, pa nužno vode njihovom sukobljavanju i Srbija, sa razvijenim privrednim sistemima u mnogim oblastima, od poljoprivrede do automobilske i elektronske industrije i odgovarajućim tržištem, mora nužno tome primjeriti svoju ekonomsku politiku, od monetarne i fiskalne do carinske. Crna Gora ima sasvim drugačiju privrednu strukturu, svoju veliku šansu vidi u turizmu, što nužno nameće otvorenu zemlju, bez carinskih ograničenja, sa krajnje liberalizovanim režimom uvoza kapitala. U vojno - strateškom smislu suprotnosti su još i veće. Sa važnom strateškom pozicijom na Balkanu, unutrašnjim složenim odnosima i potencijalnim konfliktima, Srbija objektivno mora imati adekvatan odbrambeni sistem. U tom pogledu su i moć i potrebe Crne Gore potpuno različite, pa je suštinsko pitanje da li ona treba da prihvata glomazan sistem odbrane radi interesa Srbije, ili, pak, radi svojih interesa treba da gradi potpuno drugačiji i njoj primjeren sistem.

Niko u Crnoj Gori ne spori potrebu povezivanja sa Srbijom, već se spori priroda i karakter tih veza, koje moraju izražavati objektivne zajedničke, ali i različite pojedinačne interese. Iskustvo pokazuje da su te veze zloupotrebljavane od strane vlasti, i drugih faktora u Srbiji i pretvarane u elemenat pritiska na Crnu Goru.

Ovako konstituisana veza Crne Gore i Srbije sadrži i potencira konfliktne odnose, te će svakim danom dovoditi do sve oštrijih međusobnih antagonizama, što može preći u odnos uzajamne netolerancije. U Srbiji rastu težnje ka unitarizaciji zajedničke države, ka jačanju federalnih

funkcija, ka regionalizaciji i ukidanju „tri vlade i tri parlamenta“. Kada će se ta raspoloženja pokušati ostvariti, zavisiće u najvećoj mjeri od međunarodnih okolnosti i prisustva međunarodnih vojnih snaga u regionu.

Posljedica rata u bivšoj Jugoslaviji i neminovno svođenje računa pred domaćom i inostranom javnošću biće dug proces koji će imati završni čin jugoslovenske drame pred međunarodnim sudom u Hagu.

Rješenjem statusa Kosova, a vjerovatno i Vojvodine, kao subjekata u Federaciji Crna Gora će dospjeti u još neravnopravniji položaj. U takvoj konstelaciji ona će još teže obezbjeđivati suverenu poziciju, koju mora imati u svakoj formi državnog odnosa.

Sudbina federacije, bar kad su u pitanju namjere i ciljevi srpskog političkog vrha, manje ili više, je predvidljiva, ali je Crna Gora i dalje bez sopstvenog državnog i nacionalnog programa. Više nego ikada zaoštrene su razlike u odnosu na bitna strateška pitanja države i društva među vladajućim snagama u Crnoj Gori i Srbiji, što dovodi do paralize Federacije i tjera crnogorsko rukovodstvo na iznalaženje sopstvene strategije. Crna Gora ima poziciju satelita, nemoćna da bilo što radikalno preduzme u vlastitom interesu.

Crna Gora konačno mora da razriješi dilemu koja se već deceniju postavlja pred njene građane: da li je Crna Gora zaista crnogorska država i da li je država?! Ukoliko odgovor na to pitanje bude pozitivan i nedvosmislen sve drugo bi se iz toga relativno lako izvelo.

II RASKRŠĆE

1. Državni status Crne Gore i odnos sa Srbijom

Crna Gora i Srbija u skoro svim bitnim elementima koji određuju jednu državnu zajednicu, imaju objektivno veoma različite pozicije, koje proizilaze iz različitih veličina, privredne strukture, ekonomskog i svakog drugog potencijala i moći. Svako zajedništvo među njima, ako se žele očuvati kao posebne države, mora poštovati tu činjenicu i mora biti takvo da omogući svakoj od njih nesmetano razvijanje primjereno

tim objektivnim različitostima. Crna Gora i Srbija imaju objektivno dosta zajedničkih interesa, koji proizilaze ne samo iz istorijskih, etničkih i drugih veza, nego i iz prirodne komplementarnosti njihovih privredno - ekonomskih struktura.

Ništa tu nema protivrječno, pod uslovom da se polazi od toga da to jesu dva posebna, dugom istorijom definisana državna i nacionalna entiteta i pod uslovom da se oni stvarno žele očuvati, a ne stopiti jedan u drugi. To se sigurno ne može postići u postojećoj državno - pravnoj konstelaciji, koja obje članice federacije, onu manju svakako mnogo više, ograničava u razvijanju sebi primjerenih političkih i ekonomskih odnosa, a ugrožava i destruiira međusobne odnose i saradnju. Da bi na najoptimalniji način ostvarila svoje državne i nacionalne interese i otvorila perspektivu kvalitetnijeg života svojih građana, Crna Gora mora ostvariti sljedeće:

- mora imati međunarodno priznati državni subjektivitet, stečen na način i pod uslovima koji važe za sve suverene, međunarodno priznate zemlje;

- treba da pristupi Organizaciji ujedinjenih nacija i svim njenim specijalizovanim (ekonomskim, finansijskim, naučno - obrazovnim, zdravstvenim i drugim) asocijacijama;

- treba da teži učlanjenju u Savjet Evrope i izgrađivanju odgovarajućih veza sa Evropskom Unijom, njenim sporazumima i aranžmanima;

- treba da pristupi organima i organizacijama kolektivne bezbjednosti, uključujući i program Partnerstvo za mir, a kasnije i drugim odbrambenim aranžmanima;

- treba da se uključi u članstvo svjetskih, evropskih i regionalnih sportskih, humanitarnih i drugih organizacija i asocijacija;

- treba da obezbijedi samostalno članstvo u Evropskoj uniji za radio difuziju po svim pitanjima prava i korišćenja radio - frekvencija, tv i satelitskih kanala.

Radi ostvarivanja zajedničkih interesa sa Srbijom, Crna Gora može da se opredijeli za jedan od poznatih modela zajedništva među suverenim državama. Jedan od tih modela jeste Savez (Unija) suverenih država, sa jasno određenim ciljevima koji se isključivo odnose na realizaciju zajedničkih interesa.

Osnovni ciljevi Saveza (Unije) bili bi da se omogući: slobodno kretanje lica, roba, novca i usluga, tako da svi građani članica Saveza (Unije) imaju isti tretman i prava na cijeloj njenoj teritoriji, uključujući slobodu kretanja, zapošljavanja, naseljavanja i izbora zanimanja. Kretanje sopstvenih roba, novca i usluga treba da bude zaštićeno od protekcionizma i oslobođeno svih dažbina i taksa.

Funkcionalna organizovanost Saveza (Unije) morala bi da spriječi svaku majorizaciju, nacionalni protekcionizam i druge teškoće i iskušenja koja su svojstvena zajedništvima entiteta sa dugom državotvornom, kulturnom, etničkom i etičkom tradicijom i velikom razlikom u veličini, broju stanovnika i ekonomskoj moći. Otuda Savez (Unija) mora djelovati na principima uzajamnog uvažavanja i povjerenja, saglasno normama međunarodnog prava i intencijama šire regionalne i evropske integracije. Realizovanje ciljeva Saveza (Unije) mora biti racionalno, da ne bi svojom glomaznošću opterećivao članice i ugrožavao same ciljeve. Svi organi Saveza (Unije) bili bi konstituisani paritetno i odlučivali bi konsenzusom. Pripadništvo Savezu (Uniji) ne bi se kosilo s pravom njegovih članica na članstvo u drugim međunarodnim ekonomskim i finansijskim organizacijama. Članstvo u Savezu (Uniji) je dobrovoljno i trajalo bi onoliko koliko Savez (Unija) svakoj članici, po vlastitoj želji i procjeni, pruža više i bolje od onoga što bi one mogle da postignu samostalno ili u savezu sa trećim zemljama.

Da li je ovako konstituisan odnos Crne Gore i Srbije realan i da li bi odgovorio svom teško osporivom cilju? Takav Savez (Unija) veoma dobro funkcioniše već skoro punih pedeset godina između zemalja Beneluksa (Belgije, Holandije i Luksemburga) i omogućio je svakoj od članica, vrlo različitim po veličini, broju stanovnika i privrednoj strukturi, pa i malom Luksemburgu, da dostignu u svijetu najviši stepen razvijenosti, opšteg i ličnog standarda. Omogućio im je da svaka od njih sačuva svoje istorijsko i kulturno nasljeđe, politički i ekonomski subjektivitet, a svima njima zajedno i njihovim građanima sređen i prosperitetan život, bez uzajamnih nesuglasica i animoziteta. Na istim principima konstituiše se i zajednica država Zapadne Evrope. Samo kroz takve odnose može doći do pacifikacije konfliktnog balkanskog prostora, do njegovog bržeg ekonomskog i civilizacijskog napretka i ravnopravnog uključivanja u evropske integracione tokove.

2. Ekonomska i razvojna strategija

Promjena postojećeg državnog statusa i pozicije Crne Gore i promjena sadašnjeg ekonomskog statusa su međusobno uslovljeni. Borba za očuvanje Crne Gore će se voditi i kroz postizanje njene ekonomske emancipacije i nuđenjem višeg kvaliteta života njenim građanima. Do promjene ekonomskog statusa Crne Gore može doći jedino onda kada ona bude u poziciji da odredi i sprovodi onu razvojnu strategiju koja je u saglasnosti sa njenim državnim i nacionalnim interesom. Državni status Crne Gore nije samo pitanje koje proizilazi iz potrebe očuvanja njenog istorijskog, kulturnog i nacionalnog identiteta, već je to suštinski preduslov za ostvarivanje višeg kvaliteta života njenih građana. U prethodnoj državi razvojna strategija Crne Gore bila je određena ne samo logikom jednog političkog sistema, već je u znatnoj mjeri bila uslovljena interesima ostalih pet članica te zajednice, ali je, ipak, ta višečlana federacija pružala neke pogodnosti i ostavljala određene mogućnosti slobode izbora i djelovanja. U sadašnjoj zajednici takve slobode izbora nema, već je pozicija i djelovanje Crne Gore potpuno uslovljeno logikom i interesom samo jednog partnera.

Zavisnost od političkih, ekonomskih i drugih interesa Srbije, dovela je Crnu Goru u proteklih nekoliko godina do nezapamćenog ekonomskog sunovrata. To se najdirektnije izražava padom društvenog proizvoda po glavi stanovnika, koji je od 2.300 dolara u 1989. godini pao na nekih 800 dolara u 1994, iako je i ta cifra vjerovatno uveliko precijenjena. Koliki je to pad, može se zaključiti i na osnovu procjena inostranih i domaćih eksperata, koji su početkom 80-ih predviđali da bi, i u ondašnjim društveno - ekonomskim uslovima, društveni proizvod u Crnoj Gori u 2000. godini mogao biti oko 5.000 dolara po glavi stanovnika, a da bi broj zaposljenih, od oko 120.000 u 1984, u periodu do 2000. trebalo da naraste za novih 150.000. Sve ove prognoze zasnivane su na premisama ondašnjeg društveno - ekonomskog sistema, sa opšte - društvenim vlasništvom kao limitirajućim faktorom razvoja. Ona su se zasnivala na realnim procjenama prirodnih bogatstava Crne Gore u poljoprivredi, rudarstvu, šumarstvu, industriji, turizmu, na značajnim izgrađenim infrastrukturnim kapacitetima i kvalifikovanosti radne snage. Kao neophodan uslov za veće korišćenje ovih potencijala i tada se postavljala potreba obezbjeđenja inostranog kapitala. Uprkos tvrdnji o ekonomskoj nesamodovoljnosti i zavisnosti Crne Gore od drugih članica federacije, stvarne činjenice pokazuju bitno različito stanje. Tako je u 1987. vrijednost ukupnih nabavki sa tržišta drugih republika i

inostrastva bila 1,7 mlrd. dolara, a ukupna prodaja na tim tržištima 1,6 mlrd, dakle disparitet od svega 6,25%, što se ne može smatrati značajnom neravnotežom, utoliko prije što je već od 1982. godine Crna Gora imala stalno pozitivan bilans razmjene sa inostranstvom, sa suficitom koji je 1987. godine bio preko sto miliona dolara.

Osnovne preporuke koje su inostrani i domaći eksperti davali prije deset ili petnaest godina i danas stoje. Razvojne šanse Crne Gore i danas se moraju zasnivati na šumarstvu i preradi drveta i poljoprivredi, opredjeljujući se za strategiju njene diversifikacije, razvoju sela, domaće radinosti i sitne agroindustrije. Poboljšanjem regionalne infrastrukture, osnivanjem regionalnih agroindustrijskih kombinata, podsticao bi se razvoj privatne poljoprivrede i mijenjao kvalitet života u seoskim područjima. To bi omogućilo postupnu regeneraciju ruralnih područja i polako otklanjalo demografske i socijalne posljedice nastale u periodu tzv. industrijalizacije.

Industrijska strategija morala bi danas biti suštinski drugačija i mora počivati na razvoju male privrede. Naravno, ne treba zanemariti ni velike, već stvorene kapacitete u oblasti teške i metaloprerađivačke industije, ali se mora znati da revitalizacija tih kapaciteta može biti ostvarena jedino kroz njihovo uključivanje i vezivanje za velike evropske i svjetske sisteme, koji im jedino mogu omogućiti kapital, savremenu tehnologiju i tržište.

Turizam je, svakako, i dalje velika razvojna šansa Crne Gore i uz pomorstvo najbitniji potencijalni izvor deviznog prihoda, koji bi omogućavao uravnotežen spoljnotrgovinski bilans i ostvarivao slobodu izbora u kupovini nedostajućih roba po najpovoljnijim svjetskim tržišnim uslovima. Prostorna ograničenost (svega oko 250 km morske obale) nameće usmjerenost na turizam visokih kategorija i standarda.

Energrenski potencijali Crne Gore, takođe, pružaju razvojne mogućnosti, ali ni ove mogućnosti ne mogu biti aktivirane bez finansiranja inostranih partnera, podrazumijevajući poštovanje ekoloških standarda.

Ovim poznatim razvojnim mogućnostima Crne Gore treba dodati razvojne ideje novije orijentacije. Te ideje zasnivaju se na adekvatnoj valorizaciji mediteranskog i priobalnog položaja Crne Gore, njenih prirodnih i već stvorenih potencijala, maloj fizičkoj dimenziji i maloj gustini naseljenosti. To se može postići kroz razvoj Crne Gore kao slobodne ekonomske zone, off shore poslovanja, stimulativnim uslovima investiranja i poslovanja, naročito u oblastima novih tehnologija i ekoloških

projekata. Takva strategija, van svake sumnje, najbolje odražava prirodne i druge specifičnosti Crne Gore, kao male države sa nešto preko 600 hiljada stanovnika, omogućava stvaranje otvorene i u civilizovanu međunarodnu zajednicu integrisane Crne Gore, izgradnju političkog i privrednog sistema, koji će kreativnu energiju njenih građana usmjeravati ka stvaranju društva slobode i blagostanja, a ne držati ih zarobljene arhaičnim, i to ne svojim, mitovima i atavizmima. Takva ekonomska strategija odavno djeluje. Jedan od primjera je Island, sa samo oko 250 hiljada stanovnika, koji uz sve nepovoljne klimatske i geografske okolnosti, ostvaruje visok standard zasnovan na ribarstvu i turizmu. Dobar primjer je i Malta (sa 350 hiljada stanovnika) koja je ostvarila ubrzan razvoj zasnovan na turizmu, pomorstvu, malim dorađivačkim kapacitetima i otvorenoj ekonomiji. Za nas je veoma inspirativan i primjer (Grčkog) Kipra, koji je podjelom ostrva na grčki i turski dio, platio tešku cijenu svoje skoro potpune oslonjenosti na Grčku i njen ondašnji pukovnički režim, krenuo, zatim, svojim putem, pa je za kratko vrijeme, oslanjajući se prvenstveno na turizam i pružajući velike pogodnosti stranom kapitalu, od siromašne zemlje došao do nekih 13 hiljada dolara društvenog proizvoda po glavi stanovnika. Luksemburg (450 hiljada), je našao prikladan modus vivendi sa svojim znatno moćnijim susjedima i ostvaruje jedan od najvećih dohodaka po glavi stanovnika (oko 35 hiljada dolara). Od svih njih u pogledu prirodnih resursa, geografskih i demografskih parametara Crna Gora ima bolje ili barem jednake mogućnosti.

Prvi uslov za ostvarivanje razvojne strategije jeste da Crna Gora ima svoj državni subjektivitet, koji će joj omogućiti uključivanje u međunarodnu zajednicu na osnovu sopstvenih interesa i koji joj daje mogućnost da samostalno utvrđuje zakonsku i poresku regulativu, kojom će kao država garantovati dugoročnu stabilnost poslovanja sa svijetom. Bilo bi veoma nerealno očekivati da se ona može sprovesti u ovakvoj državnoj sprezi sa Srbijom, budući da su prirodna i strateška opredjeljenja Srbije objektivno drugačija, čak i da su svi politički i drugi uslovi u njoj bitno različiti od sadašnjih. Zabluda bi bila, takođe, očekivati da se ova strategija može sprovesti otvaranjem tzv. slobodnih carinskih zona (Bar i dr), jer bi sudbina tih zona uvijek zavisila od volje i opredjeljenja na federalnom nivou, dakle od interesa Srbije, a sem toga bi to vodilo daljem regionalnom raslojavanju u Crnoj Gori. U ekonomskom pogledu Crna Gora mora biti jedinstven slobodan prostor, u kome samo tada mogu doći do izražaja sve njegove komparativne prednosti.

Drugi preduslov ekonomskog prosperiteta Crne Gore jeste transformacija vlasničke strukture od opštedruštvene u privatnu. Sadašnji trend u ovoj sferi, bez obzira na opredjeljenje političkih faktora, je veoma spor, komplikovan, većini stanovništva nerazumljiv i prije liči na transformaciju ka državnom i paradržavnom vlasništvu, uz sve karakteristike državno - administrativnog procesa. Ovaj proces se mora ubrzati, učiniti pravednijim i, zato izloženijim građanskom interesu i kontroli. Bez obzira na sadašnji ili budući odnos snaga na političkoj sceni, ovo je jedno od onih istorijski značajnih pitanja, gdje se mora težiti širokom društvenom konsenzusu i objedinjavanju kreativnih snaga, ako se ne želi da posljedice tog teškog procesa snose čitave generacije. Privatizacija vlasništva treba da bude opšta, uz zadržavanje državnog vlasništva samo u oblasti krupne privredne infrastrukture i nekih oblasti od kojih zavisi opšti društveni interes.

Crna Gora mora biti država praktično bez carina i sa minimalnim fiskalnim zaštitama. Njen fiskalni sistem bio bi usaglašen sa najnovijim tendencijama unutar Evropske Unije, sa porezom na dodatnu vrijednost mjesto sadašnjeg inflatornog poreza na promet. Porez na dodatnu vrijednost i porezi građana (na dohodak i imovinu) bili bi na nivou zemalja Evropske Unije, dok bi porezi na dobit korporacija i off shore poslovanja morali biti među najnižima na svijetu. Na principu reciprociteta Crna Gora bi razvijala odnose na bazi bescarinskog prometa roba i usluga i slobodnog protoka ljudi, ideja i kapitala. Svojom do kraja stimulativnom i liberalizovanom poreskom politikom, političkom i pravnom stabilnošću, Crna Gora mora da stvori uslove za investiranje i poslovanje.

Postojeće banke se moraju privatizovati i stvoriti uslovi za otvaranje stranih i mješovitih banaka. Kroz proces prodaje državne imovine i proces privatizacije mora se razriješiti problem stare devizne štednje kod crnogorskih banaka, jer bez toga nema govora o obnovi sistema štednje i bankarskog sistema. Privatizovanjem bankarskog sistema postigao bi se odlučujući korak ka razvlašćivanju uloge države u privredi. Država bi morala da pomogne stvaranje hipotekarnog bankarstva. Ovo bankarstvo služilo bi finansiranju malog preduzetništva, na bazi garancija privatnim posjedništvom, a bilo bi osnova pokretanja zamrle stambene izgradnje, koja bi, uz svoju osnovnu funkciju, pokretala druge privredne djelatnosti.

Država dobija ulogu kreatora koji mjerama makroekonomske politike obezbjeđuje opšti tržišni ambijent, pravnu zaštitu i sigurnost, a subjektima

privređivanja prepušta međusobnu utakmicu, pri poznatim i stabilnim pravilima igre. U našim uslovima važna uloga države je i obezbjeđivanje ravnomjernog regionalnog razvoja, što je kod nas veoma izražen problem sa političkim konotacijama. Promjenu kvaliteta života u tim područjima država može postići uvođenjem niza olakšica i beneficija za domaće i strane investitore za plasman kapitala u tim regionima, formiranjem posebnih banaka ili bankarskih fondova za podsticaj razvoja nerazvijenih djelova, beneficiranjem ulaganja u oblasti male privrede i stočarstva, izgradnjom infrastrukturnih objekata i nizom drugih mjera.

Radi ostvarivanja svoje ekonomske strategije, očuvanja ekonomske i državne suverenosti i sprječavanja mogućih negativnih uticaja iz okruženja, Crna Gora se mora opredijeliti za uvođenje sopstvenog novca i sopstvene monetarne institucije. Ta institucija treba da emituje novac u masi koja odgovara obimu tržišnih transakcija, vodi isključivo tržišnu a ne nikakvu diskrecionu monetarnu politiku, formira devizne rezerve i obezbjeđuje internu, a docnije i eksternu konvertibilnost domaće valute. Takva monetarna institucija, neprikosnovena u ovoj sferi, mora da isključi mogućnost zloupotrebe novca za netržišne i neekonomske svrhe, za monetarnu proizvodnju inflacije, da obezbjeđuje stabilnost cijena, čini kvalitet života zavisnim u prvom redu od rada i sposobnosti, a minimizira uticaj političke moći, koja i prije i danas, kod nas ima tendenciju da monetarnu politiku stavi u službu aktuelnih vlasti.

Status Crne Gore kao socijalne države oslanja se na solidarnost kao bitnu karakteristiku crnogorskog mentaliteta i tradicije, ali ona, nažalost, može biti veoma ugrožena u uslovima brze kapitalizacije društva, preraspodjelom društvenog bogatstva i opštim osiromašenjem širokih društvenih slojeva.

Polazeći od toga da će privatno vlasništvo biti dominantno, ali državno neće nestati, za Crnu Goru je, izgleda, najprihvatljivija varijanta mješovitog sistema zdravstvenog osiguranja. Ovaj sistem zasniva se na mogućnosti i pravu svakog građanina da izabere jednu od tri varijante:

- potpuno državno osiguranje u kome država u potpunosti finansira liječenje osiguranika u državnim medicinskim ustanovama;
- parcijalno državno osiguranje, u kome država finansira dio zdravstvene usluge korisnika u svim nivoima zdravstvene zaštite;
- potpuno privatno osiguranje.

Sredstva za državno osiguranje obezbjeđuju se iz poreza, ali je pozicija državnih i privatnih osiguravajućih društava dovedena u ravnopravan nivo. Odnosi na relaciji osiguravajuća društva - osiguranik - firma u kojoj je osiguranik zaposlen, kao i na relaciji medicinska ustanova - osiguranik

- osiguravajuće društvo, regulišu se posebnim ugovorima i zakonskim aktima, o čemu postoje bogata znanja i iskustva razvijenih društava i zemalja.

Bez obzira na organizaciju zdravstvene službe i modele osiguranja, mora se težiti realizaciji sistema potpune zdravstvene zaštite svih građana. Ravnopravnost šansi se postiže samo sa ujednačenih polaznih pozicija, afirmiše se kvalitet, što doprinosi stalnom obnavljanju vitalnih snaga društva i njegovih funkcija.

Ne treba podgrijavati iluziju da ovakva ekonomska i razvojna strategija može preko noći prevesti Crnu Goru i njene građane iz stanja opšte krize u stanje ekonomskog i svakog drugog blagostanja. Ali, ta strategija je realna, budući da se zasniva na iskustvu i uspjesima niza Crnoj Gori sličnih zemalja, a njena dosljedna primjena, na jednom malom i lako prilagodljivom sistemu, može, u relativno kratkom periodu, proizvoditi rezultate, koje mnogi u današnjim okolnostima mogu primati sa nevjericom. Njena primjenljivost u Crnoj Gori zasniva se i na bitnoj pretpostavci da su danas, uprkos svemu, stasale generacije sa mnogo više samopoštovanja i samosvijesti.

3. Pravna država

O stanju ljudskih prava i uopšte o vladavini prava u Crnoj Gori danas se ne može govoriti van konteksta njenog položaja u „nominalnoj i fasadnoj“ federaciji. U takvoj federaciji ne može se u Crnoj Gori očekivati adekvatna zaštita individualnih prava građana i izgradnja pravno - političkog modela ograničene, kontrolisane i podijeljene vlasti. Direktna posljedica takve pozicije Crne Gore jeste isključiva nadležnost federacije, odnosno Srbije, za uvođenje vanrednog stanja, stanja neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja, čime se lako mogu ugroziti sva najelementarnija prirodna, građanska i politička prava crnogorskih građana, a da oni nemaju nikakvu mogućnost da na to utiču. Ovakvom pozicijom nad Crnom Gorom se vrši pravno nasilje a njeni građani dovode u položaj podanika.

Jedan od prioritetnih ciljeva razrješenja crnogorskog državnog pitanja, pod apriornom pretpostavkom da se to učini na demokratski i miran način, jeste ostvarivanje adekvatne zaštite ljudskih prava i koncepta vladavine prava. Suverenost Crne Gore, dakle, nije cilj isključivo zasnovan na očuvanju istorijskog kontinuiteta i ostvarivanju ekonomskog prosperiteta, već i preduslov da se ostvare unutrašnji odnosi koji počivaju na tradicionalnom poštovanju ličnosti, na individualnim i kolektivnim pravima koje je uspostavio savremeni i civilizovani svijet. Osnovno načelo na kome treba da počiva samostalna crnogorska država jeste ostvarivanje modela ograničene, podijeljene i kontrolisane vlasti, kao jedinog oblika legitimne vlasti. Ustav, kao osnovni konstitucionni akt takve države, kao forma opšteg „društvenog ugovora“, prihvaćenog od svih relevantnih činilaca u državi i društvu, treba da odrazi opšte usvojeni politički, pravni i moralni stav, da pravo i pravni poredak nijesu samo instrumenti politike, već prevashodno sredstva za ograničenje politike i političke moći. Ovako konstituisani državno - pravni poredak znači ustanovljenje države kao organizacije radi zadovoljenja opštih interesa svih njenih građana, a ne instrumenta dominacije jedne grupe, nacije ili klase. Polazna premisa ovakvog pravno - političkog koncepta je „realna priroda“ državne vlasti, tj. njoj imanentno svojstvo da ostvaruje monopol na zapovijedanje i fizičku prinudu, upravlja sudbinama ljudi, što omogućava njenim nosiocima privilegije i povlastice. Svakoj vlasti je imanentna mogućnost zloupotrebe, što često rezultira ugrožavanjem osnovnih prava pojedinaca i grupa, ali i otežava funkcionisanje same vlasti. Otuda u sistem vlasti demokratske države Crne Gore treba ugraditi mehanizme i institucije za njenu kontrolu i ograničenje.

Parlamentarna (predstavnička) većina formira se na slobodnim i tajnim izborima, na kojima sve demokratske i miroljubive političke snage slobodno i bez straha od posljedica zastupaju i brane svoje stavove. Ta većina obrazuje vladu, koja ne samo što je smjenjiva, već ima slobodu vršenja vlasti ograničenu ustavom i zakonima i posebno individualnim „prirodnim“ pravima građana. Pravo parlamentarne manjine da postane većina, ne može biti od aktuelnih nosilaca vlasti sprječavano i onemogućavano nasilnim i vaninstitucionalnim sredstvima.

U sistemu ograničenja i uravnoteženja moći i dominacije jedne grane vlasti u odnosu na druge, posebno je značajno ostvarivanje

kontrole funkcionisanja izvršne vlasti (vlade), policije, vojske i njihovih tajnih službi od strane parlamenta i sudskih vlasti. Svaka izvršna vlast, i u principu a u postojećim crnogorskim uslovima posebno, ispoljava tendenciju zloupotrebe i uzurpacije moći, te je neophodno ostvariti mnogo afirmativniju ulogu parlamenta i to posebno u njegovoj kontrolnoj ulozi u odnosu na izvršnu vlast.

Uspostavljanje nezavisnog sudstva je jedan od imperativa demokratske, suverene Crne Gore. Sudovi, redovni i ustavni, moraju postati vrhovni „kontrolori“ ustavnosti i zakonitosti rada svih državnih organa, institucija i pojedinaca i garant prava i slobode građana.

U demokratskoj i suverenoj Crnoj Gori bio bi prihvaćen i sproveden korpus ljudskih prava čiji je obim i sadržina određena međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, univerzalnog i regionalnog (evropskog) karaktera. U takvom konceptu pojedinac i njegova sloboda su cilj, a državna vlast je samo sredstvo za postizanje tog cilja. Ta prava su „prirodna“, tj. ona su samo pravni izraz za ljudskom biću imanentne vrijednosti i osobine, kao što su život, sloboda, dostojanstvo, mišljenje; dakle, one vrijednosti koje državna vlast ne stvara i ne daje pojedincu, pa otuda nema pravo ni da mu ih oduzima. Ovo znači da bi država Crna Gora potpisala i ratifikovala Fakultativni protokol uz Pakt o građanskim i političkim pravima, a pristupanjem Savjetu Evrope prihvatila bi Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i nadležnost Evropskog suda za prava čovjeka.

Sastavni dio opšteg koncepta zaštite ljudskih prava je posebna zaštita kolektivnih prava manjinskih naroda. Za Crnu Goru je bitno da obezbijedi uslove za očuvanje i afirmaciju nacionalnog i kulturnog identiteta autohtonog muslimanskog naroda u Crnoj Gori. Određena „pozitivna diskriminacija“, odnosno dodatna zaštita pojedinih kolektivnih prava, radi obezbjeđenja identiteta i integriteta manjinskih grupa, je neophodan preduslov za stvarnu ravnopravnost sa većinskim stanovništvom. Pri tome, nije dovoljno samo deklarativno opredjeljenje, pa čak i normativno uređenje ove problematike, nego je uz sve druge kontrole, potrebna i dodatna kontrola ostvarivanja manjinskih prava. Uvid i kontrola ostvarivanja ovih prava ne mogu se vršiti analizom stavova većine o nivou i kvalitetu njihovog ostvarivanja, već za to prije svega drugog mora biti meritorno mišljenje samih manjinskih grupa.

Nužna potreba demokratske države Crne Gore jeste i ostvarivanje prava na slobodno i istinito informisanje, zato što je to preduslov za ostvarivanje svih drugih prava i sloboda. U ostvarivanju ovog prava polazi se od dva osnovna principa. Pravo je svakog građanina da bude pravovremeno i adekvatno obaviješten o svim relevantnim događajima i mišljenjima, bez obzira koliko su oni u saglasju sa stavovima vladajuće strukture. Pravo svakog građanina je da ne bude izložen informacijama i mišljenjima koja predstavljaju ratno huškanje, širenje rasne, etničke, nacionalne, vjerske, političke mržnje i netrpeljivosti i legalizovanje ideja suprotnih izvornim konceptima o ljudskim pravima. Realizovanje prvog načela ostvaruje se najvećom mogućom liberalizacijom prava na osnivanje i djelovanje svih oblika medijskog izražavanja pojedincima, udruženjima, interesnim i političkim asocijacijama. Drugo načelo ostvarilo bi se tako što bi rad medija mogao biti privremeno ili trajno zabranjivan od strane redovnih sudova, ali samo kada se u redovnom postupku utvrdi nepoštovanje principa zaštite građana od medijskog djelovanja. Uslov za realizaciju ovog načela je nezavisnost sudskog sistema.

Posebna je uloga i značaj državnih medija, koji će u Crnoj Gori još za duže vrijeme imati najveći značaj i uticaj. Oni odražavaju danas odnos snaga u parlamentu ili, drugim riječima, stavove i mišljenja većinske partije, a druge opozicione ili politički nezavisne stavove samo toliko koliko je nužno da se stvori privid pluralističkog dekora. Dominantno stanje svijesti o ulozi državnih medija jeste da država, tj. aktuelna vlast, kao njena personifikacija, budući da finansira te medije, ima pravo da upravlja i vodi njihovu uređivačku politiku. Zaboravlja se da preko budžeta to finansiranje ostvaruju svi građani Crne Gore kao poreski obveznici. Uz takvu svijest nije uopšte isključeno da bi i pri promjeni partije na vlasti, uloga državnih medija mogla ostati u osnovi ista. Otuda se njihova pozicija mora određivati konsenzusom svih političkih faktora u Skupštini i to na način koji će njihovo djelovanje učiniti maksimalno moguće nezavisnim od promjena nosilaca vlasti.

Demokratsko društvo ne može opstati bez slobode štampe koja izražava pluralizam javnog mnjenja. To podrazumijeva potrebu da se zakonom obezbijedi nezavisnost medija od centara finansijske i političke moći, afirmiše princip uređivačke slobode, neotuđivo pravo novinara da rade po savjesti i da se javno dobro istakne kao vrhovni kriterijum.

4. Duhovni identitet Crne Gore

Borba za očuvanje državnog i nacionalnog integriteta Crne Gore nužno se mora voditi i kroz očuvanje crnogorskog kulturnog identiteta, pošto se svaki a naročito mali narod može afirmisati u državnom i nacionalnom smislu tek kad afirmiše svoju tradiciju, kulturnu specifičnost i svijest o njoj, kao što se, s druge strane, emancipacija jednog naroda može najlakše sprječavati negiranjem njegove kulturne posebnosti i asimilacijom njegove tradicije. Kulturni identitet treba shvatiti kao osjećanje pripadnosti kolektivitetu koji prepoznaje neke zajedničke odrednice - istoriju, etničku pripadnost, teritoriju, državu, sistem vrijednosti, religiju, forme narodne kulture, koji čine osnov za njegovu identifikaciju u odnosu na druge. Vrijednosti koje su činile i čine sadržinu crnogorskog kulturnog identiteta - ideal slobode, neprikosnovenost pravičnosti, pravo na lični integritet i slobodu da se kaže što se misli, težnja ka moralnom idealizmu i pretpostavljanje moralnih prirodnim zakonima, pretpostavljanje ljudskih vrijednosti društvenom položaju i materijalnom stanju, filozofsko - religijska svijest i specifična uloga i organizacija autokefalne pravoslavne crkve, odnos prema odbrani naroda, države i sopstvenih vrijednosti od neprijatelja, poštovanje stranaca i njihovih svetinja, svijest o izuzetnoj istoriji i dugoj državnoj tradiciji, jednakost između narodnog i književnog jezika i njegova umjetnička verifikacija, bogato kulturno nasljeđe i baštinjenje tragova prethodnih civilizacija, raznovrsnost narodne kulture, izuzetno bogata i elegantna narodna nošnja, razvijeno običajno pravo, osjećaj etničke bliskosti i krvne povezanosti - sve su to u odnosu na druge lako prepoznatljive specifičnosti proizašle iz viševjekovnog trajanja crnogorskog naroda i njegove države. Sve te specifičnosti i posebnosti crnogorskog identiteta potvrđuju ne manje i oni koji sebe vide kao „posebne i najbolje“ pripadnike srpskog kolektiviteta.

Ta crnogorska razdvojenost identiteta ima svoju istorijsku osnovu prije svega u okolnostima viševjekovnog življenja u izolovanosti i neprijateljskom okruženju i prirodnoj težnji da se iz tog okruženja izađe. Ova razdvojenost identiteta naročito je uočljiva od druge polovine prošlog vijeka, otkad se ona programirano podstiče iz vana i manifestuje odricanjem od sopstvenih, u korist nekih „viših“, interesa. Tome su doprinosile i lične ambicije i aspiracije crnogorskog vladara, ali i pojedinci sa strane, koji su vodili kulturnu politiku i institucije i crnogorske posebnosti programirano uklapali u srpsku, slovensku, pravoslavnu, jugoslovensku ili internacionalnu

svijest. Crnogorska težnja za izlaz iz izolacije veoma je pogodovala takvim integralističkim tendencijama, podgrijavanim još i mitom o svjetskoj ulozi tih budućih zajednica. Crnogorski kosmopolitizam, otvorenost ka drugim, posebno srodnim kolektivitetima i spremnost da im se u nevolji pomogne, često su korišćeni kao energija tuđeg nacionalizma, uglavnom velikosrpskog, koja je najrazornije djelovala na destrukciju vlastitog bića i identiteta. Umjesto da se na raspadu komunističkog svijeta orjentiše ka politici multikulture i policentrične Evrope i u takvoj zajednici nalazi sopstveno mjesto, u Crnoj Gori se podsticala politika autodestrukcije, koja je bila i još ostaje u funkciji jednog već propalog projekta. Ovo je Crnoj Gori u čitavom postkomunističkom svijetu obezbijedilo specifično i neslavno mjesto što bi se s pravom moglo nazvati „crnogorskim paradoksom“. Određeni stepen otrežnjenja može se uočiti u novije vrijeme, ali isto tako i tendencije da se na više rafinirani, dugoročni, teže prepoznatljiv i zato više opasan način, ostvari srpska dominacija na crnogorskom kulturnom prostoru.

Nasuprot ovakvom trendu u Crnoj Gori, u Evropi se odigravaju sasvim drugačiji procesi. Identiteti evropskih naroda stvaraju se na malim razlikama, bez negiranja svih zajedničkih vrijednosti, koje proističu iz judeo - hrišćanske i grčko - rimske tradicije, indoevropskog porijekla, sistema vrijednosti i sličnosti kulturnih modela. Tendencija ka evropskoj globalizaciji ih približava, ali isto tako i nagoni da brane razlike, istorijske, jezičke, kulturne, etičke i sve ono što im određuje posebnost i vlastito ime. Politika Evropske Unije i Savjet Evrope ne samo da ne guši već, naprotiv, afirmiše te razlike i podržava pobunu malih naroda protiv potiranja njihovog identiteta. Kreatorima evropskog integralizma je jasno da on može opstati samo uz uvažavanje razlika koje proističu iz policentričnog karaktera evropske kulture. Evropsko postaje sinonim za ono što je raznovrsno, višejezično i višedimenzionalno. Multikulturalno društvo je realnost Evrope, a multikulturalizam politika koja teži ravnopravnom koegzistiranju tih kultura i plodotvornom dijalogu između njih. Evropska kultura je u osnovi umjetnička i intelektualna, uz evidentne tendencije suprostavljanja konceptu masovne konfekcijske kulture, koju plasira i kontroliše multinacionalni kapital i mediji.

Zbog svega ovoga, a ne samo zbog istorijske obavezanosti i mogućnosti ekonomskog prosperiteta, Crnoj Gori je nužan državni subjektivitet i orijentacija evropskim integralističkim tokovima, jer joj to

obezbjeduje očuvanje državnog i ekonomskog, nacionalnog i kulturnog identiteta. Svakom narodu, pa i Crnogorcima, potrebna je kreativna vizija a ne prilagođavanje onom što dolazi sa strane, potrebna je „sopstvena formulacija htjenja, pretenzija i očekivanja“. Stalna preispitivanja i revalorizacija nasljeđa i izučavanje sopstvenog istorijskog puta je zahtjev vremena, ukoliko želimo da postanemo vlasnici sopstvene prošlosti. Sa sviješću i znanjem o sebi izbjeći ćemo kompleks malobrojnog naroda, uspostaviti ravnopravan odnos sa drugima i na opšteprihvaćenom jeziku evropske intelektualne scene prezentirati dostignuća našeg stvaralačkog duha u kontekstu kulturnih vrijednosti drugih naroda. Izlazak crnogorske kulture na evropsku scenu afirmisao bi ono što je u našoj tradiciji utemeljeno na humanizmu i ljudskosti, a odbacilo ono što je lažno, nasilničko i nehumano. Time bi se podstakle stvaralačke, građanske i religiozne slobode i prava i preispitale sve institucije i organizacije koje te slobode uzurpiraju, reduciraju ili uskraćuju. To bi poništilo sve one neistinite predstave, podmetnute dezinformacije i falsifikate na temelju kojih je zidana zgrada lažnog znanja o nama i onima koji su od toga imali koristi. Crna Gora i crnogorski narod imaju pravo i obavezu da svoj maternji jezik nazovu crnogorskim imenom i to mora postati dio državne politike. Odgovor na jednodimenzionalni kulturni uticaj i asimilatorske težnje nije, dakle, ksenofobično zatvaranje, već, naprotiv, otvaranje prema širim multikulturnim uticajima. Potvrda kvaliteta sopstvene kulture i identiteta biće u tome koliko uspije da se zaštiti od asimilacije i afirmiše osnovne vrijednosti na kojima počiva - slobodu, pravdu, težnju ka istini i jednakosti, razumijevanju drugačijeg. Ali ne samo da ih afirmiše pred drugima, već da ih, u ovom vremenu odumiranja i ugroženosti ljudskosti, reafirmiše u svom sopstvenom narodu.

5. Obrazovanje

Drugačija Crna Gora od one kakva je danas zahtijeva i bitno drugačiji sistem obrazovanja. Problem je u drastičnoj nesaglasnosti između zahtjeva koje postavlja i rezultata koji se postižu. Ovako obrazovanje produkt je sistema odnosa i stanja duha koji je egzistirao zadnjih pedesetak godina. Želja da novo društvo napravi diskontinuitet u odnosu na prošlo u svim oblastima života, pretencioznost da se gradi društveni sistem drugačiji i bolji od svih drugih, dovodili su i u sistemu obrazovanja do čestih,

nedovoljno promišljenih eksperimenata in vivo, iako školski sistemi po svojoj prirodi ne trpe brze i nagle promjene. Svaki od tih reformskih zahvata, pod razumljivim načelom da se ide u korak s vremenom, uvodio je nove discipline i sadržaje, ali se teško oslobađao onog prethodnog. Rezultati su očigledni i porazni: na svim nivoima obrazovanja nivo zahtjeva koji se postavlja pred mladim ljudima uveliko prevazilazi njihove biološke i psihičke mogućnosti, troše ogromnu uloženu energiju, a stečeno znanje niti je stvarno niti je trajno. Tome treba dodati veoma nizak standard i opremljenost školskih ustanova svih nivoa i nizak lični standard prosvjetnih radnika.

Drugačiji sistem obrazovanja valja zasnivati na istim osnovnim principima na kojima zasnivamo i izgradnju moderne crnogorske države, tj. ako se opredjeljujemo za otvoreno i u savremeni svijet inkorporirano crnogorsko društvo, onda nužno i sistem obrazovanja mora biti tome podređen. Jedan od ciljeva obrazovanja mora biti da svaki svršeni učenik ili student, završetkom svog ciklusa školovanja, stečenim znanjem može obezbjeđivati egzistenciju sebi i svojoj budućoj porodici, bilo da tu egzistenciju ostvaruje u sopstvenoj ili nekoj drugoj sredini. Uporedo s tim, završeno školovanje mora obezbijediti i mogućnost inoviranja, dopunjavanja i proširivanja znanja koja nameću savremeni civilizacijski procesi. Drugi princip jeste da ono što se kao programski zahtjev postavlja za svaki nivo obrazovanja mora rezultirati stvarno stečenim i trajno usvojenim znanjem.

Princip dostupnosti sistema obrazovanja svim mladim ljudima mora ostati nespornan princip i u izgradnji modernog crnogorskog društva. Ali taj princip ne treba banalizovati proširivanjem formalne mogućnosti upisa prije svega na visokoškolske institucije, a bez stvarnog interesa i sposobnosti da se to školovanje uspješno i u razumnom roku okonča. Ovo nesporno načelo treba realizovati polazeći od toga da interesi i potencijalne mogućnosti mladih ljudi jesu objektivno različite, te im diversifikacijom tipova i nivoa škola, mogućnošću izbora različitih programa u okviru iste škole, treba omogućiti da ostvare svoje ambicije.

Primjer neracionalnosti našeg školskog sistema je izučavanje stranih jezika, čije opšte znanje je nedopustivo nisko, iako se jezici uče u trajanju od najmanje osam godina. Ako se Crna Gora želi izgraditi kao otvoreno i moderno društvo, kao slobodan ekonomski i kulturni prostor, onda je

kvalitetno znanje svjetskih jezika nužan preduslov za to. Otuda se sa izučavanjem svjetskih jezika, na račun realizacije drugih programa, mora započeti u najranijem uzrastu, sa orijentacijom da krajnji rezultat bude aktivno vladanje bar jednim stranim jezikom, da se, za one sa najvišim obrazovanjem, postigne, praktično bilingvalnost.

Ako hoćemo demokratsko, otvoreno i slobodno društvo, onda se mora znati da se slobodan čovjek ne rađa sam po sebi, već izgrađuje od rane mladosti, u najvećoj mjeri kroz demokratizovan školski sistem koji dopušta i podstiče kreativnu sposobnost i sumnju u svaku vrstu dogme.

Sistem obrazovanja u Crnoj Gori mora pružiti daleko više istinskih znanja o našoj sopstvenoj istoriji i tradiciji.

Suštinski pomak u obrazovnom sistemu, pa i u društvu kao cjelini, dogodiće se tek onda kad se reafirmiše svijest o humanističkom karakteru svakog istinskog obrazovanja i kad se uvidi da je posmatranje školstva samo u kontekstu ekonomije pogrešno i kratkovidno, da je to afirmacija destruktivnog stava da je čovjek samo vrijednost u funkciji proizvodnje. Bez osnovnih znanja o prostorima duha, vrline, dobra i dužnosti čovjeka kao slobodnog bića, pojedinac je odvojen od svoje suštine i lako postaje zarobljenik negativnih trendova. Favorizovanje materijalizma, tehničkog standarda, nagonskih zadovoljstava, nuđenje loših primjera kao uzora, već je dovelo do toga da se često sa neshvatanjem i prezirom gleda na vrijednost duhovnih znanja i postupaka, a amoralizam je uveliko potisnuo čovječnost.

Društvo je rastočeno nevjerovanjem u vrlinu, pravdu i istinu višeg reda, pojedinac je odvojen od moralne dužnosti, prekinuta je živa veza sa suštinom i ljudskog i narodnog bića, pa je teško da se svom humanom liku može spontano vratiti, već samo uz osmišljenu i principijelnu politiku države na duži rok. Zato će odgoj karaktera mladih naraštaja biti prioritetan i najsuptilniji posao za svaku ozbiljnu politiku.

Ne treba imati zablude da u Crnoj Gori možemo za kratko vrijeme izgraditi moderan sistem obrazovanja, jer je to u velikoj mjeri uslovljeno opštim razvojem crnogorskog društva. Otvaranjem Crne Gore savremenom svijetu, međutim, možemo ostvariti mogućnost da primjenjujemo i prenosimo, uz neophodna prilagođenja, najbolja dostignuća u sistemu obrazovanja razvijenih zemalja, da koristimo međunarodne fondove i

institucije, da više nego ranije šaljemo naše mlade ljude na školovanje u različite zemlje, da pozivamo i primamo stručne ljude iz inostranstva. U protivnom, pristajući na sadašnju poziciju Crne Gore, mi neminovno osuđujemo naše mlade generacije na izolaciju, na višedecenijsko zaostajanje, koje se u dogledno vrijeme neće moći nadoknaditi.

6. Sistem odbrane

Nestanak Varšavskog ugovora i duštvenog sistema u istočnoevropskim zemljama, a posebno raspad SSSR, doveo je do nestanka hladno-ratovskih blokovskih antagonizama i potpuno promijenio bezbjednosnu sliku svijeta. Uspostavlja se tzv. novi svjetski poredak, čije je osnovno načelo da se svi međunarodni sporovi mogu rješavati isključivo pregovorima. To načelo je i dovelo do brzog priznavanja od strane evropskih zemalja i SAD bivših jugoslovenskih republika u njihovim granicama, a njegovo neshvatanje i oružano angažovanje JNA (odnosno tada već srpsko - crnogorske vojske) doveli su Srbiju i Crnu Goru u poziciju agresora i opšte međunarodne osude.

Crna Gora je mala država, sa nacionalnim manjinama, koje nijesu ispoljavale posebne zahtjeve za svoj teritorijalni status, te se može reći da u tom pogledu Crna Gora ima, uglavnom, kompaktno stanovništvo. Razvoj Crne Gore kao istinski demokratskog građanskog društva, njeno usmjerenje prema Sredozemlju i Zapadnoj Evropi, njen ulazak u sve međunarodne organizacije, otvaranje granica prema susjedima, izbor pravilne ekonomske strategije, relativno brzo bi uvelo Crnu Goru u red razvijenih zemalja Evrope. To bi snažno djelovalo na spremnost stanovništva za odbranu svoje države.

U koncipiranju sistema odbrane države Crne Gore, pored uvažavanja specifičnosti njenog geopolitičkog i geostrateškog položaja u odnosu na druge zemlje, treba polaziti od vojno - političke doktrine da crnogorska vojska treba isključivo da brani teritoriju Crne Gore, a da se ni pod kojim uslovima ne treba angažovati na tuđim teritorijama i za tuđe interese. Uostalom, i dalja i bliska prošlost svjedoči da je crnogorska vojska svoju slavu, koja je često prerastala u legendu, sticala kada se borila na sopstvenoj teritoriji a, po pravilu, bila gubitnik kada je ratovala van Crne Gore. U postojećoj državnoj konstelaciji, Crna Gora podržava jedan, u velikoj

mjeri, neracionalan i njenim državnim ciljevima potpuno neprimjeren sistem odbrane.

Crna Gora kao suverena država treba da se opredijeli za formiranje svoje vojske po principu milicijskog tipa (narodna vojska). Iako je taj princip najmanje prihvaćen u svijetu, nije slučajno što ga praktikuje Švajcarska, koja u geostrateškom smislu ima dosta sličnosti sa Crnom Gorom i koja, sa samo 3.400 stalnog sastava u miru obezbeđuje ratnu armiju od 625.000 pripadnika u rezervi. Taj tip vojske je najekonomičniji, najdemokratskiji i daje jednaka prava svim građanima u odbrani zemlje. Tako organizovane oružane snage najmanje odvajaju pripadnike ratnih jedinica od njihovih redovnih civilnih poslova. Vojna obaveza je opšta, ali se ona u mirnodopskim uslovima ne izvršava službom u stalnom sastavu, već samo kroz povremenu obuku. Takvo vojno ustrojstvo omogućilo je Crnoj Gori da u teškom okruženju održi svoju državu.

Milicijski tip organizovanja crnogorske vojske u savremenim uslovima bio bi u kontinuitetu sa njenim najboljim tradicijama. U mirnodopskim uslovima u crnogorskoj vojsci postojao bi aktivni sastav, koji bi sačinjavao mali dio komandnog i stručnog vojnog kadra, zaduženog za operativno planiranje, obuku i materijalno - tehničko obezbjeđenje ratne armije. On bi organizovao i rukovodio potrebnim brojem nastavnih centara u kojima bi se, po utvrđenom planu i programu, obučavali vojni obveznici. Po završenoj obuci regruti bi se raspoređivali u ratne jedinice, određene prema strukturi crnogorskog ratišta.

Jedna od slabosti ovog modela je otežano reagovanje na iznenadno ugrožavanje teritorijalnog integriteta. Otuda se posebna pažnja mora posvetiti mobilizacijskom planu, provjeravanjem brzine mobilizacije, funkcionalnost tehničkih sredstava i pozadinskog obezbjeđenja kroz mobilizacijske i ratne vježbe. U izučavanju ratnih vještina, uostalom, crnogorska vojska je uz švajcarsku navođena kao primjer vojske sa najbržim stepenom mobilizacije.

Crnogorska vojska bi se sastojala od poznatih vidova i rodova, ali bi njihova upotreba i veličina bila prilagođena crnogorskim uslovima. Prednost Crne Gore sa gledišta odbrane, kako sa mora tako i sa kopna, predstavlja njen topografski sklop, u kome se na malim rastojanjima javljaju velike visinske i klimatske suprotnosti. To veoma otežava jednovremenu

upotrebu operativnih snaga napadača, a pruža široke mogućnosti odbrane i sa kopna i sa mora.

Ovako organizovana odbrana Crne Gore zahtijevala bi najmanji mogući broj stalnog, profesionalnog sastava i u cjelini bi bila maksimalno ekonomična. Svaki čovjek postaje neposredni subjekt u odbrani, tj. glavni činilac odbrane bio bi naoružani narod. Kao što je to, uostalom, i bilo u crnogorskoj tradiciji uvijek kad je Crna Gora, kao samostalna država, sama brinula o svom integritetu.

III KAKO DO CILJA

Crna Gora, konačno, treba da osmisli svoj nacionalni i državni program. Narod koji je skupo platio cijenu svojih iluzija treba, napokon da se okrene sebi. Svako društvo je dužno da napravi sopstveni izbor i pronađe puteve i metode za prevazilaženje ograničenja koja ometaju njegovo uključivanje u svijet. To je posao političkih, naučnih i kulturnih činilaca. Crnogorsko društvo tek treba da stabilizuje institucije koje će odgovorno njegovati nacionalni interes i biti motorna snaga demokratije.

Veoma je dobro da se sve aktuelne političke snage u Crnoj Gori, iako zastupaju vrlo različite opcije, deklariraju za mirnu, demokratsku borbu za svoje ciljeve. Za razliku od drugih, snage koje se zalažu za suverenu Crnu Goru bile su od samog početka jugoslovenske krize isključivo za političko i miroljubivo rješavanje sporova, pa i crnogorskog državnog pitanja.

Borba za samostalnu Crnu Goru odigravaće se u samoj Crnoj Gori. Politička i ekonomska situacija u Srbiji veoma je važna i za odnose u Crnoj Gori; važno je za poziciju Crne Gore i stanje na bivšem jugoslovenskom prostoru, kao i planovi i strategije međunarodnih činilaca. Neki od tih faktora mogu, kao naprimjer Kosovo, iznenadno i dramatično, promijeniti i poziciju Crne Gore. Ali, ipak, borba za osamostaljenje, ekonomski emancipovanu i samosvjesnu Crnu Goru je, u prvom redu, borba za promjenu svijesti njenih građana, svijesti o tome da oni i njihova država zaslužuju i mogu da imaju, ako hoće, daleko bolji i kvalitetniji život. Promjena te svijesti biće najbrža ako se nudi realna ekonomska politika i strategija, ako se ona valjano brani i obrazlaže, ukazujući na zemlje gdje

su slične strategije dale izvanredne rezultate. Strategija Crne Gore, kao slobodnog ekonomskog prostora, jeste, bez sumnje, ono što u Crnoj Gori otvara perspektive drugačijeg života. Njeno sprovođenje će, više nego išta drugo, pokazati suštinsku suprotnost interesa u sadašnjoj federaciji i do kraja razotkriti faktičku nemogućnost Crne Gore da u takvoj državnoj konstelaciji ostvari svoje vitalne interese, pa otuda i podsticati potrebu za samostalnom pozicijom.

Promjena stanja svijesti može se uspješno vršiti samo u uslovima demokratskih odnosa. Otvaranje najuticajnijih medija i mogućnost da se preko njih saopštava stvarna pozicija Crne Gore i drugačije perspektive, jeste suštinski preduslov za emancipaciju svijesti građana. Otuda borba za medijsku slobodu nije samo borba za razbijanje dominacije i monopola vlasti jedne političke opcije i njene zamjene drugom, već je to borba za emancipaciju svijesti crnogorskih građana.

Pri plasiranju ideje o emancipovanoj i osamostaljenoj Crnoj Gori veoma je važno da se suverenost ne prezentira u elementarnoj i ogoljenoj formi, jer to, u uslovima medijskog ograničenja, podstiče osjećaj klaustrofobičnosti od življenja u maloj državi. Zato je veoma važno uvijek insistirati da je borba za samostalnu Crnu Goru borba za otvorenu Crnu Goru, za Crnu Goru bez granica i ograničenja, onako kako odgovara njenim interesima. Sadašnji odnosi i federalni model ne omogućava beskonfliktno realizovanje pojedinačnih interesa, niti je taj model stvoren s tim ciljem. On ograničava i onemogućava realizovanje i zajedničkih interesa. Sa tih osnova treba voditi dijalog sa političkim subjektima u Crnoj Gori. Najmanje je bitno kako se nacionalno ili vjerski ti partneri osjećaju ili kako tumače crnogorsku prošlost; mnogo bitnije od toga je kako oni gledaju na budućnost građana i države Crne Gore. Bez osjećanja revanšizma, partnerstvo se mora tražiti sa svima koji su spremni na zajedničku borbu za projekat emancipovane i osamostaljene Crne Gore. Taj projekat, uostalom, moći će se ostvariti samo širim konsenzusom različitih političkih opcija, makoliko neke od njih u ovom trenutku izgledale suprotstavljene. Na istoj osnovi treba ostvarivati dijalog i sa različitim političkim subjektima u Srbiji.

Multinacionalni i multikonfesionalni sastav stanovništva Crne Gore traži potrebu isticanja onih elemenata ovog projekta kojim građanska i demokratska Crna Gora obezbjeđuje svakoj od ovih etničkih i vjerskih

zajednica, ne samo ravnopravnost i toleranciju, nego i uslove za revitalizaciju i razvoj svih njihovih civilizacijskih vrijednosti. To znači omogućavanje takvog suživota u kome će svaki građanin uživati sva individualna građanska, a nacionalne i vjerske zajednice puni obim kolektivnih ljudskih prava, koje propisuju međunarodne konvencije. To je put za postupno prevladavanje sadašnjih nacionalnih i vjerskih naboja i uspostavljanje smirene, tolerantne građanske atmosfere, sa kojom se jedino može u ujedinjenu Evropu.

Zabluda je očekivati da se ličnim ili kolektivnim angažmanom u federalnim institucijama, od parlamentarnih, izvršnih do diplomatskih, može nešto bitno učiniti za popravku ovog federalnog aranžmana ili suštinski uticati na poboljšanje pozicije Crne Gore u njemu. Odnosi snaga su takvi da će svaki pojedinac ili kolektivni subjekt biti suočen sa objektivnom limitiranošću svojih moći, te će morati da pravi kompromis sa samim sobom, svojom ličnom i političkom savješću ili će, ako na to nije spreman, morati napustiti svoj angažman. Borba za projekat samostalne Crne Gore nije jednoznačan i jednodimenzionalan proces, ali je istina da se ona može najbolje voditi u samoj Crnoj Gori i iz nje, među njenim građanima i u njenim institucijama.

Emancipovanje crnogorske svijesti nije stvar trenutka niti se može ostvariti preko noći, mada će se, zaoštavanjem suprotnosti u sadašnjoj federaciji, veoma ubrzavati. O sudbini Crne Gore, i bilo koje druge države, nije nikad odlučivala samo jedna generacija. Međutim, neke generacije se, i bez svoje zasluge, nađu na presudnim istorijskim raskršćima, na kojima, htjele ili ne htjele, opredjeljuju sudbinu svoga naroda na duže vrijeme. Sada aktivne generacije u Crnoj Gori su upravo u takvoj poziciji i na njima je ogromna istorijska odgovornost. Zato je vrlo opasno relativizirati njihovu ulogu i očekivati da će neke buduće generacije, biti u boljoj prilici da usmjere put crnogorskoj državi. Možda i hoće, ali se i danas treba prisjetiti da je nakon amnestije i relativnog stabilizovanja stanja u Crnoj Gori i prvoj Jugoslaviji, crnogorsko pitanje bilo, praktično, zaboravljeno i ostalo samo da tinja kao marginalno pojedinačno ili neartikulisano kolektivno nezadovoljstvo ili apatija. Kolike su i kakve posljedice za Crnu Goru i njene građane nastale postalo je jasno tek mnogo docije. Zato tenziju crnogorskog pitanja treba potencirati na svakom mjestu i u svakoj prilici.

Ne treba propustiti ni jednu priliku da se međunarodnim činiocima, koji su uključeni u proces sređivanja prilika na ovom prostoru, razložno ukaže

na crnogorsko pitanje. Treba im objašnjavati za kakvu se samostalnu Crnu Goru zalažemo, da su to principi na kojima počiva savremeni civilizovani svijet. Treba jasno reći da zanemarivanje Crne Gore i prihvatanje njene sadašnje pozicije, nije ništa drugo do nagrađivanje jednog propalog nacionalističkog projekta, koji je i bio osnovni uzrok čitave jugoslovenske drame. Ako hoćemo da postanemo integralni dio svijeta, moramo biti spremni da mu svoje probleme, bez kompleksa, prezentiramo, ali i da uvažavamo njegova upozorenja.

Pored političkih subjekata postoje i druge snage i institucije koje mogu da se mobilisu na patriotskom zadatku unapređivanja kvaliteta života u Crnoj Gori, koje će, pored raznoglasja po mnogim pitanjima, gledati na projekat samostalne i emancipovane Crne Gore, kao na svemu drugome nadređen cilj. Nedostatak spremnosti da se te snage okupe i definišu suštinska pitanja, izuče iskustva zemalja koje su napravile nagli napredak, vodilo bi dezorijentaciji javnog mnjenja.

U ovaj projekat valja uključiti i crnogorsko iseljništvo bilo gdje da se nalazi, jer je to dio njihove sudbine, a, moguće, i perspektive. Suverena, bogatija i prosperitetna Crna Gora, čije bi ostvarenje oni mogli pomoći, biće privlačna za njihov povratak. Suverena Crna Gora morala bi prema dijaspori da izgrađuje specifičnu i odgovornu državnu politiku.

Ovaj Program* namijenjen je onima koji Crnu Goru drže za domovinu i svoju sudbinu. Naša namjera je da upozorimo, pa i uznemirimo i utičemo da što više ljudi podigne glavu od svakodnevnih briga i razmisli - kuda to ide Crna Gora i ima li mogućnosti da izabere svoj put u budućnost. Vrijeme je da se svi okupimo na tom putu i da krenemo njime. To je put kojim već ide slobodni svijet.

* Nacrt Programa je Skupština Matice crnogorske u Baru, 13. januara 1996. dala na javnu raspravu, a Program Matice crnogorske usvojen je na Skupštini na Cetinju, 23. januara 1999. godine.

Skupština Matice crnogorske na zasjedanju 22. maja 2013. donosi
program

CRNA GORA NA EVROPSKOM PUTU

Prošlo je petnaest godina od kada je javnosti predstavljen Program Matice crnogorske Crna Gora pred izazovima budućnosti posvećen istorijskim izazovima pred kojima se našla Crna Gora nakon raspada SFR Jugoslavije. Matica crnogorska je, ocjenjujući tadašnje političke i društvene okolnosti, nasuprot vladajućoj politici, nedvosmisleno istakla da budućnost Crne Gore zavisi od njenoga državno-pravnog statusa i mogućnosti da sama upravlja svojom sudbinom. Oslanjajući se na istorijsko iskustvo i savremene činjenice, Matica je svoju identitetsku i kulturnu misiju vezala za međunarodno priznanje crnogorske države. Smatrajući da je položaj Crne Gore u kvazi-federalnoj zajednici sa Srbijom poguban za ukupan razvoj Crne Gore, Matica se posvetila očuvanju identiteta Crne Gore i obnovi crnogorske države.

Afirmacija crnogorskoga nacionalnog i kulturnog identiteta i podrška očuvanju i razvoju multietničkoga i multikulturalnoga društva bila je i ostala tačka oslonca u djelovanju Matice. Dok je SFR Jugoslavija zločinački uništavana, Matica je perspektivu Crne Gore videla u miroljubivoj i samostalnoj državnoj politici, integrisanoj u demokratsku međunarodnu zajednicu i posvećenju idejama pravednoga društva, vladavine zakona, tržišne privrede i afirmaciji individualnih i kolektivnih prava. Matica je bila i ostala pobornik suočavanja s uzrocima i posljedicama raspada Jugoslavije, što uključuje političku, pravnu i moralnu odgovornost za zločine i patnju koji su nanosili građanima i narodima bivše jugoslovenske države. Istovremeno, Matica ostaje na stanovištu da je nužna saradnja i povezanost između postjugoslovenskih država i naroda koji su dugo dijelili zajedničku sudbinu, živjeli u istoj državi i učestvovali u jednom od vodećih antifašističkih pokreta u svijetu tokom II svjetskog rata.

Godine koje su iza nas potvrdile su argumentovanost i vizionarsku utemeljenost aktuelnoga programa Matice. Međunarodne i unutrašnje političke okolnosti i uspješno vođena suverenistička politika omogućili

su da se, uprkos deprimirajućim unutrašnjim podjelama, napravi odlučujući istorijski iskorak: 21. maja 2006. godine demokratskim putem, na referendumu, obnovljena je crnogorska država koja je brzo stekla međunarodno priznanje. Krajem 2007. usvojen je Ustav nezavisne i demokratske države republikanskoga uređenja. Time su stvorene sistemske pretpostavke za preobražaj crnogorskoga društva i izgradnju demokratske, pravne i samosvojne države. Suverenost i predstojeće evropske integracije Crnu Goru stavljaju pred nove društvene izazove. Sposobnost elite da rukovodi procesima preobražaja društva od presudnoga je značaja za mjesto Crne Gore u Evropi i svijetu i za razvoj patriotizma koji će počivati ne samo na prošlosti, već na zadovoljstvu životom u sadašnjosti i dobrim izgledima za budućnost.

Pet godina nakon obnove nezavisnosti crnogorska državna politika ostvarila je značajne spoljnopoličke rezultate i značajno napreduje u procesu evroatlantskih integracija. Brojni su naslijeđeni i stečeni problemi, mnogo je nedovršenoga posla i postoji dovoljno razloga za kritičko preispitivanje crnogorske stvarnosti, zbog čega Matica ne prihvata prećutkivanje ili relativizovanje aktuelnih državnih i društvenih problema. Savremenoj Crnoj Gori potrebna je razvojna politika oslonjena na preobražavajuću viziju koja će biti primjerena zahtjevima XXI vijeka. Takva politika mora biti koncentrisana na stvaranju stabilne i demokratske građanske države i dinamičnoga pluralističkog društva u kojem će se pojedinci i narodi osećati ispunjenim i slobodnim.

Matica je danas, devetnaest godina nakon osnivanja, samostalna kulturna organizacija koja je posebnim Zakonom proglašena za instituciju od nacionalnoga interesa, što bi trebalo da bude ohrabrujuća činjenica u pogledu identitetske i državne perspektive Crne Gore. To je i razlog više da Matica, motivisana iskrenom brigom za sudbinu Crne Gore, javnosti preda na uvid novi **Program**.

I POSVEĆENOST VIZIJI

U vijeku koji je počeo neizvjesnim planetarnim političkim, kulturnim i ekonomskim promjenama, male države nemaju šanse da opstanu ako

ne izgrade respektabilan identitet i postojeane vrijednosti. Zato je Crnoj Gori nužan istorijski raskid s naslijeđenim inferiornim kulturnim i političkim mentalitetom, kao i stvaranje institucionalnoga okvira koji će predstavljati podršku slobodnom, moralnom, obrazovanom i vrijednom građaninu koji će stvarati društvo sigurnosti, solidarnosti i prosperiteta. U takvoj Crnoj Gori crnogorski narod, zajedno sa svim drugim narodima, moći će da razvije svoje potencijale i uživa status slobodne i napredne političke nacije. Matica ostaje privržena afirmaciji državne politike koja će omogućiti Crnoj Gori da pronade ravnotežu između samosvojnosti i globalizacije, održivoga razvoja, tržišta i socijalne pravde, individualnoga i kolektivnoga identiteta. Zbog toga je budućnost Crne Gore nezamisliva bez stvaranja humane političke, poslovne, kulturne i naučne elite koja će biti posvećena državnim interesima i razvoju pravednoga društva.

Crna Gora ima brojne iseljenike koji su sticajem različitih istorijskih okolnosti rasijani po svijetu. Crnogorski iseljenici svih vjera i nacija trajno su zadužili domovinu masovnom podrškom crnogorskoj nezavisnosti i učešćem na državotvornom referendumu. Njihova emocija i posvećenost Crnoj Gori zaslužuju naročitu pažnju matične države u cilju njegovanja pripadnosti domovini i uključivanja njihovih intelektualnih, ekonomskih i moralnih potencijala u razvoj Crne Gore i promociju crnogorskoga identiteta u svijetu. Zato će Matica uvijek ostati pobornik bliskih i čvrstih veza sa našim iseljentištvom, i ukazivati na potrebu takve organizacije izvršne vlasti koja će u fokusu stalno imati crnogorsko multietničko iseljentištvo.

Crna Gora se u ovome vijeku mora osloboditi destruktivnoga istorijskog nasljeđa, riješiti otvorena pitanja samoodređenja, usmjeriti se na mudro korišćenje raspoloživih resursa i stvoriti pravednu državu, oslobođenu siromaštva i svih oblika diskriminacije. Slijedeći takve ciljeve, Matica ostaje posvećena modernoj interpretaciji crnogorskoga nacionalnog i kulturnog identiteta kao sastavnoga dijela multietničkoga državotvornog bića savremene Crne Gore. Istovremeno, Matica je odlučna da čuva sopstvenu autonomnost i ne prihvata lojalnost bilo kojoj stranačkoj politici, pri čemu kao istorijski utemeljena crnogorska nezavisna organizacija ostaje vjerna okupljanju mislećih i slobodnih građana posvećenih emancipatorskim, humanim i pravednim društvenim idejama. Imajući u vidu istorijsko iskustvo i savremene protivrječnosti, Matica se u novome Programu trajno opredjeljuje za izgradnju građanske, demokratske i multietničke Crne Gore, prosperitetne i miroljubive države koju će građani svih nacija i vjera

smatrati svojom domovinom i koju će Crnogorci mudro graditi i čuvati, poštujući zavjete nasljeđa i razumijevajući vrijeme koje dolazi.

II RAZUMIJEVANJE PROŠLOSTI

Crna Gora baštini dugu istoriju država, civilizacija i kultura koje su egzistirale na njenom prostoru. Drame koje su se odvijale na Mediteranu i Evropi, te izloženost Duklje, Zete i Crne Gore aspiracijama moćnih osvajača, ostavile su tragove u povijesnome šecanju na političke, etničke, religijske i kulturne sukobe i prožimanja. Višak istorije, koji opterećuje crnogorsku savremenost, zahtijeva razumijevanje prošlosti, kritičko suočavanje s događajima i proteklim vremenima, ali i građenje multinacionalnoga i multikulturalnoga društva koje neće biti zarobljenik prohujalih stoljeća. Treba afirmisati nasljeđe koje nas je vodilo matičnim tokom univerzalnih vrijednosti.

Crna Gora je politička i kulturna zajednica s hiljadugodišnjom državnom tradicijom. Od stvaranja samostalne države Duklje, polovinom XI vijeka, pa sve do posljednje obnove državnosti u XXI vijeku, Crna Gora je, i pored perioda duže ili kraće okupacije, uvijek uspijevala da revitalizuje svoju samostalnost. Imajući u vidu veličinu i broj stanovnika crnogorsko iskustvo u održavanju državotvorne ideje je rijetkost u istoriji. Djelovi teritorije savremene Crne Gore u pojedinim periodima bili su pod tuđim kulturnim i civilizacijskim uticajima. Ti entiteti su težili ujedinjenju sa slobodnom Crnom Gorom. Tokom stoljetne državnosti u Crnoj Gori se formirao autentičan crnogorski narod koji povezuje zajednički sistem vrijednosti, istorija, jezik i kultura. Malobrojni crnogorski narod, boreći se za etnički i državni opstanak, egzistira kao svojevrsan socio-istorijski fenomen i opstaje kao relativno izolovana političko-kulturna zajednica sve do XIX vijeka. Nakon Berlinskoga kongresa i stvaranja međunarodno priznate nacionalne države, Crna Gora poprima obilježja multietničkoga i multikonfesionalnoga društva. Od tada se Crna Gora počinje izgrađivati kao zajednica građana koji su pripadali vodećim konfesijama u ovome dijelu svijeta, što je vremenom uticalo na razvoj međunacionalne i međuvjerske tolerancije, stvaranje institucija po evropskim uzorima i legitimne kulture različitosti.

U periodu vladavine kralja Nikole, unatoč njegovim nesumnjivim državičkim doprinosima, izgradnja crnogorskog identiteta je bila podređena partikularnim dinastičkim interesima, što je pogodavalo kasnijem nestanku crnogorske države i krizi nacionalne svijesti kod Crnogoraca. Po okončanju Prvoga svjetskog rata, zahvaljujući međunarodnim okolnostima, političkim interesima velikih sila vezanim za hegemonističke ambicije srpskoga dvora, Crna Gora je, protivno međunarodnome pravu i sopstvenome pravnom poretku, anektirana od strane Kraljevine Srbije. Ukinuta je država, dinastija i crkva, dok je crnogorska nacija smatrana nepostojećom. Između dva svjetska rata Crna Gora pripada najzaostalijim djelovima Kraljevine Jugoslavije, a pristalice crnogorske političke samobitnosti stalno su izložene državnome teroru i stradanju. Tek se tokom II svjetskog rata obnavlja crnogorska državnost i jasno artikuliše crnogorska nacionalna ideja. Crna Gora postaje jedna od šest republika u okviru socijalističke Jugoslavije, a crnogorski narod jedan od konstitutivnih jugoslovenskih naroda. Antifašistička oslobodilačka epopeja crnogorskih partizana pod vođstvom komunista predstavlja slavan period novije crnogorske istorije, vođen duhom viševjekovne slobodarske tradicije.

Crna Gora je u kontinuitetu od 1945. do 1992. funkcionisala kao republika u okviru jugoslovenske federacije. Crnogorska nacija afirmisana je kao ravnopravni činilac u okviru jugoslovenskih naroda. Crna Gora se pod komunističkom vlašću modernizuje i doživljava krupan ekonomski razvoj, kao i nesumnjiv društveni i kulturni prosperitet. Cjelina crnogorskoga identitetskog pitanja u jugoslovenskome periodu ostaje nedovršena, dok se u nedovoljnoj mjeri i sa zakašnjenjem razvija potreba suverenoga odlučivanja i spremnost da se sopstvenim potencijalima eliminiše bilo koji oblik zavisnosti od šire državne zajednice i negativni paternalistički uticaji iz Srbije. Komunisti su se nemarno odnosili prema jeziku i crkvi, tako da je crnogorski identitet samo djelimično revitalizovan. Pravoslavna crkva u Crnoj Gori nastavlja da djeluje kao dio srpske crkvene organizacije. Jezičko pitanje smatra se riješenim u okviru srpsko-hrvatske konvencije, čime se kroz naziv službenoga jezika marginalizuje crnogorski identitet.

Tokom raspada SFR Jugoslavije vladajuća crnogorska politika je predstavljala bezlični politički subjekt koji je postupao po nalogima zvaničnoga Beograda. Ne pružajući otpor raznim vidovima velikosrpske asimilacione i šovinističke politike, vlasti u Podgorici su, uz direktnu

podršku crnogorskih unitarista, doprinijele stvaranju političke klime koja je dugoročno obesmišljavala državotvorne napore. Stvoren je politički i društveni ambijent koji je razarao crnogorske ekonomske i kulturne potencijale, proizvodeći inferiornu i zavisnu političku zajednicu. Crna Gora je tako postala jedina bivša jugoslovenska republika u kojoj je većina građana na čelu s vladajućom elitom dugi niz godina pružala otpor sopstvenome političkom suverenitetu i nacionalnome dignitetu. Proindependistička, mirotvorna, multietnička i demokratska manjina branila je integritet, dostojanstvo i čast Crne Gore. Tek u uslovima političke i bezbjednosne konfrontacije s beogradskim režimom devedesetih godina, u Crnoj Gori se stvara kritična masa građana koji odbacuju dotadašnji kvazi federalni model i podržavaju suverenu državnu politiku.

Vrijeme je pokazalo da crnogorska politička zajednica, od raspada Jugoslavije i uvođenja višepartijskoga sistema, nema konsenzus u pogledu ključnih pitanja društva i države. Crnogorske političke podjele već dvije decenije imaju obilježja destruktivnih neslaganja koja usporavaju stvaranje prosperitetnoga društva. Posljedice postjugoslovenskih podjela imale su, i danas imaju, negativan efekat na crnogorski identitet i državni integritet, jer je u njihovoj pozadini stalno bilo prisutno asimilaciono osporavanje crnogorske nacije i njenoga nasljeđa i hegemonistički pristup Crnoj Gori od strane zvaničnih i nezvaničnih političkih i društvenih struktura u Srbiji.

Početakom devedesetih godina XX vijeka u prvome planu je bila podjela na pristalice i protivnike ratne velikosrpske politike. Domaći sljedbenici beogradske politike, s nesumnjivim uporištem u biračkome tijelu, izašli su kao pobjednici, uvlačeći Crnu Goru u proces višestruke destrukcije čije posljedice zadugo neće biti prevaziđene. Tek krajem devedesetih godina dolazi do političkog sukoba sa zvaničnom Srbijom nakon čega počinje proces samoosvješćenja i osamostaljenja Crne Gore. Stvara se podjela na većinsku suverenističku i upornu manjinsku unionističku politiku. Ta podjela razriješena je na demokratskome državotvornom referendumu u maju 2006. godine. I pored diskriminatorškoga načina odlučivanja nametnutog iz Evropske unije, na referendumu se građani izjašnjavaju za crnogorsku nezavisnost, čime se nakon 88 godina obnavlja crnogorska država kao građanska, multietnička i multikonfesionalna politička zajednica.

III ISKUŠENJA SAVREMENE CRNE GORE

1. Evroatlantski izbor

Crna Gora se prvi put u novijoj istoriji čvrsto opredjeljuje za prozapadnu spoljnu politiku, što praktično podrazumijeva članstvo u NATO i EU i političku pripadnost najrazvijenijem dijelu svijeta. Ta strateška državna orijentacija u sadašnjim međunarodnim i regionalnim okolnostima predstavlja optimalan politički izbor. Nasljeđe devedesetih godina je još uvijek politički uticajno u regionu, a ideologije militantnoga šovinizma koje su izazvale i vodile rat nijesu odustale od svojih ciljeva. Odluka Crne Gore da sebe izgrađuje kao građansko društvo, zajednicu slobodnih pojedinaca i naroda, kao nužan uslov pretpostavlja stabilnost u regionu i otklonjenu opasnost od izbivanja novih ratnih sukoba. Evroatlanske integracije su izbor Crne Gore koji će stvoriti okvir za nesmetanu izgradnju njene demokratske i građanske budućnosti. Oko toga ne smije biti kompromisa s onim snagama u društvu koje bi da ožive tuđi nacionalizam. Imajući u vidu našu prošlost, kao i istorijske posljedice mitomanskoga i naivnoga političkog svrstavanja, aktuelni evroatlantski državni ciljevi zaslužuju podršku i trajno će uticati na politički, ekonomski i kulturni profil buduće Crne Gore. Crna Gora sa susjedima nema otvorenih pitanja, nema teritorijalnih i drugih pretenzija i ima sve uslove da živi spokojno. U tom smislu, od suštinskoga je značaja očuvanje i razvoj crnogorskoga nacionalnog i kulturnog identiteta, samosvijesti i samopoštovanja, multietničkoga i multikonfesionalnoga karaktera građanske države Crne Gore.

2. Oспорavanje države

Krupan problem savremene Crne Gore jeste i dalje prisutna nelojalnost državi od strane prosrpskih političkih snaga, što direktno utiče na konsolidaciju države i negativno se odražava na razvoj demokratije i neophodne institucionalne reforme. Bivši unionisti, a sadašnja vodeća opozicija crnogorskim vlastima, još uvijek su privrženi poraženoj hegemonističkoj političkoj ideji i kulturnome modelu koji negira crnogorsku državnu, nacionalnu i duhovnu posebnost. Nacionalni konsenzus za realizaciju uslova pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji, opozicija zloupotrebljava ucijenama koje vode obesmišljanju suverenosti. Spiritus

movens velikosrpske politike u Crnoj Gori postala je Srpska pravoslavna crkva koja djeluje kao oruđe velikosrpske politike u regionu i kao kleronacionalistička anticrnogorska organizacija. Za dalji politički, ekonomski i društveni razvoj Crne Gore od ključnoga je značaja razobličenje ideja i tumačenje ciljeva crnogorskoga velikosrpstva i njegovo svodenje na marginalni politički nivo. Da bi se stvorio demokratski ambijent nužno je konstituisanje državotvornih i autonomnih opozicionih političkih snaga koje će predstavljati progresivnu alternativu vladajućim partijama. Crnoj Gori je potreban demokratski politički sistem u kojem će se voljom građana smjenjivati vlasti koje su posvećene crnogorskim državnim i kulturnim interesima.

3. Partitokratska demokratija

Crnogorskom političkom scenom dominiraju političke snage koje se opiru promjenama nužnim za razvoj građanske demokratije i slobodnoga civilnog društva. Već dvadeset godina najveći uticaj ima jedna stranka (DPS), samostalno ili u koalicionim vladama (uglavnom sa SDP-om i strankama manjinskih naroda), i predstavlja primjer tranzicione postkomunističke partije koja je srasla s državnim aparatom i ima izrazit politički i institucionalni monopol. Vladajuće partije su po ukupnim kapacitetima i vještini vođenja politike superiorne u odnosu na aktuelnu opoziciju koja je bez progresivističke političke vizije; i u suštini radi protiv Crne Gore, a ne vlasti. Aktuelna crnogorska politička praksa u cjelini, stvarna je prepreka za raskid s ukorijenjenim partitokratskim političkim modelom. Njeno bitno obilježje je briga o ličnim, liderskim, stranačkim interesima, što potiskuje opšti interes u drugi plan. Zato su od velikoga značaja za razvoj crnogorske demokratije unutrašnje partijske reforme.

4. Nesredena država i nezrelo društvo

Državna i lokalna administracija, pravosudni, zdravstveni i obrazovni sistem su po kvalitetu, kadrovima i organizaciji ispod evropskih standarda i nivoa koji omogućava brži državni i društveni razvoj. Administracija je primjer prekobrojne, neefikasne i nedovoljno kompetentne birokratije. Najozbiljniji problem je sporo konstituisanje pravne države i vladavine zakona. Primjena zakona i dobra profesionalna praksa od vitalnoga su

značaja za uređenje države i stvaranje pravednoga društva. Zakonodavna politika ne smije se svoditi na nekritičko prepisivanje evropske regulative i usvajanje konfuznih i loše napisanih zakona.

Crnogorsko društvo izgubilo je tradicionalne, a nije dovoljno afirmisalo savremene humane vrijednosti i ljudska prava. Politička klasa ignoriše značaj moralnoga odgoja i etičkoga primjera. Neodgovorno i nemoralno vršenje javnih funkcija i odsustvo sankcija samo podstiče mišljenje o „trulom“ društvu u kojem je sve moguće. Korupcija vezana za javni sektor od ranije je prisutan i neriješen problem. Istovremeno, proces zapošljavanja u javnome sektoru je do sada često bio motivisan stranačkim interesima, što utiče na razvijanje zavisničkoga i neradnog mentaliteta i nanosi štetu javnim poslovima.

Medijska zajednica je ispod nivoa profesionalnoga, slobodnoga i odgovornoga novinarstva potrebnog demokratskim društvima. Crnogorski mediji se često pretvaraju u oruđe političkih i poslovnih sukoba, što diskredituje njihovu javnu ulogu. Odsustvo principijelnosti i dobronamjernosti te opadanje profesionalnoga nivoa učinili su ih destruktivnim i kontraproaktivnim za stvaranje pozitivne klime društvenoga razvoja i projektovanje njegove perspektive. Moć medija je realnost, te stoga treba raditi da se širi prostor slobode informisanja koja je u funkciji demokratije i javnog interesa. Mediji su dužni da ukazuju na društvene devijacije, ali i da poštuju institucije a ne da se ponašaju kao njihov supstitut. Zato je nužna podrška medijskim reformama u skladu s dobrom evropskom praksom, kao i sprječavanje miješanja centara poslovne i političke moći u uređivačku politiku. Obrazovani i humanistički opredijeljeni kadrovi ključ su razvoja medija kao zajedničkoga dobra.

Javni radio-televizijski servis treba da bude u funkciji razvoja demokratskog društva i konstituisanja nacionalnoga i kulturnoga identiteta. Odgovoran i profesionalno utemeljen javni radio i televizijski servis može da obezbijedi kvalitetne kulturne i obrazovne programe, razvijajući osećaj identiteta i podstičući sopstvenu kreativnost. Zato javni radio i televizijski servis treba da bude oslobođen diktata komercijalnosti, da se orijentiše na kvalitet i podizanje medijskih standarda, te da vodi računa o interesima manjinskih grupa. Javni elektronski mediji najveću pažnju moraju poklanjati sopstvenim arhivama đe je pohranjena građa o našoj prošlosti i značajan dio kulturne baštine.

Nevladin sektor, iako je od bitnog značaja za razvoj civilnoga društva, često je iz političkih i ličnih razloga limitiran u ostvarenju promovisanih aktivnosti, tako da na javnoj sceni nema dovoljno primjera posvećenoga i odgovornoga djelovanja nevladinih organizacija. Evidentna je opasnost da se nevladin sektor koristi za promociju stranačkih interesa i dijelom preobrazi u alternativnu političku scenu. Crnoj Gori treba nevladin sektor koji će svojim kapacitetima doprinosti demokratskome sazrijevanju društva, kreirajući konstruktivan kritički ambijent i podstičući socijalni pluralizam.

Niska politička, poslovna i građanska kultura zahtijeva dugotrajnu posvećenost preobražaju crnogorskoga društva. Korupcija, protekcionizam i nepotizam predstavljaju ukorijenjene socijalne deformacije. Mentalitet oformljen u tranzicionim vremenima (zaštićeni politički i poslovni moćnici, pohlepa, bezakonje, nekažnjivost, filozofija lake zarade, funkcionalna nepismenost, preziranje napornog rada, amoralnost i nevjerovanje u vrlinu, itd.) čini krupnu prepreku na putu emancipacije Crne Gore. Napredno društvo i demokratska građanska država počiva na zakonima i društvenom napredovanju pojedinaca prema znanju, radu, moralu i ličnim sposobnostima, zašto je potrebna temeljita promjena mentaliteta.

5. Slabo i nefunkcionalno obrazovanje

Duhovni napredak Crne Gore u neposrednoj je korelaciji s izgradnjom obrazovnog sistema koji će odgovarati savremenom društvu, spremnom da se suoči sa izazovima globalizacije. U Crnoj Gori se mora otvoriti debata o stanju u obrazovanju na svim nivoima. Takođe, mora se ozbiljno raditi na uvođenju obaveznog besplatnog srednjoškolskog obrazovanja. U sadašnjim međunarodnim okolnostima površno i nedovoljno obrazovanje uslovljava brzo zaostajanje država s neefikasnim i slabim školskim sistemima i limitiranim obrazovnim potencijalima.

Problem crnogorskog obrazovnog sistema je u drastičnoj nesaglasnosti između zahtjeva koje postavlja i rezultata koji postiže. Takvo obrazovanje produkt je sistema odnosa i stanja duha koji egzistira više od pola vijeka. Rezultati dosadašnjih reformi su slabi; međunarodna istraživanja pokazuju da je stečeno znanje u našem obrazovnom sistemu na nedopustivo niskom nivou. Veoma su slabo opremljene školske ustanove svih nivoa i niska

su primanja prosvjetnih radnika. Jedan od ciljeva obrazovanja mora biti da svaki svršeni učenik ili student, završetkom svoga ciklusa školovanja, stečenim znanjem i usvojenim vještinama, može obezbjeđivati egzistenciju sebi i svojoj budućoj porodici, bilo u svojoj bilo u nekoj drugoj sredini. Školovanje mora obezbijediti i mogućnost inoviranja, dopunjavanja i proširivanja znanja koja nameću savremeni civilizacijski procesi. Primjer neracionalnosti našeg školskog sistema jeste izučavanje stranih jezika, čije je opšte znanje nedopustivo nisko. Učenje svjetskih jezika mora započeti u najranijem uzrastu, s idejom da krajnji rezultat bude aktivno vladanje, te da se postigne bilingvalnost. U Evropi se podrazumijeva da nastavnik na Univerzitetu mora obavezno znati engleski kao jezik svjetske nauke. Treba podsticati učenje zvaničnih jezika Evropske Unije i drugih svjetskih jezika. Bez znanja ovih jezika crnogorski kadrovi neće moći da konkurišu za uticajna mjesta u administraciji Evropske Unije, pa bez toga Crna Gora i kad postane njen član ne bi imala uticaja.

Samo obrazovani ljudi sa aktivnim životnim iskustvom u drugim, različitim, sredinama biće sposobni da Crnu Goru izvedu iz marginalizacije koja joj prijeti. Crna Gora jeste mala, ali nije svaka mala zemlja nužno provincijalna, autistično zatvorena u sebe. Zato treba početi od obrazovanja. Država koju je Crna Gora konstituisala u 19. vijeku i ono što se tada postiglo bio je rezultat svojevrjne otvorenosti i želje da se uči na primjeru drugih (tako su nastale ključne institucije tog vremena). Najviši domet juridizacije običajnog socijalnog polja nesumnjivo je Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru Valtazara Bogišića (iz 1888. godine). U današnjoj situaciji, s obzirom na nedostatak i nizak standard iskusnih kadrova na svim nivoima (državna administracija, kulturne i obrazovne institucije), treba maksimalno koristiti potencijal iseljništva. Crna Gora dosad nije ništa uradila da iseljništvo uključi u razvojne planove i omogući im povratak u domovinu, a pojedincima ponudi značajna mjesta u državnoj administraciji, nauci, kulturi i privredi. Matica crnogorska je uvijek ukazivala na veliki značaj našeg iseljništva. Bez njihovog učešća teško će današnja Crna Gora postati moderna država.

Sistem obrazovanja u Crnoj Gori mora pružiti daleko više istinskih znanja o našoj sopstvenoj istoriji i tradiciji. Nema zauvijek datih istina, njih treba valorizovati u skladu s novim naučnim saznanjima i činjenicama. Život nam stalno potvrđuje da su zablude ili tendenciozna tumačenja realnost koja nas sputava da izađemo iz ograđenoga prostora. Treba

delegitimisati centre moći koji hoće da zadrže hipoteku nad istinom radi kontrole naše budućnosti. Još u srednjoj školi treba odabirati perspektivne mlade ljude i omogućiti im da nastave obrazovanje na uglednim svjetskim univerzitetima, da steknu sigurnost koja im treba da promijene našu stvarnost i navike. Treba preispitati školovanje u nekim regionalnim centrima koji proizvode kadrove sposobne samo da budu posrednici uticaja tih centara, jednostrano provodljiva veza koja će nas dalje držati u zavisnosti. Crna Gora mora primarno formirati relevantne državne univerzitetske studije okrenute vlastitome biću, identitetu i nasljeđu, i preispitati ko i zašto danas podupire i finansira one studijske programe koji podrivaju njen put ka samospoznaji i samopoštovanju. Mora se zaustaviti prisutna destrukcija i iznutra podržavana komercijalizacija državnog univerziteta, da bi se podigao ugled te visokoškolske ustanove.

Reforma uvijek podrazumijeva ostvarivu viziju, odane i obrazovane reformatore, istrajnost, dosljednost i odlučnu podršku države. Ne treba imati zablude da se u Crnoj Gori može za kratko vrijeme izgraditi moderan sistem obrazovanja, jer je to u velikoj mjeri uslovljeno opštim razvojem crnogorskoga društva. Otvaranjem Crne Gore savremenome svijetu možemo ostvariti mogućnost da primjenjujemo i prilagođavamo najbolja dostignuća u sistemu obrazovanja razvijenih zemalja. Boljim korišćenjem međunarodnih fondova i institucija treba omogućiti većem broju mladih ljudi da se školuju u zemljama uzorne univerzitetske tradicije i da angažujemo eminentne stručnjake iz inostranstva kod nas. Cilj reforme obrazovanja mora biti da osposobi mlade stručnjake za kreativan rad u zemlji i mogućnost da budu konkurentni za rad u državama Evropske Unije.

6. Identitetska iskušenja

6.1. Važnost identitetskih pitanja

Identitet kao zbir bioloških, socijalnih, istorijskih, geografskih, moralnih, kulturnih, intelektualnih i drugih odlika naroda i države je kolektivna svijest o sebi koja homogenizuje zajednicu i daje joj utemeljenje i sigurnost. On je spoznaja specifičnosti koje nas razlikuje od ostalih, najčešće ono što mislimo da jesmo ili bismo željeli biti. Identitet je prožimanje mita, istorije, sadašnjosti i planova za budućnost. Suštinom

nadilazi ono što zovemo proizvodom poznatih objektivnih činjenica, živ je i promjenljiv, ne može biti zauvijek dat. Ako ga zanemarimo i zaboravimo, to smo uradili na vlastitu štetu. U njemu je korijen, uporište i zaklon zajedničkoga postojanja. U savremenome svijetu identitet je postao sinonim otpora globalnoj unifikaciji. Traženje i osmišljavanje vlastitoga nacionalnog i kulturnog identiteta odraz je duha vremena i nastojanja da se afirmiše bogatstvo svijeta i njegovih kultura u globalnome jedinstvu.

Temelj opstanka i napretka Crne Gore jeste jasno formulisan identitet, poželjan i prihvatljiv za većinu građana. Vrijednosti koje su ugrađene u crnogorski identitet - ideal slobode, neprikosnovenost pravičnosti, pravo na lični integritet i slobodu da se kaže što se misli, težnja ka moralnome idealu, pretpostavljanje ljudskih vrijednosti društvenome položaju i materijalnome stanju, svijest o moralnoj obavezi i ljudskoj dužnosti, vjerska i nacionalna tolerancija, odnos prema odbrani naroda, države i sopstvenih vrijednosti, poštovanje stranaca i njihovih svetinja, svijest o svojoj istoriji i dugoj državnoj tradiciji, bliskost narodnoga i književnoga jezika i njegova stvaralačka potvrda, bogato kulturno nasljeđe i baštinjenje tragova prethodnih civilizacija, raznovrsnost narodne kulture, razvijeno običajno pravo koje je kodifikovalo sve temeljne vrijednosti humanizma, podudarnost bitnih narodnih običaja na cijeloj teritoriji, osećaj međusobne etničke bliskosti, bratstva i krvne povezanosti – lako su prepoznatljive specifičnosti proizašle iz viševjekovnoga trajanja crnogorskoga naroda i države u borbi za slobodu i ljudsko dostojanstvo.

Malo je naroda koji nemaju tragove podjela u identitetu što im je ostavila istorija. Podjela u našem narodu oko imenovanja svoje nacionalnosti ima osnovu u viševjekovnome življenju na granici, u izolovanosti i neprijateljskome okruženju i prirodnoj težnji da se iz njega izađe. Pukotina u identitetu naročito je uočljiva od druge polovine XIX vijeka, otkad se srpstvo programirano podstiče spolja i manifestuje odricanjem od sopstvenih u korist „viših“ interesa. To je planirano u ondašnjim evropskim centrima moći i bilo je vezano za njihov interes prilikom preraspodjele uticaja na Balkanu poslije pada Osmanlijskoga carstva. Tome su doprinosile lične ambicije i dinastičke aspiracije crnogorskoga kralja, ali i pojedinci sa strane, koji su vodili kulturnu politiku i institucije, pa su crnogorske posebnosti programirano uklapali u srpsku, slovensku, pravoslavnu, jugoslovensku ili internacionalnu svijest. Crnogorski kosmopolitizam, otvorenost ka drugima, posebno srodnim

kolektivitetima, i spremnost da im se u nevolji pomogne, često su korišćeni kao energija tuđega nacionalizma, uglavnom srpskoga, što je u krajnjem rezultiralo ugrožavanjem, a nerijetko i ozbiljnom destrukcijom, vlastitog identiteta.

Identiteti evropskih naroda stvarani su na malim razlikama i usvajanjem zajedničkih vrijednosti. Kreatorima evropskoga integralizma jasno je da on može opstati samo uz uvažavanje razlika koje proističu iz policentričnog karaktera evropske kulture. Evropsko postaje sinonim za ono što je raznovrsno, višejezično i višedimenzionalno. Multikulturno društvo je realnost Evrope, a multikulturalizam politika koja teži ravnopravnome koegzistiranju tih kultura i plodotvornome međusobnom odnosu. Zbog svega toga, a ne samo zbog istorijske obavezanosti i mogućnosti ekonomskoga prosperiteta, Crnoj Gori su potrebni evropski integracioni tokovi. To joj obezbjeđuje očuvanje državnoga, nacionalnoga i kulturnoga identiteta.

Svakome narodu, pa i Crnogorcima, potrebna je sopstvena vizija razvoja i napretka, a ne slijepo prilagođavanje onome što dolazi sa strane. Preispitivanja i revalorizacija nasljeđa i izučavanje sopstvenoga istorijskog puta kao vertikale u vremenu stalni je proces: treba nam jasna samospoznaja ukoliko želimo da budemo vlasnici sopstvene prošlosti. Sa sviješću o vrijednostima i znanjem o sebi izbjeći ćemo kompleks malobrojnoga naroda, uspostaviti ravnopravan odnos s drugima, pokazati dostignuća našega duha u kontekstu kulturnih vrijednosti drugih naroda. Ne treba se bojati za svoj evropski status ako smo sami svjesni sopstvenoga nasljeđa. Izlazak crnogorske kulture na evropsku scenu afirmisaće ono što je utemeljeno na humanizmu i ljudskosti. To bi podstaklo stvaralačke, građanske i religiozne slobode i poništilo neistinite predstave, dezinformacije i falsifikate na temelju kojih je pravljen pogrešna predstava o nama, ali i o onima kojima je to bila korist. Potvrda vitalnosti sopstvenoga identiteta i kulture biće u tome koliko uspije da se zaštiti od asimilacije i afirmiše osnovne vrijednosti na kojima počiva - slobodu, čovječnost, pravdu, težnju ka istini, ravnopravnosti, razumijevanju drugačijeg. Ali ne samo da ih afirmiše pred drugima, već da ih, u ovom vremenu odumiranja i ugroženosti ljudskosti, reafirmiše u sopstvenome narodu.

6.2. Crnogorski jezik

Crnogorski jezik je jezik crnogorskoga naroda. Njime se imenuje dio štokavskoga sistema koji Crnogorci zajednički baštine s Bošnjacima, Srbima i Hrvatima. Svaki od tih naroda ima svoj dio u tome sistemu koji pokazuje njegov osobeni istorijski put, samorealizaciju i definiše nacionalno biće. Imenovanje jezika vlastitim imenom jeste određenje, poruka sebi i drugima, definisanje sopstvenoga uporišta. To je razdjelna linija samopoštovanja od inferiornosti (kolonijalne svijesti i pristanka na odumiranje). Intervencije u jeziku Crnogoraca vršene su organizovano na temelju uvezenog crnogorskog srpstva kao ideologije, a što su započeli prije više od vijek i po razni izvanjci preko udžbenika, obrazovnih, kulturnih i naučnih programa i sadržaja. Oni su u dobroj mjeri uticali da se autohtono crnogorsko duhovno nasljeđe prenese i transformiše u tuđi korpus. Sve je to vodilo do razgradnje, sakaćenja i rastakanja njegova bića, do apsurdne negacije sopstvene nacije, tradicije, kulture i jezika. Maternji jezik Crnogoraca je u doba romantizma ušao u osnovu jezika Srba, Hrvata, Bošnjaka i Crnogoraca. Kako su jači centri, u prvome redu Beograd i Zagreb, preuzeli dominaciju u politici i kulturi, oni su, dogovorom u Beču 1850. i Novom Sadu 1954, nametnuli konvenciju o nazivu jezika srpskohrvatski ili hrvatskosrpski. To što je Crna Gora posljednja pokazala političku volju i svijest da službeni jezik nazove svojim imenom ostatak je dugog prisustva političkih zabluda, pristajanja na starateljstvo i asimilaciju, ali je odraz i realne snage tuđih interesa inkorporiranih u naše društvo.

Veliki i suštinski poslovi na polju jezičke politike urađeni su od obnove samostalnosti Crne Gore do danas. Potvrdilo se da je država najbolji okvir za realizaciju strateških interesa naroda, njegove kulture i samopoštovanja. Izvjesno je da identitetska određenost najviše zavisi od vlastitoga poimanja svoje tradicije i baštine. Matica će podržavati dalja naučna istraživanja i valorizaciju crnogorskoga jezika, njegovo uvođenje u obrazovni sistem, javne i državne službe, sudove, javne medije, kulturne i naučne institucije. Podstićaće i pomagati proučavanje crnogorskoga jezika u dijaspori i objedinjavanje tih istraživanja s onim u Crnoj Gori. Koristeći svoje intelektualne potencijale i mrežu ogranaka, Matica će podupirati suštinu jezičke politike u Crnoj Gori i suprotstavljati se namjerama da se osujeti primjena crnogorskih jezičkih osobenosti.

Izmjenom Zakona o opštem obrazovanju u dogovoru sa opozicijom, vlast je dezavuisala sve dosadašnje napore za primjenu standardizovanog

crnogorskog jezika. U nastavnom procesu neće postojati službeni jezik. Crnogorski jezik je neustavno sveden na nivo jednog od jezika koji su u službenoj upotrebi.

6.3. Crnogorska crkva

Jedan od temelja razumijevanja crnogorskoga identiteta jeste karakter i uloga Crnogorske pravoslavne crkve u prošlosti i odnos Crnogoraca prema idejama hrišćanstva i religioznosti. Razumijevanje klasične Crne Gore, istorijski utemeljen humanizam i poštovanje među ljudima, bez obzira na vjeru i naciju, stavljanje slobodnoga čovjeka u centar istorije, nijesu dovoljno afirmisani i istraženi. Crnogorska pravoslavna crkva bila je među rijetkim crkvama koja nije podlegla ovozemaljskoj koristi i želji da vlada ljudima. Kao što je zapadna crkva imala svoju nadbiskupiju u Duklji, tako je i Konstantinopolj podržavao neke episkopije. Realnost suživota istočne i zapadne crkve na prostoru današnje Crne Gore ima dugu tradiciju koja je rezultirala rijetko afirmativnim primjerima. Srpska crkvena organizacija sa svetosavskom ideologijom koja je odlukom državne vlasti potčinila Crnogorsku pravoslavnu crkvu dvadesetih godina XX vijeka bila je instrument okupacione i unitarne velikosrpske politike. U socijalističkoj Crnoj Gori taj problem je marginalizovan zbog nespremnosti vlasti da se s njim suoči. S istom namjerom i uz otvorenu pomoć matične države, Srpska crkva djeluje danas u nezavisnoj Crnoj Gori, otima njenu imovinu i otvoreno podriva njene institucije. Crna Gora je jedinstven primjer u pravoslavnom svijetu u kojoj tuđa crkva ima vodeću riječ u pitanjima vjere i otvoreno se miješa u poslove države. To je nezakonito jer je to posljednji element okupacije iz 1918.

Država Crna Gora mora sve crkvene objekte, pošede i vrijednosti koje je Srpska pravoslavna crkva prisvojila zakonito vratiti u državnu svojinu i omogućiti Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi njihovo korišćenje. Istorijski simbol crnogorske slobode, Cetinjski manastir, viševjekovno sjedište države, mora postati kulturno-istorijski spomenik prvoga reda pod okriljem države i imati otvorena vrata za sve posetioce bez obzira na vjeru i naciju.

IV KAKVOJ BUDUĆNOST TEŽIMO

1. Legitimna državna zajednica

Državna politika mora stvoriti uslove za raskid s istorijskim nasljeđem koje podriva crnogorsku državu. Crna Gora treba da bude prihvaćena od ubjedljive većine građana kao njihova jedina domovina, bez čijega ukupnog napretka ni njihovi životi ne mogu biti bolji i srećniji. Filozofija „rezervne države“ i toliko puta pokazana spremnost Crnogoraca da olako izgube sve što su im preci kroz istoriju stekli i predali, mora postati nepovratna prošlost. Samo legitimna država, istovremeno oslonjena na crnogorski nacionalni identitet i multietnički kulturni model, zajednica slobodnih ljudi, ima šanse da opstane u globalnome svijetu i transformiše se u političko društvo ograničenoga državnog suvereniteta u Evropskoj uniji *(što uključuje i pripadnost evropskom identitetu i vrijednostima na kojima se temelji evropski politički, kulturni i ekonomski prostor)*.

Vladajuća državna i kulturna politika može biti uspješna samo ako je oslonjena na državotvornu ideju, posvećenu izgradnji stabilne građanske demokratije, afirmaciji crnogorskoga naroda, njegove tradicije i multietničke Crne Gore. Budućnost Crne Gore je u stvaranju liberalno-demokratskog društva, spremnog da osudi mane a nagradi vrline, u izgradnji države koja će imati nedvosmislen patriotski legitimitet. Takva država, ma koliko bila mala, biće uvaženi politički činilac u zajednici evropskih država. U mjeri u kojoj uspije da obezbijedi političku koheziju u pogledu razumijevanja i formulacije državnoga i nacionalnoga interesa, Crna Gora će biti zajednica koja može da opstane kao subjekat u globalizovanom svijetu.

Etika političke klase mora biti promijenjena, što podrazumijeva podršku onima koji su spremni da putem ličnog primjera pokažu da su dostojni vršenja javne funkcije. Odgovorni, pametni i patriotski političari, bez mrlja u imovinskim kartonima i umiješanosti u kriminalne afere, preduslov su stvaranja političkoga sistema koji ne bi bio prepreka miroljubivoj smjeni vlasti i razvitku stabilne demokratije. Crna Gora mora stvoriti održive i sposobne javne institucije, uspostaviti vladavinu zakona baziranu na nezavisnom i stručnom pravosuđu i učiniti svaku javnu

funkciju zahtjevnom i odgovornom. Funkcionalan i sposoban državni aparat, primjeren ekonomskoj moći crnogorske privrede, predstavlja preduslov ukupnoga društvenog razvoja. Odgovorna država se mora bazirati na razumijevanju kibernetškoga XXI vijeka, shvatanju planetarne političke, ekonomske i kulturne multipolarnosti, posvećenosti društvu znanja i informatičke efikasnosti.

2. Društvo znanja

Crnoj Gori je neophodna strategijski definisana futuristička obrazovna politika. Razumijevanje globalističkih procesa, slabljenje ali ne i nestanak nacionalnih država, međunarodni integralistički procesi u čijem središtu su dinamični inovacioni razvojni modeli, zahtijevaju napuštanje anahronih političkih gledišta. Nova crnogorska politika fokusirana na budućnost podrazumijeva promjenu važećih zakonodavnih rješenja, prevrednovanje sadašnjeg institucionalnog obrazovno-naučnog okvira, redefinisane politike upravljanja u domenu naučne djelatnosti i trajno rješavanje problema finansiranja naučno-istraživačkog rada. Crnoj Gori je potrebna državna politika koja će podsticati konkurenciju na tržištu znanja ali istovremeno i politika koja će se zasnivati na očuvanju i razvoju koncepta respektabilnog državnog obrazovanja i dugoročnom modelu umrežavanja opšteg interesa, akademskih i ekspertskih resursa i inovacionog poslovnog sektora.

Za razliku od niza loših primjera iz prošlosti, kad je crnogorska vladajuća politika bila talac retrogradnih ili inferiornih političkih stanovišta, budućnost Crne Gore moguće je graditi na definisanju državne politike koja bi podrazumijevala stalnu posvećenost ubrzanom razvitku istraživačkih projekata primjerenih realnim razvojnim potrebama. Jasna, realna, istrajna i stabilna razvojna politika odgovor je na iskušenja koja donosi budućnost sve više globalizovanog svijeta. U tom smislu, državna politika mora biti stalno uporediva s međunarodnim mjerilima, ne samo da bi se izbjegle provincijalne zamke i štetna politička demagogija, već da bi se odista izgradili kriterijumi za obrazovnu politiku koja je spremna da svoje domete mjeri internacionalnom konkurentnošću crnogorske države.

Ako hoćemo liberalno-demokratsko društvo, i u njemu slobodnog čovjeka, onda moramo težiti izgradnji školskog sistema koji će za cilj

imati obrazovni ambijent unutar kojeg je moguće podsticati i razvijati stvaralaštvo, istinoljubivost i kritičku moć suđenja učenika.

Suštinski pomak u obrazovnom sistemu, pa i u društvu kao cjelini, dogodiće se tek onda kad se reafirmiše svijest o humanističkom karakteru svakog istinskog obrazovanja i kad se uvidi da je posmatranje školstva samo u kontekstu ekonomije pogrešno i kratkovidno, da je to afirmacija destruktivnog stava da je čovjek samo vrijednost u funkciji proizvodnje. Bez osnovnih znanja o prostorima duha, vrline, dobra i dužnosti čovjeka kao slobodnoga bića, pojedinac postaje tek sredstvo različitih interesa i objekt manipulacija. Favorizovanje materijalizma, tehničkog standarda, nagonskih zadovoljstava, nuđenje loših primjera kao uzora, već je dovelo do toga da se često s neshvatanjem i prezirom gleda na vrijednost duha i humanosti, što omogućuje da amoralizam potiskuje čovječnost.

3. Održivi razvoj

Ulaganjem u jačanje preduzetničke svijesti, razvijanjem radne etike i stvaranjem disperzivne privrede, strateški planirane na dugi period, koja bi bila u stanju da se nosi sa stranom konkurencijom i neminovnim ekonomskim krizama, crnogorska ekonomija bi se transformisala u održiv politički i ekonomski sistem. Privreda bazirana na konceptu održivoga razvoja (razvoj koji zadovoljava sadašnje potrebe i ne dovodi u pitanje perspektivu budućih generacija i njihovih potreba uz primjenu politike zaštite i unapređenja životne sredine – ustavni model ekološke države) sveobuhvatnom obrazovnom sistemu, permanentnoj edukaciji zapošljenih i praktičnim naučno istraživačkim projektima, otvara mogućnosti za društveni preobražaj i stalno podizanje kvaliteta života. Dugoročan prioritet državne politike mora biti stvaranje uslova za optimalnu zapošljenost, očuvanje ključnih resursa u državnome vlasništvu, razvitak preduzetništva, smanjenje administracije i optimalnu saobraćajnu povezanost unutar državne teritorije.

Nužno je eliminisati zavisnost od javnoga sektora, razviti poslovnu kulturu i afirmisati marljivost i radnu etiku. U Crnoj Gori se mora razvijati realna ekonomija, marginalizovati lijeni i švercerski mentalitet i odbaciti monopolski i špekulativni ekonomski obrazac pravljen po predatorskim šemama berzanskog i korporativnog kapitalizma. Crnoj Gori je potrebna

„armija“ marljivih građana koji će stvarati realne ekonomske vrijednosti po unaprijed poznatim pravilima, na slobodnom i otvorenom tržištu i uz zaštitu pravne države.

Crnogorska ekonomija, opterećena dramatičnim spoljno-trgovinskim deficitom i unutrašnjim dugovima, zahtijeva radikalan preobražaj. Disperzija privrednih grana (ekološki turizam, ulaganje u pomorsku flotu, širenje energetske izvora, jačanje poljoprivrede, intelektualni poslovi i informatički servisi, telekomunikacije, razvoj saobraćajne i komunalne infrastrukture, podsticanje raznih oblika proizvodnje itd.), državno vlasništvo nad važnim nacionalnim resursima, stalna podrška malim i srednjim preduzećima i razvoj preduzetničke svijesti – uslovi su stvaranja održive i unosne ekonomije. Državna posvećenost smanjenju budžetskih korisnika, osmišljenom obrazovnom i naučno istraživačkom sistemu, formiranju institucionalnoga okvira za razvoj preduzetništva i konkurencije na slobodnom tržištu i uvođenje stimulaturnih poreza, jedini je način da se implementira efikasan i zakonit privredni sistem u Crnoj Gori.

4. Socijalna uravnoteženost

Crnogorsko društvo nakon raspada Jugoslavije doživjelo je socijalni sunovrat, tako da je danas više od polovine stanovništva ekonomski ugroženo ili siromašno, srednji slojevi su svedeni na nivo niže zapadne klase, novoformirana tržišna poslovna klasa i plaćeniji radnici nedovoljni su da popune prazninu srednje klase, dok je mali broj tranzicionih dobitnika (tzv. tajkuni, dio establišmenta i pripadnici političke klase, povlašćeni biznismeni, ideološki i politički profiteri, krupniji kriminalci) nezasluzeno ili nezakonito stekao enormno bogatstvo i značajnu imovinu. Iz tih razloga u očigledno siromašnoj Crnoj Gori politika posvećena socijalno uravnoteženom društvu postaje prvorazredni nacionalni zadatak. Status Crne Gore kao socijalne države oslanja se na solidarnost kao bitnu karakteristiku crnogorskoga mentaliteta i tradicije.

Bez obzira na organizaciju zdravstvene službe i modele osiguranja, mora se težiti realizaciji sistema potpune zdravstvene zaštite svih građana. Ravnopravnost šansi se postiže samo s ujednačenih polaznih pozicija, afirmiše se kvalitet, što doprinosi stalnom obnavljanju vitalnih snaga društva i njegovih funkcija.

Ta činjenica zahtijeva, umjesto fasadne socijaldemokratije i prisutnoga predatorskog kapitalizma, stvaranje političkih i sindikalnih organizacija spremnih da preuzmu odgovornost za izgradnju pravednog društva i trajnu eliminaciju siromaštva. Crnogorska ekonomija, i pored nesumnjivog rasta u posljednjih nekoliko godina (pretežno zahvaljujući stranim donacijama i investicijama i prodaji javnih i privatnih resursa) loše je strukturirana i bez realne mogućnosti da podrži javne budžete i time postane oslonac solidnoga životnog standarda i bržega razvoja društva. Privreda bazirana samo na turizmu, nerazvijenoj energetici i agroekonomiji, kao i upropašćenim ostacima socijalističke industrije ne može predstavljati ekonomski osnov za društveni razvoj, optimalnu zapošljenost i bolji život građana.

5. Zaštita kulturne baštine

Nalazeći se na prostoru susreta različitih civilizacija koje su se u dugom hronološkom rasponu smjenjivale i graničile na njenom prostoru, Crna Gora danas, kao multietnička zajednica naroda, vjera, jezika i kulturnih tradicija, baštini bogato materijalno i nematerijalno kulturno nasljeđe. Materijalno nasljeđe predstavljaju urbane i ruralna cjeline, arheološki lokaliteti, sakralni i profani spomenici kulture, muzealije, knjige, filmski fond i arhivska baština. Nematerijalno kulturno nasljeđe obuhvata društvene tradicije, običaje i prakse, estetska i duhovna vjerovanja, umjetničke izraze, jezik i usmeno stvaralaštvo, izvođačke umjetnosti (tradicionalna muzika i ples), ručni rad i ostale vidove ljudskih aktivnosti koje su se generacijama prenosile na ovome prostoru.

U fokusu pažnje treba da je upravljanje nasljeđem (kulturnim i prirodnim). Crna Gora neopravdano kasni prije svega u razvoju opšte svijesti o značaju kulturnoga nasljeđa posmatranog u sinergiji s pejzažom kao njegovim prirodnim okvirom.

Odgovarajućom zaštitom, valorizacijom, obnovom i promocijom kulturnoga nasljeđa obezbjeđuje se ošćaj identiteta i kontinuiteta određenih društvenih zajednica i promoviše uzajamno poštovanje kulturne različitosti kao međunarodno priznatoga ljudskog prava. Očuvanjem tragova specifičnosti umanjuje se rizik neprepoznatljivosti u globalnim procesima, daje doprinos ravnomjernom razvoju teritorije, unapređuje ekonomska aktivnost vezana za turističku ponudu i njeguje multikulturno društvo. U tom cilju neophodno je sprovesti identifikaciju stepena zaštite,

valorizacije, obnove i promocije kulturne baštine na nivou države, lokalne zajednice, nevladinog sektora i privatne inicijative, stalno unapređivati oblast zakonodavstva i dokumentacionu bazu, stvoriti uslove za primjenu razvojnih rješenja.

Neophodno je spriječiti tekuću devastaciju kulturnoga nasljeđa ili, šire uzevši, kulturnog pejzaža, kao posljedicu nekontrolisanog i neadekvatnog urbanističkog i uopšte prostornog razvoja. Očito je da se kulturno nasljeđe u crnogorskome društvu i dalje posmatra više kao kočnica razvoja a manje kao resurs. Tako se, zbog neusklađenosti politike zaštite nasljeđa sa strategijama društveno-ekonomskog razvoja, nemilosrdno devastiraju i oni slojevi nasljeđa koji nijesu, ali i oni koji jesu „zaštićeni“, razara se mediteranski pejzaž, unakazuju tipične urbane i ruralne cjeline, remek djela narodnog neimarstva o kojima nikad nije sačinjena adekvatna dokumentacija zahvaljujući kojoj ne bi bili zauvijek izbrisani iz sećanja novih generacija.

Crna Gora nije do danas pokazala nužnu, adekvatnu i sveobuhvatnu brigu o svome kulturnom nasljeđu. Ni danas se kod nas ne školuju niti osmišljeno stipendiraju stručnjaci u toj oblasti i pored predviđanja da će prostor za radna mjesta u XXI vijeku, umjesto u proizvodnji dobara, biti povećan isključivo u sferi usluga, ideja, informacija, kulture, zabave, turizma. U ovoj oblasti nema organizovanoga naučno istraživačkog rada, on se odvija isključivo u sferi ličnog entuzijazma, a teško da ga i može biti bez postojanja odgovarajuće univerzitetske osnove.

6. Stabilan, tolerantan i vitalan identitet

Malobrojni narodi, koji su u teškim istorijskim okolnostima sačuvali svoj identitet i stvorili svoje nacionalne države, u izmijenjenim međunarodnim uslovima (dominacija liberalne demokratije i globalističkog kapitalizma) stalno moraju da brinu za svoj politički i kulturni opstanak i razvoj. Iako su se opredijelile za višestranačku demokratiju i građanski politički sistem, tranzicione državne zajednice i dalje smatraju politički relevantnim pitanje nacionalnoga samoodređenja, što se jasno uočava i u njihovom svakodnevnom političkom životu.

Crnogorska nacija se sporo oporavlja od istorijskih lomova koji su je doveli na rub opstanka. U tom smislu, propuštena je prilika da se prvim

ustavom nezavisne Crne Gore, pored jasnog uvažavanja multietničkog karaktera savremenog crnogorskoga društva, eksplicitno naglasi državotvorna, istorijska i slobodarska uloga crnogorskog naroda. Zato odgovarajuće ustavno imenovanje crnogorskoga naroda (nacije) kao kolektivnog garanta opstanka i razvoja Crne Gore treba da bude predmet prve ustavne revizije. Crnogorci treba da, kao istorijska državotvorna nacija, svoj opstanak i razvoj vežu za napredak građanske demokratije, snaženje jedinstvenoga multietničkog i multikonfesionalnog društva i afirmaciju kulturnoga identiteta kroz koncept civilnog društva i izgradnju svoje domovine u zajednici evropskih država.

Nezavisna Crna Gora pati od nedovršenog identiteta i odsustva kulturnog modela koji obezbjeđuje trajnost državi i vitalnost društvu. Matica apeluje na sve institucije - od škole, preko medija i crnogorskih iseljeničkih organizacija do Skupštine, da se posvete razumijevanju i utemeljenju crnogorskoga identiteta. Za budućnost Crne Gore od suštinskoga je značaja stvaranje institucionalnog okvira koji će relativizovati destruktivna prisvajanja i uticaje sa strane, posebno velikosrpske pretenzije. To uključuje započetu institucionalnu primjenu crnogorskoga jezika, revalorizaciju crnogorske istorije i tradicije na osnovu naučnih saznanja, reafirmaciju i imovinsku održivost Crnogorske pravoslavne crkve, konsolidaciju i kulturno samoosvješćenje crnogorske nacije i paralelni razvoj multietničkoga i multikulturalnoga društva (zaštita identiteta manjinskih naroda).

Matica crnogorska ističe privrženost izgradnji sekularne države i društva. Cijeneći načelo slobode vjeroispovijesti i odvojenosti crkve od države, zalažemo se da uticaj vjerskih zajednica bude u okvirima moderne državne zajednice i ustavnih normi. Svaki pokušaj crkvenih struktura da potkopavaju sekularnu državu i društvo, izazivaju i podstiču sukobe na vjerskoj osnovi i pokazuju neprijateljstvo prema crnogorskoj državi, ocjenjujemo kao potpuno nelegitimno i protivustavno djelovanje i provokacije koje izlaze iz okvira zakona.

Matica se zalaže za punu slobodu stvaralaštva i ispoljavanje grupnih i nacionalnih osobnosti. Poštovanjem i unapređivanjem tradicionalno dobrih međunacionalnih odnosa Crna Gora treba da gradi moderno multikulturno društvo. Crna Gora je već dugi niz godina izložena spoljnim uticajima agresivnih balkanskih nacionalizama i unutrašnjim ksenofobičnim i šovinističkim ispadima što podstiče centrifugalne sile koje

razaraju crnogorsko državno i duhovno jedinstvo. Zbog toga će se Matica crnogorska suprotstavljati svakom obliku partikularističkog nacionalizma, posebno pokušajima šovinizacije Crnogoraca kao većinskog naroda i njihovog postavljanja u neprijateljski odnos prema drugima.

Identitetska politika naročito mora biti fokusirana na zaštitu i valorizaciju kulturne baštine, permanentno ulaganje u domaće umjetničke projekte i stvaraoce, uključivanje naše kulture u evropske mreže i podizanje kriterijuma u valorizaciji umjetničkih dometa.

Matica crnogorska smatra da treba uskladiti univerzalističke zahtjeve poštovanja individualnih ljudskih i građanskih prava, koja proističu iz duha liberalne političke filozofije, sa potrebom jasnog definisanja vitalnih interesa zaštite i unaprjeđenja crnogorskog nacionalnog i kulturnog identiteta.

Crnu Goru vidimo kao dom svih građana i naroda koji u njoj žive, zemlju koja im je utočište đe ojećaju pažnju i solidarnost drugih i ponos jer pripadaju zajednici slobodnih ljudi koji su vođeni principima pravde.

UPRAVLJANE I ORGANIZACIJA MATICE CRNOGORSKE

ORGANI MATICE CRNOGORSKE 1993–2018

1993–1999

Upravni odbor

Predšedništvo

Božina Ivanović
predšednik

Svetlana-Kana
Radević
potpredšednik

Miodrag Perović
potpredšednik

Marko Špadijer
generalni sekretar

Nadzorni odbor

Vuko Vukadinović
predšednik

Mladen Lompar

Vladimir Nikaljević

Veselin Popović

Stevo Vučinić

Sud časti

Vojislav Vulanović
predsjednik

Sreten Asanović

Muharem Dizdarević

Vesna Kilibarda

Rajko Vujičić

Članovi

Branko Banjević

Senad Gačević

Radun Mićković

Jakov Mrvaljević

Radoslav Rotković

Novica Samardžić

Ilija Vujošević

Počasni članovi Matice

Stanislav-Ćano Koprivica

princ Nikola Petrović

1999–2004

Upravni odbor

Predsjedništvo

Banjević Branko
predsjednik

Vesna Kilibarda
potpredsjednik

Špadijer Marko
generalni sekretar

Nadzorni odbor

Veselin Popović
predsjednik

Mihailo Vujović

Čedo Jovetić

Dragoljub Rašović

Vlado Nikaljević

Sud časti

Sreten Asanović
predsjednik

Muharem Dizdarević

Olivera Žižić

Vojislav Vulanović

Stanko Roganović

Članovi

Radoslav Rotković

Svetozar Jovićević

Šerbo Rastoder

Čedo Drašković

Milan Filipović

Boško Odalovič

Vukić Pulević

Novica Samardžić

Rajko Cerović

2004–2008**Upravni odbor***Predsjedništvo*Banjević Branko
*predsjednik*Novica Samardžić
*potpredsjednik*Špadijer Marko
*generalni sekretar***Nadzorni odbor**Veselin Popović
predsjednik

Mihailo Vujović

Dragutin Rašović

Sreten Radonjić

Zoran Mišurović

Sud častiSreten Asanović
predsjednik

Olivera Žižić

Žarko Mališić

Vukota Babović

Stanko Roganović

Članovi

Rade Bojović

Rajko Cerović

Čedo Drašković

Milan Filipović

Svetozar Jovićević

Đerđ Noc Martini

Radovan Miljanić

Dubravka Mitrović

Vukić Pulević

Šerbo Rastoder

Ognjen Spahić

Rajko Vujičić

2008–2013

Predšednik

Branko Banjević

**Generalni sekretar
i predšednik
Upravnog odbora**

Marko Špadijer

Nadzorni odbor

Veselin Popović,
predšednik

Milovan Đuričković

Zoran Mišurović

Sreten Radonjić

Mihailo Vujović

Sud časti

Čedomir Bogićević,
predšednik

Žarko Mališić

Dubravka Mitrović

Stanko Roganović

Olivera Žižić

*Članovi Upravnog
odbora*

Rade Bojović

Adnan Čirgić

Čedo Drašković

Dragan Radulović

Novica Samardžić

Rajko Vujičić

2013–2017

Predsjednik

Dragan Radulović

**Generalni sekretar
i predsjednik
Upravnog odbora**

Novica Samardžić

*Članovi Upravnog
odbora*

Vesna Kilibarda

Ivan Jovović

Gordan Stojović

Ilija Despotović

Nadzorni odbor

Veselin Popović,
predsjednik

Milovan Đuričković

Sreten Radonjić

Mihailo Vujović

Ivan Ivanović

Sud časti

Olivera Žižić,
predsjednik

Dubravka Mitrović

Borislav Jovanović

Žarko Mališić

Boško Odalović

2017**Predšednik**

Dragan Radulović

**Generalni sekretar
i predšednik
Upravnog odbora**Gordan Stojović
*(nije stupio na dužnost
zbog poslovnih i
porodičnih obaveza)**Članovi Upravnog
odbora*Novica Samardžić
*(vršilac dužnosti
generalnog sekretara)*

Vesna Kilibarda

Ivan Jovović

Ilija Despotović

Nadzorni odborVeselin Popović,
predšednik

Milovan Đuričković

Sreten Radonjić

Mihailo Vujović

Ivan Ivanović

Sud častiOlivera Žižić,
predšednik

Dubravka Mitrović

Borislav Jovanović

Žarko Mališić

Boško Odalović

2018

Predšednik

Dragan Radulović

**Generalni sekretar
i predšednik
Upravnog odbora**

Ivan Ivanović

*Članovi Upravnog
odbora*

Novica Samardžić

Vesna Kilibarda

Ivan Jovović

Ilija Despotović

Nadzorni odbor

Veselin Popović,
predšednik

Milovan Đuričković

Sreten Radonjić

Mihailo Vujović

Milan Mrvaljević

Sud časti

Olivera Žižić,
predšednik

Dubravka Mitrović

Borislav Jovanović

Žarko Mališić

Mihailo Jovičević

ORGANIZACIJA MATICE CRNOGORSKE 1993–2018

OGRANCI

Cetinje, 22. maj 1994. god.

Stanko Roganović – predsjednik Ogranka 1994–2009

Luka Lagator – predsjednik Ogranka 2009–

Herceg Novi, 4. novembar 1994. god.

Miodrag Mališa Marović – predsjednik Ogranka 1994–2000

Bogdan Musović – predsjednik Ogranka 2000–2012

Gordan Stojović – predsjednik Ogranka 2012–2014

Petar Marković – predsjednik Ogranka 2014–2016

Zlatko Stojović – predsjednik Ogranka 2016–

Kotor, 10. februar 1995. god.

Rajko Vujičić – predsjednik Ogranka 1995–1998

Vesna Vičević – predsjednik Ogranka 1998–2010

Slavko Mandić – predsjednik Ogranka 2010–2012

Vesna Vičević – predsjednik Ogranka 2012–2014

Nikola Banićević – v.d. predsjednika Ogranka 2014–

Nikšić, 22. jun 1995. god.

Dragutin Šapo Milatović – predsjednik Ogranka 1995–1998

Željko Musović – predsjednik Ogranka 1998–2000

Labud Šljukić – predsjednik Ogranka 1998–2000

Slobodan Nikčević – predsjednik Ogranka 2000–2004

Peko Nikčević – predsjednik Ogranka 2004–2015

Jasmina Nikčević – predsjednik Ogranka 2015–

Bar, 14. avgust 1995. god.

Danilo Malić – predsjednik Ogranka 1995–1996

Čedo Dragović – predsjednik Ogranka 1996–2003

Milivoje Mišo Drašković – predsjednik Ogranka 2003–2010

Ivan Jovović – predsjednik Ogranka 2010–

Ulcinj, 21. novembar 1996. god.

Jovan Nikolaidis – predsjednik Ogranka 1996–2005

Vaso Radović – predsjednik Ogranka 2005–

Ogranak Beograd, 18. jun 1997. god.

Branko Baletić – predsjednik Ogranka 1997–

Podgorica, 29. mart 1997. god.

Radoje Pajović – predsjednik Ogranka 1997–

Bijelo Polje, 19. januar 2001. god

Radomir Ilić – predsjednik Ogranka 2001–

Berane, 8. decembar 2001. god.

Vukota Babović– predsjednik Ogranka 2001–

Danilovgrad, 19. maj 2009. god.

Žarko Mališić– predsjednik Ogranka 2009–

Tivat, 22. oktobar 2009. god.

Lazar Božović – predsjednik Ogranka 2009–

Budva, 11. novembar 2009. god.

Dragan Radulović – predsjednik Ogranka 2009–

Mojkovac, 23. oktobar 2010. god.

Borislav Jovanović – predsjednik Ogranka 2010–

Rožaje, 24. mart 2011. god.

Avdo Nurković – predsjednik Ogranka 2011–

Povjerenici

Boričić Dufgran Ljiljana, književnica, Švedska, Stokholm

Dubljević Radonja, advokat, Srbija, Beograd

Đukanović Ivo, biznismen, SAD, San Francisko

Jokanović Rodolfo, univerzitetski profesor, Argentina, Buenos Aires

Lakonić Andrija, univerzitetski profesor, Paragvaj, Asunsion

Lalović Dragutin, univerzitetski profesor, Hrvatska, Zagreb

Mićović Esteban Stevan, građevinski inženjer, Bolivija, La Paz

Orlandić Miroljub, Makedonija, Skoplje

Popović Nenad, doktor stomatologije, Njemačka, Frankfurt

Rašović Savić, profesor književnosti i programer, SAD, Boston

Sredanović Blažo, mašinski inženjer, SAD, Havaji

Stojović Amanda, operna pjevačica, Slovenija, Ljubljana

Šistek František, univerzitetski profesor, Češka, Prag

Zlatičanin Blagoje, mašinski inženjer, Albanija, Skadar

Odbori Matice crnogorske 1993

Odbor za nauku i jezik

Vukić Pulević, predsjednik
Staniša Ivanović, sekretar
Slobodan Backović
Srđa Darmanović
Božina Ivanović
Vesna Kilibarda
Božo Kovač
Radovan Martinović
Pavle Mijović
Miloš Milošević
Jakov Mrvaljević
Vojislav Nikčević
Branislav Ostojić
Radoje Pajović
Miodrag Perović
Dušan Petranović
Milan Popović
Radoslav Rotković
Božidar Tadić
Olivera Velimirović-Žižić
Rajko Vujičić
Ilija Vujošević
Dragoje Živković

Odbor za umjetnost i književnost

Branko Banjević, predsjednik
Rajko Todorović, sekretar
Sreten Asanović
Husein Bašić
Miodrag Burzan
Senad Gačević
Nikola Krapović
Mladen Lompar
Milan-Coko Marović
Slobodan Milatović
Slobodan Mitrović
Milija Pavićević
Mihailo-Milo Pavlović
Olga Perović
Sreten Perović
Svetlana-Kana Radević
Manja Radulović-Vulić
Dragan Spasić
Vojislav Vojo Stanić
Milorad Stojović
Vojislav Vulcanović

Odbor za prosvjetu i kulturu

Rajko Cerović, predsjednik
Vladimir Komnenić, sekretar
Ljubomir Bešić
Čedomir Drašković
Novak Jovanović
Anđa Kapičić-Dragićević
Ljubomir Kapisoda
Dimitrije-Striko Krivokapić
Radun Mićković
Zorica Mrvaljević
Vesna Pejović
Omer Peročević
Miloš Perović
Ilija Pušić
Veselin Raspopović
Husein Tuzović
Ljiljana Vicković
Savo Vučković
Predrag Vušurović

Odbor za saradnju sa iseljenicima

Novica Samardžić, predsjednik
Vladimir Radulović, sekretar
Nebojša Čagorović
Draško Đuranović
Zuvdija Hodžić
Ratko Ivanović
Pero Ivezaj
Svetozar Jovičević
Jusuf Kalamperović
Branka Kovačević
Marko Špadijer
Nebojša Vučinić
Stevo Vučinić
Hilda Zakrajšek

Odbori Matice crnogorske 2013

Odbor za identitet

Branko Banjević
Dragan Radulović
Ivan Jovović
Adnan Čirgić
Čedo Bogićević
Milorad Stojović
Dragutin Lalović
František Šitek
Mladen Lompar
Aleksandar Čilikov
Radoje Pajović
Nela Savković Vukčević
Radovan Radonjić
Jusuf Kalamperović
Momčilo Šaletić

Odbor za rad ogranaka

Ilija Despotović
Danka Barović
Vesna Vičević
Borislav Jovanović
Žarko Mališić
Radomir Ilić
Vaso Radović
Luka Lagator
Veselin Popović

Odbor za iseljništvo i međunarodne veze

Marko Špadijer
Gordan Stojović
Ivana Jelić
Ivana Kovač
Radonja Dubljević
Ljiljana Boričić Dufgran
Elvira Bekteši
Nenad Popović
Izudin Gušmirović
Blagoje Zlatičanin
Ivo Đukanović
Blažo Sredanović
Rodolfo Jokanović
Danilo Ivezić
Mirsad Rastoder
Milena Filipović

Odbor za izdavaštvo

Vesna Kilibarda
Novica Samardžić
Vukić Pulević
Sreten Asanović
Suzana Pajović
Marijan Mašo Miljić
Aleksandar Radoman
Ivan Ivanović

**SAOPŠTENJA
MATICE CRNOGORSKE**

SAOPŠTENJE POVODOM DONOŠENJA ZAKONA O GRBU I ZASTAVI

SKUPŠTINA REPUBLIKE CRNE GORE
Predsjedniku Skupštine Ristu Vukčeviću
Podgorica

Ustanovljavanje državnih simbola Crne Gore smatramo izuzetno važnim i značajnim činom. To je čin koji simbolizuje kontinuitet državnosti i suverenosti Crne Gore kao i samosvijest i dostojanstvo njenih građana.

Državni simboli su par exelence ustavna materija, iako se vlast odlučila na zakonsko, a ne ustavno, regulisanje državnih znamenja. Zakon o grbu i zastavi razmatra se i donosi gotovo u „upravnom postupku“, čime su, bezmalo, isključene nacionalne institucije, stručna i naučna javnost. A živimo u vremenu dominacije stranačke ostrašćenosti i isključivosti kada je teško postići nacionalni konsenzus te je višestruko rizično usvojiti državne simbole pukim preglasavanjem.

Matica crnogorska smatra da treba donijeti zakon o državnim simbolima Republike Crne Gore (grb, zastava i himna), poštujući tradicionalne vrijednosti stare crnogorske države, uvažavajući novije tekovine njene državnosti i, daleko više, njen položaj u budućnosti. Zato obavještavamo Skupštinu:

1) Prijedlog da grb Republike Crne Gore bude „dvoglavi bijeli krunisani orao u poletu“, predstavlja čin kontinuiteta državnosti Crne Gore i može se prihvatiti.

2) Prijedlog da zastava bude „crveno-plavo bijela...“ može se obrazlagati kontinuitetom sadašnje crnogorske zastave sa koje se uklanja petokraka. U staroj Crnoj Gori u upotrebi je bilo više zastava, od kojih je najpoznatija „narodna crnogorska velika zastava (koja) ima na crvenom polju raskriljena dvoglava bijela orla“, poznata kao alaj-barjak.

Za crnogorsku zastavu Matica predlaže:

a) crvena sa bijelim grbom na sredini, b) trobojka (crveno-plavo

bijela) sa grbom Republike Crne Gore, c) trobojka (crveno-plavo bijela) sa siluetom Lovćena umjesto dosadašnje petokrake).

3) Crnogorsku državnu himnu treba odrediti istim zakonom. Za himnu predlažemo pjesmu: „Oj svijetla majska zoro“. Rasprava na tribinama Matice crnogorske pokazala je da ova pjesma posjeduje sve odlike svečane patriotske pjesme, jer tekstom veliča Crnu Goru i vrijednosti čovjeka na njenom tlu, a ima melodijsku prepoznatljivost i autentičnost. Uostalom, ona je jedina prihvaćena od naroda kao svečana pjesma.

O ovim prijedlozima Matica crnogorska je spremna da ponudi obimnu dokumentaciju.

S poštovanjem
Predsjednik, dr Božina Ivanović

Cetinje, 23. XII 1993.

SAOPŠTENJE POVODOM UČESTALIH I AGRESIVNIH NAPADA SRPSKIH NACIONALISTA NA CRNU GORU

MATICA CRNOGORSKA
CRNOGORSKI PEN CENTAR
CRNOGORSKO DRUŠTVO NEZAVISNIH PISACA

Saopštenje za javnost

Više od vijek i po, javno ili tajno, radi se na stvaranju velike Srbije, pri čemu je predviđeno osvajanje tuđih teritorija i asimilacija okolnih naroda i njihovih kultura. Današnje posljedice realizacije toga plana su raspad Jugoslavije, rat na njenim prostorima, genocid i zločini svih vrsta. Nesreća je srpskog naroda što se značajan dio njegove inteligencije i nacionalnih institucija angažovao na inoviranju i sprovođenju ovog projekta i što sve drskije demonstriraju svoj antihumanizam, uvjereni da je došlo vrijeme trijumfa njihovih ideja. Samo demokratska svijest u Srbiji može stati na put velikosrpskom šovinizmu, a ohrabrujuća je činjenica da se u njoj javlja ozbiljan otpor ovoj politici.

Politika velikosrpskog nacionalizma je suverenu Crnu Goru uvijek tretirala kao prepreku za ostvarenje svojih ciljeva. Po današnjim ideolozima, kartografima i ustavotvorcima, Crna Gora treba da nestane kao politički subjekt i postane provincija srpske države. Crnogorsko nacionalno biće, njegova istorija i kultura, brišu se i utapaju u srpski korpus. Prirodni resursi i privreda Crne Gore isključivo se podređuju interesima zamišljene države. U bijedi i izolaciji, daleko od civilizacije i očiju svjetske zajednice, ubrzava se proces nasilne srbizacije i uvod u konačno zatiranje crnogorske samovijesti.

Ova politika se sprovodi preko medija, Srpske pravoslavne crkve,

kulturnih i naučnih manifestacija, ekonomije, jezika, obrazovanja, ustavnih „zamki“ i političkih mahinacija. Nju potpomažu organi vlasti neke političke partije, grupe i pojedinci sa specijalnim zaduženjima. Crna Gora je surovo napadnuta spoljnom propagandom i vojno-policijskim prijetnjama, a iznutra je rastaču plaćenici i organizovani punktovi za dezintegraciju. Posebna je uloga namijenjena određenim Crnogorcima, koji ne samo što izdaju interese Crne Gore, već to ističu kao vrlinu.

Da li zvanična crnogorska vlast vidi sve opasnosti kojima je izložena Crna Gora? Ako ih prepoznaje, a nije talac ove sulude politike ili saučesnik u njenom sprovođenju, zašto ne upotrijebi mehanizme odbrane, što joj je legitimno pravo i obaveza? Kako tumačiti njeno ćutanje ili povremeno verbalno omalovažavanje projekata čiji cilj je likvidacija Crne Gore?

Vjekovima je Crnu Goru, kroz svakojaka iskušenja, održavala njena samosvijest. U današnjim nesrećnim okolnostima sreća je Crne Gore da kao nikad u svojoj istoriji ima modernu demokratsku svijest u sebi, što je zaloga njenog opstanka i prosperiteta. S tom činjenicom mogu da računaju prijatelji, ali ne treba da je gube iz vida ni neprijatelji Crne Gore.

MATICA CRNOGORSKA

Predsjednik, dr Božina Ivanović

Podgorica, 9. maj 1994.

PISMO RUSKOM PATRIJARHU

**PATRIJARHU MOSKOVSKOM I SVE RUSIJE
NJEGOVOJ SVETOSTI – ALEKSIJU**

Vaša Svetosti!

Mediji izvještavaju da uskoro planirate da posjetite Crnu Goru i njenu istorijsku prijestonicu – Cetinje. Duboko vjerujemo da će ta posjeta obradovati pravoslavne i druge stanovnike Crne Gore, koji poštuju Vas i Rusku pravoslavnu crkvu.

Pozdravljajući svim srcem Vašu Svetost, dajemo sebi za pravo da Vam ukažemo na to da Vaš dolazak može biti shvaćen i iskorišten kao akt podrške politici, koju sprovodi Srpska pravoslavna crkva, koja negira postojanje crnogorske države, crnogorske nacije i crnogorske crkve. Nedavna posjeta Carigradskog patrijarha Cetinju, koju je Srpska pravoslavna crkva zloupotrijebila sa istim ciljem, među građanima ovoga grada izazvala je otvorene proteste. Mi bismo veoma željeli da Vaš dolazak označi nastavljanje vjekovne saradnje Rusije i Crne Gore i osvježenje tradicionalno prijateljskih odnosa ruskog i crnogorskog naroda.

Najiskrenije želeći da Vaša posjeta Crnoj Gori bude što uspješnija, molimo vas da nam ne zamjerite ukoliko Vas podsjetimo na nekoliko činjenica iz istorije Crnogorske pravoslavne crkve, koje se svjesno prećutkuju, i na taj način se izazivaju protesti vjernika i ateista u Crnoj Gori, posebno onih, koji se nacionalno određuju kao Crnogorci.

S kraja 15-og vijeka Crnogorska pravoslavna crkva se samostalno razvijala, a od zatvaranja Pečke patrijaršije 1766. godine stiče, u početku faktički, a kasnije i formalno, autokefalnost i, kao takva, je funkcionisala do 1920. godine, kada je (nakon dvogodišnje zabrane crnogorske države), nezakonito pripojena Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Autokefalnost Crnogorske crkve su prevashodno priznali Ruska crkva i njen Sinod, na čijem se čelu sada nalazi Vaša Svetost, a kasnije i Vaseljenska patrijaršija. O tome postoji mnoštvo dokaza. Evo nekih od njih. U katalogu Ruske crkve iz 1851. godine, pomenuta je autokefalnost

Crnogorske crkve. U katalogu Carigradske patrijaršije iz 1855. godine, nabrojano je deset autokefalnih crkava (pod brojem 6 – Ruska, pod brojem 9 – Crnogorska). U enciklopedijskom rječniku (S. Peterburg, 1903, t. 76, str. 609), takođe se pominje da je Crnogorska crkva samostalna... i td.

Upućujemo Vam izraze dubokog poštovanja i srdačno pozdravljamo Vaš dolazak u Crnu Goru.

Profesor Božina Ivanović
akademik CANU, predsjednik Matice crnogorske

Dr Jakov Mrvaljević
predsjednik crnogorskog P. E. N. centra

Cetinje, 10. maj 1994.

PS. Kao dodatak šaljem Vam nekoliko članaka iz propisa Svetog Sinoda Knjaževine Crne Gore iz 1903. godine i Ustava Crne Gore iz 1905. godine. Kopije ovih dokumenata ćemo rado pokloniti Vašoj Svetosti u vrijeme posjete Crnoj Gori.

APEL ŠEFOVIMA DRŽAVA I VLADA KOJE UČESTVUJU U RJEŠAVANJU KRIZE NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE

Ekselencijo,

Sjedinjeni željom da u svojoj zemlji stvorimo uslove za život dostojan čovjeka, i odlučni da u tome uspijemo, ljubazno tražimo od Vas da se založite, da Vaša zemlja – rukovodeći se principima pravde, slobode, progressa i mira – učini sve kako bi u projektu i postupku rješavanja jugoslovenske krize,

Država crna gora bila tretirana kao subjekt sa istim pravima i obavezama, kakva imaju ili će imati sve ostale republike sa kojima je činila bivšu zajedničku državu (sfr jugoslavija), naročito po pitanjima:

A) međusobnog državno-pravnog priznavanja bivših jugoslovenskih republika, kao nezavisnih i suverenih, u granicama što su ih imale u zajedničkoj državi;

B) uspostavljanja diplomatskih i drugih veza i odnosa sa trećim zemljama i stupanja u članstvo međunarodnih organizacija i foruma;

C) sukcesije bivše zajedničke države i uspostavljanja između šest novostvorenih država onih veza i odnosa, koje u datim okolnostima budu moguće i prihvatljive.

Duboka, suštinska podudarnost stvari za koju se zalažemo sa temeljnim normama i principima međunarodnog prava i politike, te ciljevima i interesima koje Vi i Vaša zemlja zastupate u aktuelnom mirovnom procesu, daje nam za pravo da vjerujemo, da ćete uvažiti naš zahtjev, odnosno potrebu da iz tog čina proizađu odgovarajuće odluke i rješenja.

Ispunjeni nadom u dalekovidost i pravednost Vaših odluka, molimo Vas da primite izraze našeg uvažavanja i zahvalnosti.

Obrazloženje

Slobodni smo obratiti Vašu pažnju na osnovne činjenice na kojima temeljimo naš apel:

Crna Gora, čiji je međunarodno pravni subjektivitet priznat na Berlinskom kongresu 1878 godine, ima od svih bivših jugoslovenskih republika najdužu državnu tradiciju. U bivšoj Jugoslaviji Crna Gora je bila u svemu ravnopravna sa ostalih pet republika, koje su imale suveren položaj u zajedničkoj državi. Otuda ona po svakom osnovu nema manja državna prava i kapacitete od ostalih bivših jugoslovenskih republika, bez obzira što je od njih manja po broju stanovnika i prostoru. Takva pozicija Crne Gore utvrđena je i nalazima Badinterove komisije iz 199 god., a našla je odraza i u Haškom sporazumu iz 199 god., čijim se prihvatanjem mogla izbjeći jugoslovenska tragedija. Haški sporazum su prihvatili i oficijelni predstavnici Crne Gore, ali su od toga kasnije odustali, pod pritiskom režima iz Beograda. Taj pritisak, ostvarivan besprimjernom medijskom agresijom ili čak direktnom oružanom prijetnjom imao je presudan uticaj na formiranje javnog mnjenja i poziciju Crne Gore u tragičnim zbivanjima na prostoru bivše Jugoslavije.

Konačni rasplet jugoslovenske drame ne bi smio za Crnu Goru biti umnogome sličan onome što je ona doživjela nakon završetka Prvog svjetskog rata, kada je za narednih dvije i po decenije prekinut viševjekovni kontinuitet crnogorske državnosti. I sada se kao element rasplesa jugoslovenske tragedije pojavljuje mogućnost da Crna Gora bude „nagrađena“ gubitkom svoje državnosti. To će, kao i nakon 1918 godine, voditi njenoj ekonomskoj, kulturnoj i svakoj drugoj regresiji. Opet bi se desilo da crnogorsko pitanje od strane velikih sila bude marginalizovano i zapostavljeno u odnosu na druge jugoslovenske probleme. Ne bi se smjelo dogoditi da na taj način velike sile nagrade iznuđeno mirotvorstvo beogradskog režima i da Crna Gora bude žrtvovana kao „utješna nagrada“ za jedan neostvoreni velikodržavni projekat.

Građani Crne Gore imaju legitimno i neotuđivo pravo na sopstvenu državu u kojoj će slobodno, samostalno i demokratski odlučivati o oblicima i sadržajima svoga društvenog i političkog života, o odnosima sa drugim narodima i državama.

Državno pitanje Crne Gore nije ni formalno ni suštinski riješeno njenim stupanjem u federaciju sa Srbijom, budući da je to učinjeno u neregularnim uslovima i na neregularan način, pogotovo stoga što se samo jedna od članica izjasnila putem referenduma. Iskustvo proteklih tri godine jasno je pokazalo da u federaciji dvije u svemu nejdnake članice, Crna Gora niti ima niti može imati faktičku ravnopravnost, što postupno ali sigurno vodi njenoj državnoj, političkoj, ekonomskoj i kulturnoj minorizaciji i asimilaciji crnogorskog naroda. To se jasno vidi i u potpunom odsustvu predstavnika Crne Gore u traženju mirovnog rješenja, iako teške posljedice ratnih sukoba najdirektnije pogađaju i crnogorski narod.

Crna Gora ne pristaje da bude objekat bilo kojeg nacionalističkog i hegemonističkog projekta, pa ni velikosrpskog, zbog koga je i zapala u duboke unutrašnje teškoće i međunarodnu izolaciju. Naprotiv, shodno svojoj hiljadugodišnjoj tradiciji, ona želi da egzistira kao slobodna i suverena višenacionalna, multikulturna i multikonfesionalna državna zajednica, u kojoj se slobode i prava jednih ne mogu ostvarivati nauštrb drugih, koja poštuje i prihvata etičke i političke standarde savremenog svijeta, i, kao integralni dio međunarodne zajednice daje doprinos uspostavljanju mira, vraćanju međusobnog razumijevanja i povjerenja na prostoru bivše Jugoslavije.

Iskustva iz njene dalje i bliže prošlosti i aktuelne društvene i političke prilike u njoj, ubjedljivo pokazuju da samo slobodna i suverena Crna Gora može da bude prosperitetna, otvorena i demokratska. Uvažavanjem ovog našeg apela Vi ćete, stoga, odlučujuće pomoći građanima Crne Gore ne samo da ostvare svoje prirodno i ljudsko pravo na sopstvenu državu, već i da suštinski započnu istinski preobražaj svoga društva i oslobode se spoljnog tutorstva i uticaja. Bez toga građani Crne Gore ne mogu da ostvare tri svoja velika cilja i interesa. Prvo, da u svojoj državi uspostave politički sistem u kojem je jednakost ljudi pred zakonom potpuna, imovinska i lična sigurnost stvarna, podjela vlasti dosljedna, političke slobode, nacionalna opredjeljenja i vjerska osjećanja jednako poštovana i zaštićena. Drugo, da ekonomski razvoj svoje države utemelje na tržišnom privređivanju, slobodnom preduzetništvu, unutrašnjoj i spoljašnjoj konkurenciji. Treće, da započnu proces demilitarizacije svoje države i prevedu je u vojno-politički neutralan status, čime bi se inicirao jedan proces, koji je, bez sumnje, suštinski preduslov za ostvarivanje trajnog mira na ovom i širem balkanskom prostoru. Tek ostvarivanjem ovih ciljeva Crna Gora može odrediti svoju budućnost i postati faktor mira u ovom dijelu svijeta.

Uprkos veoma teškim posljedicama koje su zbivanja u okruženju i sankcije međunarodne zajednice ostavile u ekonomskoj i ukupnoj društvenoj sferi, Crna Gora ima dobre uslove da se u relativno kratkom vremenu vrati na put progresa i prosperiteta. Tome idu u prilog relativno značajni materijalni i humani potencijali kojima Crna Gora raspolaže, njen povoljan geografski položaj, relativno niska inostrana zaduženost i, ne manje, međunacionalni i međukonfesionalni odnosi, koji su, uprkos negativnim uticajima iz okruženja, ostali relativno očuvani i stabilni. Ostvarivanjem državne suverenosti, Crna Gora bi bila u mogućnosti da ekonomskom politikom adekvatnoj njenim specifičnim uslovima i mogućnostima, unutrašnjom politikom zasnovanoj na demokratskim principima savremenog svijeta i aktivnom spoljnom politikom prema svom okruženju, području Mediterana i široj međunarodnoj zajednici, ostvari relativno brz prosperitet i znatno viši kvalitet života nego što ga je ikada imala u svojoj istoriji. Takva prosperitetna Crna Gora, koja bi nastavila svoju tradiciju međunacionalne i međukonfesionalne tolerancije, bila bi antipod etničkoj i vjerskoj isključivosti i mržnji, kojom su u sadašnjem vremenu manje ili više opterećene sve bivše jugoslovenske republike. Takva Crna Gora bila bi najbolji dokaz o mogućnosti uspješnog suživota i na nemirnom balkanskom prostoru i najbolja antiteza suludim projektima etnički i vjerski čistih zajednica. Kao takva, Crna Gora bi bila, u najdirektnijem interesu savremenog demokratskog i civilizovanog svijeta i nikako ne zaslužuje da od njega bude zaboravljena.

Ukoliko Crna Gora u raspletu jugoslovenske krize ne uspije sačuvati svoj državni integritet, bila bi učinjena dvostruka istorijska greška. S jedne strane, jednoj maloj, drevnoj državi i njenim ponosnim i dobronamjernim građanima bilo bi uskraćeno pravo na ono što su vjekovima imali i što, u današnjim okolnostima, čini elementarni preduslov njihovog opstanka i civilizovanog življenja. S druge strane, bio bi ostvaren bitan cilj jednog velikodržavnog nacionalnog projekta, koji je bio ključni uzročnik jugoslovenske tragedije i koji će, ako preživi, i dalje generisati slične ili čak veće nesreće. Cijena takve greške bila bi isuviše velika za sve.

Podgorica, 10. oktobar 1995.

PROMEMORIJA MATICE CRNOGORSKE O STANJU CRNOGORSKE KULTURE

Crna Gora se osvješčuje i shvata da poraz i izgon iz svijeta ne smije biti njena sudbina. Poslije decenije izolacije i poniženja ona počinje da savlađuje krizu identiteta i odsustvo samopoštovanja. Značajne i raznorodne snage društva dolaze do spoznaje važnosti nacionalnih i državnih interesa i, ohrabrene od svijeta, okreću se sebi i nastojanju da državu izvedu iz slijepe ulice na put koji vodi u slobodno i otvoreno društvo.

U Crnoj Gori odlučujuće političke snage nijesu, nažalost, svjesne značaja kulture, nauke i obrazovanja za identitet države i društva i njihov napredak. Žrtvovanjem sosptvene kulture ukida se nacionalno biće, a preko toga i njegovi politički subjekti.

U crnogorskoj kulturi, nauci i obrazovanju konzervirano je i održava se stanje koje je uspostavila „antibirokratska revolucija“. Tada nametnuti kriterijumi vladaju i danas. Populizam je ustanovio osrednjost i površnost kao surogat kulture koji uvijek služi izvankulturnim ciljevima. U Crnoj Gori dominira dekorativna kultura sezonskih manifestacija i spektakala na koju se troše velika sredstva. U opštem sivilu i siromaštvu nacionalnih kulturnih institucija taj sjaj se doživljava kao uvredljivo demonstriranje moći i taštine.

Novac je centralizovan, a ključ kase drže oni čiji je „duhovni domet“ lična ili stranačka korist. Simptomatično je da ni jedan ministar za kulturu značajna pitanja svoga resora nije stavio na dnevni red Vlade! O pitanjima kulture, nauke i obrazovanja gotovo se ne raspravlja ni u republičkoj skupštini, što, takođe, svjedoči o nedovoljnoj zainteresovanosti parlamentarnih partija za ovu oblast.

Vlast je udaljila iz institucija i sa mjesta na kojima su mogli da imaju uticaja na kulturnu politiku, nauku i javno mnjenje one koji Crnu Goru drže za jedinu domovinu i njene interese pretpostavljaju svim drugim. Na najodgovornija mjesta u ustanovama kulture, naučnim institucijama i u medijima dovođeni su ljudi vjerni idejama Memoranduma SANU.

Posljednjih godina nakupilo se mnogo primjera kulturne i nacionalne destrukcije. Državnim nagradama se kite negatori Crne Gore, Crnogoraca i njihove kulture, a najviše akademske titule daju se provjerenim nacionalistima. U društvenim naukama favorizuju se projekti koji su na ideološkim pozicijama srpskog ekspanzionizma 19. vijeka. Zabranjuju se svjetske izložbe da bi se ugodilo srpskoj crkvi. Pod vidom saradnje i zajedničkih projekata i proslava Crnogorska akademija nauka i umjetnosti postala je, gotovo, filijala Srpske akademije. Politički se manipuliše činjenicama u lingvistici, etnologiji, književnoj, umjetničkoj, kulturnoj, pravnoj, vojnoj i diplomatskoj istoriji Crne Gore. Zatvorenošću institucija i uređivačkom politikom periodike, onemogućava se kritička misao.

Ideološki preparirane teme iz društvenih nauka ubacuju se u aktuelni politički kontekst, pa se tom sviješću i „argumentima“ napaja nenaučna i anticrnogorska izdavačka produkcija, udžbenici, leksikografija, feljtonistika i pamfletska literatura, koja se enormno produkuje. Aktuelna vlast pokazuje izvjesnu spremnost da se oslobodi tutorstva i paternalizma u politici, a blagonaklona je prema dominaciji Beograda kao svemoćnog arbitra, kreatora i nadzornika naučne, prosvjetne politike u Crnoj Gori.

Ono što je naslijeđeno od predaka ne čuva se valjano: nestaju muzejski eksponati, propadaju arhivski fondovi, uništavaju se stara urbana jezgra; na zakonom zaštićenim spomenicima vrše se dogradnje i neadekvatne intervencije.

Djelovanje Srpske pravoslavne crkve na političkom i kulturnom polju nametljivo je i ostrašćeno. Militantni kadrovi srpske patrijaršije zaposjeli su crnogorske hramove, ogroman spomenički fond, pokretni i nepokretni, viševjekovno stvaralaštvo crnogorskog naroda. Oni se nameću kao neprikosnoveni nosioci religijske svijesti i tradicije. Propovijedajući agresivnu ideologiju svetosavlja kao jedini svjetonazor, podstičući netoleranciju prema drugim religijama i inkvizitorske metode protiv Crnogorske autokefalne pravoslavne crkve, proćerujući latinicu i ijekavicu, SPC ne samo da zatire crnogorske kultove i tradiciju, već iz osnova mijenja karakter pravoslavlja u Crnoj Gori, koje nije težilo za ovozemaljskim carstvom i dominacijom čovjeka čija je ljudska dužnost bila da kao svoje brani i poštuje pravo drugih. Kako nije uspjela da do kraja ostvari svoj naum u Crnoj Gori, SPC je pribjela pacifističkoj

demokratskoj frazeologiji i pružanju političkih usluga, koje sada naplaćuje od vlasti.

Godine bestidne asimilacije crnogorske kulture i tradicije bile su doba iskušenja i ispita moralne i misaone postojanosti crnogorskih intelektualaca. Uvjereni smo da će vrijeme biti na strani onih koji su vezali sudbinu za svoju domovinu, ne tražeći da ih ona za to nagradi parama, titulama ili pohvalama.

U gotovo ilegalnim uslovima stalne satanizacije rodio se i održao pokret za Crnu Goru koji čine neke stranke i organizacije nezavisnih intelektualaca i nezavisni mediji. Taj pokret, u osnovi antiratni, multietnički i građanski, demokratskim sredstvima godinama se bori za Crnu Goru i njeno dostojanstvo.

Publikujući program „Crna Gora pred izazovima budućnosti“, Matica crnogorska je uputila pojedincima i institucijama poziv na raspravu o krupnim društvenim pitanjima koja očekuju Crnu Goru na pragu novog milenijuma. U njemu smo istakli da se borba za nacionalni i državni integritet Crne Gore mora voditi i preko očuvanja crnogorskog kulturnog identiteta. Negirajući kulturnu posebnost naroda i njegovu tradiciju, ono što svjedoči o njegovom trajanju u vremenu i prostoru, ili smještajući to, preimenovanjem, u tuđi kulturni korpus, najlakše se zaustavlja proces emancipacije i afirmacije jednog naroda i prekidaju putevi njegove životne energije. Odavno je poznato da se hegemonizam najlakše i najtemeljitije sprovodi preko kulture: rušenjem tuđih bogova i svetinja i nametanjem svojih.

Dešavanja na političkoj karti Evrope i svijeta potvrđuju da je afirmacija kulturnog identiteta najefikasnija politika malobrojnih naroda na putu sopstvene emancipacije. U njemu su sublimirani i iz njega se mogu izvesti svi elementi potrebni da neki narod, kao ravnopravan, stupi u međunarodnu zajednicu.

Umjesto da se, pri raspadu komunističkog modela, okrenula politici multikulturne i policentrične Evrope i u njoj našla svoje mjesto, Crna Gora se predala snagama autodestrukcije. Njegovanje i čuvanje baštine, podsticanje stvaralaštva, prevazilaženje izolacije i provincijalizma, prevladavanje paternalizma i nacionalizma, uspostavljanje veza sa svijetom i kriterijuma u kadrovskoj politici, samo su dio problema koji

traže trajno rješenje. Očekivanje da će tržište, obnova srednjeg staleža ili državna regulativa automatizmom riješiti ova pitanja, samo je novi vid utopije i bježanja od obaveza.

Nedostatak programa, pa i ideala, koji bi bili opšteprihvaćeni, dovode do marginalizacije kulture, njene degradacije i zloupotrebe.

Zalažemo se da Skupština donese Povelju o crnogorskoj kulturi, kao rezultat nacionalnog konsenzusa političkih, državnih i društvenih faktora, koji bi garantovao da se kulturna politika vodi na tom strateškom nivou saglasnosti.

Matica crnogorska

Cetinje, 31. mart 1998.

SAOPŠTENJE MATICE CRNOGORSKE POVODOM NAJNOVIJIH DRUŠTVENIH ZBIVANJA

Demokratija i sloboda su na sve nižem nivou, ekonomsko i socijalno stanje je sve gore, a izborni rezultati sve povoljniji za vlasti, što će ostati jedan od apsurdna ovog vremena. Čitav državni mehanizam partija na vlasti stavila je u službu svojih izbornih pobjeda.

Izborni trijumfalizam partije na vlasti u Crnoj Gori i najava zavođenja još represivnijih mjera prema neistomiljšenicima, vode u sve rigidniju jednopartijsku vladavinu i diktaturu. Matica crnogorska smatra da toj tendenciji treba da se suprotstave sve demokratske snage.

Matica crnogorska se nada da će zbivanja u Srbiji imati istinski demokratsko usmjerenje, što podrazumijeva zalaganje za univerzalne standarde ljudskih prava i sloboda i u tom smislu poštovanje državnog kontinuiteta Crne Gore i nacionalnog identiteta Crnogoraca. To bi bila osnova za povjerenje i solidarnost crnogorskih i srpskih demokratskih snaga.

Matica crnogorska ukazuje na nedemokratsku suštinu uređivačke politike Televizije Crne Gore, „Pobjede“ i drugih državnih medija. Napuštajući ratnohuškačku jednostranost, u postdejtonskom periodu pokušali su da sakriju svoju sramotu, nekoliko mjeseci pred izbore lažirali objektivnost, da bi se sada vratili na arogantnu partijsku propagandu.

Opet se koristi stari vokabular za satanizaciju političkih protivnika. Ponovo je u funkciji „crna lista“ nepodobnih stvaralaca, intelektualaca, društava i udruženja. Nema drugog objašnjenja za izostanak medijske pažnje za toliki broj značajnih autora ili društava, među koje spada i Matica.

U Crnoj Gori se moraju otvoriti, osloboditi i uljuditi državni mediji, konkursom popuniti ljudima od profesionalnog i moralnog digniteta, koji bi podigli nivo i autoritet ovih ustanova, izuzetno važnih za istinito

informisanje, demokratiju, nacionalnu i kulturnu samosvijest.

U Programu „Crna Gora pred izazovima budućnosti“ koji je objavljen, izneseni su pogledi Matice crnogorske na aktuelne prilike. Na osnovu stručnih rasprava, došlo se do zaključka da je najoptimalniji model, koji obezbjeđuje prosperitet i evropeizaciju Crne Gore, nezavisna i suverena država. Jedino demokratska slobodna i otvorena Crna Gora, koja odnose sa drugim državama uređuje na bazi svijih interesa, mogla bi biti faktor stabilnosti u regionu.

Matica očekuje kritički sud i participaciju u Programu intelektualaca, koji svoju budućnost vezuju za Crnu Goru. Uvjereni smo da intelektualci najviše mogu koristiti domovini, ako slobodno iskazuju svoje mišljenje. Bez stalnog korišćenja tog prava, Crna Gora će ostati slijepa za svoju sadašnjost i svoju budućnost.

Predsjednik
Božina Ivanović

Podgorica, 05. 12. 1996.

REAGOVANJE MATICE CRNOGORSKE POVODOM KAŽNJAVANJA „MONITORA“

Kažnjavanje crnogorskog nezavisnog nedjeljnika „Monitor“ je još jedan primjer ignorisanja ustavnog položaja Republike Crne Gore od strane beogradskog režima.

Najnovija kampanja homogenizacije Srbije u stilu populizma na nivou palanke, ispoljava se brutalnim nasiljem vlasti prema Univerzitetu i medijima. Primjenjuje se sila, zastrašivanje ljudi, rigorozno se kažnjava svaki vid građanske svijesti i pokušaj ispoljavanja demokratske alternative srpskom nacionalističkom programu. Taj postupak se primjenjuje i prema Crnoj Gori.

Odluka opštinskog suda u Beogradu, u jednom farsičnom procesu, degradira institucije suda i čini je saučesnikom u stvaranju države bezakonja. Takvi postupci pretvaraju srpsko sudstvo u „voždovu“ kancelariju, suđenje u kadijinu pravdu, a ideološka egzekutiva vraća ga u vremena rigidnih sistema. Primjena zakona Republike Srbije i na Crnu Goru nije samo akt paternalizma, već i bahato gaženje Ustava.

Sama odluka nije došla odjednom i iznenada. Psihološka i politička priprema vrši se odavno. U Srbiji su već duže vremena na snazi zabrane plaćanja dugova crnogorskim firmama i postavljene granične rampe kod Prijepolja... Skupština Crne Gore je suspendovana iz poslova federacije, a Crna Gora se drži u dvostrukoj izolaciji.... Ne gone se otmičari putnika iz vozova, plijene se pare banaka, drsko se uzurpira nacionalni prostor: aerodromi, vojni i crkveni posjedi... Vršiti se stalni monetarni i carinski pritisak na Crnu Goru... Organizuje se medijska haranga protiv svakoga ko se drzne da brani crnogorski interes i ohrabruje kvazinauka i publicistika koja nijeka crnogorsku nacionalnu i kulturnu samobitnost....

Tako imperijalna politika prema Crnoj Gori ima kontinuitet i proizvela je trajna oštećenja i odnjegovala mnoge viruse spremne da izazovu infekciju u crnogorskom nacionalnom i državnom organizmu. Sa tom realnošću treba računati ali ona ne smije biti izgovor za političku pasivnost. Pristajanje na stalne uvrede uz pozivanje na rezultate ratnog

referenduma kao nepromjenjivu političku obavezu, politika je koja vodi daljem unižavanju dostojanstva i interesa Crne Gore.

Matica crnogorska je svojim Programom ukazala da je crnogorsko – srpska federacija tvorevina koja sadrži sve elemente autodestrukcije, a da je u praksi ravnopravnost ove dvije republike nemoguća. Zabluda je crnogorskog rukovodstva da će zaklinjanjem u Jugoslaviju i „izvozom“ reformizma u Srbiju revitalizovati saveznu državu. Dok ta njihova hipotetična demokratska država nastane, ova unitaristička i autokratska funkcioniše, (i pored toga što crnogorska vlast njene najvažnije institucije smatra nelegitimnim). Crnogorsko rukovodstvo pribjegava trpeljivosti gandijevskog tipa. To se u praksi pretvara u uvlačenje glave u pijesak, što ohrabruje režim u Beograd. Taj mazohizam i beskrajno otezanje sa radikalnim potezima slabi poziciju Crne Gore na unutrašnjem i međunarodnom planu.

„Monitor“ nije slučajno izabran da se ispita osjetljivost crnogorske sredine. Ovaj list nije bio u ljubavi sa crnogorskom vlašću. Održao je programsku lozinku slobodne i nezavisne novine. On je u crnogorskoj publicistici zaorao prvu demokratsku brazdu, bez političke autocenzure, edukovao čitaoce ukazujući na falsifikate i tabue. „Monitor“ je stao uz političke i intelektualne snage koje se zalažu za demokratsku i suverenu Crnu Goru. U najnetolerantnijim godinama, kada je crnogorska vlast duvala u duđuk Miloševiću, pisao je protiv rata, razaranja, genocida i etničkih čišćenja, zalažući se za mir, toleranciju, slobodu, raznolikost u kulturi i saradnju sa svijetom.

Vijest o kažnjavanju „Monitora“ izazvala je brojna reagovanja u Crnoj Gori. Neki političari reagovali su u stilu nekadašnjih kineskih „ozbiljnih upozorenja“, nekima je ovo bila prilika za verbalnu hrabrost, a neki pozivaju na odmazdu. Nije dobro držati se vučjih zakona „zub za zub, oko za oko“, kao što je suviše milosrdno i besmisleno podmetati „drugi obraz“. Rigoroznim kaznama za beogradske režimske listove pokazali bismo vlast ali i slabost. Lomače za ideje, knjige i štampu nikada ne emituju toplinu kojom se grije demokratija. Tražiti milost i uzdati se u njihovu pravdu, podnoseći prijave za uvredljive natpise, samo bismo doživjeli dvostruko poniženje. Najadekvatnije bi prema tom političkom šundu bilo reagovati prezrenjem. Treba, međutim, imati u vidu da je ta propagandna deponija logistička podrška za legionare iz Crne Gore koje plaća i trenira beogradski režim.

Treba primjenjivati sva legitimna sredstva ali ne kao odmazdu, već kao odlučnu odbranu krhkih tekovina slobode i demokratije. Odgovor na provokacije treba da bude civilizovano superioran, da raskrinkava suštinu šovinističkog režima i mehanizme represije kojima se služi u gušenju građanskih i nacionalnih sloboda, da čuva i unaprjeđuje ne baš zavidni nivo slobode štampe i pomogne crnogorskim glasilima da budu odgovornija i profesionalnija prema istini.

Podgorica, 23. novembar 1998.

PISMO MILU ĐUKANOVIĆU POVODOM IZBORA ZA PREDSJEDNIKA REPUBLIKE CRNE GORE

Gospodine Predsjedniče,

Čestitamo Vam pobjedu na predsjedničkim izborima. Mi je vidimo kao vododjelicu na kojoj se prelila kap na stranu kojom teče matica crnogorske historije. Većina građana naše Republike osjeća da se Crna Gora vraća dostojanstvu i najboljim vrijednostima svoje tradicije. Građani koji su u Vama vidjeli ličnost dostojnu identifikacije, dali su glas za samosvjesnu i ponosnu državu slobodnih i ravnopravnih ljudi.

Ovaj čin sabrao je dragocjenu energiju koja može ubrzati promjene u Crnoj Gori. Nadamo se da će Vaš izbor biti garant za stvaranje demokratskih institucija i okupljanje stvaralačkih snaga u zemlji i dijaspori, koje su spremne da rade na prosperitetu Crne Gore. Time će neprosvijećenost i šovinizam, koji sada zasljepljuje dio naših sunarodnika, postati marginalan i anahron. Raduje nas što su Vaš izbor pozdravili međunarodni faktori i tako skrenuli pažnju svjetske javnosti na Crnu Goru.

Matica crnogorska od svog osnivanja se zalaže za demokratiju, etničku, vjersku i kulturnu toleranciju; za najviša mjerila u vrjednovanju naučnih i umjetničkih rezultata. Javno je pozivala na dijalog o državnim i nacionalnim interesima Crne Gore i društvenim modelima koji omogućavaju sreću i sigurnost njenih građana. Nadamo se da više neće ponoviti vrijeme u kome će intelektualci takve orijentacije biti stranci u svojoj domovini.

Gospodine Predsjedniče, želimo Vam uspjeh u realizaciji programa koji je dobio povjerenje građana. Računajte na podršku Matice crnogorske u ostvarivanju tih ciljeva, ali i na kritiku i otpor u slučaju odstupanja od njih.

Upravni odbor Matice crnogorske

dr Božina Ivanović, predsjednik; Svetlana Kana Radević, potpredsjednik; Marko Špadijer, generalni sekretar i članovi: Branko

Banjević, Rajko Cerović, Senad Gačević, Radun Mićković, dr Jakov Mrvaljević, dr Vukić Pulević, dr Radoslav Rotković, Novica Samardžić i dr Ilija Vujošević

Podgorica, 22. oktobar 1997.

PISMO GOSPODINU MIHAILU MITROPOLITU CRNOGORSKE PRAVOSLAVNE CRKVE

Čestitamo Vam izbor za mitropolita Crnogorske pravoslavne crkve. Crnogorska crkva danas prolazi kroz velika iskušenja. Svi hramovi i objekti njene jurisdikcije zaposjednuti su od tuđe crkvene organizacije. To predstavlja negaciju crnogorske kulture, crnogorskog naroda i crnogorske države.

Aktuelna vlast, koja se deklarativno zalaže za građansku, demokratsku državu Crnu Goru ne prepoznaje opasnost od djelovanja Srpske pravoslavne crkve na crnogorskoj teritoriji. To djelovanje usmjereno na uvođenje Svetosavlja, kao zvanične državne religije u Crnoj Gori, crnogorska vlast omogućava i finansira. Ona time, suštinski, onemogućava uključenje Crne Gore u demokratski svijet.

Uvjereni smo da ćete istrajati na principima tolerancije i jednakosti ljudi i naroda, za što se uvijek zalagala Crnogorska pravoslavna crkva, držeći se osnovnih principa hrišćanstva. Sa te humanističke visine ona nije padala niti se pretvarala u uskogrudu političku organizaciju. Ta orijentacija i sada jača ideju slobodne Crne Gore, u kojoj će biti čovjek čovjeku brat, a ne čovjek čovjeku vuk.

Čestitajući Vam izbor, u dane velikih iskušenja za Crnogorsku crkvu, narod i državu, iskazujemo poštovanje za Vaš doprinos Crnogorskoj crkvi i slobodnoj Crnoj Gori.

Za Maticu crnogorsku
predsjednik
Božina Ivanović

Podgorica, 30. oktobar 1998.

INICIJATIVA ZA FORMIRANJE FONDACIJE „PETROVIĆ-NJEGOŠ“ I REGULISANJE STATUSA PRINCA NIKOLE PETROVIĆA

PREDSJEDNIKU VLADE CRNE GORE

Rukovođeni osjećanjem istorijskog, moralnog i civilizacijskog duga i obaveznosti koji država Crna Gora i njeni građani gaje prema dinastiji Petrovića, u iskrenoj želji da u savremenim uslovima na adekvatan način valorizujemo i afirmišemo dio nasljeđa koji nam je ona ostavila, a oslobođeni bilo kakvog političkog konteksta, slobodni smo da Vladi Crne Gore uputimo sljedeće prijedloge:

1) Da Vlada Crne Gore imenuje Princa Nikolu Petrovića za počasnog izaslanika za zemlje Evropske unije, sa sjedištem u Parizu.

2) Da Vlada Crne Gore odredi Princu Nikoli adekvatnu materijalnu nadoknadu (apanažu), koja će odražavati, s jedne strane, brigu države Crne Gore prema životnim uslovima nasljednika dinastije Petrović, a, s druge strane, omogućiti Princu Nikoli da najveći dio svog radnog angažmana posveti dobrobiti Crne Gore.

3) Da Vlada Crne Gore obezbijedi u Cetinju adekvatne smještajne uslove Princu Nikoli, koji će omogućiti njegove povremene boravke, aktivnosti i kontakte sa domaćim, a naročito sa inostranim ličnostima od ugleda i uticaja.

4) Da Vlada Crne Gore podrži i u prvo vrijeme materijalno potpomogne formiranje i rad Fondacije „Petrović-Njegoš“, preko koje bi se odvijale aktivnosti i programi čiji bi promotor bio Princ Nikola.

S poštovanjem

Predsjednik Matice crnogorske
Božina Ivanović

Podgorica, 6. novembar 1996.

APEL MATICE CRNOGORSKE ZA OČUVANJE GRAĐANSKOG MIRA

Dramatični događaji izazvani nastojanjem NATO avijacije da oslabi vojnu moć Slobodana Miloševića i naćera ga da prihvati rješenje kosovskog pitanja na osnovu sporazuma iz Rambujea, kao i ofanziva snaga represije srpskog režima, koja je dovela do izbjegličkog egzodusa ogromnih razmjera, stavile su političke aktere i građane Crne Gore, pred odgovorne zadatke. Stav Vlade i konsenzus svih parlamentarnih stranaka da mir, tolerancija i materijalna sigurnost građana budu u prvom planu, odnos je dostojan poštovanja.

Bilo bi, međutim, naivno vjerovati da se jednim aktom dobre volje mogu eliminisati sve protivrječnosti i uspostaviti stanje društvene harmonije, zato treba izgrađivati mehanizme za sprovođenje tog Dogovora.

Dugoročni interes Crne Gore uključuje interese svih struktura: nacionalnih, vjerskih, političkih i socijalnih. Van tog interesa, svi zajedno, ne postojimo. Bićemo samo privjesak jedne primitivne, anahrone diktature koja sve uništava, pa i sopstveni narod, da bi se održala na vlasti.

Matica crnogorska je godinama ukazivala na konfliktnost odnosa u dvoćlanoj federaciji, koja stalno proizvodi krizu i nestabilnost Crne Gore. Crna Gora mora naći načina za trajnu zaštitu svojih interesa.

NATO nastoji da kazni jugoslovenskog autokratu. Riješenost da vazдушnim udarima obavi taj posao iskupljuje neodlučnost, koja je desetljeće pogodovala razvoju manijaćnih političkih ambicija i umnoćavala patnje miliona ljudi na Balkanu.

Obaveza je ove generacije da saćuva Crnu Goru od razaranja NATO bombi i građanskog rata.

Matica crnogorska se zalaće za hitno obustavljanje bombardovanja i razaranja gradova. Kao humanisti i pacifisti zalagaćemo se da ovo ludilo u srcu Evrope što prije prestane.

Matica crnogorska diće glas i zbog humanitarne katastrofe koja se nadvila nad nesrećne i nemoćne izbjeglice sa Kosova. Ona, takoće, izražava

solidarnost sa patnjama građana Srbije koji su izloženi opasnostima a njihovi gradovi razaranju i uništenju.

Politika Jugoslavije se vodi bez zvanične Crne Gore, a Crna Gora se optužuje za pogibeljne posljedice te politike.

Crna Gora dospijeva u središte krize. Gospodari rata otvaranjem novih sukoba odlažu poraz svoje politike. Posljednje uporište za održavanje svoje vlasti traže u pokoravanju Crne Gore i ne treba imati iluzija da će za to koristiti sva sredstva.

Oni koji hoće rat a ne mir – gone nas u nove raskole i spremaju istragu Crnogoraca.

Mitinge, propagandu i organizaciju destabilizacije Crne Gore, po instrukcijama beogradske centrale, vode akteri iz vremena „događanja naroda“.

Zloupotreba osjećanja ljudi dobija razmjere podstrekivanja na obračun. Retorika građana koji se eksponiraju kao patrioti, nameće i shvatanje patriotizma kao zanosa gomile.

Sopstvene iluzije mogu se izražavati kao privatno osjećanje, ali niko nema pravo da to nameće kao opštevažeći patriotski model. Razboritosti i mudrosti treba dati pravo prvjenstva ispred ratnog huškanja i avanturizma.

Nalazimo se na presudnoj liniji odbrane crnogorskog identiteta, našeg shvatanja slobode i humanosti i želje da izađemo iz izolacije i živimo sa svijetom. Na crnogorskoj je vlasti, koja jedina ima legitimitet u Crnoj Gori, odgovornost da odbrani institucije crnogorske države.

Nama ne treba etnički čista Crna Gora, nego zemlja očišćena od zabluda, atavizma i iracionalnosti.

Treba se svim sredstvima suprostaviti nastojanjima da se Crna Gora ponovo pretvara u vojni logor i nasiljem mijenja njena legalna vlast. Treba držati otvorene veze sa svijetom i našim iseljenicima. Uz Crnu Goru i njenu politiku je danas cio demokratski svijet. Crna Gora može postati most preko koga će se vratiti radost na prostore Balkana.

Matica apeluje na svijest građanina da prizove iz crnogorske tradicije one vrijednosti koje će mu pomoći da ide svojim putem, da vidi interese svoje porodice, svog naroda i njegove budućnosti.

Nad nas se nadvila strašna opasnost. Držimo se zajedno! Danas je taj put spasa mir u cijeloj Crnoj Gori. Mirom se brani legalitet i legitimitet, mirom se brane naša đeca! Mirom se brani prošlost, sadašnjost i budućnost Crne Gore!

Matica crnogorska

Podgorica, 03. april 1999.

REAGOVANJE MATICE CRNOGORSKE POVODOM DOGAĐAJA U SELU KALUĐERSKI LAZ

Spriječiti zločin etničkog čišćenja

Gospodari rata guraju nas u novo krvoproliće. Prije desetak godina su nas „informisali“ da su „ustaše“ granatirale Boku i time opravdavali napad na Dubrovnik, a sada prijetnjom Oslobođilačkom vojskom Kosova, nastoje da onemoguće prihvati izbjeglica i otpočnu etničko čišćenje Crne Gore od Muslimana i Albanaca.

Primjer demonstracije sile, lažnog informisanja i ignorisanja crnogorske vlasti je događaj u selu Kaluđerski Laz u opštini Rožaje.

Ne smije se nasjesti takvim provokacijama.

Crna Gora je domovina svim njenim građanima i niko nema pravo da nekoga ćera sa svoga ognjišta.

Vratimo se crnogorskom čojstvu, koje nas uzdiže do visina ljudskosti. Ono je naša prepreka zlu u svakom pojedincu.

Dužnost Crnogoraca je, kao najbrojnije nacije, da pruže zaštitu svojim manje brojnim sugrađanima. Time se jača lojalnost zajedničkoj državi, nastavlja najbolja nacionalna tradicija i snaži osnova za budućnost i uključivanje u razvijeni svijet.

Crna Gora se mora po svaku cijenu zaustaviti pred ambisom etničkog čišćenja!

Mir, tolerancija i normalan suživot građana Crne Gore, uz političke, vjerske i etničke razlike, mora se očuvati. Svaku pomisao na etničko čišćenje u Crnoj Gori treba u korijenu sasjeći i izbiti iz glave mogućim počinocima.

Matica crnogorska se pridružuje onima koji su užasnuti tim činom i insistira da crnogorske vlasti do detalja razjasne sve okolnosti zločina i da svi koji imaju bilo kakvog udjela u tome budu tretirani kao ratni zločinci i izvrgnuti ruglu naroda.

Matica crnogorska

Podgorica, 22. april 1999.

PODRŠKA ANTIRATNOM I GRAĐANSKOM CETINJU

Na akt Vojske Jugoslavije da za račun političkih avanturista nagomila rezerviste iz Srbije i provokativno demonstrira silu u crnogorskoj prijestonici, građansko Cetinje je odgovorilo mirnim protestom.

Matica crnogorska pruža podršku antiratnom i civilizovanom postupku Cetinja i smatra ga činom visoke nacionalne svijesti i kulture, ohrabrujućim u vremenu bujanja primitivizma, pijanog patriotizma i siledžijstva. Cetinje je u ovom pozorištu apsurdna izabralo mir i kad se radilo o Dubrovniku, Vukovaru, Mostaru i Sarajevu.

Cetinje je za Crnu Goru sinonim viševjekovnog državnog kontinuiteta i slobode, mjesto odakle je najuzvišenija ljudska misao „sjekla u predjele“ vjekova. Cetinje je sinteza crnogorske istorije, čojstva i junaštva. Cetinje je pravda i ljubav za sve ljude časti i riječi. Cetinje je naša moć da se nadvlada nesloga, da se bude svoj na svome. Cetinje je poštovanje ljudskog dostojanstva, pameti i plemenitosti. Cetinje je naša vječna okrenutost prema svijetu i njegovim vrijednostima.

Mir Cetinja je spokoj Crne Gore. Cetinje je otvoreni grad. Ni jedna vojska nije nikada slobodno došla na Cetinje, a da nije bila pod crnogorskom zastavom.

Ko dirne u Cetinje dirnuo je u obraz i život Crne Gore. Tome ništa nije sveto, ni crnogorsko ni ljudsko. Prestupili su ljudsku i božju.

Onaj ko to ne shvata, učinio je opasan presedan. Građani Cetinja pokazali su mu jedini pravi put – put mira, kojim ide Crna Gora, i kojim moraju da se kreću svi koji dolaze u Crnu Goru.

Matica crnogorska podržava odlučnost Cetinjana da idu putem mira i slobode.

Matica crnogorska

Podgorica, 23. maj 1999.

OTVORENO PISMO MATICE CRNOGORSKE UČESNICIMA KONFERENCIJE O STABILNOSTI U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Matica crnogorska, nezavisna i nevladina organizacija intelektualaca, koja se od osnivanja zalaže za multietničku i multikulturnu, suverenu Crnu Goru, za pacifikaciju i integraciju Balkana u Evropu, smatra svojom obavezom da javnosti i učesnicima Konferencije prezentira svoje viđenje pozicije i interesa Crne Gore.

Zahtjevi Crne Gore i valorizacija njenog sadašnjeg međunarodnog položaja morali bi se na Konferenciji kretati u sferi strateških ideja i obezbjeđivanja dugoročnih interesa Crne Gore. Platforma Vlade Crne Gore za Konferenciju u Bonu je, nažalost, na nivou dnevnopolitičke taktike.

Apelujemo na učesnike Konferencije da poklone pažnju sljedećim stavovima:

I Neophodnost integracije Balkana u Evropu

Dosadašnji kongresi i međunarodne konferencije, na kojima se rješavala sudbina Balkana, bile su pogodbe velikih sila, koje su nastojale samo da zadovolje svoje interese. Zato su ostajale tempirne bombe etničkih i drugih antagonizama, tako jake da su proizvele i svjetske sukobe. Ovoga puta Balkanu treba prilaziti sa globalnog evropskog interesa i projektovati odnose na tom prostoru tako da se onemogućí realizacija velikodržavnih projekata balkanskih država, samostalno ili kao eksponenata velikih sila. Balkan treba integrisati u Evropu, kroz mehanizme koji će omogućiti da vrijednosti ovog prostora postanu dio evropske civilizacije. Ubrzanim privrednim razvojem stvoriće se ravnopravna pozicija i Balkana u Evropi. To će eliminisati balkanske komplekse zločina, žrtve i siromaštva.

II Proglašenje republika nekadašnje Jugoslavije (koje to još nijesu) za nezavisne države

Nužno je završiti proces dezintegracije da bi novo povezivanje država u regionu bilo postavljeno na zdrave osnove, što je nastavak evropske politike još od Haškog sporazuma iz 1991. godine.

Definitivno napustiti jugoslovenstvo kao ideju za integraciju, a Jugoslaviju kao državu kontinuiteta. Nastavkom sukcesije i lažnog kontinuiteta produžava se politika koja je donijela desetogodišnji rat, sa katastrofalnim posljedicama po region (zločini, razaranja, etničko čišćenje, egzodus izbjeglica, međunarodna vojna intervencija). Složena problematika Balkana ne može se svesti samo na rješavanje kosovskog problema, a pogotovo ne pozicija Crne Gore. Zadržavati Crnu Goru u dvočlanjoj federaciji sa Srbijom znači produžavati hegemonizam i majorizaciju, što je pogubno za odnose na Balkanu. Samostalna Crna Gora ima kapacitet i moralni kredibilitet za nove mediteranske i evropske odnose država u regionu.

III Utvrđivanje mehanizama integracije Balkana u ekonomski i društveni ambijent Evrope

Sve države u regionu bile bi obavezne da svoj privredni, monetarni, poreski, saobraćajni, carinski sistem prilagode evropskom standardu, a Evropska Unija da tim procesima konkretno i svestrano ekonomski pomogne. Nastojati da tim putem dođe do porasta kvaliteta života građana, da ojačaju institucije demokratije i proširi se polje ljudskih prava u regionu.

Samo tim putem Balkan može da ozdravi, a južna Evropa da bude stabilna i otvorena.

IV Stvaranje jedinstvenog sistema zaštite. Balkan kao demilitarizovan prostor

Na Balkanu se nagomilalo mnogo oružja i vojske, svaka država odvaja veliki dio nacionalnog dohotka za armiju, što predstavlja stalnu opasnost za mir. Prema našem projektu Crna Gora treba da ima malobrojnu profesionalnu armiju, a da zaštitu nalazi na globalnom, evropskom nivou. To bi važilo za sve balkanske države.

V Reforma obrazovnog sistema zemalja u regionu koja bi ojačala demokratsku svijest, multikulturu i toleranciju

Mnoge generacije na ovom prostoru zatrovane su mitskom sviješću, tenedencioznom interpretacijom nacionalne istorije, mržnjom prema drugim etničkim i vjerskim zajednicama, što održava atavizme i generira ratne sukobe. Trebalo bi da Evropska Unija formira komisiju eksperata (nalik na onu za Njemačku poslije Drugog svjetskog rata), koja bi izradila programe obrazovanja i vaspitanja za demokratiju i toleranciju, a sve zemlje regiona se obavezale da u skladu sa stavovima Komisije reformišu svoje obrazovne programe.

Dakle, prema viđenju Matice crnogorske trajno rješenje problema Balkana je uključivanje ovog regiona u Evropu. Balkanske države, svaka ponaosob, bile bi organski integrisane u evropske tokove. Države Jugoistočne Evrope uređivale bi međusobne odnose na principima koji danas važe u Evropskoj Uniji. Crna Gora, kao suverena država, ima sve uslove za aktivno učešće u tom procesu.

Svaki regionalni tretman, koji ne bi potpuno uključivao Balkan u Evropu i njene standarde, dugoročno bi odložio stabilizaciju juga Evrope i produžio agoniju Balkana.

Matica crnogorska
Branko Banjević, predsjednik

Cetinje, 27. maj 1999.

Matica crnogorska povodom Međunarodnog dana maternjeg jezika

CRNOGORSKI KAO MATERNJI JEZIK

UNESKO je, na 30. zasijedanju Generalne konferencije (Pariz, 1999), usvojio odluku da 21. februar bude Međunarodni dan maternjeg jezika.

Prema procjeni UNESCO-a, mnogi od 6000 jezika koji se danas govore u svijetu, mogu da nestanu narednih dvadeset godina, što bi predstavljalo nenadoknativ gubitak za opštu kulturu. Obilježavanjem Međunarodnog dana maternjeg jezika, UNESCO želi da podstakne jezičku raznolikost i višejezičnost u obrazovanju i razvoj svijesti o jezičkoj i kulturnoj tradiciji zasnovanoj na razumijevanju, toleranciji i dijalogu.

Iza ideje o potrebi očuvanja svakog živog jezika stoji spoznaja o svijetu kao jedinstvu različitosti, koja garantuje njegovo zdravo postojanje i opstanak. Nestanak jezika je sličan nestanku neke žive vrste.

Različitost je jedan od osnovnih zakona života. Uslov za jedinstvo je postojanje različitosti. Kad se to shvati onda se, tek, može govoriti o demokratskoj kulturi naroda, politike i pojedinca. A nauka koja ima za cilj asimilaciju jezika, odnosno naroda i njegove kulture, nije nauka nego osvajačka politika.

Istorijski put svakog naroda čuva se u njegovom jeziku. Zalaganje za očuvanje jezičkog bogatstva je isto što i zalaganje za primjenu demokratskih načela u svakoj državnoj, nacionalnoj i društvenoj zajednici. Samo takva spoznaja, prihvaćena kao opšta obaveza, može garantovati stabilnost svjetske zajednice i prosperitet svakog naroda u novom milenijumu.

Crnogorski jezik je jezik crnogorskog naroda kojim Crnogorci imenuju svoj dio štokavskog sistema koji zajednički baštine sa Bošnjacima, Srbima i Hrvatima. Svaki od pomenutih naroda ima svoj dio u zajedničkom sistemu, koji pokazuje njegov osobeni istorijski put u sopstveno nacionalno biće. Ima više od sto godina unitarna lingvistika, kao produžena ruka asimilatorske politike, nastoji da proglasi onaj dio koji čini nacionalnu diferencijaciju specifikum za dijaktizam i provincijalizam. To se uklapalo u tendenciju da se od narodā koji su činili bivšu jugoslovensku državu stvori jedan narod.

Raspadom Jugoslavije propala je i ta ideja. Svaki narod, s pravom, nazvao je svoj jezik svojim nacionalnim imenom. Samo je u crnogorski Ustav od 1992. unešeno da je jezik Crnogoraca srpski.

Naziv maternjeg jezika u Ustavu Republike Crne Gore nije samo znak prihvatanja srpske državne ideologije devedesetih godina i ostatak vazalnog položaja vlasti prema nosiocima te politike, već je u tome sadržana duga istorija političkih zabluda, inferiornosti, ponižavajućeg pristajanja na starateljstvo i asimilaciju. To, objektivno, znači da se maternji jezik oficijelno tretira kao nepostojeći ili kao arhaizam nepodoban za civilizovanu komunikaciju. To je rijedak primjer lingvističkog suicida.

Maternji jezik Crnogoraca je u doba romantizma, u devetnaestom vijeku, postao osnova jezika Srba, Hrvata, Bosanaca i Crnogoraca. Ali, kako su jači centri, u prvom redu Beograd i Zagreb, preuzeli dominaciju u politici i kulturi, oni su, dogovorom u Beču 1850. i Novom Sadu 1954. godine, nametnuli konvenciju o nazivu jezika – srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski.

Crnogorski jezik je, inače dobro lingvistički obrađen i opisan, samo što je nacionalno preimenovan. Tradicionalna lingvistika je pokazala bogatstvo crnogorskog jezika u svim domenima, kao i to da se između crnogorskog narodnog jezika i crnogorskog književnog jezika može staviti znak jednakosti, što u Evropi nije slučaj ni sa jednim jezikom.

Matica crnogorska se odaziva apelu UNESCO–a i aktualizuje stav iz svog Programa: Crna Gora i Crnogorci imaju pravo i obavezu da svoj maternji jezik nazovu crnogorskim imenom i to treba da postane dio državne politike. Matica poziva institucije obrazovanja, nauke, informisanja i sve činioce kulture da se pridruže zahtjevu UNESCO–a i prihvate potrebu organizovanog bavljenja maternjim jezikom, sa sviješću da je maternji jezik najsigurniji čuvar duhovnog suvereniteta naroda.

Maternji jezik je trezor moralnih i duhovnih vrijednosti naroda i pokazatelj njegovog istorijskog puta.

Matica crnogorska smatra da je došlo vrijeme da se imenovanje maternjeg jezika postavi i kao demokratsko pitanje. Iz tog ugla posmatran, jezik će postati posrednik kultura, a među bliskim narodima utemeljiti razumijevanje i poštovanje, što će dovesti do novih standarda i navika koje će iz tih odnosa isključiti nasilje nad jezikom i kulturom kao vid političkog

nasilja nad ljudima, a širiće se pravo na posebnost kao dio svijesti o novoj evropskoj i svjetskoj civilizaciji, o novom svjetskom poretku u kulturi.

Matica crnogorska smatra da je neophodno da se maternji jezik Crnogoraca imenuje kao crnogorski jezik i proglasi službenim jezikom u Crnoj Gori, a da se ukupna jezička politika zasniva na najvišim međunarodnim standardima i za pripadnike manjinskih naroda u Crnoj Gori.

Uz ustavne izmjene neophodno je osnovati Institut za crnogorski jezik i ostale lingvističke ustanove, radi sistematskog proučavanja neiscrpnog bogatstva maternjeg jezika i unošenja rezultata u sve vidove obrazovnog i informativnog sistema. Tek tada će se Crna Gora pojaviti kao subjekat na mapi živih svjetskih jezika.

Podgorica, 17. februar 2000.

UZ PRVI BROJ ČASOPISA „MATICA“

Pojava novog časopisa na kraju vijeka i milenijuma stavlja pred Redakciju posebne obaveze. Fine de siècle traži sinteze prošlosti i prognoze za budućnost. S obzirom na dugotrajnu marginalizaciju ovog prostora, duhovno pustošenje i prekid veza sa svijetom, biće avantura uređivati časopis i kvalitetno osvjetljavati fenomene ovog vremena.

Naziv Matica izabran je zato što pojmovno i asocijativno (osnova mat u indoevropskim jezicima znači majka, a matica, između ostalog, predstavlja vođu pčelinjeg društva) sugerira plemenitost, nastojanje da se bude u centru, aktivno jezgro ideja i ogledalo glavnog otka vremena. Matica crnogorska je izdavač časopisa, pa je prirodno da svoje glasilo tako imenuje, bez obzira što je taj naziv korišćen. Redakcija ima namjeru da pravi periodičnu publikaciju (izlaziće četiri puta godišnje) multidisciplinarnog karaktera po međunarodnim standardima, sa ambicijom da vremenom postane nezaobilazan izvor saznanja o Crnoj Gori.

Matica crnogorska je usvojila i publikovala program „Crna Gora pred izazovima budućnosti“. Na osnovu analize svih aspekata društvenog i duhovnog života savremene Crne Gore, došlo se do spoznaje da bi suverena, građanska, demilitarizovana Crna Gora bila optimalan modela za život svih etničkih, vjerskih i kulturnih zajednica i prosperitet njenih građana. Država Crna Gora iz te vizije, mogla bi biti faktor mira i integracija u regionu, a njeni građani bi povratili radost življenja i mogli da koriste sve prirodne i druge resurse za brže uključivanje u razvijeni svijet.

Program se sa podjednakom pažnjom odnosi prema svim supstratima kulturnog nasljeđa Crne Gore, zalaže se za mir, demokratiju, civilno društvo i vladavinu prava, a izražava očekivanja da će se promjenom obrazovnog sistema i slobodnih medija proširiti kolektivni vidici, a duhovni život osloboditi svih vrsta ograničenja. Kako ta opredjeljenja korespondiraju sa idealima velikog broja crnogorskih intelektualaca, a svojom univerzalnošću i pozivom za saradnju i međusobno poštovanje traže u svijetu prijatelje koji će primati naše poruke i bez predrasuda učestvovati u dijalogu, opredijelili smo se da Program Matice crnogorske bude i uređivačka platforma časopisa Matica.

Časopis Matica bi trebalo da upotpuni i obogati kulturnu scenu Crne Gore. Biće otvoren za stvaralaštvo crnogorske intelektualne dijaspore, koja sa domovinom čini jedinstven korpus. Njegovaće pažljiv i kritički odnos prema nasljeđu i ustanovljavati visoke kriterijume za vrednovanje tekuće naučne i umjetničke produkcije. Povezivanjem i prožimanjem crnogorske kulture sa okruženjem i svjetskim tokovima treba se pripremati za primjenu kosmopolitskih standarda. Kultura samo u konkurenciji i pluralizmu dobija gipkost i rafiniranost.

Matica će nastojati da okupi odvažne i stručne saradnike kadre da čuvaju dostojanstvo riječi, zadaju udarce dogmatskom mišljenju, razgone strahove i šire granice saznanja. U traganju za novim likom Crne Gore, saradnici časopisa bi postigli najbolji učinak ako ne ugađaju vladajućem mišljenju, već razaraju stereotype i gaje permanentnu stvaralačku sumnju.

Crna Gora je na rasjelinu evropske istorije, na liniji sudara katoličkog latiniteta, grčkog pravoslavlja i otomanskog islama. Prilagođavanjem tih ideologija slovenskom biću, kroz etnička miješanja, smjenu gospodara, gradnju i rušenje, sukobu sila i kultura, nostalgija i osveta, a naročito kroz samostalan državni život i solidarnost stvorenu zajedničkom borbom za slobodu, stvoren je crnogorski način života i pogled na svijet. Izloženo stalnoj prijetnji uništenjem, bez životnog prostora, raseljavano, siromašno i neobrazovano, crnogorsko patrijahalno društvo je nespremno dočekalo moderna vremena. Posljedica tadašnjih povoda za tuđim interesima i danas su u osnovi unutrašnjih raskola.

Crnogorce nije u dječjoj naivnosti zadržao nedostatak obrazovanja, koliko sklonost mitu, slijepoj vjeri i drugim iracionalnostima. Ideje kojima su bili vjerni u ovom vijeku bile su pogrešne. Ideja jugoslovenstva pokazala se kao nerealna, ideja komunizma utopistička, a ideja srpstva utopljenička.

Matica crnogorska se trudi da rastjera magluštine zabluda nataložene vještima obmanama i nedostatkom slobode, ukaže na mehanizme samorazaranja, kako bi otvorila put do suštine sopstvenog bića i onih osobina čovjeka ovog podneblja koje mu omogućavaju da postane građanin svijeta.

Zadatak časopisa će biti da što preciznije fiksira realnost i da nadvlada okolnost što izlazi u zemlji u kojoj prividi zamagljuju pogled u stvarnost.

Matica crnogorska nije osnovana, kao tradicionalne slovenske institucije istog imena, da bježe od bitke za ideje devetnaestog vijeka, već kao

nezavisna kulturna zadruga koja se zalaže za evropsku Crnu Goru 21. vijeka.

Evropa, u svijetu dominacija i rivaliteta, nastoji da stvori civilizaciju zasnovanu na komplementarnosti, a ne dominaciji država, nacija i kultura. Na njenom južnom rubu još nijesu prošlost vjerski ratovi, bijeda i imperijalni nacionalizam.

Crna Gora je u Evropi, ali kao dio jugoslovenskog karantina. Pitanje je njenog opstanka da nađe sebe.

Ne može se sa sigurnošću prognozirati ishod tog izbora, ali je sigurno da je budućnost Crne Gore – nesigurna! Čini se da je skupljeno dovoljno energije za bjekstvo iz zamke prošlosti. Glavno uporište novog identiteta Crne Gore nalazi se u urbanizovanim građanima, solidnije obrazovanim socijalnim grupama, među omladinom, a naročito među naraslom inteligencijom koja sudbinu veže za ovaj prostor. Crnogorski identitet dobija pravi smisao ako svoje osobenosti i svoj stvaralački duh uspije harmonično da smjesti u balkanski, mediteranski i evropski kontekst.

Korpus kolektivnih nacionalnih prava Crnogoraca, kao što su pravo na državu, nacionalno ime, isotriju, kulturu, jezik, danas, kao i ranije, neki osporavaju, ali mi ne pristajemo na tu hipoteku. Crnogorci, kao drugi balkanski i evropski narodi, imaju svoj nacionalni personalitet, drže do njega i ne treba da se time hvale, niti trguju. Za Maticu crnogorsku to je prirodno kao tok rijeke, kao rast trave, kao briga majke, kao pravo na život.

Crnogorski intelektualci koji za vrijeme masovnih zločina, etničkog čišćenja i dominacije šovinizma, nijesu šutali – stekli su moralni kredit. Bježeći iz klopke dehumanizacije, zalagali su se za mir i poštovanje čovjeka, uveli su u javni život ljudski govor, oslobođen mržnje, isključivosti i siledžijstva. Časopis je prilika da se dublje utemelji to probuđeno samopoštovanje, da se prevlada usamljenost, stvara civilizovana atmosfera tolerancije i oslobođenja od straha.

Počinje posljednje proljeće u ovom vijeku, vegetacija je zakasnila, nad Crnom Gorom se gomilaju crni oblaci, a mi smo odlučili, uinat svemu, da pokrenemo Maticu.

Proljeće, 2000.

Marko Špadijer
glavni urednik Matice

OTVORENO PISMO MATICE CRNOGORSKE SKUPŠTINI CRNE GORE

Gospodo poslanici,

Matica crnogorska procjenjuje da nastupaju događaji koji će dovesti u novu opasnost crnogorske nacionalne interese. Ako sada država Crna Gora ne pođe putem suverenosti i demokratije, sutra može biti kasno.

Demokratska Crna Gora se raduje pobjedi opozicije na izborima i odlučnosti naroda Srbije u rušenju autoritarne i militarne vlasti sa kojom je većinska Crna Gora bila u neprijateljstvu. To je praznik i za Crnu Goru.

Međutim, treba razdvajati političke simpatije i nacionalne interese, jer interes Crne Gore mora biti prioritetan i mjera u ocjenjivanju pojava i procesa.

Srbija je zakoračila na put demokratije, ali joj predstoji raskid s prošlošću, oslobađanje od novog populizma, otrježnjenje od nacionalističkih zabluda i imperijalnih snova.

Najava nove vlasti da će poštovati legitimitet nelegalnih saveznih organa, u prvom redu Ustava i saveznih institucija, koje su u osnovi anticnogorske, dovodi Crnu Goru u ponižavajući položaj.

Rđavo iskustvo sa beogradskim režimom, pritisak unitarizma, samovoljno prekrajanje Ustava, nipodaštavanje crnogorskih interesa i prava, politička upotreba Vojske Jugoslavije, natjeralo je Skupštinu Crne Gore da donese Rezoluciju o zaštiti prava i interesa Republike i njenih građana, čime ste, praktično, ukinuli savezne ingerencije na teritoriji Crne Gore. Jedini segment savezne vlasti, izvan civilne kontrole, je Vojska Jugoslavije.

Kratak život treće Jugoslavije, zemlje izolovane i kažnjene od svijeta, definisao je Srbiju kao hegemonu, a Crnu Goru kao taoca jednog propalog velikodržavnog projekta. Zajednički život se u praksi pretvorio

u majorizaciju i asimilaciju, nepriznavanje državnosti i ravnopravnosti, negiranje nacionalne, kulturne i svake druge individualnosti Crne Gore.

Matica crnogorska je upozoravala da je objektivno nemoguća ravnopravnost Crne Gore i Srbije i da je dvočlana federacija neodrživa. Ta ocjena je i danas relevantna i nikakve emocije i iluzije je ne mogu osporiti. Obnavljanje ideja o budućnosti Crne Gore u nekoj pravednijoj federaciji sa Srbijom je demagogija, kao što je traženje novih partnera za redefinisavanje odnosa samo odlaganje neminovnosti.

Crna Gora ne priznaje savezne organe, a savezne ustanove ignorišu crnogorsku vlast, što znači da zajednička država ne postoji. Smatramo da treba poći od te činjenice u mirnom razdruživanju sa Srbijom i kompletiranju infrastrukture za samostalni državni život Crne Gore. To je jedina pozicija koja garantuje ravnopravnost Crne Gore u svim međudržavnim aranžmanima.

Crnogorski građanin mora postati vlasnik svoje sudbine. On više ne prihvata da bude objekat asimilacije, pion u tuđim rukama, niti želi da na ulicama i krvoprolićem rješava pitanje vlasti. On hoće na miran i demokratski način da uredi svoju državu.

Vrijeme je da Skupština donese odluke kojima će prekinuti dvovlašće koje proizvodi konfrontaciju i dezorijentaciju građana.

Poslanici Skupštine treba da ispolje odvažnost i mudrost. Pravi je trenutak da se Crna Gora i Srbija civilizovano i pošteno rastanu i pokušaju izaći iz pakla poniženja i apsurdna, kako bi sa što manje hipoteke i jedni i drugi gradili budućnost i zdrave međusobne odnose.

Bez obzira što se Crna Gora nije odrekla suverenosti na referendumu i što je promjenom saveznog Ustava poništen ugovor o ravnopravnosti, smatramo da bi izjašnjavanje građana o državno – pravnom statusu Crne Gore, ojačalo poziciju proevropske politike i njen unutrašnji i međunarodni kredibilitet. Zakazivanje referenduma zavisi od političke volje nosilaca vlasti. Ne shvatamo zašto se odugovlači. Čekanja više ne smije biti, jer vrijeme ne radi za Crnu Goru.

Gospodo poslanici,

Matica crnogorska ne sumnja da i vi osjećate da su ovo sudbinaska pitanja za Crnu Goru. Istorija će suditi jeste li bili dostojni da se nosite sa tom odgovornošću. Ovo je trenutak kad treba sabrati svu duhovnu i patriotsku energiju koju je stvorio crnogorski narod kroz vjekove i iskoristiti je na najbolji način za budućnost svoje domovine i svoje djece.

Za Maticu crnogorsku
Branko Banjević, predsjednik

Podgorica, 6. oktobar 2000.

Poruka Matice crnogorske dijaspori ZA SUVERENU CRNU GORU

Narednih mjeseci građani Crne Gore donijeće dalekosežne odluke. Održaće se izbori za Skupštinu i referendum o nezavisnosti Crne Gore. Mrtvi čvor crnogorske istorije mora se presjeći, da bi se stekli neophodni uslovi za budućnost. Sreća je što važna državna i nacionalna pitanja danas možemo da rješavamo u miru i na civilizovan način.

Jugoslavija, kao federacija Crne Gore i Srbije, ne funkcioniše. Ona se održava kao relikv poraženog srpskog velikodržavnog projekta. Nema ni jedne savezne institucije koja poštuje volju većinske Crne Gore i koju zvanična Crna Gora priznaje.

Međunarodni faktori, trenutno, daju podršku opstanku i takve Jugoslavije, jer se plaše novih komplikacija na Balkanu. Rukovodeći se globalnim ciljevima ili pojedinačnim interesima, oni ne razumiju ili previdaju prava i interese Crne Gore. Ali savremena Crna Gora više ne može pristajati da bude sredstvo tuđih ciljeva – ona ima vlastito biće i vlastite interese.

Crna Gora je već izgradila infrastrukturu političke, ekonomske i državne suverenosti. Povratak na staro nije moguć bez teških posljedica za sudbinu građana Crne Gore i mir u regionu.

Odluka o nezavisnosti nema samo političko značenje. To je izraz samosvijesti koja prima odgovornost za sopstvenu sudbinu i perspektivu svoga potomstva. To je spremnost na dugo putovanje do pravednog i efikasnog društva.

Očekujemo da će na predstojeće parlamentarne izbore partije koje se zalažu za suverenu, proevropsku Crnu Goru izaći zajednički i time pokazati da su im strateški nacionalni interesi iznad partijskih.

Došlo je vrijeme da Crna Gora može, korišćenjem sopstvenih potencijala, integrisana u međunarodnu zajednicu, učiniti bogatim i srećnim svoje građane. Oko te šanse treba da se svi okupimo, bez obzira na političke razlike i uvjerenja.

Put u suverenost, sigurni smo, biće uvjerljivo potvrđen na referendumu.

Referendum je trenutak u kojem se Crna Gora odlučuje hoće li biti državni subjekat ili nestati. Suverena Crna Gora je interes svih koji je drže za jedinu domovinu, kao i svakog njenog čovjeka ili njegovog potomka u svijetu. Na referendumu će glasati oni koji po zakonu imaju glasačko pravo.

Čovjek bez domovine je drvo bez korijena, plijen svakog vjetra.

Više od dva vijeka naši ljudi odlaze u svijet, ne zbog manjka patriotizma nego zbog siromaštva i nade u bolji život. Crna Gora je malo mogla učiniti da ih drži na okupu i da ih štiti. Mnogi su se izgubili i priklonili drugima, ali najviše je onih koji su joj ostali privrženi i nesebično joj pomagali.

U svijetu se malo zna o Crnoj Gori. Zato vam se Matica crnogorska obraća da doprinesete, svak prema svojim mogućnostima, da se istina o našoj domovini, njenom pravu i interesu i od vas čuje i tako širi krug prijatelja Crne Gore u svijetu.

Poznati su vam načini kojima se u pluralnim društvima utiče na javno mnjenje. Vi ste u mogućnosti da istinu o Crnoj Gori i njenim savremenim iskušenjima predočite javnosti u zemljama đe živite. Vi i vaša udruženja možete biti pravi ambasadori Crne Gore. Iskazujući ljubav za svoj narod i državu, tradiciju i kulturu pokazaćete svoj identitet i steći poštovanje. U današnjem svijetu kulturna posebnost najbitnije je obilježje svakog naroda i pojedinca. Jedino tako se možete integrisati u novu sredinu i sačuvati se od asimilacije i samozaborava. To je prava podrška domovini i njena živa spona sa drugim državama i narodima.

Matica crnogorska vas poziva da u projektu suverene Crne Gore vidite svoj istinski interes i da ga tumačite svijetu.

Predsjednik
Branko Banjević

Podgorica, 16. 03. 2001.

MATICA CRNOGORSKA O UDŽBENICIMA

Nakon analize udžbenika istorije, književnosti i geografije, na maternjem i na albanskom jeziku, koji su u upotrebi u Crnoj Gori, kao i nekih aspekata edukativne funkcije medija i muzeja i rasprave na Okruglom stolu Matice crnogorske u Podgorici 9. marta 2001. godine, obavještavamo javnost do kakvih saznanja smo došli.

Matica crnogorska ocjenjuje da je reforma školstva najdelikatniji proces tranzicije crnogorskog društva, prvi i osnovni uslov i posljedica ukupnog materijalnog i duhovnog napretka, pa i opstanka Crne Gore među civilizovanim državama i narodima.

Reformu školstva Matica posmatra kao dugotrajan i stalan proces koji traži maksimalno angažovanje stručnjaka i aktivno učešće i podršku kompetentne javnosti.

Aktuelni programi i udžbenici istorije i književnosti za osnovne i srednje škole u Crnoj Gori opterećeni su nekritičkim sadržajima, glorifikacijama, kosovskim i svetosavskim mitovima; ne povlači se jasna granica između istorije i legende, što stvara stereotipe na koje se oslanja nacionalna mržnja, netolerancija i drugi oblici retrogradne svijesti i društvenog ponašanja.

Programi i udžbenici su neprikladni jer su prekomjerno opterećeni prošlošću i kriterijumima neprimjerenim senzibilitetu i svijesti generacija koje se sada obrazuju i potrebama njihove budućnosti.

Prošlost Crne Gore, njeno ukupno jezičko, književno, istorijsko, kulturno i civilizacijsko iskustvo i specifičnost u odnosu na druge, prije svega južnoslovenske narode, ne samo da je neadekvatno tretirano u udžbenicima, nego je u njima često poništavan nacionalni i kulturni identitet Crnogoraca i pripadnika drugih naroda koji u Crnoj Gori vjekovima žive.

U većini aktuelnih udžbenika crnogorske vrijednosti se prećutkuju ili pripisuju kulturnom korpusu drugih naroda. Iz njih se jasno ne vidi da na prostoru Crne Gore žive Crnogorci i pripadnici drugih naroda sa svojim specifičnim identitetom, utkanim u multikulturno biće Crne

Gore. U udžbenicima nema svijesti o tome da Crna Gora, kao područje na razmeđu civilizacija, baštini supstrate raznih kultura i sintetizuje ta iskustva. Mediteranski karakter kulture, kao zajedničko nasljeđe i praksa svih građana Crne Gore, u nastavnim planovima i udžbenicima se zaobilazi ili ne ističe.

Postojeći udžbenici iz nacionalne grupe predmeta u pogledu sadržaja, stila, jezika, grafičkog izgleda, pedagoške usmjerenosti su u velikoj mjeri staromodni, inferiorni, imitatorski i prevaziđeni, pa ne mogu biti nastavno sredstvo za modernu školu. Obrazovanje, koje bi bilo kompatibilno sa evropskim, neizostavno zahtijeva nove programe i udžbenike.

Matica crnogorska smatra da je jedan od najdelikatnijih zadataka reforme školstva izrada takvih nastavnih programa i udžbenika koji će, polazeći od svijesti o vlastitom crnogorskom identitetu, uspostaviti u obrazovnim sadržajima pravu mjeru potrebnih znanja i informacija iz svjetske riznice i sopstvenog nacionalnog iskustva. Svi sadržaji moraju biti procjenjivani najvišim naučnim, estetskim i pedagoškim kriterijumima.

Nastava istorije, književnosti i geografije mora se osloboditi ideoloških predrasuda, nekritičkog romantizma, idealizacije i patetike, miješanja mita i legende sa stvarnim istorijskim događajima i procesima. Istoriju Crnogoraca i Crne Gore, a zatim istoriju bližih okolnih naroda, vidjeti kao dio opšte istorije, ali ne samo kao vojnopolitičku i dinastičku povjesnicu, već istoriju društvenih odnosa, kulturnih i civilizacijskih dostignuća, ideja i pokreta, stalne borbe što je određivalo sudbinu Crne Gore kroz vjekove.

U skladu sa objavljenim stavovima Matice crnogorske o maternjem jeziku, i ovom prilikom se zalažemo za nacionalno imenovanje jezika kojim pišu i govore Crnogorci. Imenovanjem crnogorskog jezika u Ustavu i školskoj administraciji, jasno se individualizira književno nasljeđe crnogorskog naroda.

Znanje stranih jezika obrazovane populacije je jedan od važnih preduslova napretka Crne Gore. Matica procjenjuje da u Crnoj Gori treba od samog početka školovanja, pored maternjeg, početi učenje engleskog jezika.

Izrada dobrih udžbenika na osnovu novog programa je jedan od najdelikatnijih poslova od najvišeg nacionalnog značaja i zato se to,

po mišljenju Matice, mora povjeriti osobama potvrđenog naučnog i pedagoškog autoriteta. Rad na udžbenicima mora biti adekvatno vrednovan i izložen stalnim provjerama u školama i temeljitoj stručnoj kritici.

Matica crnogorska, kao nevladina organizacija, koja u svom članstvu ima respektibilan intelektualni potencijal, smatra svoju participaciju u javnoj raspravi o reformi obrazovanja u Crnoj Gori jednim od prioriternih zadataka.

U tom cilju je formiran Forum Matice crnogorske za obrazovanje kojim će rukovoditi Vesna Kilibarda, Rajko Cerović i Šerbo Rastoder, koji će pratiti domaća i strana iskustva, raspravljati i javno iznositi svoje sudove o raznim pitanjima obrazovanja u Crnoj Gori.

Podgorica, 30. mart 2001.

EURO A NE EVRO

Forum za maternji jezik Matice crnogorske preporučuje da se valuta koja 1. januara 2001. godine postaje zajednička za dvanaest država Evropske unije i jedino sredstvo plaćanja u Crnoj Gori, u zvaničnoj upotrebi (mediji, škole, administracija...) naziva, isključivo, EURO.

Izvorni naziv te valute, štampan na novčanicama svih apoenaa, je euro i treba ga fonetski čitati kao euro, držeći se principa: čitaj kako je napisano.

Svako drugo imenovanje te valute bilo bi „prevođenje“, bez potrebe i prava i stvaralo bi komplikacije u svakodnevnom transakcijama.

Euro postaje domaći novac u Crnoj Gori. Prilagođavanje njegovog naziva nastavak je svijesti i prakse koja nas udaljava od evropskih standarda, ekonomskih tokova i integracija.

Crnogorska Centralna banka je službeno obavijestila građanstvo da od 1. januara prelazi na valutu euro.

Crnogorska Centralna banka je ispravno postupila.

Forum Matice crnogorske za maternji jezik

Predsjednik

Branko Banjević

Cetinje – Podgorica, 30. novembar 2001.

OTVORENO PISMO HAVIJERU SOLANI

Vaša Ekselencijo,

Sa žaljenjem konstatujem da je Vaš „projekat“ o redefinisaniu tek formalno postojeće federacije Crne Gore i Srbije – izazvao duboko nezadovoljstvo kod većeg dijela građana Crne Gore, jer im se tako pokušava osporiti pravo da se na referendumu slobodno izjasne o državnom okviru u kojem žele da žive. Time se flagrantno krši univerzalno pravo naroda na samoopredjeljenje naroda i čitav korpus ljudskih prava na kojima počiva ustrojstvo Evropske Unije i ostalog demokratskog svijeta. Crnogorska kreativna inteligencija svih ovih godina energično se suprostavljala Miloševićevim genocidnim akcijama i nasilju svake vrste, pa je utoliko više revoltirana pokušajima da se Crnoj Gori nametnu rješenja njenog državno – pravnog statusa, po planu politike koju je zastupao Milošević.

Nakon Prvog svjetskog rata zemlje – pobjednice bezdušno su likvidirale Kraljevinu Crnu Goru, staru suverenu državu i svoga ratnog saveznika, i prisajedinile je Srbiji. Tim nečuvenim činom Evropa je Crnu Goru prepustila velikosrpskom asimilatorskom projektu koji je Crnogorcima ukinuo pravo na vlastito istorijsko nasljeđe i nacionalno ime, ukinuo autokefalnu Crnogorsku crkvu i preimenovao crnogorsku nacionalnu kulturu. Ovo što se danas događa, na žalost, liči na surovu 1918. godinu i pothranjuje tegobno istorijsko iskustvo Crnogoraca, po kojemu se sloboda i samostalnost ne mogu izvojevati bez žrtava i krvi. Začuđuje da danas u Evropi mogu egzistirati ideje da se crnogorskom narodu ukine pravo demokratskog izjašnjavanja o vlastitoj sudbini.

Intencije i dosadašnje rezultate Posredničke misije crnogorska inteligencija doživljava kao lobiranje za interese miloševićevske Srbije. Vlast u Beogradu, ne tako davno osudila je na višegodišnju robiju Vašu Ekselenciju i druge vodeće državnike Evrope. Sadašnja „savezna“ vlast u savezu sa promiloševićevskom opozicijom u Crnoj Gori, pomenute sudske presude (kao ni Miloševićev ustavni puč) nije anulirala. Realizacija

aktuelne evropske ponude za rješenje odnosa Crne Gore i Srbije osnažila bi uvjerenje šovinista da se zločin isplati, te da su Milošević i njegove pristalice, bar što se Srbije tiče, bili na pravom putu.

Svjesni smo da Evropa raspolaže mogućnostima da Crnu Goru još jednom pretvori u žrtvu, ali u tom slučaju ona žrtvuje i svoje temeljne humanističke i demokratske principe. Naše nezavisne asocijacije, nastale kao intelektualni pokret otpora Miloševićevim zločinačkim planovima i ratnim pohodima, izražavaju svoje duboko nezadovoljstvo zbog ponovljenog nasilja nad većinskom voljom crnogorskih građana.

Za Maticu crnogorsku – predsjednik Branko Banjević, za Dukljansku akademiju nauka i umjetnosti – predsjednik Jevrem Brković, za Crnogorski P. E. N. centar – predsjednik Sreten Perović, za Crnogorsko društvo nezavisnih književnika – predsjednik Milorad Popović.

U Podgorici, 20. februar 2002.

SARADNJA DEMOKRATSKIH SNAGA USLOV NEZAVISNOSTI CRNE GORE

Matica crnogorska dijeli nezadovoljstvo sa onima koji se zalažu za crnogorsku suverenost, zbog potpisivanja Sporazuma o principima odnosa Srbije i Crne Gore, koji doživljava kao još jednu propuštenu šansu da se zaokruži crnogorska državnost i omogući većinskoj volji građana da to opredjeljenje dobije međunarodni legitimitet.

Međutim, to ne smije biti razlog za obeshrabrenje, već motivacija za nastavak rada za isti cilj.

Matica crnogorska u svom Programu Crna Gora pred izazovima budućnosti, obrazložila je da je nezavisnost Crne Gore njen politički, kulturni, ekonomski i opšt društveni interes, i uslov da bi postala građanska i demokratska država. To je nezaustavljivi proces koji će, prirodno, nailaziti na prepreke.

Demokratske snage Crne Gore uspjele su, u toku višegodišnjeg angažovanja, da to postane svijest i ubjeđenje većine njenih građana, čime se na najbolji način artikulišu gotovo stogodišnje težnje autentične Crne Gore.

Ali Evropa, kao i više puta ranije, nije bila saglasna sa ovakvim zahtjevima Crne Gore, rukovođena svojim interesima, insistirala je na državnoj zajednici Srbije i Crne Gore. Opasnost da politika kojoj se sudi u Hagu, pobijedi u Crnoj Gori, a realizatori velikosrpskog projekta budu partneri Evrope, dobila je zastrašujuću realnost.

Paradoksalno, poslije savezništva sa demokratskim svijetom u borbi protiv krvave diktature, dovedeni smo u istorijski apsurd. Iz tog apsurdna nijesmo umjeli izaći 1918. i to nas je koštalo države, pogibija za drugoga i pretakanja naroda u tuđe nacionalno biće.

Ovoga puta moramo naći izlaz! Projekat suverene Crne Gore u ovim uslovima traži intelektualnu i moralnu odgovornost svih učesnika. Treba izvesti strukturne reforme i izgraditi institucije na kojima će se temeljiti budućnost crnogorskog društva. Za to je odgovorna ova generacija.

Ona mora pronaći način da usmjeri nacionalnu energiju za ostvarivanje suverenosti Crne Gore.

U primjeni Sporazuma vodiće se teška politička bitka sa protivnicima crnogorskog državnog i svakog drugog identiteta, koji će nastojati da njegove nedorečenosti ispune svojim aspiracijama. Ako Crna Gora bude istrajala na dosljednoj odbrani svojih nacionalnih interesa, šanse za suverenost su realne.

Odgovornost i saradnja demokratskih snaga je danas imperativ. Niko, kome je stalo do opšteg napretka, slobode i nezavisnosti Crne Gore, nema pravo da tome pretpostavi vlast i monopol, ili da se zatvara u svoju političku isključivost, i time smanjuje zajedničku energiju, od koje, najzad, isključivo zavisimo. Nosioci političkog odlučivanja imaju priliku i odgovornost da pokažu sposobnost za rješavanje sudbinskih pitanja.

Nastupa vrijeme odgovornosti svih učesnika na javnoj sceni i stalne provjere njihove sposobnosti i predanosti javnom dobru.

Šansa postoji. Na nama je da je iskoristimo na pravi način! Od toga zavisi naš opstanak i kao države i kao naroda.

Predsjednik
Branko Banjević

Podgorica, 25. mart 2002.

MATICA CRNOGORSKA O MEDIJIMA

U skladu sa ciljevima formulisanim u programu „Crna Gora pred izazovima budućnosti“, da demokratskog društva nema bez slobodnih medija, Matica crnogorska pozdravlja namjeru reformisanja crnogorskih medija, kao i rad na zakonima i kodeksima koji treba nove odnose da primjere evropskoj praksi.

Slobodan pristup informacijama, uređivačka sloboda i odgovornost, zaštita novinara od samovolje moćnih, nemiješanje politike, red u korišćenju radio–difuznih resursa i transformacija državnih medija u javni servis građana, prioritet su te reforme. Transformacija medija na tim principima vodi do autonomije medija, slobode izražavanja pluralizma interesa, povećanja kulture komuniciranja, jačanja uloge javnog mnjenja u kontroli vlasti i do opšte demokratizacije društva. Nadamo se da će sve političke stranke u Skupštini ispoljiti svijest da je ovo opšti interes i podržati reforme.

Matica crnogorska smatra da je dobro što danas u Crnoj Gori egzistira veliki broj štampanih i elektronskih medija i što počinje da djeluje konkurencija. Međutim, mnogi privatni mediji konstituisani su na političko – ideološkom, a ne na tržišnom principu, a mediji koji se finansiraju iz budžeta su pod kontrolom vlasti.

U raspravi o medijima Matica je poseban akcenat dala na temeljnoj transformaciji RTV Crne Gore u javni servis građana kao jedne od glavnih poluga za demokratski razvoj društva, kontrolu vlasti i konstituisanju nacionalnog i kulturnog identiteta.

Živimo u eri globalnih medija i multinacionalnih korporacija koje ih kontrolišu, preko njih se stvara jedinstven kulturni i vrijednosni model, vrši ujednačavanje svijeta na nivou kulture i jezika. Snažan i dobro postavljen javni radio i tv servis je faktor koji kontroliše tu dominaciju obezbjeđenjem kvalitetnih kulturnih i obrazovnih programa, razvijanjem osjećaja identiteta i podsticanjem sopstvenih kreativnih potencijala. Javni radiodifuzni servis treba da bude oslobođen tutorstva politike i diktata komercijalnosti, da se orjentiše na kvalitet i podizanje medijskih standarda i vodi računa o interesima manjinskih grupa.

Elektronski masmediji ne samo da odslikavaju stvarnost, oni je kreiraju kao novu realnost. Zato je problem kadrova, njihov profesionalni, obrazovni i moralni nivo ključni problem razvoja medija u nas. Sadašnja loša struktura se mora mijenjati. Matica sugerira da se osnuje studij za medije.

Uspostavljanje regionalne i globalne saradnje, posebno sa sličnim medijima u sredinama gdje ne postoji jezička barijera, putem razmjene programa, koprodukcija, formiranja zajedničkih stručnih tijela, znatno bi obogatilo naše medijske sadržaje.

Javni elektronski mediji veliku pažnju moraju poklanjati sopstvenim arhivama. Taj materijal, koji predstavlja neprocjenjivu građu o našoj prošlosti i značajan dio kulturne baštine, mora se čuvati po stručnim standardima, obrađivati i nanovo emitovati i kao javno dobro stavljati na uvid i korišćenje drugima.

Matica Crnogorska će formirati Forum za medije kao stalno tijelo koje će javno saopštavati stavove o procesu transformacije medija, kao i o profesionalnoj odgovornosti medijskih poslenika prema javnosti.

Podgorica, 26. april 2002.

PISMO MATICE CRNOGORSKOJ DIJASPORI

Kao što znate, predstoji posljednja runda pregovora crnogorskih i srpskih glavara sa Evropskom unijom koji će riješiti sudbinu Crne Gore na duži rok. Pritisak na nas je tako jak i prijeteći da ostavlja malo prostora za nadu da možemo izboriti suverenost. To stvara potištenost i paralizujući osjećaj nemoći.

Pregovori su obavijeni velom tajnosti, pa se dobija utisak da Evropa želi da što prije i što jeftinije obavi ovaj posao. Crna Gora je mala, unutra razjedinjena, pa se na njoj može demonstrirati sila. Svijet neće mnogo mariti za njena demokratska prava i procedure. Sve garancije i sva obećanja već sjutra će biti zaboravljena, izigrana ili neće odgovarati narednoj garnituri evropskih birokrata, tako da Crna Gora mora sada da izbori optimalnu poziciju za budućnost.

Ova stvar se tiče svakog građanina Crne Gore bez obzira gdje živi u svijetu. Za nas ovdje i vas u dijaspori, koji smo se cijeli život, a posebno posljednju deceniju, borili za dostojanstvo Crne Gore, nema dileme. Rezultat i naše borbe je to što su većinska Crna Gora i vladajuće partije opredijeljene za suverenu i građansku državu. Ova generacija crnogorskih političara je na ispitu da li je dorasla istorijskom trenutku, da mudro i na demokratski način iznese teret odgovornosti za budućnost države.

Ni ostali savremenici, čije se kože to tiče i čije će potomstvo imati posljedica od te odluke, ne bi trebalo da pasivno čekaju ishod pregovora. Mislimo da svako treba u narednih mjesec dana da sebi postavlja pitanje Što sam danas učinio za svoju Crnu Goru.

Došlo je do prelomne tačke kada dugogodišnji naponi i naše zalaganje za suverenu Crnu Goru mogu biti nagrađeni ili odloženi u daleku neizvjesnost. Zato je potrebno kao ikada jedinstvo crnogorskog bloka u zemlji i van nje.

Matica crnogorska vam se obraća sa molbom da učestvujete u kampanji koja ima za cilj da se ohrabre i homogenizuju snage koje su za suverenu Crnu Goru, da se pokaže međunarodnoj javnosti da to nije stvar pojedinaca ili grupa, nego većinsko raspoloženje naroda, da se demonstrira odlučnost

crnogorskog bloka na ključnom pitanju suvereniteta i sinhronizuju pritisci na naše pregovarače sa Evropskom unijom. Mislimo da je ovo patriotski razlog prvog reda, ispred koga ne smiju da stoje bilo kakve podjele i animoziteti.

Vi možete dosta uraditi na tome da crnogorsko pitanje dobije veću pažnju svjetske javnosti. Na raspolaganju su vam razna sredstva i načini animiranja javnosti zemalja u kojima živite, kao što su javna saopštenja vaših asocijacija, pisma istaknutim političarima, pisma redakcijama medija, podsticanje vaših prijatelja i poznavalaca naših prilika koji bi mogli javno govoriti o nepravdi koja se čini jednom malobrojnom narodu, koji se kažnjava da ne može koristiti demokratske forme odlučivanja, čuvati svoj identitet i vratiti svoju državu, masovni protesti pred institucijama i međunarodnim organizacijama

Vi najbolje znate što možete i kako postići željeni efekat.

Mi bismo se starali da vaše akcije nađu adekvatno mjesto u ovdašnjim medijima.

Srdačan pozdrav,

Branko Banjević,
predsjednik

Marko Špadijer,
generalni sekretar

Novica Samardžić,
predsjednik Odbora za saradnju sa iseljenicima

Podgorica, 27. februar 2002.

PISMO ISELJENICIMA

Dugogodišnje iščekivanje da se riješi državno–pravni status Crne Gore, poslije niza propuštenih šansi i iznevjerenih nada građana koji su se zalagali za obnovu crnogorske državnosti, bliži se kraju. Beogradskim sporazumom, kojim je stvorena država zajednica Srbija i Crna Gora, data je mogućnost da se na proljeće 2006. godine građani Crne Gore, na referendumu, izjasne u kakvoj državi žele da žive.

Da ne bismo protraćili tu jedinstvenu šansu da se plebiscitarno izjasnimo za suverenu Crnu Goru, formiramo Pokret za nezavisnu evropsku Crnu Goru. Ovaj Pokret ima za cilj da okupi sve demokratske snage (političke partije, nevladine organizacije, grupe i pojedince) koje se bore za Crnu Goru kao modernu evropsku državu. U tom Pokretu su DPS, SDP, nacionalne partije Albanaca i Hrvata, sva intelektualna udruženja, kulturne ustanove, institucije i organizacije kao Matica crnogorska, DANU, Udruženje nezavisnih književnika i Profesionalnih novinara, Crnogorski PEN centar, Matica muslimanska, Udruženje Bošnjaka Almanah i druge, koje se u svojim programima zalažu za suverenu Crnu Goru. U Savjet Pokreta su izabrani predstavnici tih institucija iz Crne Gore i mali broj Crnogoraca iz evropskih zemalja, koji su stekli zavidnu profesionalnu ili umjetničku reputaciju u zemljama gdje žive. Pokret će početi da javno djeluje od promotivne sjednice Savjeta, koja se održava u petak 28. januara. To će biti početak jednog temeljitog jednogodišnjeg rada ljudi uvjerenih da rade na dobro svoje zemlje, bez plate i nagrade, koji bi trebalo da dovede do mobilizacije svih demokratskih potencijala i izgradi infrastrukturu u korist državne suverenosti. Pokret je zamišljen kao široki front u kome će biti mjesta za svaku osobu koja na bilo koji demokratski i civilizovan način želi da se angažuje u ostvarivanju ove državotvorne ideje.

Poznato vam je da ideja o suverenoj Crnoj Gori ima dosta protivnika, kako u evropskoj birokratiji, koja je drži kao taoca neriješenih balkanskih konflikata, u zvaničnom Beogradu, koji se ne odriče velikodržavnih pretenzija, tako i među građanima Crne Gore koji su formirali svijest pod uticajem mitskog nasleđa, duge indoktrinacije i agresivnog pravoslavnog fundamentalizma, koji provodi Srpska pravoslavna crkva.

Uvjereni smo da će većina građana u Crnoj Gori stati uz Pokret za nezavisnu i evropsku Crnu Goru, jer će u njemu prepoznati ideje i spremnost da se izgradi jedna nova Crna Gora koja garantuje građanima i državljanima srećniju budućnost.

Iseljenici iz Crne Gore su i do sada ispoljavali duboka patriotska osjećanja i svoju želju da učestvuju u izgradnji jedne bogatije, srećnije i modernije države, domovine kojom bi se još više ponosili. U tom smislu, ovaj Pokret računa na crnogorsko iseljeništvo kao na svoj organski dio. Uvjereni smo da će crnogorski iseljenici, bez obzira na kojoj tački zemljine kugle žive, i bez obzira na naciju i vjeru, dati puni doprinos ostvarivanju ciljeva za koji se Pokret zalaže i da će u svojoj sredini nesebično djelovati u tom pravcu.

Više nego ikada je potrebno da istina o Crnoj Gori i njenim legitimnim težnjama da samostalno izgradi moderno društvo koje će iskoristiti ljudske i prirodne potencijale, da bude faktor mira i dobrosusjedstva u regionu i da svoj multietnički sklad dovede na najviši nivo, dospije do najšire javnosti i da za ta nastojanja dobijemo što više prijatelja u svijetu. U tome je nezamjenjiva vaša uloga u sredinama gdje živite.

Uz ovo pismo šaljem vašem udruženju Platformu koja će se usvojiti za dva dana u Podgorci, na Savjetu Pokreta za nezavisnu evropsku Crnu Goru, kako biste od prvog časa bili izvorno upoznati sa svim što se ovdje dešava. Uskoro će proraditi kancelarija Pokreta, početi da radi njegovo operativno tijelo, otvoriti web site Pokreta na internetu, pa ćemo imati prilike da se dogovaramo, razmjenjujemo ideje i koordiniramo akcije. Do tada za eventualni pozdrav Pokretu i za druge komunikaciju koristite mail Matice: maticacg@cg.yu, sa koga vam šaljem ovo pismo.

Uz najbolje želje i sreću za ovaj zajednički poduhvat , pozdrav

Marko Špadijer,
generalni sekretar Matice crnogorske

Podgorica, 25. januar 2005.

REAGOVANJE MATICE CRNOGORSKE POVODOM DOGAĐANJA NA KOSOVU

Agresivni nacionalizam Albanaca na Kosovu ima obilježje etničkog čišćenja nealbanskog stanovništva putem brutalnog napada na živote i imovinu. Reagovanja na te pojave dobila su u Srbiji razmjere osvetničkog bijesa koji pali džamije i stvara ratne tenzije.

Nadali smo se da su atavistička mržnja i etničko nasilje za nama. Ovi događaji nas podsjećaju na nedavnu prošlost i udaljavaju ovaj prostor od civilizacije i mira na Balkanu, što nas sve zajedno čini ogorčenim i nesrećnim.

Građani Crne Gore dijele zabrinutost za ljude u susjedstvu, među kojima ima i njihovih sunarodnika, koji nevini stradaju, i apeluju na vlast na Kosovu da odlučno stane na put divljaštvu. Na sreću, dolazi do smirivanja i međunarodna zajednica preuzima mjere da uspostavi pravni poredak.

Matica crnogorska upozorava da pojedine snage u Srbiji oživljavaju duh kosovskog mita i propalih velikodržavnih projekata iz posljednjih ratova i te frustracije pokušavaju prenijeti na Crnu Goru i destruirati njene državne institucije. U takvoj političkoj zloupotrebi tragičnih događaja na Kosovu prednjači Srpska pravoslavna crkva.

Podsticanje nacionalističke mržnje prijeti miru i toleranciji u Crnoj Gori i zato takvo djelovanje treba zakonskim mjerama onemogućiti.

Matica crnogorska

Cetinje – Podgorica
23. mart 2004.

REAGOVANJE MATICE CRNOGORSKE NA ULTIMATUM HAVIJERA SOLANE

Matica crnogorska smatra da je Crna Gora izložena pritiscima zvaničnog Brisela koji su bez presedana u novijoj evropskoj istoriji. Neprihvatljivo je da se ujedinjena i demokratska Evropa stvara na politici sile i sprječavanju slobodnog i poštenog državotvornog plebiscita u jednoj staroj mediteranskoj državi. Logika evrobirokrata, da male države donose nevolje i povećane rashode i da ih zbog toga treba prepustiti tuđim interesima, predstavlja pogubnu poruku svima koji vjeruju u budućnost evropskih integracija. Kabinetska Evropa je, umjesto razumijevanja crnogorskog pitanja i shvatanja suštine raspada bivše Jugoslavije, ponudila model nedemokratskih uslova za referendum o državnom statusu Crne Gore.

Kancelarija Havijera Solane, kvazidemokratskom retorikom i manipulacijom, nastoji da onemogući referendum u Crnoj Gori i sačuva državnu tvorevinu Srbija i Crna Gora koju je sama projektovala. Svjedoci smo da se posredovanje pretvorilo u cinizam u vidu nametanja međunarodno nepostojećeg modela od 10% razlike između učesnika na referendumu. Na taj način Solana ignoriše zakone i institucije Crne Gore, Venecijansku komisiju, pa i zdravi razum, a volju većine, političkom alhemijom, pretvara u manjinu.

Podsjećamo da je Crna Gora samopouzdanje i evropsku emancipaciju sticala kroz otpor šovinističkoj politici Slobodana Miloševića i odbacivanje projekta velike Srbije. Ovim predlozima Havijera Solane poništavaju se rezultati tog procesa i favorizuju nosioci antievropske svijesti u Crnoj Gori.

Crna Gora je u svojoj hiljadugodišnjoj istoriji prošla brojna, neuporedivo teža iskušenja, pa je opstala i sačuvala vlastiti identitet. Kukavičluk i prihvatanje naloga nije nikada bio standard Crne Gore kad su u pitanju sloboda i nezavisnost.

Zbog toga je i danas važno upozoriti da niko od crnogorskih zvaničnika ne smije pristati na moralno i političko posrtanje koje bi predstavljalo gaženje nacionalnog i državnog dostojanstva Crne Gore. Crna Gora treba

da odbije Solanine ultimatumе i organizuje demokratski referendum po važećim evropskim standardima. Nakon toga, demokratska i multietnička država Crna Gora biće na putu međunarodnog priznanja.

Upravni odbor Matice crnogorske:

Branko Banjević, Rade Bojović, Rajko Cerović, Čedo Drašković, Milan Filipović, Radovan Miljanić, Dubravka Mitrović, Đerđ Noc Martini, Vukić Pulević, Šerbo Rastoder, Novica Samardžić, Ognjen Spahić, Marko Špadijer i Rajko Vujićić.

Podgorica, 16. februar 2006.

PORUKA MATICE CRNOGORSKE GRAĐANIMA CRNE GORE UOČI REFERENDUMA

Matica crnogorska se obraća građanima Crne Gore uoči izbora zajedničke budućnosti.

Izjašnjavanje o državi u kojoj želite da živite nije politički čin, niti nacionalno prebrojavanje.

Referendum o državnom statusu je prilika da stupimo na stazu novog vremena.

Crna Gora treba da je iznad svih podjela i prolaznosti, a njeni interesi putokaz za naša opredjeljenja.

Civilizacija i kultura nastala na limesu, gdje vjekovima postoji crnogorska država, sadrže energiju sudara, preplitanja i sinteza. Njene nacionalne, vjerske, kulturne i sve druge osobenosti su prožete bezbrojnim uzajamnostima. Neponovljive posebnosti, u jedinstvu sa prirodom i istorijom, čine njen lik prepoznatljivim u prostoru i vremenu.

Matica crnogorska radi i pomaže da se u Crnoj Gori razvija i širi polje znanja i polje slobode. Samo samosvjesni ljudi mogu koristiti kreativne potencijale na sopstvenu dobrobit i za prosperitet svoje države.

Slobodni ljudi će umjeti bolje da žive, poštuju druge i njeguju svoje identitete.

Različitost mišljenja je prirodno svojstvo demokratije, a lično dostojanstvo i poštovanje protivnika mjera kulture.

Apelujemo na sve učesnike u referendumskoj kampanji da šire energiju mira i tolerancije i uzdignu crnogorski patriotizam do najvišeg uzora.

Vratimo u javni život ideale, vjeru u sebe i svi će nas uvažavati.

Nakon referenduma imaćemo mogućnost da, na temelju naših moralnih načela i modernih demokratskih i privrednih standarda, uspostavimo novi ustavni poredak, trajni sistem vrijednosti u svojoj državi i u odnosima sa susjedima.

Crna Gora će zauvijek izaći iz izolacije i odlučno poći evropskim putem.

Prije glasanja dužni smo da pomislimo na pretke i njihove žrtve, na potomstvo i naše ljude rasijane po svijetu.

Gradani Crne Gore,

Kada 21. maja budete odgovarali na pitanje „Želite li da Republika Crna Gora bude nezavisna država sa punim međunarodno-pravnim subjektivitetom?“znajte da svojim DA obezbjeđujete Crnoj Gori nezavisnost, a sebi i svojoj djeci ponos i sreću slobodnih ljudi u slobodnoj domovini.

Matica crnogorska

Cetinje - Podgorica 11. maj 2006.

STAVOVI MATICE CRNOGORSKE O NUŽNOJ SADRŽINI PRVOG DEMOKRATSKOG USTAVA NEZAVISNE REPUBLIKE CRNE GORE

SKUPŠTINA REPUBLIKE CRNE GORE
USTAVNOM ODBORU SKUPŠTINE CRNE GORE
N/R PREDsjedNIKU RANKU KRIVOKAPIĆU

Stavovi su zasnovani na izlaganjima učesnika Okruglog stola pod nazivom „**Ustav Crne Gore - potvrda identiteta**“, koji je održan u Podgorici 26. januara 2007. godine. Kompletna izlaganja biće objavljena u narednom broju časopisa „Matica“ i na taj način u cjelini dostupna javnosti i poslanicima crnogorskog parlamenta.

(1) Uvodne napomene

Matica crnogorska (u daljem tekstu: Matica) je cjelokupnim javnim djelovanjem, svojim programom „Crna Gora pred izazovima budućnosti“, kao i aktivnim učešćem u kampanji za demokratsku obnovu crnogorske države, stekla društveni legitimitet da javno izrazi svoje stavove o karakteru budućeg Ustava Crne Gore. Matica je uvjeren da Ustav treba da predstavlja političko-konstitucionalni okvir za izgradnju otvorenog društva i države koja će biti posvećena temeljnim demokratskim vrijednostima savremene Evrope.

Matica smatra da, pored toga što novi ustavni sistem treba da podrži spoljnu evro-atlantsku orijentaciju Crne Gore, osnovni političko-pravni akt mora predstavljati garanciju cjelovite afirmacije crnogorske državnosti, razvitka parlamentarne građanske demokratije, kompetentnih i efikasnih javnih institucija i produktivnih mehanizama zaštite individualnih i kolektivnih ljudskih prava.

Matica je, takođe, uvjeren da je ustavom neophodno apostrofirati identitet Crne Gore, obezbijediti ravnopravnost svih nacija i etničkih grup a, ali i ne zaboraviti presudni značaj suverene države za politički i kulturni opstanak i razvoj crnogorskog naroda. Svi savremeni ustavi malih

evropskih država, osim instrumentalizacije građanskog političkog sistema, predstavljaju i pravni osnov kojim se štiti istorijski, kulturni i nacionalni duh malih naroda. Zato Matica očekuje da predstojeći, nesumnjivo istorijski, ustav objedini, u sebi, sve elemente modernog konstitucionalizma, što podrazumijeva i otvorenost prema pitanjima duhovnog i kulturnog identiteta.

U tom smislu, Matica vjeruje da je ekspertska verzija novog crnogorskog Ustava dobra osnova za izradu konačnog ustavnog teksta i istovremeno ističe da Ustav ne smije biti proizvod dnevnopolitičke nagodbe političkih partija, već rezultat istorijskih ideala kojima se Crna Gora konstituiše kao autentična i utemeljena politička i kulturna zajednica.

(2) Ključni stavovi

- Državotvorni referendum je bio plebiscit o utemeljenom državnom identitetu Crne Gore i politička elita je dužna da Ustavom afirmiše ovu činjenicu.
- Ustav treba da izrazi crnogorsku istorijsku i savremenu težnju prema slobodi, pravdi i jednakosti.
- Crna Gora treba da se razvija kao građanska država i otvoreno društvo a ne kao bilo čija alternativna etnička država. Međunarodno priznata ljudska prava i građanske slobode moraju biti ključni dio novog crnogorskog Ustava.
- Ustav mora apostrofirati duh ravnopravnosti svih nacija i vjera. Mehanizmi zaštite identiteta manjinskih naroda i etničkih grupa moraju naći oslonac u ustavnim rješenjima.
- Ustav je za Crnogorce, koji osim Crne Gore nemaju drugu matičnu državu, pretpostavka nacionalnog, duhovnog i kulturnog opstanka. U simboličkoj ravni crnogorski identitet se potvrđuje kroz kulturu, jezik, himnu, grb i zastavu. Matica se zalaže za ustavno imenovanje crnogorskog jezika, kao službenog i ravnopravnu upotrebu ćiriličnog i latiničnog pisma. Crnogorska zastava i grb, kao i narodna pjesma Oj svijetla majska zoro, kao himna, su duboko ukorijenjeni u emocionalni život građana i dobili su međunarodnu

promociju. Njihova istorijska i simbolična moć potvrđena je u referendumskoj kampanji, značajna je njihova emocionalna participacija u obnovi državnosti i zbog toga im je mjesto u Ustavu nezavisne Crne Gore. Posebnim zakonom treba urediti modalitete izgleda, zaštite i korišćenja državne zastave i grba, dok bi u slučaju himne bilo neophodno odgovarajuće skraćenje na izvorne narodne stihove.

- Crnogorski državotvorni osjećaj i crnogorstvo XXI vijeka ne može biti izraz nacionalne supremacije Crnogoraca već mora biti potvrda patriotske identifikacije sa državom jednakih građana i jasna percepcija zajedničkog demokratskog i državotvornog identiteta.
- Ustav mora odbaciti svako rješenje koje se oslanja na velikosrpski hegemonizam (npr. prihvatanje srpskog jezika kao službenog) ili predstavlja opstrukciju crnogorskog državnog i kulturnog identiteta.
- U Crnoj Gori postoje trajne kulturne simbioze i naslijeđena osnova za multikultralnost, ali je istorijska kulturna baština ugrožena. Ustavom bi trebalo da se država odredi kao isključivi vlasnik cjelokupne kulturne baštine i obaveže na njenu zaštitu, jer se radi o bitnom segmentu ukupnog crnogorskog identiteta.
- Cetinje, kao istorijsko sjedište crnogorske države i prijestonica savremene Crne Gore mora, biti adekvatno imenovano u Ustavu. Takođe, Podgorica kao glavni grad i simbol modernog kulturnog, privrednog, političkog i administrativnog državnog centra, mora naći odgovarajuće mjesto u ustavnim odredbama.
- Politička realnost i budućnost crnogorske države nalažu zauzimanje jasnog stava prema aktuelnom pitanju egzistiranja dvije pravoslavne crkve. Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori, iako dugi niz godina privilegovana od vlasti, promovisala se u ključnog protivnika crnogorske samostalnosti i pritom je bila i ostala eksponent velikosrpske političke i kulturne ideologije. Ova crkva preko osamdeset godina baštini svoj društveni položaj na osnovu nasilničke odluke regenta Aleksandra Karađorđevića iz 1920. godine, kojom je ukinuta istorijski zaslužna i zakonita autokefalna Crnogorska pravoslavna crkva. Sve ovo je dovoljan

razlog da Srpska pravoslavna crkva ostane izvan Ustava, kao i da se, paralelno sa ustavnim promjenama, pokrene pitanje pravnog statusa imovine koju višedecenijski nezakonito posjeduje ova crkva. Istovremeno, iako Matica jasno preferira koncept sekularne države, postoje ozbiljni razlozi zbog kojih se i putem Ustava može apostrofirati istorijska misija Cetinjske mitropolije (Crnogorske pravoslavne crkve).

(3) ANEX - Prijedlog preambule Ustava

USTAV CRNE GORE

- *Potvrđujući multikulturalnu prošlost i cijeneći tekovine istorijskih civilizacija koje su se ukrštale na crnogorskom tlu,*
- *poštujući vjekovnu državotvornu i slobodarsku tradiciju crnogorskog naroda i uvažavajući istorijsku državnu misiju crnogorskih dinastija i Crnogorske pravoslavne crkve,*
- *podsjecajući na stogodišnju istoriju ustavnosti u Crnoj Gori,*
- *ponosno ističući otpor fašizmu u Drugom svjetskom ratu,*
- *uvjereni da je demokratska obnova međunarodno priznate države Crne Gore ostvarena na dobrobit svih njenih naroda i vjeroispovjesti,*
- *opredjeljujući se za izgradnju građanske države i parlamentarne demokratije u kojoj će se ostvarivati najviši stepen zaštite ljudskih prava i kolektivnih identiteta,*
- *nastojeći da afirmišemo otvoreno društvo i državu zasnovanu na vladavini zakona, tržišnoj ekonomiji i privatnoj svojini, ekološkim standardima i održivom razvoju,*
- *posvećeni politici koja će eliminisati siromaštvo,*
- *štiteći kulturno nasljeđe i vjerujući u napredak koji će se zasnivati na podsticanju obrazovanja i razvoju kulture,*
- *slijedeći evro-atlantsku spoljnopolitičku orijentaciju i politiku pripadnosti Evropskoj uniji,*

- *znajući da je afirmacija demokratskog državnog identiteta uslov prosperiteta Crne Gore,*

Ustavotvorna Skupština Republike Crne Gore donosi i proglašava

Podgorica, 2. februar 2007.

S poštovanjem,
Branko Banjević,
predsjednik Matice crnogorske

REAGOVANJE NA DOGAĐAJE POVODOM PRIZNANJA DRŽAVE KOSOVO OD STRANE VLADE CRNE GORE

Crna Gora je priznala državu Kosovo. Vlada, koja je po Ustavu i zakonu dužna i ovlašćena da artikuliše nacionalni interes, tom odlukom demonstrirala je kapacitet suverenosti.

Kako je ponašanje društvenih grupa uslovljeno kulturnim modelima, prirodno je i legitimno različito reagovanje na ovu odluku.

Odbacivanje kosovskog mita i prelazak iz balkanskih iracionalnosti u evropsku realnost od strane Crne Gore i Makedonije, simbolično označava novu etapu odnosa i okretanje evropskim civilizacijskim normama za sve zemlje regiona.

Srpski nacionalisti, međutim, ne mogu da prihvate da Kosovo, kao stvarnost, izađe iz mita, niti da Crna Gora samostalno donosi odluke.

Sračunato reagovanje zvaničnih krugova u Beogradu podstaklo je anti crnogorsko raspoloženje. Primitivni, šovinistički, uvredljivi iskazi, kao dio političke osionosti i vašarske kulture, umjesto da su istopljeni u katarzi, opet su u javnoj upotrebi.

Najžešća rezonanca u odbrani kosovske zablude uslijedila je tamo đe su velikosrpske strasti moneta kojom može da se trguje na političkom buvljaku.

Amfilohije, poglavar okupatorske crkve, ostrašćeni negator samobitnosti i samostalnosti Crne Gore, sada kao mitingaš, kantri pjevač i lelekač, popuje državi i podučava institucije što je crnogorski nacionalni interes. Lideri srpskih partija u Crnoj Gori, kao njegovi politički eksponenti i rukoljupci, podstiču na nemire, a demokratske institute za izražavanje građanskog nezadovoljstva pretvaraju u divlji četnički hepening.

Država Crna Gora ne smije ustuknuti pred bijesom i prijetnjama protivnika, niti njena vlast, koja je mnogo puta sa njima koketirala, treba da se plaši svoje hrabrosti. Crna Gora mora u svemu da ima vododjelnicu između prošlosti i budućnosti.

Pristupamo civilizaciji koja ne prihvata mržnju, iracionalnost i osvetništvo, već uzdiže ideale pravičnosti, etičnosti, humanosti i poštovanja za druge. Tom dioptrijom treba da sagledamo svoju istoriju, kulturu i vrijeme da bismo brže usvojili evropske vrijednosti.

Podgorica, 16. oktobar 2008.

REAGOVANJE MATICE CRNOGORSKE NA SVETOSAVSKO SVOJATANJE CRNE GORE

Matica crnogorska upozorava da zvanična Srbija, u savezništvu sa Srpskom pravoslavnom crkvom, nastavlja da vodi istorijski poraženu politiku. Sanjajući stare hegemonističke snove, predsjednik Srbije, njegov ministar inostranih poslova i visoki kler Srpske pravoslavne crkve, na upečatljiv način pokazuju kako treba rušiti mostove između Srbije i Crne Gore. Nakon predaha, tokom kojega su se episkopi nadmetali za položaj patrijarha, Srpska pravoslavna crkva je, uz podršku zvaničnog Beograda, pokrenula novu akciju za jačanje svog uticaja u Crnoj Gori. U namjeri da se skrene pažnja s problema koji opterećuju srpsko društvo i neutrališe nezadovoljstvo zbog propale kandidature mitropolita Amfilohija, sadašnja propagandna ofanziva predstavlja još jednu brutalnu provokaciju prema Crnoj Gori.

Srpski državni i crkveni poglavari orkestrirano poručuju da ne treba prihvatiti poraz velikosrpske politike, već valja ohrabriti pristalice i uliti im nadu u obnovu propalog projekta. Nova srpska klerikalna politika garantuje kulturno i nacionalno jedinstvo „svojeg“ zamišljenog političkog prostora, kao kompenzaciju za propali imperijalistički projekt teritorijalnoga proširenja.

Centralna tačka takvih projekcija ostaje Crna Gora, koju valja držati u bratskoj pokornosti, pritom vrijeđajući Crnogorsku pravoslavnu crkvu i ignorišući našu državnu suverenost i pravo na posebne nacionalne interese. Prema tom konceptu Crna Gora je bez crnogorskog identiteta, privremena država. Sva ta poznata anticrnogorska djelatnost predstavlja ignorisanje realnosti, prkos evropskim vrijednostima i poigravanje s regionalnom stabilnošću.

Samo politički slijepci mogu se čuditi porukama novog srpskog patrijarha i srpskih nacionalističkih zvaničnika. Ali, za Maticu crnogorsku je neprihvatljivo da crnogorska vlast, koja ima ustavnu obavezu da štiti državni integritet, prećutkuje nasrtaje koji vrijeđaju dostojanstvo Crne Gore, prisvajaju njeno nasljeđe, ponižavaju državu, pa i samu vlast.

Podgorica, 3. februar 2010.

INICIJATIVA KOD USTAVNOG SUDA O SLUŽBENOJ UPOTREBI CRNOGORSKOG JEZIKA

Matica crnogorska je predala Ustavnom sudu najavljenju inicijativu za *pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti i zakonitosti* odredaba koje se tiču upotrebe službenog jezika.

Skupština Crne Gore je 2. septembra 2011. godine donijela Zakon o izmjeni Zakona o obrazovanju kojim je promijenjen član 11. Umjesto da poštuje ustavno rješenje da je službeni jezik u Crnoj Gori crnogorski, izbjegnuta je njegova primjena. U suštini ovo znači da u Crnoj Gori i ne postoji službeni jezik, osim kao ustavna deklaracija koja nikoga ne obavezuje.

Matica crnogorska očekuje da Ustavni sud Crne Gore u najkraćem roku procesuiru Inicijativu i pokrene postupak za ocjenu ustavnosti i zakonitosti određenih akata. To je način da se zaštiti ime službenog crnogorskog jezika i obezbijedi njegova zakonita primjena u državnim institucijama, uključujući posebno prosvjetne ustanove.

Branko Banjević,
predsjednik Matice crnogorske

Podgorica, 2. februar 2007.

PODRŠKA DOSELJENICIMA IZ VRAKE

Matica crnogorska je davala podršku doseljenicima iz Vrake u Albaniji, koji od 1991. godine žive u Crnoj Gori, da dobiju crnogorsko državljanstvo i sva prava koja pripadaju drugim građanima Crne Gore i pozdravlja namjeru Vlade da hitno riješi njihov status.

Preseljenje građana crnogorske nacionalnosti iz Albanije u Jugoslaviju iskorišćeno je za ratne planove na Kosovu, a prema njihovim porodicama provedeno je policijsko nasilje. Ovi iseljenici su ostali bez imetka u Albaniji ali Crnoj Gori ni jednog trenutka nijesu predstavljali socijalni teret. Oni su godinama pravnim sredstvima nastojali da dobiju crnogorsko državljanstvo. Nažalost, naše institucije nijesu pokazale dovoljno senzibiliteta za njihovu poziciju i ispoljavale su birokratsku ravnodušnost prema sudbini oko 2.000 građana koji Crnu Goru drže za jedinu domovinu. Nema opravdanja zašto se do sada čekalo da se reguliše njihov status.

Matica crnogorska podseća da su Vračani u Crnoj Gori bili lojalni građani, vrijedni radnici, đaci i studenti i u mnogim sportskim disciplinama borili se pod crnogorskom zastavom. Takođe, nije bez važnosti napomenuti da je veliki broj Vračana zaslužan za albansku nauku i kulturu i da je najpoznatiji albanski pjesnik Miđeni, ustvari Miloš Đokov Nikolić, učitelj iz Vrake. Proučavanje toga nasljeđa obogatilo bi crnogorsku kulturu i pojačalo crnogorsko- albanske kuturne veze.

Za Maticu crnogorsku
Branko Banjević, predsjednik

Podgorica, 14. septembar 2012.

REAGOVANJE NA PORUKE IZ BEOGRADA UPUĆENE SRBIMA U CRNOJ GORI

U posljednje vrijeme sve učestalije su poruke političkih funkcionera iz Beograda, upućene Srbima u Crnoj Gori, a mnoge od njih i izrečene u Crnoj Gori, da jedino učešćem u vlasti mogu popraviti svoj status. Takva instrukcija polazi od tvrdnje da su pripadnici srpskog nacionalnog korpusa ugroženi i diskriminirani u društvenom i političkom životu Crne Gore, što naposljetku vodi do usvajanja onih metoda političke borbe koji za cilj imaju vraćanje Crne Gore na put još jednog od srpskih entiteta. Te političke sugestije ne pozivaju srpsku zajednicu u Crnoj Gori da učvršćuje suverenitet države, bogati njen multinacionalni karakter, vlastitim doprinosom ubrza evroatlantske integracije, i u zajednici sa drugim narodima traži oblike svoje jednakosti, već ih nagovara da se kroz učešće u vlasti bore za dominaciju svojega jezika, crkve i pisma, kako bi postali „jednakiji od drugih“.

Matica crnogorska ocjenjuje takav nastup neprimjerenim miješanjem u unutrašnje stvari druge države, sa krajnjim ciljem koji nam je odavno poznat: da se izokola utiče na promjenu državno-pravne strukture Crne Gore kako je definisana Ustavom.

Crna Gora je građanska i sekularna država u kojoj ne postoje konstitutivni narodi kao ni državne religije, a vlast svoj legitimitet stiče na izborima, isključivo odlukom građana Crne Gore, a ne diktatom spolja. Narodi koji žive u Crnoj Gori, kao i njihovi politički predstavnici, niti su neiskusni, niti maloljetni, da ne bi znali kako svaka paternalistička intervencija sa strane narušava delikatatan odnos naroda koji žive u Crnoj Gori i sudbinsku upućenost jednih na druge, zbog čega je, najzad, Crna Gora i definisana kao građanska država.

Zbog očiglednog neprihvatanja tih temeljnih principa na kojima počiva savremena Crna Gora, možemo samo sa žaljenjem konstatovati da promjena vlasti u Beogradu ne znači i promjenu odnosa prema Crnoj Gori. Očigledno je da su još uvijek u političkom optičaju vrijednosni sistemi

iz prošlosti, koji u slučaju politike prema Crnoj Gori nikada ne gube na aktuelnosti.

Predšednik Matice crnogorske
Dragan Radulović

Podgorica, 07. februar 2014.

SAOPŠTENJE POVODOM JAVNE RASPRAVE O NACRTU ZAKONA O SLOBODI VJEROISPOVIJESTI

Ohrabruje kvalitet objavljenog Nacrta Zakona o slobodi vjeroispovijesti, budući da se bazira na savremenim tekovinama međunarodnog prava, što istovremeno podrazumijeva njegovu usklađenost sa pravom EU, a čije norme korespondiraju sa Ustavom Crne Gore kada su u pitanju sloboda vjeroispovijesti i odvojenost poslova vjerskih zajednica od države, i obratno.

Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1977. godine de facto odgovara svim vjerskim zajednicama, jer im njegovi nedostaci omogućavaju finansijsku netransparentnost i otvaraju prostor da nekontrolisano raspolažu materijalnim dobrima i kulturnom baštinom Crne Gore. Rezultat takvog odnosa vjerskih zajednica prema spomenutim vrijednostima prepoznajemo u nenamjenskoj prodaji nepokretnosti, kao i u evidentnoj devastaciji sakralnih spomenika, čija je obnova obavljena mimo standarda struke i nadzora države. Tipičan primjer navedenog je Manastir Ostrog. Umjesto adekvatne reakcije državnih organa, jasnih stavova naučnih i stručnih institucija, u javnom diskursu se godinama provlače paušalne interpretacije o navodnom diskriminatornom odnosu države prema vjerskim zajednicama.

Koliko su uistinu ugrožene vjerske zajednice u Crnoj Gori u zadnjih četvrt vijeka najbolji su pokazatelji milionski iznosi donirani za izgradnju novih ili obnavljanje postojećih objekata, kao i hiperprodukcija vjerskih službenika, što jedino može ukazati na činjenicu da se radi o procvatu vjerskog biznisa u našem društvu. Svjedoci smo da su neke vjerske zajednice u proteklom periodu zloupotrebjavale zajamčenu autonomnost, što se najviše ogleda u njihovom aktivnom učešću u političkom životu, često upotrebjavajući govor mržnje u obrazlaganju tzv. vjerskih ubjeđenja, pri čemu najbrojnija vjerska zajednica otvoreno negira državni suverenitet Crne Gore i nacionalni identitet Crnogoraca bez ikakvih pravnih posljedica.

Zahtjevi za preispitivanjem Nacrta Zakona o slobodi vjeroispovijesti zbog navodne neustavnosti sračunati su na opstruiranje njegovog usvajanja.

Pomoću kvaziteoloških tumačenja pokušavaju se obesmisлити ključne odredbe ovog Nacrta Zakona da bi se zadržao ne samo monopol nad vjerskim životom, nego i brojni benefiti nastali kao proizvod deregulacije i inertnog pristupa organa državne uprave, zbog čega se stiče utisak da se na pojedine vjerske zajednice ne primjenjuje pozitivno pravo Crne Gore, što jeste protivustavno, i upućuje na stav da je sekularna država izložena klerikalizaciji.

Odredbe nacrta koje se tiču sticanja pravnog svojstva vjerske zajednice, vezivanje jurisdikcije vjerske zajednice za granice Crne Gore i uspostavljanje državne svojine nad vjerskim objektima i zemljištem u skladu sa stanjem do 1. decembra 1918. godine vraćaju potreban institucionalni kapacitet državi u uređenju i rješavanju brojnih problema u ovoj oblasti.

Vjerski radikalizam, koji je odavno prisutan u našem društvu, a u svijetu poprima zabrinjavajuće razmjere, predstavlja snažnu opomenu svim društvenim subjektima da se civilizacijska vrijednost sekularizma mora braniti pravnim sredstvima, zbog čega tražimo usvajanje Zakona o slobodi vjeroispovijesti po hitnom postupku, na jesenjem zasijedanju Skupštine Crne Gore.

Za Maticu crnogorsku
Dragan Radulović, predsjednik

Podgorica, 17. avgust 2015.

SAOPŠTENJE NA POKUŠAJ DESTABILIZACIJE DRŽAVE CRNE GORE

Protesti jednog dijela opozicije u Podgorici, praćeni političkim primitivizmom i nasiljem, izrodili su se u antidržavnu manifestaciju. Siledžijstvo i nepoštovanje zakona i institucija se nastoji prikazati kao demokratija. Teren je posljednjih mjeseci pripreman negativnom kampanjom protiv Nacrta zakona o slobodi vjeroispovijesti, u čemu je prednjačila Srpska pravoslavna crkva, da bi se radikalizovao u vrijeme sve izvjesnijeg prijema Crne Gore u NATO savez, sa ciljem da se ona zaustavi na tom putu.

Na sceni je model koji smo već ranije videli u Crnoj Gori: govor mržnje i zapaljiva retorika, četnička ikonografija, odioznost prema suverenoj Crnoj Gori, atmosfera linča... A sve što se zbiva ukazuje da nije riječ o spontanoj reakciji nezadovoljnih građana, nego o dirigovanom pokušaju destabilizacije države Crne Gore. Na tom poslu okupili su se raznorodni i po logici nespojivi subjekti: crkveni militanti, politički radikali, nevladine organizacije, mediji... Bez ijedne nove političke ideje ili konstruktivnog prijedloga, bez razumne alternative postojećoj vlasti, ukoliko kao alternativu ne prihvatimo paljenje sopstvene kuće i život na zgarištu.

Opravdano socijalno nezadovoljstvo crnogorskom vlašću ne smije biti alibi za uništenje države, te dvije stvari se uvijek moraju razlikovati. Vlast je obnovu državnosti dobrim dijelom razumjela kao priliku za svoje opstajanje, bez valjanih napora da se reformišu i osposobe institucije sistema, koje su, nažalost, trome i zastarjele, a često, i bez elementarnog profesionalizma, pa i patriotizma.

Crnogorska vlast je sklona sklapanju trulih nagodbi sa onim političkim subjektima koji neprekidno rade na uništenju države Crne Gore. U prvom redu sa Srpskom pravoslavnom crkvom, koja je podstrekač aktuelnih antidržavnih zbivanja, a to čini uz jasno prepoznatljivu podršku centara moći, ne samo iz regiona.

Strateški odnosi velikih sila prelamaju se i preko Crne Gore, čine je posebno ranjivom u ovim turbulentim vremenima, što može proizvesti pogubne posljedice.

Zbog toga je potrebna odlučnost vlasti u sprovođenju zakona i Ustava i dodatna mudrost dobronamjernih i politički mislećih građana da sačuvaju mir i stabilnost naše domovine, jer u protivnom – i zgarište će nam biti nedostižan luksuz.

Matica crnogorska
Dragan Radulović, predsjednik

Podgorica, 20. oktobar 2015.

REAGOVANJE POVODOM GRADNJE SOLITERA UZ HOTEL PODGORICA

Matica crnogorska je zahvalna studentima arhitekture i Fejsbuk grupi „Kana“ što su skrenuli pažnju javnosti na opasnost da se pored hotela Podgorica na obali Morače izgradi stakleni neboder kao poslovni objekat.

Hotel Podgorica, najbolje djelo arhitektice Kane Radević je odavno postao jedno od kulturnih mjesta grada, jednako poštovan od stručne i laičke javnosti. Kana je ovaj objekat projektovala sa najvišom dozom poštovanja ambijenta i materijala, maštovito i suptilno; zato je i reprezentativni primjer arhitekture druge polovine dvadesetog vijeka i kulturno dobro neprolazne vrijednosti.

Matica je svjesna da se grad razvija i da treba graditi nove i moderne objekte, ali upozorava da se gradnjom bez vizije i bez poštovanja već izgrađenog može izgubiti duša grada i stvoriti urbanistički kaos kao „spomenik“ doba tranzicije. Planiranom izgradnjom visoke poslovne kule u neposrednoj blizini hotela Podgorica otpočinje opasna „dubaizacija“ obala Morače i narušavanje ambijenta i samog hotela Podgorica koji je skladno uklopljen u pejzaž.

Matica crnogorska je u svom programu Crna Gora na evropskom putu konstatovala da Crna Gora nije do danas pokazala adekvatnu brigu o svom kulturnom nasljeđu i skreće pažnju na propuste u procesu donošenja odluka o gradnji. U ovom kao i mnogim drugi slučajevima stihijne gradnje i udovoljavanju trenutnih interesa investitora, nije vođena potrebna javna rasprava. U tome najviše odgovornosti snose arhitekti i urbanisti koji se nedovoljno zalažu za profesionalne standarde u procesu izgradnje DUP, a opštinska administracija što formalizuje javnu raspravu, tako da reagovanja građana uslijede kad je već kasno.

Matica crnogorska reaguje i zbog toga što je Svetlana Kana Radević kao potpredsjednica Matice crnogorske devedesetih godina aktivno sudjelovala u antiratnom pokretu i borbi za očuvanje crnogorskog identiteta i dostojanstva. Njeno shvatanje zaštite prostora ušlo je u dokumenta Matice u čijem Programu stoji: *Neophodno je spriječiti tekuću devastaciju*

kulturnog nasljeđa, i, šire uzevši, kulturnog pejzaža, kao posljedicu nekontrolisanog i neadekvatnog urbanističkog i uopšte prostornog razvoja. Očito je da se kulturno nasljeđe crnogorskome društvu i dalje posmatra više kao kočnica razvoja a manje kao resurs. Tako se, zbog neusklađenosti politike zaštite nasljeđa sa strategijama društveno-ekonomskog razvoja, nemilosrdno devastiraju i oni slojevi nasljeđa koji nijesu, ali i oni koji jesu zaštićeni.

Matica crnogorska
Dragan Radulović, predsjednik

Podgorica, 30. decembar 2015.

NA PUTU IZGRADNJE CRNOGORSKE SAMOSVIJESTI

DRAGUŠIN PAPIVIĆ

PROTIVNICI
VLASTI
U CRNOJ GORI
(1945-1948)

VOJISLAV LJEVIČI

AU REVOIR
MONTÉNÉGRO
RATKO VUJOŠEVIĆ

Podmorje
Crne Gore

Crnogorsko
ogledalo

THE PROGR
OF
MATICIA
CRNOGORSKA

MATICIA
projeat 2008

MATICIA CR
GODISNJAK
96/98

ČASOPIS ZA
DRUŠTVENI PITALIA
NAUKU I KULTURU

ZAŠTO MATICA

Pavle Mijović

Prisustvujemo činu koji pada u oči bezmalo svijetu koji su pročitali novinsku vijest o osnivanju Matice crnogorske. I zapitali se, da ne kažem začudili, o značenjima oba člana sintagme: i „Matice“ i „crnogorske“. I baš sad, i zašto sad, i uopšte – zašto?!

Ni pitanja, ni čuđenja ta nijesu neumjesna i nimalo nijesu nevažna. Na njih nije lako ni odgovoriti kao što nam nije ni moguće sagledati sve što bi Matica crnogorska trebalo da sad unese u svoj program. Zakasnili smo čitav jedan vijek, pa otuda i nagomilane posljedice. Matice su u drugim srećnijim državama osnivane u vijeku prosvjetnosti, a mi smo se tada zadovoljavali romantikom, ne videći da drugi pored nas romantička i patriotska raspoloženja i emocije pretaču u institucionalne planove i programe. Imali smo državu koja je poslije Berlinskog kongresa među prvima na Balkanu odlučno grabila ka evropeizaciji barem u otvaranju kulturnih i prosvjetnih ustanova, pa smo stali na pola puta. Stali smo negdje u vrijeme bombaške i drugih afera koje su montirane sa strane. Od tada pa do kraja crnogorske države 1918. godine gubili smo tlo pod nogama. Od tada su se sparušili pa i osušili korijeni i stabljike kojima je hranjena naša matica – crnogorska duhovna kultura, a s njom i humanost koja podrazumijeva i dovršavanje humanizma koji je padom crnojevičke države naglo prekinut kao što je slomom crnogorske presječeno naše vjekovno nadanje u spas sopstvenim snagama. Čak i pošto smo u našem velikom narodnom ustanku 1941. godine položili temelje nove državnosti – prepustili smo se iluziji o oportunističkoj i utilitarnosti našom, ratnom i revolucionarnom praksom doživljene slavodobitnosti. Zanimjeli smo se istom lakoumnošću i praznom nadom da će nam drugi s razvijenijim kulturnim ustanovama i, dakako, s maticama, pomoći da prebrodimo zaostalost. Sad brutalno i krvavo plaćamo tu nacionalnu kratkovidost. Ona nas je vratila na početak narodnog preporoda, čak u prednjegoševsko doba kad nam, i pored ratnih trofeja, niko nije priznavao državnu suverenost. Lično mislim da smo izgubili i ono što nam ni vjekovna dominacija Osmanlija nije mogla oteti – ugled, vjerodostojnost zadate i zaklete riječi, čojstvenost

u odnosu na slabijeg i hrabrost prema svemu i svakome ko se drzne da nam uskrati slobodu. Nas je opet obhrvala letargičnost i beznađe u snagu svojih mišica i mudrost sopstvene pameti. Tu sivu i mračnu sliku koju vam predočavam ipak probija po neki zračak svjetlosti, što je znak da, iako smo zakasnili – nikad nije kasno da se latimo posla koji smo batalili. Nije, možda, kasno ni što smo se sad prihvatili osnivanja već arhaične ustanove Matice crnogorske, jer propušteno se ne može nadoknaditi ako se ponovo ne razmisli i pregne kako da sastavimo mozaik naše prepoznatljivosti i našeg nacionalnoga progressa. Gdjegod u svijetu još vlada nepismenost i polupismenost, zanešenost avanturizmom mjesto racionalnošću, olako sticanje dobara mjesto marom i poštenjem, prevarama namjesto poslovnim odnosima – nema ni civilizatorskog koraka naprijed, ni onoga što zovemo evropeizacijom. U vijeku novih tehničkih i naučnih prevrata, ni mi ne možemo uskakati kao što hoćemo sad preskačući društvene epohe. Ne možemo komunicirati sa svijetom bez poznavanja svijeta, bez znanja njegovih jezika i načina izražavanja i mišljenja, bez izjednačavanja u onome što se smatra standardnim za svaku komunikaciju s obrazovanijim i kulturnijim od nas. Ako ta životna potreba naroda na stupnju kulturnog razvitka kroz koji sad prolazimo može biti makar i djelimično udovoljena osnivanjem Matice crnogorske, onda, ponoviću, mogli bismo s pravom da vjerujemo kako nikad nije kasno, pa nije ni sad, što želimo i hoćemo da je osnujemo. Osnujemo li je sa sviješću da propušteno nadoknadimo, držim da činimo pravi i racionalni korak ka svjetlosti koja se nazire na vidiku, kao što smo se s osnivanjem naše slavne štamparije na Cetinju prije pola milenija u času propadanja države vinuli u gutenbergovsku galaksiju. Treba, zaista, vjerovati da ćemo i sad krenuti ka evropskoj i svjetskoj galaksiji novih znanja i saznanja, novih i do sada neslućenih mogućnosti kulturnog i prosvjetnog standarda našega naroda. Osnujmo, dakle, Maticu crnogorsku ako vjerujemo da će nam na tome putu pomoći!

(Govor Pavla Mijovića, predsjednika crnogorskog PEN centra i jednog od osnivača Matice crnogorske na Osnivačkoj skupštini Matice crnogorske 22. maja 1993. godine na Cetinju)

MATICA POČIVA NA ENTUZIJAZMU

Božina Ivanović

Nakon raspada zemlje i rata na prostoru bivše Jugoslavije, Crna Gora je doživjela sunovrat. Iako, navodno, u ratu nije učestvovala imala je oko dvije stotine poginulih. Organizovani populizam i „AB revolucija“ pokoravaju Crnu Goru. Proklamuje se parlamentarna demokratija, a nastavlja jednopartijska vlast.

Nastaje mučni period organizovanog atakovanja na tradicionalne, istorijske, etničke, etičke, kulturne, političke, državne i sve druge vrijednosti. Negira se crnogorski narod i njegova istorija, od nekih čak i crnogorska država, jezik i crkva. Riječju: crnogorsko biće.

Žestoko se rasplamsava hegemonistička ideologija velikosrpstva i organizuje asimilacija Crnogoraca. Ukidaju se, minimiziraju ili transformišu institucije kulture, osobito one od posebnog interesa za CG, a neku uključuju u funkciju denacionalizacije. Satiru se i satanizuju kulturni, prosvjetni i naučni stvaralački dokazani autoriteti, koji ne prihvataju nacionalizam.

U takvim okolnostima, u jeku rata, nastaje samoorganizovani otpor intelektualaca i građana, osnivaju se političke partije, nacionalna društva, nezavisna udruženja i forumi, pa i Matica crnogorska.

Matica je kulturna i naučna ustanova Crnogoraca i pripadnika drugih naroda koji CG drže za svoju domovinu. Njena svrha je čuvanje i njegovanje narodnog i kulturnog identiteta crnogorskog naroda i drugih naroda i narodnosti koji žive u Crnoj Gori na svim područjima duhovnog, naučnog i umjetničkog stvaralaštva. Htjelo se da Matica pomogne savremenim naraštajima da upoznaju CG, zagledaju se u dubinu njenog postojanja i u njoj nađu pouzdan oslonac za budućnost.

Matica je, za kratko vrijeme, postala kulturna zadruga, nevladina, vanstranačka i nepolitička, koja je okupila impozantan broj intelektualaca i stvaralaca, iz svih društvenih slojeva, pripadnika svih konfesija i to kako u CG, tako i u dijaspori.

Kao i svaka kulturna i naučna organizacija MC ima svoja tijela i organe. Unutar Matice rade četiri odbora: za nauku; za umjetnost, književnost i jezik; za prosvjetu i kulturu i Odbor za saradnju sa iseljenicima. Postoje ogranci na Cetinje, u H. Novom, Kotoru, Nikšiću, Baru, Ulcinju, Podgorici, Beogradu. Svi oni rade samostalno - po svojim programima. Princip je da član Matice obavlja svoje obaveze u mjestu življenja. Tako da je u Matici okupljeno preko pet stotina članova, ne računajući članstvo u dijaspori u povjereništvima i crnogorskim društvima. U Matici je aktivan i princ Nikola Petrović, kao počasni potpredsjednik.

Beograd je veliki naučni i kulturni centar u kome živi veliki broj Crnogoraca. Ogranak Matice u Beogradu je prva organizovana kulturna asocijacija u Beogradu, osnovana da bi Crnogorci mogli dobrovoljno i organizovano da njeguju i razvijaju svoj nacionalni i kulturni identitet i pomažu saradnju sa srpskom kulturom.

Matica ostvaruje brojne kontakte i veoma plodnu saradnju sa našim ljudima u dijaspori, sa predstavnicima i institucijama drugih država i nevladinih organizacija. Posebni odbor Matice bavi se tim pitanjima. Sa našim članovima, povjerenicima i prijateljima inicirane su mnoge teme: organizacija skupova Crnogoraca, formiranje društava, organizovanje saradnje i razmjena knjiga sa slavističkim centrima, izdavačka djelatnost. Ostvaruje se redovna saradnja sa mnogim crnogorskim društvima i prijateljima Matice, od Zagreba do Australije,....

Crna Gora nema državni i nacionalni program, pa je Matica, od svog osnivanja, prišla izradi projekta. Tim Programom, koji predstavlja pogled Matice na bitna pitanja budućnosti jasno smo se opredijelili za suverenost Crne Gore, kao optimalni model državnog ustrojstva za njene građane. Program je namijenjen svima koji Crnu Goru drže za svoju sudbinu. Naša namjera je da upozorimo, uznemirimo i utičemo da što više ljudi podigne glavu i razmisli kuda ide Crna Gora i ima li mogućnosti da odabere svoj put u budućnost.

Matica sa optimizmom govori o svom izdavaštvu, osobito kada se zna da nije finansijski pomagana. U našim izdanjima pojavile su se vrijedne monografije, zapaženi Zbornik radova posvećen 500-godišnjici crnogorskog štamparstva u kojem i neki novi naučni prilozi o Crnojevićima i njihovoj štampariji.

Čitav projekat Matice počiva na entuzijazmu rukovodećeg jezgra i pomoći donatora, koji su ovih godina omogućavali da se preživi, izda poneka knjiga, organizuje skup i uopšte ima osjećaj da nismo sami. Nekih nagovještaja ima da će država poslije donošenja Zakona o nevladinim organizacijama pomoći da se riješe bar elementarni problemi rada, a u dogledno vrijeme, nadam se i – status.

Rad u Matici okupio je jedan broj entuzijasta raznih generacija i profesionalnih interesovanja. Ti ljudi za svoj rad u Matici nijesu svih ovih godina dobijali nikakvu nadoknadu. Valjda su to poslednji entuzijasti i utoliko je moje zadovoljstvo zbog saradnje sa njima veće. Prijatan je osjećaj da neko odvaja iz svoga džepa da bi pomogao ovakav poduhvat i mislim da se u Crnoj Gori rađa novi tip patriote i kulturnog dobrotvora.

Matica crnogorska nije formirana da ugodni ili prkosni političkim strankama, niti državnim ustanovama. Kao organizacija intelektualaca ona nema razloga da svoju sudbinu vezuje za bilo koji oblik ideologija ili trenutne moći. Njeno je polje sloboda, a to znači sumnjičavost i kritički odnos prema pojavama i akterima na javnoj sceni. Poslije jedne faze „monolitnosti“ crnogorskog bloka nastupilo je vrijeme sukoba i polemika. Bolje je raspraviti odnose, i ako iz toga iziđe bar mali napredak u praksi civilizovanog ponašanja i izgrađivanje fizionomije svih segmenata. Matica nije stakleno zvono za zaštitu stvaralaca od spoljnih uticaja, ali ni crkveno zvono koje poziva na pokornost. Kao aktivni učesnik u procesu demokratije crnogorskog duha tražiće da se postignu i poštuju kriterijumi o fundamentalnim pitanjima crnogorske kulture, umjetnosti i nauke i da se ove oblati jednom za svagda izvuku iz političkih manipulacija i tutorstva.

Sve nevladine organizacije u oblasti kulture, nauke i novinarstva u Crnoj Gori nastale su kao otpor negiranju crnogorskog identiteta i sa jakim nacionalnim, pa i političkim nabojem. Još žive u svom paralelnom svijetu i latentnom neprijateljstvu prema državnim ustanovama, ali i u uzajamnim podozrenjima.

Mi smatramo da za sve organizacije, za sve dobronamjerne ljude, koji žele da porade na dobro i napredak Crne Gore ima prostora pod ovim nebom i da će ono što vrijedi opstati i trajati. Mi se zalažemo za uspostavljanje demokratskih pravila igre i zakonitosti. Država ako se oslobodi partijske logike, trebala bi da pomogne nevladine organizacije koje doprinose njenom prosperitetu na način što će donatore osloboditi poreza, snositi

minimalne troškove iz budžeta i otvoriti konkurenciji fondove za projekte ovih organizacija.

Čvrsto smo riješeni da se ne angažujemo dnevno-politički, jer ocjenjujemo da to nije u prirodi ovakvog društva, niti da postane filijala neke političke partije ili da se sama pretvori u kvazi partiju. Kao organizacija koja na najviši pijedestal stavlja personalitet svoga članstva, ona ohrabruje ljude da znose lične stavove o društvenim pitanjima, a u javnost izlazi sopstvenim reagovanjima i bez tutorstva na kapitalne kulturne i društvene pojave, kada sama procijeni da je to potrebno.

Najkraća, ali i neprecizna, definicija stanja duha u Crnoj Gori danas, mogla bi glasiti - iščekivanje i zbnunjenost. Gotovo iracionalno stanje u kome se nalazi Crna Gora u federaciji, čiju zakonodavnu i izvršnu vlast ne priznaje, ne može do vijek trajati. Kosovo i ponašanje represivnog režima u Beogradu vode eskalaciji nasilja, čega teško može biti pošteđena Crna Gora. Tu je i diplomatski i vojno prisutna međunarodna zajednica, koja je, izgleda, riješena da ne dozvoli nastavak brutalnosti na Balkanu.

Politika režima u Crnoj Gori izaziva, u najmanju ruku nedoumice. Dok na jednoj strani deklarirše svoju privrženost demokratiji, reformizmu i želju za povezivanje sa svijetom, pa i vuče mnoge dobre poteze na međunarodnom planu, pokazuje zbunjujuću upornost u odbrani karaktera Jugoslavije za koju i ptice znaju da je samo prolazna etapa za unitarnu srpsku državnu zajednicu. Velikosrpski nacionalizam je već u praksi pokazao kako rješava svoja „istorijska prava“ i teritorijalne pretenzije, a kako je Crna Gora ostala njen jedini ratni trofej, tragična je zabluda očekivati da će na nju gledati sem kao na svoj posjed. Ni jedan relevantni politički, kulturni, naučni ili demokratski projekt u Srbiji danas ne smije Crnogorce „priznati“ kao naciju, niti Crnu Goru kao državu.

Svi nekako očekujemo i slutimo da je kriza na Balkanu pred raspletom i da u tome Crna Gora dobija ili gubi. Dobro je da se ne zakrvimo i što se zvanično oslanjamo na moćne saveznike ali nije dobro što odlučnije ne definišemo državnu strategiju, jer u krajnjoj liniji sigurnost Crne Gore, kao države, zavisi prije svega od spremnosti da brani svoj interes.

Sadašnje stanje duha u Crnoj Gori ne bi se moglo nazvati pokretom. To je dosta atomiziran zbir raznih segmenata autonomnog mišljenja koja je teško definisati. Ko može reći kakavo je stanje duha na Univerzitetu, CANU, u institutima, umjetničkim udruženjima....

To svakako govori o stanju demokratije u društvu i poslije decenije višepartijskog i parlamentarnog života u nas. Crna Gora je te 1988. izgubila svoju državnost, po drugi put u našem vijeku, i to pučem, nazvanim antibirokratska revolucija. Prvi put je državnost izgubila odlukama Podgoričke skupštine 1918, kada je prisajedinjena Srbiji, tada su ukinuti svi njeni državni atributi i crnogorska pravoslavna crkva. Oba puta akcije su osmišljene, organizovane i koordinirane iz Beograda, od velikosrpskih nacionalista, uz učešće domaćih pomagača.

(Iz intervjua Božine Ivanovića, predsjednika Matice crnogorske, *Monitor*, 22. januar 1999)

VRAĆANJE SOPSTVENOM BIĆU

Branko Banjević

Za stvaraoce su najinteresantnija vremena kad se utvrđuju novi odnosi, kad se uspostavlja novi sistem vrijednosti. Na našu nesreću, kod nas su prelomna vremena uvijek bila vezana za odbranu gole egzistencije ili elementarnog ljudskog dostojanstva. Nadam se da će ovo vrijeme za Crnu Goru biti prelomno i mirno. Poslije toliko zala to bi za Crnu Goru bilo neobično i novo. Dugo smo bili bez svoje pameti. Mnogo smo stradali za drugoga a protiv sebe, misleći da se borimo za sebe. Tuđi interes je postao naša svijest i naše osjećanje. Posljednjih sto godina, s malim izuzecima, sve što smo radili pravili smo sebi omču oko vrata. Zaboravljali smo svoju istoriju, svoje državne i nacionalne interese, identifikovali smo se sa tuđim mitovima. Išćerali su nas iz naše istorije, iz naše kulture, iz našeg jezika. To su uspjeli jer su nas odvojili od naše tradicije, od naše zemlje, napravili od nas nepostojeći narod, izgubljene ljude. To su sve uradili pomoću usrećiteljskih ideja u koje su nas umamili.

Današnje generacije Crnogoraca oslobađaju se prošlosti, odnosno tuđih interesa, i vraćaju se sebi. Po tome je ovo istorijski trenutak vraćanja svome biću, svojoj državi, demokratskoj i multikulturnoj društvenoj klimi u kojoj neće moći da žive korovi prošlosti kao provincijalna zatucanost i karikaturalan oblik pameti. Na političkom planu taj preokret pameti se događa. Njega prati i ekonomska svijest. U kulturi taj proces je najsporiji. Tu se prošlost duboko ukopala i nada se da će iz tih busija u pogodnom trenutku krenuti u političku i opštu ofanzivu na Crnu Goru.

Najveći crnogorski stvaraoci XX vijeka svojim djelom i svojim djelovanjem gradili su slobodnu, demokratsku Crnu Goru, stvarali su vrijednosti koje čine kontinuitet i suštinu njenoga bića i na koje će se budućnost Crne Gore oslanjati. Oni su istinska brana kolonijalizmu svih vrsta, zato su bili stalna meta asimilatorskih snaga. Oni su to i danas. Ali, nijesu uspjeli, još uvijek, da uspostave naš sistem vrijednosti u kulturi. Još djeluje, preko ljudi, institucija i programa tuđi plan čiji je zadatak sprječavanje kulturnoga razvoja Crne Gore. Crna Gora po tom programu treba da zaboravi svoje vrijednosti, svoju kulturu, da zaboravi sebe. No, za uspostavljanje našeg vrijednosnog sistema potrebna je i volja države i

njenih institucija u kulturi, nauci i prosvjeti, što podrazumijeva savremenu, modernu kadrovsku politiku.

Važno je još nešto od čega zavise odnosi u našoj kulturnoj klimi, a to je poštovanje i nesebičan odnos prema djelu živih i mrtvih kolega. Bez te veze ljubavi i nesebičnosti nema stvaralačke kulturne klime. Sve naše vrijednosti su zajedničke, uz njih samo možemo i pojedinačno da postojimo. Skrivati vrijednosti drugoga može samo onaj ko nema sopstvenu vrijednost. Afirmišući stvaralaštvo svoje kulture postajemo svi povezani, živi kulturni puls naroda i vremena.

Naši preci predali su nam zakon čojstva i junaštva, odnosno zakon časti i slobode, na nivou Kantovog kategoričkog imperativa. U tom sistemu sve je vidljivo, svaki čovjekov čin moralno je izmjereno, sve su vrijednosti jasne svima. Najbolji su bili nosioci tog sistema, i samo su ga oni mogli održati, to je bila njihova teška obaveza i njihovo raspeće, zato su najbolji bili poštovani od svih, njihova procjena situacije i njihov odnos su prihvatani. Samo preko takvih ljudi mogao je da djeluje Opštercnogorski zbor i da drži u jedinstvu otpora i borbe Crnu Goru više vjekova. U tom istinski demokratskom sistemu odlučivale su ljudske vrijednosti, a ne formalno prebrojavanje glasova. Preci su nam ostavili jezik u kojemu svom estetskom ljepotom živi naš moralni sistem. Ostavili su nam veliko bogatstvo narodne književnosti...

Te vrijednosti i danas i sutra će biti spona preko kojih možemo da uspostavljamo istinske veze sa svijetom. Crnogorci ne bi mogli biti „slobodni i nezavisni“, kako kaže Sveti Petar, kao ljudi i narod, bez tog svog sistema. Svi naši protivnici htjeli su da obore taj sistem i u narodu i u čovjeku, nažalost u mnogima su ga i obarali, što je naša patnja i nesreća.

Danas u mladim generacijama taj sistem se budi, kao dubinsko neuništivo nasljeđe. Povećanjem suštinskog obrazovanja on će činiti jedinstvo prošlosti, sadašnjosti i budućnosti kao uslov moderne svijesti od koje zavisi naš napredak.

Crna Gora je spoznala sopstveni pogrešni put i slijepo predavanje u naručje drugome. Sada se Crna Gora vraća svom biću, na osnovu svoga interesa pokušava da uspostavi veze sa svijetom. Crna Gora danas kao Crna Gora, a ne tuđi region, postoji na mapi svijeta. Uz razvoj i napredak kulturne klime ona će to svoje mjesto učvršćivati i afirmisati.

Razdvojimo dvije stvari: crnogorsku kulturu od crnogorske kulturne politike. Crnogorska kultura je suština postojanja crnogorskog naroda. Postojanje naroda je najjači svjedok o toj kulturi. Kulturna politika, crnogorska, ne radi na afirmaciji svoga bića. Danas je suština političke borbe u Crnoj Gori upravo nastavljena u kulturnoj, prosvjetnoj i vjerskoj politici u Crnoj Gori. Tu se, preko održavanja ideologije prošlosti vodi borba protivu crnogorske samosvijesti i okretanja razvijenom, normalnom svijetu. Ta politika želi da nas održi u tuđem ludilu koje će ovdje onemogućiti svaku vrijednost da djeluje, bilo da se radi o političkoj, ekonomskoj, naučnoj, prosvjetnoj ili kulturnoj sferi.

Ali, kad u kulturi zažive istinski kriteriji Crna Gora će biti stabilna, ukorijenjena u živi interes naroda. Asimilatori to nepogrješivo znaju. Zato bi prepuštili sve osim kulturu, preko koje se najefikasnije širi ideološka propaganda. Nadam se da će se u Crnoj Gori uskoro uspostaviti trajna veza između kulturne politike i crnogorskih kulturnih vrijednosti.

Od početka sam član Matice crnogorske i to mi čini izuzetno zadovoljstvo jer sam u društvu ljudi koji sve što rade za Maticu, odnosno za Crnu Goru, rade bez ikakve lične koristi. Matica okuplja crnogorske intelektualce i stvaraoce kojima je sudbina Crne Gore i crnogorske kulture na srcu. Mi smo nevladina organizacija, koja se do sada finansirala priložima domaćih donatora. Nadamo se da će položaj Matice crnogorske biti riješen. Matica je napravila svoj program „Crna Gora pred izazovima budućnosti“, publikovala ga na našem i engleskom jeziku i učinila pristupačnim svima zainteresovanim. To je naš pogled na savremenu Crnu Goru i njenu budućnost. Mislim da je Program ozbiljan i da može da služi kao dobar orijentir svima koji rade za Crnu Goru. Program je rađen više godina, radile su ga stručne ekipe, po oblastima, a konačnu formu dala mu je Redakcija. Rad Matice je javan, svi relevantni dokumenti objavljeni su u našim godišnjacima. Budući naši planovi zavisice od sredstava. Veliki dio naših programa i dosad nije ostvaren zbog nedostatka novca.

Sve što je do sada Matica uradila imalo je karakter moderne samospoznaje i rad na otvaranju savremenog puta Crne Gore, koji će se zasnivati na toj samospoznaji.

(Iz intervjuja Branka Banjevića, predsjednika Matice crnogorske, *Pobjeda*, 11. jun 1999.)

KORAČANJE ISPRED VREMENA

Marko Špadijer

Okupljanje intelektualaca 1993-1998

Osnivajući Maticu s namjerom da okupimo intelektualce koji su spremni da jačaju crnogorsku samosvijest, rekli smo da je to tek prvi korak dugog putovanja kroz vrijeme. Naša je obaveza da se osvrnemo na prvu etapu, ocijenimo koliko smo ispunili očekivanja i dogovorimo se kakve ćemo zadatke i ciljeve za bližu budućnost sebi postaviti.

Vrijeme proteklo može se na razne načine vratiti u sjećanje, ali ovih pet – šest godina (kao doba rata, raspada Jugoslavije, ekonomskog sunovrata, kada Crna Gora postaje utješni dobitak jednog velikodržavnog hazarda, života u međunarodnoj izolaciji), mnogi od nas bi željeli da zaborave. Ali u svakome od nas ima danas bar zrnce ponosa što smo u takvom vremenu ostali postojani u svojoj intelektualnoj i moralnoj uspravnosti.

Pad komunističkog sistema i raspad Jugoslavije doveli su crnogorske intelektualce u traume i nedoumice. Došlo je do krize ranijih moralnih i kulturnih orijentacija. Sa „antibirokratskom revolucijom“ nastaje euforija mržnje i propagande koja ne dozvoljava onima koji drugačije misle da žive po sopstvenom osjećanju vrijednosti.

Eksplוזija srpskog šovinizma radikalizuje crnogorsko dvojstvo. Na jednoj strani su oni koji odobravaju rat pa čak i zločinstva i etnička čišćenja za „svetu srpsku stvar“, koji likuju da je „srpstvo“ pobijedilo „separatizam“ u Crnoj Gori. Sve što je crnogorsko stavlja se na stub srama, satanizuje, politički goni i brutalno onemogućava, medijski marginalizuje, pokušava prikazati kao neprijateljsko i izdajničko.

Kada javnom scenom gospodari fanatizam, a ne razum i znanje, kultura sa svojim raznoglasjem, tolerancijom i filantropijom, je nemoćna. Političke partije postaju glavni indikatori novog identiteta.

Otpor u umjetničkim krugovima najprije je konstituisan među književnicima u Crnogorskom PEN centru, koji je izborio međunarodno priznanje i Crnogorskom društvu nezavisnih književnika, koje se odvojilo od režimskog udruženja i počelo da izdaje časopis. Bilo je kratkotrajnih pokušaja sa djelovanjem Crnogorskog vijeća Evropskog pokreta, Građanskog foruma, Studentskog foruma i nekoliko akcija udruženja Javnost protiv fašizma.

Intelektualci su tražili model organizovanja koji bi im najviše odgovarao. Rješenje je nađeno u osnivanju Matice crnogorske, institucije koja je, kod velikog broja slovenskih država, nastala kao otpor stranoj kulturnoj dominaciji. Matica je kao inicijatore imala elitnu grupaciju uglavnom univerzitetskih profesora, akademika, umjetnika i drugih stvaralaca, a, s druge strane, koncipirana je kao širi kulturni pokret, sa fleksibilnim programom namijenjenim crnogorskim građanima u zemlji i dijaspori, koji se brzo širio i narastao na oko pet stotina članova.

Ovako organizovan otpor po masovnosti i raznovrsnosti svjedoči o građanskom karakteru i civilizovanosti crnogorske sredine, kao i o tome da više nikakvo duhovno nasilje i pokušaj utiranja crnogorske nacionalne i kulturne samobitnosti neće proći!

Crnogorski front nikada nije postao savez koji sinhronizuje akcije ili planira djelovanje pojedinih subjekata. On se razvijao kao pokret autonomnih segmenata kome je imanentno nezadovoljstvo zbog pozicije Crne Gore u raspletu jugoslovenske i balkanske krize i nezadovoljstvo zbog politike režima u Crnoj Gori.

Većina aktivnih članova duhovnog otpora nije bila u strankama, ali su pretežno glasali za Liberalni savez, pa ih je ova partija svojatala. Kada je došlo do krize u odnosima ove partije sa ovim organizacijama i SDP pokazalo se da je trebalo na vrijeme otvoriti raspravu o metodama djelovanja subjekata koji se zalažu za demokratsku i suverenu Crnu Goru i njihovoj korelaciji. Tako bi se otklonili razni nesporazumi i kritičkom mišlju obogatila društvena praksa. Ovako je ostalo „naslijeđeno pravo“ da političari budu mjera stvari i nalogodavci vjerskim, umjetničkim i drugim udruženjima i medijima. Nezavisne organizacije još nijesu izgradile mehanizme odbrane od političkih pritisaka, a posebno ako dolaze iz ideološki bliskih partija.

Okolnosti u kojima se živi u Crnoj Gori danas znatno se razlikuju od onih prije nešto više od godinu dana. Istina, ne živi se bolje, ali se lakše diše. Crnogorska svijest može se kodificirati kao većinska. To je kapitalna politička činjenica. Zaustavljen je velikosrpski nacionalizam koji je bez prepreka, dolazio kao paternalizam i kolonijalizam, a domaći donekle pacificiran i korumpiran učesćem u vlasti. Onaj agresivniji, unitaristički, sada u opoziciji, održava tenziju i čeka povratak.

Crna Gora je danas pod diplomatskim kišobranom međunarodne zajednice. Moćni procjenjuju da preko nje mogu oslabiti poziciju Miloševića i preventivno djelovati kod njegovog, mogućeg, sljedećeg udara. Crnogorski Predsjednik je uspio da dobije podršku za svoj režim, ali ne i da internacionalizuje pitanje bezbjednosti i identiteta Crne Gore, pa se crnogorsko pitanje može naći na margini balkanske krize. Sada je rijedak trenutak, kad jedna mala zemlja dopijeva na svjetsku političku scenu. Hoćemo li iskoristiti ta velika svijetla pozornice da riješimo svoj državno pravni status, ili ćemo ostati taoci i rizikovati da nas mrak proguta, zavisi od mnogo čega, ali najviše od nas samih.

Izlaz za Crnu Goru još uvijek je zatrpan ruševinama tuđih ideala i sopstvenih zabluda. Za crnogorsku stvar uvijek smo imali pouzdane protivnike, a nesigurne saveznike.

Mnogi su se nadali da će poslije raspada komunizma ideologiju zamijeniti kultura. To se i desilo u nekim srednjeevropskim zemljama, ali na Balkanu rušitelji su brži od graditelja. Crna Gora tek treba da nađe način kako da civilizovano dočekamo kraj ovog vijeka. Da li naša kultura ima sposobnost da dovede građane do samospoznaje?

Mi u Matici smatramo da su u pravu savremeni naučnici koji ističu da „Kulturni identitet određuje mjesto države u svjetskoj politici, njene prijatelje i njene neprijatelje“. Ne znamo za kulturu koja nije multikultura.

Koji će model kulture postati dominantan među generacijama koje sada žive u Crnoj Gori ne može se sa sigurnošću prognozirati. U njoj ratuje obrazovanje i neznanje, ratobornost i miroljubivost, trezvenost i zatucanost, jednoumlje i tolerancija, ljubav i mržnja, mit i nauka, predrasude i razumnost, manipulacija i slobodoumlje, nacionalizam i kosmopolitizam, bogatstvo i siromaštvo, ruralno i urbano, pleme i država, sila i prkos... Da li je stvorena kritička intelektualna masa, koja definiše Crnu Goru kao državu, a Crnogorce kao naciju koja sa sugrađanima drugih

nacija dijele prava na zajedničku otadžbinu i prihvataju demokratske standarde i kodeks ljudskih prava? Da li je to vodeća misao! ili ona koja Crnu Goru drži za provinciju, nesposobnu da sebe brani i hrani, koja je iz osvete za tuđe izgubljene bitke spremna danas dići ruku na brata...

Sa posebnim zadovoljstvom ukazujem na činjenicu da Matica crnogorska postaje sve privlačnija za naše prekomorske iseljenike. Posjećivali su nas predsjednici crnogorskih društava u Americi, Kanadi i Australiji, koji su se samoorganizovali. U svojim redovima imaju intelektualce koji mogu otpočeti lobiranje za crnogorsku stvar u tim zemljama.

Matica crnogorska nije nastala s namjerom da kolektivizmom potire individualnost svojih članova, niti da nekome bude „majka hrabrost“ za neostvarene ambicije na političkom i profesionalnom planu. Ona maksimalno podstiče slobodu i stvaralački duh, personalizaciju svojih članova u svakoj prilici, a naročito u javnim nastupima. Prednjačiti u misaonosti, odvažnosti i ubjedljivosti argumenata najbolji je angažman za ciljeve Matice. Bez obzira što je politička scena netolerantna i puna prostakluka i diskvalifikatora, smatramo da članovi Matice, a naročito Uprave, treba da bez cenzure iznose svoje sudove o društvenim i kulturnim pojavama u štampi i medijima.

Procijenili smo da Matica kao organizacija ne bi trebalo da se javlja u horu raznih protesta, kao i da bi pojavljivanje njenih čelnika na mitinzima pojedinih partija predstavljalo dnevno – politički angažman koji nije u prirodi Matice. Od kritike i diskvalifikacija zbog ovog stava do sada smo se branili – ćutanjem.

Pritisci i kritike zbog navodno pasivnog držanja Matice u osnovi vode ka politizaciji Matice. Ako se tim pritiscima podlegne Matica će se pretvoriti u neki surogat partije ili postati biro za reagovanja koja će krnjiti njen ugled i orijentaciju na dugoročne i strateške probleme.

Politički angažman Matice može biti samo patriotski, a nikako partijski. Intelektualac ni jednom državniku, ni jednoj političkoj partiji ne može prepuštati vlast nad svojom mišlju, životom i sudbinom. U odnosima sa vlašću i sa opozicijom, sa domaćim i inostranim fondacijama, Matica nije dozvolila bilo kome da dovede u pitanje njenu autonomnost, niti da bude njen tutor.

Matica crnogorska sebe vidi kao jednog od aktera procesa demokratije, naročito u oblasti nauke, obrazovanja i kulture. Ona djeluje na dugi rok i intelektualnim sredstvima, argumentima, tolerancijom, na bazi svog Statuta i Programa. Ona će nastojati da i odgovornom analizom društvenih procesa i prognozama budućnosti, učvršćuje svoj autoritet.

Matica je spremna na saradnju sa svim subjektima koji imaju slične programe i ciljeve, uz uzajamno poštovanje.

Kada smo se oglasili sa Cetinja 1993. godine dočekani smo kao stranci u svojoj zemlji. Pobjednici nam nijesu dozvoljavali pravo izbora.

Prošle su godine. Kroz njihove trijumfalne kapije prolazi sve manje poklonika, a njihove svece i mučenike čeka hodočašće u – Hag.

Poslije tektonskih poremećaja koji su iz temelja promijenili naše navike, kriterijume i skalu vrijednosti, još se nije sleglo tle, a pred novim smo potresima, koji mogu biti sudbinski za naš narod i državu.

Ako smo prethodnim događajima mogli biti iznenađeni, sada se ne smije dozvoliti da Crna Gora ne bude subjekat svoje budućnosti.

Posljednja odbrana humanosti je kultura. Da bismo kulturu osposobili da postane brana protiv mržnje, treba je osloboditi tutorstva politike i omogućiti joj da djeluje po svojim zakonitostima, da razvija unutrašnju plemenitost, širi slobodu i izgrađuje autonomiju.

Matica crnogorska nastoji da putem kulture ojača crnogorski identitet i podstakne bolje razumijevanje sa drugim kulturama. Uvjereni smo da na taj način činimo najbolju uslugu Crnoj Gori.

Nacionalni program 1993-2003

Matica crnogorska je već deset godina na javnoj sceni. Deset godina trajanja jedne institucije jeste jubilej, makar kao podsjećanje da je pustila korijenje i zakoračila u dugo trajanje.

Matica narasta u veliki kolektiv. Svako od preko pet stotina članova deklarirao je javno, biografijom i bibliografijom, svoje dobrovoljno prisustvo u Matici. Vjerujem da ovako velika intelektualna porodica uliva ljudima sigurnost i ojačava samopouzdanje. Svaki ogranak i član ima samostalnost i slobodu da djelovanja. Organizacijom se ne rukovodi u klasičnom smislu, već uprava okuplja ekipe za realizaciju projekata i stimuliše lokalne inicijative. Stvaralačkim ličnostima Matica nastoji da pomogne da nađu prostor za svoju zamisao, ali i od ličnih spretnosti i sposobnosti najviše zavisi da li će je ostvariti. Naravno, živi se u realnosti koja materijalno limitira stvaralaštvo i čini zapreke razvoju duhovnosti.

Matica crnogorska ima temeljna ubjeđenja, iskazana u Programu „Crna Gora pred izazovima budućnosti“, da je suverena i otvorena Crna Gora, država Crnogoraca i drugih naroda, čija ljudska i nacionalna prava treba da poštuje i štiti, najbolji izbor za sve njene građane. Ona je uvjerena da je moguće izgraditi demokratsku, sekularnu i pravnu državu u kojoj vladaju najviši humanistički standardi i kojom rukovode pošteni ljudi, sposobni da aktiviraju njene resurse. Crna Gora i nije moguća, sem kao država slobodnih ljudi, multietničkog i multikulturnog sklada. Naravno, takvo opredjeljenje ima protivnike.

Notorna je činjenica da su protivnici crnogorske emancipacije jednako bili protiv suverene knjaževine, kraljevine ili republike Crne Gore. Njegovanju posebnosti crnogorske nacije, kulture, istorije, jezika, crkve i drugih atributa koje upražnjava jedan slobodan narod, niko se u svijetu ne protivi, izuzev srpskih institucija u nauci, crkvi, kulturi, informisanju, politici, koje sa svojim ekspoziturama u Crnoj Gori permanentno održavaju hegemonizam i paternalizam prema Crnoj Gori. Te institucije su se kompromitovale kao nosioci velikodržavnog genocidnog programa, ali se to još uvijek ne smatra sramotom, već patriotizmom.

Rezultat njihovog dugotrajnog djelovanja daje gorke plodove u crnogorskom društvu. Iako se većinski dio populacije postao svjestan svoje nacionalne i državne odgovornosti, mnogo je crnogorskih građana sa anticrnogorskom svijesću. Neprevladano mitsko nasljeđe, indoktrinacija, upornost asimilatora i tutorstvo koje se nudi sa svih strana, ubrzava obavezu da Crna Gora sama izgradi svijest o sebi. Paradoksi crnogorske dvojnosti i raskola moraju se rješavati demokratskim sredstvima.

Organizovana država dužna je da stvara političke, kulturne, privredne, obrazovne, socijalne, medijske, pravne i moralne preduslove za sigurniju egzistenciju i bolji život svih, da bi građani više zavoljeli Crnu Goru, kao jedinu domovinu. Ako se planovi i energija za modernizaciju usmjere u tom pravcu, crnogorska suverenost još ima šansu.

Crna Gora mora imati skoposti za zagon u budućnost. Zemlje sa manje državne tradicije i ne mnogo bogatije od nje uspjele su da se brzo konsoliduju i usvoje evropske standarde. Crne Gore ne bi smjela da se izgubi u igri brojki i interesa, već da u očima svijeta bude, kao uvijek, veća nego je njena geografska veličina.

Politička elita bi morala demonstrirati vizionarstvo i lični moralni primjer da bi postigla motivaciju građana. Ona se, međutim, rukovodi načelima kratkoročne korisnosti.

Populistička demagogija uspaljuje strasti, stvara vjernike ili nezadovoljnike, ali ne kultiviše građansku svijest.

Možda je „vojni logor“ najvišu cijenu sveopštog zaostajanja platio kroz marginalizaciju sopstvene kulture i nekritičko prihvatanje tuđih interesa. Suviše smo se zanosili pohvalama crnogorskog oružja, pijanstvom junaštva, patrijahalnim moralom, sujetom stare slave i ugledom gospodara, zaslugama za srpstvo i revoluciju, da bismo mislili na sebe i prošlost smjestili u vitrine. Čim su se otvorile boce mitskih aveti, miris krvi i paljevine privukao je mnoge oko nas. Crnogorsko osjećanje pravde pomoglo nam je da ostanemo ljudi. Došlo je vrijeme kad se zločincima sudi, pa će valjda i njihovi sljedbenici da se posrame i začute.

Predstoji živa rasprava o nacionalnoj kulturnoj strategiji koju treba definisati kao putokaz državne politike i razvoja crnogorske kulture da bi postala komplementarna sa evropskim. Evropa ne može čekati da raspetljamo naše čvorove zamršene romantičarskim nacionalizmom 19. vijeka, u kojem je Crna Gora igrala glavnu ulogu, i zapečaćene državnim, crkvenim i jezičkim nagodbama sa početka 20. vijeka, u kojima nije ni učestvovala. Treba poslušati Brodela i „čuvati se vrele istorije koja ima razmjere srdžbe, snova i iluzija savremenika“, ali i istorije koju je pisao pobjednik. Matica crnogorska će se baviti nasljeđem iz minulih epoha, prvjenstveno sa ciljem da pomogne Crnoj Gori da odgovori dilemama 21. vijeka.

Kultura, međutim, nije bujica, niti ponornica, već tiha voda. Kultura koja se stiče nasljeđem, obrazovanjem, traganjem za ljepotom i istinom, temeljnošću, poštovanjem i poređenjem sa drugim, dovodi do viših standarda civilizovanosti i tolerancije, oblikuje svijest pojedinaca i usađuje im onaj voljni elemenat koji zajednički drži na okupu.

Crnogorska kultura mora naći prolaz iz ostrvskog kruga, ne smije se nasukati u plićake nacionalizma, već naučiti da pliva u dubokim vodama. Zaostalost više nije šarmantna, a bespuće bizarno. Crnogorci ne treba da se dijametralno razlikuju od ostalih Evropljana. Poštovanje malih razlika među susjedima i različitosti u velikoj zajednici naroda, obezbjeđuje bogatstvo kulture i pružaju dovoljno prostora za njegovanje identiteta.

Iza Matice crnogorske je deset godina dobrovoljnog rada, ponekad i kuluka, na produbljanju rijeke crnogorske samosvijesti. Matica ostaje uz Crnu Goru, u svim iskušenjima koja joj predstoje.

Samostalni u suverenoj državi 1993-2008

Na današnji dan tačno prije petnaest godina na Cetinju smo osnovali Maticu crnogorsku. Tada smo se zavjetovali da ćemo se svim svojim intelektualnim i moralnim kapacitetom zalagati za suverenost i dostojanstvo Crne Gore. Rijetko se kojoj generaciji posreći da dočeka ispunjenje svoga zavjeta i zbog toga vjerujem da sa mnom dijelite osjećanje ponosa i zadovoljstva što pripadamo jednom kulturnom pokretu koji je u teškim godinama crnogorske drame bio dostojan misije koja mu je pripadala.

Predlažem da 22. maj bude Dan Matice crnogorske kako bi se memorisao taj datum, i služio Matici da se ogleda u svom prazniku i od njega odmjerava pomake ka novim kvalitetima.

Petanest godina je kratak period za istoriju, ali se ovaj, zbog jakih tenzija i izbora nacionalnih opcija, tako kao vrijeme dalekosežnih odluka doživljava.

Samo postojanje Matice crnogorske, rezon njenog osnivanja, glavne poruke njenog Programa, intelektualna uvjerenja i emocionalna svijest

njenih članova usmjereni su na demokratsko ostvarivanje suverenosti i evropeizaciju Crne Gore. Formiranje Pokreta za nezavisnu evropsku Crnu Goru sa tim ciljevima bilo je na neki način ostvarivanje društvenih ambicija Matice i potvrda njenog višegodišnjeg rada. Čitava infrastruktura Matice se „utopila“ u Pokret, a mnogi njeni članovi predano su radili u njegovim organima. Pokret je ojačalo povjerenje Matice među crnogorskim iseljenicima, jer su već ustanovljene veze sa društvima i istaknutim pojedincima među iseljenicima, omogućile da se efikasno organizuju kontakti, skupovi, i omasovi podrška suverenosti Crne Gore, naročito među našim ljudima u Americi, Australiji i Evropi.

Stvaranje suverene Crne Gore, kao države crnogorskog naroda i drugih naroda kojima je ona jednako domovina, je ustanovilo pravo i odgovornost da kultiviramo nacionalni interes kao mjeru opredjeljenja u dilemama.

Matica kao organizacija kulture, u čije temelje je ugrađen crnogorski identitet, stekla je pravo ne samo da razmišlja o budućnosti, već i da učestvuje u njenom ostvarivanju.

Ideje koje je zastupala Matica postale su na neki način oficijelne, ali svaki oblik trijumfalizma i nacionalizma je protivan sa suštinom prirode Matice crnogorske.

Na demokratski i međunarodno verifikovan način stekli smo, ili vratili, državu, ali to je samo etapa na putu sveopšteg prosperiteta.

Crnogorsko društvo u tranziciji susrijeće se sa kolosalnim ekonomskim i društvenim promjenama koje će razarati tradicionalni način života i sistem vrijednosti na njemu zasnovan. U strategiji prilagođavanja globalnom poretku kultura treba da zauzme zavidno mjesto. U Crnoj Gori je sasvim izostala riječ kulture u promjenama koje su se desile. Matica mora imati osjećaj za vrijeme, upozoravati ljude da znaju cijenu čuvanja posebnosti i cijenu koju moraju da plate da bi postali građani svijeta.

Istorija nije veliko spremanje i izbacivanje istrošenih stvari, već kompleksan proces. Ona je taloženje iskustva, a ne politički inženjering. Crnu Goru je stvorila priroda i sudbina ljudi koji su je nastanjivali. Niko nam nije bliži nego mi sebi samima. To je jedinstven i neponovljiv amalgam. U njemu svako može prepoznati svoj kulturni trag, koji mu niko nema pravo sporiti, niti onemogućavati da ga njeguje i širi, ali ni da onemogući da se prepliće sa drugima. Osjećaj pripadnosti Crnoj Gori danas se pretvara u građansku svijest koja artikuliše kolektivnu sudbinu.

Nema monolitnih društava niti kultura, pa ni Crna Gora nije izuzetak. Ona je društvo koje je naviklo da poštuje različitosti (vjerske, kulturne, socijalne, nacionalne, obrazovne, ideološke) i da rješava probleme koji iz toga nastaju. Društvo svjesno raznolikosti teži nastanku novih oblika društvene kohezije.

Kultura uspostavlja veze između pojedinaca i društva. „Pojedinci i zajednice imaju osnovno pravo da sami određuju svoj identitet, da upoznaju sopstvenu istoriju i oblikuju svoju budućnost“.

Matica će morati raditi na izgradnji novog identiteta crnogorske kulture. Naravno uz pomoć i sinergiju svih državnih i civilnih faktora kojima je to programski zadatak. Ona će skupljati ljude evropskih vidika da identifikuju procese evropske kulture i civilizacije i pronađu najbolje puteve za evropsku etapu crnogorske kulture.

Ne smijemo zadovoljavati interesovanje Evropljana samo na nivou naše folklorne kulture, već ih organizovano i sistematski zainteresovati za crnogorsko književno, likovnu, muzičko, filmsko i drugo stvaralaštvo, za naš pogled na svijet i slobodarsku istoriju.

Nama je potrebna volja za novim saznanjima, za širim kulturnim vidicima, kako bi sebe vidjeli na novi način. To nam može pomoći i za unutarcrnogorski razgovor.

Matica – dio svijesti i savjesti Crne Gore 1993-2013

Bez Matice Crna Gora ne bi bila ista. Āe bi danas bila Crna Gora da je pošla putem kojim je bila krenula devettedetih?! Hronika zbivanja i angažovanja u kulturnim i društvenim pitanjima, aktivnost organa i pojedinaca, kolektivni uspjesi i nevolje kroz koje je prolazila, nalazi se u publikacijama Matice. Matica ima preko sedam stotina članova. Članstvo u Matici je dobrovoljno, predstavlja znak identifikacije kao biografski podatak i ne donosi nikakve privilegije. Matica je samostalno izgradila infrastrukturu i stekla zavidnu reputaciju. Postala je institucija na čiju su principijelnost navikli intelektualna javnost i građani. Imala je članstvo, izabrane rukovodstvo, izdavačku produkciju, časopis, opremljen radni

prostor, svoju biblioteku, svoj Program. Za sve to nije dat ni cent iz društvenih fondova.

Novi period u razvoju nastupio je 2008. godine, kada je donesen Zakon o Matici crnogorskoj, koji je prihvatio dotadašnji status nevladine organizacije i utvrđene njene društvene obaveze. Matica je prvi put dobila novac iz budžeta i to je shvaćeno kao podrška države Crne Gore da aktivnije nastavi svoju kulturnu i identitetsku misiju u Crnoj Gori i među crnogorskim iseljenicima. Nažalost, sredstva za rad su svake godine smanjivana.

Sa najvećim poštovanjem ističem donatore, istinske prijatelje i poštovaoce Matice koji su je materijalno pomogli u godinama kada nije imala pomoći niotkuda. Svaka organizacija liči na ljude koji je vode. Većina ličnosti koji su bili na čelu Matice u ovih dvadeset godina: predsjednici, članovi Upravnog odbora, Nadzornog odbora, Suda časti, članovi odbora i foruma, povjerenici i rukovodstva ogranaka, i danas su joj privrženi i osjećaju Maticu kao svoj dom. Svi su oni radili sa entuzijazmom i najvećim dijelom bez ikakve nadoknade. Nažalost, mnogi nijesu više živi. Maticu krasí drugarstvo u rukovodstvu, uzajamo poštovanje, privrženost istim idejama i Programu i zato je bila pošteđena unutrašnjih raskola. Pomno je osluškiavala puls demokratske javnosti, uvažavala dobronamjerne primjedbe, ali na ostrašćena politička osporavanja i na nadobudne kritike nije se obazirala.

Kao doajen koji je na funkciji generalnog sekretara i predsjednika UO svih dvadeset godina, mogu da kažem da sam bio okružen čestitim ljudima od intelektualnog i moralnog integriteta, sa kojima je bila čast i zadovoljstvo saradivati.

Suverenost i evropska perspektiva Crne Gore, trebalo bi da daju krila Matici da teži najvišim društvenim i kulturnim standardima. Evropsku budućnost ne treba shvatati kao novu religiju, niti kao tehniku „zatvaranja poglavlja“, već kao postizanje civilizacijskih standarda i čuvanje identiteta. Vremena su teška, a mnoge okolnosti i procesi u Crnoj Gori i van nje će otežavati njen rad. Tekovine referenduma za nezavisnost, zvjezdanog trenutka demokratskog izbora crnogorskog građanina, međutim, nijesu valorizovane na najbolji način. Referendum je dao legitimitet i duboki smisao modernim ciljevima crnogorskog društva. Očekivalo se da će duh tog opredjeljenja postati društveni ugovor iz koga će nastati novi poredak,

nova pravednija Crna Gora, a institucije dobiti sigurnost koja je neophodna suverenim državama.

Svi smo mi u istom čamcu. Međutim, ne može svako veslati na svoju stranu. Za pravac su najodgovorniji Crnogorci. Oni moraju njegovati demokratsku kulturu bez trunke šovinizma, ali i čvrstinu neophodnu za stabilnost države Crne Gore kojima je ona jedina domovina. Tek kada se oni koji se i sada agresivno zalažu za srpsku Crnu Goru i svetosavlje, kao i oni koji djelove teritorije crnogorske države proglašavaju svojim etničkim i kulturnim posjedom, oslobode političkih i nacionalističkih isključivosti i pokažu da iskreno prihvataju kao svoju zajedničku crnogorsku kulturu i istoriju, otvara se perspektiva ljepše multietničke budućnosti Crne Gore. Bez raznolikosti, preplitanja i simbioza, crnogorska kultura je sterilna i ne postoji. Ona ne može postojati ni kao prirepak druge kulture, koja prisvaja za sebe njene najbolje izdanke i samu suštinu (jezik, štamparstvo, narodnu poeziju, najbolje slikare i pisce) a „priznaje“ joj regionalne ili provincijalne osobnosti. Bez prožimanja i konkurencije kultura je suhoparna i provincijska, a bez unutrašnje kohezije, ona je kruta i svađalačka. Evropsko okruženje je prirodni ambijent za njegovanje crnogorske kulture.

Novi Program Matice crnogorske „Crna Gora na evropskom putu“, koji je danas pred ovom Skupštinom, trezveno i odgovorno sagledava crnogorsku političku i društvenu stvarnost. Program upozorava da moramo raskinuti sa istorijskim nasljeđem koji podriva crnogorsku državu, i posebno je fokusiran na identitetska pitanja. Nikada ne smijemo zaboraviti da je Crna Gora mala država, a Crnogorci narod malobrojni. Crnogorsko društvo mora biti svjesno unutrašnjih različitosti i stalno tražiti puteve jedinstva. Treba trezveno gledati na svoje mjesto u svijetu i na svoju državu, imati svoje odgovore na izazove i sopstvenu viziju.

Ako hoćemo da opstanemo u globalnom svijetu, moramo imati strategiju izgradnje i očuvanja identiteta i vaspitati generacije koje će biti predane toj ideji. Matica Crnu Goru vidi „kao dom svih građana i naroda koji u njoj žive, zemlju koja im je utočište đe osjećaju pažnju i solidarnost dugih i ponos jer pripadaju zajednici slobodnih ljudi koje vode principi humanizma i pravde“. Matica će posvećeno raditi da ta vizija bude ostvariva.

(Iz izlaganja Marka Špadijera, generalnog sekretara na sjednicama Skupštine Matice crnogorske)

ZA EVROPSKU CRNU GORU

Novica Samardžić

Program Matice crnogorske Crna Gora na evropskom putu je u suštini nastavak ranijeg nacionalnog programa Matice Crna Gora pred izazovima budućnosti u kom je težište bilo stavljeno na obnovu suvereniteta crnogorske države. U njemu je bilo temeljno opredjeljenje da budućnost Crne Gore zavisi od njenog državno-pravnog statusa i mogućnosti da sama upravlja svojom sudbinom. Danas suverenost i evroatlanske integracije Crnu Goru stavljaju pred nove izazove, ništa manje zahtjevne i suptilne od obnavljanja nezavisnosti. Zato je ovo drugi dio istoga programa, program Matice crnogorske u suverenoj Crnoj Gori koji skreće pažnju na ključne procese i zahtjeve vremena i svojevrijednog uključivanja u evroatlanske integracione procese.

Obaveza Matice crnogorske kao samostalne i odgovorne institucije je da kaže javno kako vidi crnogorsku stvarnost u kontekstu prošlosti i izgleda za budućnost i da svoje viđenje stavi javnosti na uvid. Smatramo da male države i narodi nemaju šansu za opstanak ako ne izgrade respektabilan identitet i postojeće vrijednosti, pa je Crnoj Gori nužan raskid sa inferiornim kulturnim i političkim mentalitetom i stvaranje institucionalnog okvira kao podrške slobodnom, moralnom, obrazovanom i vrijednom građaninu koji će graditi društvo sigurnosti, prosperiteta i solidarnosti. Tako će crnogorski narod, zajedno sa drugim narodima koji sa njim žive, moći da razvije potencijale i gradi slobodu i budućnost. Zato je Matica, istaknuto je u Programu, privržena politici koja će omogućiti Crnoj Gori da pronađe ravnotežu između samosvojnosti i globalizacije, održivoga razvoja, tržišta i socijalne pravde, individualnoga i kolektivnoga identiteta. Crnoj Gori je potrebna humana politička, poslovna, kulturna i naučna elita koja će biti posvećena državnim interesima i razvoju pravednoga i zdravog društva.

Matica se Programom trajno opredjeljuje za izgradnju građanske, sekularne, demokratske i multietničke Crne Gore, prosperitetne i miroljubive države koju će građani svih nacija i vjera smatrati svojom domovinom i koju će Crnogorci, kao državotvorni narod, graditi i čuvati u duhu najviših vrijednosti svoga nasljeđa, okrenuti budućnosti. Crna Gora

se prvi put u novijoj historiji opredijelila za prozapadnu spoljnu politiku, članstvo u NATO i EU, političku pripadnost najrazvijenijem dijelu svijeta. Tu stratešku državnu orijentaciju Matica pozdravlja kao optimalan politički izbor.

Novi Program Matice u centar interesovanja stavlja identitet i problem samosvijesti. Temelj opstanka i napretka je jasno formulisan identitet, razumljiv i prihvatljiv za većinu građana. Ako ga zanemarimo i zaboravimo, to radimo na vlastitu štetu, kao što se to danas vidi na primjerima jezika i crkve, što se u Programu posebno apostrofira.

Nasljeđe, neodvojiv dio identitetske prepoznatljivosti, dobili smo od predaka a treba da ga ostavimo potomcima. Upravljanje nasljeđem, prirodnim i kulturnim, u neopravdanom je zakašnjenju za aktuelnom evropskom praksom i principima, posebno na području usvajanja opšte svijesti o njegovom značaju. Zaštitom, valorizacijom i promocijom nasljeđa obezbjeđuje se osećaj identiteta i kontinuiteta određenih društvenih zajednica i promoviše uzajamno poštovanje različitosti kao međunarodno priznatog ljudskog prava. Čuvanjem specifičnosti stiče se prepoznatljivost u globalnim procesima, unapređuje ekonomska aktivnost vezana za turističku ponudu i njeguje multikulturno društvo.

Naše društvo je izgubilo tradicionalne, a nedovoljno afirmisalo savremene humane vrijednosti i ljudska prava. Politička klasa ignoriše značaj moralnoga odgoja i etičkoga primjera, aktuelna crnogorska politička praksa prepreka je za raskid s ukorijenjenim partitokratskim političkim modelom. Zdravo društvo i demokratska građanska država počiva na zakonima i društvenom napredovanju pojedinaca prema znanju, radu, moralu i ličnim sposobnostima, a za sve to je potrebna temeljita promjena mentaliteta. Tražimo da Crna Gora stvori održive i sposobne javne institucije, uspostavi vladavinu zakona baziranu na nezavisnom i stručnom pravosuđu i učini svaku javnu funkciju zahtjevnom i odgovornom.

Sposoban državni aparat, primjeren ekonomskoj moći privrede, preduslov je ukupnoga društvenog razvoja. Matica se zalaže za razvoj realne ekonomije, ne prihvata monopolski i špekulativni obrazac pravljen po predatorskim šemama korporativnog i berzanskog kapitalizma. Ne smijemo zaboraviti da organizacija bogatog društva nije cilj nego samo sredstvo za dostojan život svih njegovih članova. Nužno je težiti društvu bogatom i efikasnom, ali se mora jasno znati čemu služi to bogatstvo

i kako se troši, kome koristi, jer se za ostvarenje ovoga cilja ne može žrtvovati sloboda, pravda, čovječnost i resursi koje su nam ostavili dedovi za potomke.

Privreda treba da je bazirana na obrascu održivog razvoja, osmišljavanjem istraživačkih projekata primjerenih realnim potrebama i čuvanjem ključnih resursa u vlasništvu države, a prioritet državne politike je stvaranje uslova za optimalnu zapošljenost i socijalno uravnoteženo društvo koje teži realizaciji sistema potpune zdravstvene zaštite. Status Crne Gore kao socijalne države oslanja se na solidarnost, bitnu karakteristiku crnogorske tradicije i mentaliteta.

Mentalitet formiran u tranzicionim vremenima, niska politička, poslovna i građanska kultura, ozbiljna su prepreka emancipaciji Crne Gore. Nevladin sektor je iz političkih i ličnih razloga znatno limitiran u ostvarivanju ciljeva koje promovise, mediji se često pretvaraju u oruđe političkih i poslovnih sukoba, kreiraju svoju realnosti i više se ponašaju kao supstrat a ne korektor državnih institucija.

Ako hoćemo demokratsko, otvoreno i slobodno društvo, onda se mora znati da se slobodan čovjek ne rađa sam po sebi već izgrađuje od rane mladosti, u najvećoj mjeri kroz školski sistem koji dopušta i podstiče kreativnost i sumnju u svaku vrstu dogme. Matica konstatuje da je problem današnjeg crnogorskog obrazovnog sistema u drastičnoj nesaglasnosti između zahtjeva koje postavlja i ciljeva koje postiže. Nedostatak i neadekvatna efikasnost kadrova na svim nivoima (državna administracija, kulturne i obrazovne institucije) je realnost koja Crnu Goru ne prati od juče, pa Matica crnogorska smatra da treba maksimalno koristiti potencijal naših stručnaka u iseljeništvu.

Kratko o tome kako je ovaj program nastao: Rade Bojović i ja smo od UO zaduženi da napravimo teze za novi program Matice i njegovu prvu verziju. Rade je napravio prvu skicu Programa i plan realizacije a ja sam predložio teze o identitetskim pitanjima. Neke od stavova zadržali smo iz ranijeg Matičinog programa. Krajem decembra 2009. održana je posebna sjednica UO posvećena programu na kojoj su se iskristalisale nove sugestije i prijedlozi. U njegovo oblikovanje uključili su se svi iz uprave Matice: predsjednik Branko Banjević, generalni sekretar Marko Špadijer, članova UO Adnan Čirgić, Čedo Drašković, Vesna Kilibarda i Dragan Radulović, pa je dopunjeni tekst razmotren na sjednici od 12. maja 2011. U junu je

nacrt programa poslat svim aktuelnim i bivšim članovima tijela Matice, predsjednicima Ogranaka i jednom broju prijatelja i saradnika Matice, u Crnoj Gori i izvan nje, s molbom da ga pročitaju i pošalju sugestije. Prispjele reakcije bile su najvećim dijelom afirmativne. Pomenuću posebno samo našeg saradnika i prijatelja iz Praga, dr Františka Šisteka, profesora balkanologije i kulturne antropologije na Karlovom univerzitetu, koji je na više stranica dao komentar teksta i sugerirao nam redaktorske zahvate i pojašnjenja koji ga čine razumljivijim onima koji žive van Crne Gore.

Tekst je »odležao« još neko vrijeme, redaktorski popravljan, a onda 15. novembra stavljen na sajt Matice, na javnu raspravu. Danas delegati Skupštine imaju priliku da o nacrtu Programa Matice iznesu svoje mišljenje prije njegovog usvajanja i eventualno predlože neku dopunu ili poboljšanje.

U planovima velikih sila za Balkan od prve polovine 19.vijek za Crnu Goru nije bilo mjesta ni u jednom. Zato su je u ključnim momentima uvijek izdavali dojučerašnji saveznici. Uloga joj je bila privremena, trebalo ju je iskoristiti samo kao sredstvo za realizaciju nekog šireg, tuđeg plana. Crnogorska politička elita, i kad je to znala, pravila se da ne vidi, obuzeta ličnim interesima.

Prvi put poslije toliko vremena imamo mogućnost da sami kreiramo budućnost. Proces koji je pred nama treba da nam posluži za pročišćenja od svih taloga prošlih vremena, ugrađenih mehanizama samodestrukcije, antihumanizma i manipulacije. Poslije više od jednog milenijuma života i opstanka na granici, Crna Gora je u poziciji da pređe taj limes pod uslovima dostojnim njene istorije, tradicije, sistema vrijednosti i žrtava koje je položila za slobodu i pravo izbora. Vjekovima sticano i potvrđivano crnogorsko humanističko nasljeđe trasira taj put i garant je težnje da ga konačno valorizujemo na sopstvenu dobrobit.

Ulazak Crne Gore u evroatlanske integracije pomjeriće hiljadugodišnji limes i ojačati njenu sigurnost, kako spolja tako i iznutra. To će obezbijediti dopunsko vrijeme za predah i konsolidaciju od neprekidnih pritisaka i vjekovnih asimilatorskih procesa. Nove generacije će u uslovima smanjenih ideoloških naboja i aktualnih zagađenja, svestarnije i drugačije edukovane, lakše steći samopouzdanje za novi iskorak na putu samosvijesti.

U zborniku radova posvećenom prvom programu Matice Crna Gora pred izazovima budućnosti iz 1996. napisao sam da su Crnogorci u svom

istorijskom hodu spoznali princip slobode i ljudske dužnosti kao temelj vitalnosti zajednice koja tako opstaje čak i kad je protiv nje sve drugo. To afirmiše princip da stepen odanosti pojedinca državi treba da bude srazmjeran stepenu podređenosti njenih temeljnih principa moralnom dobru. Zato je treba vratiti svijest o neophodnosti da je čovjek u centru njene pažnje i interesa i da je insistiranje na tom idealu pitanje časti i presiža za svakog a posebno za one koji pretenduju na visoko mjesto ljestivice društvenog ugleda i uticaja.

Vrijeme koje dolazi zahtijeva čovjeka koji će biti u stanju da napravi spoznajnu mapu stanja i procesa, u svom vremenu i u onom koje mu je prethodilo ili dolazi. To traži proširenje intelektualnih i moralnih ambicija, ličnu odgovornosti i hrabrosti da se prevlada strah od nepoznatog i odbaci moć nametnutih autoriteta i dogmatizovanih istina.

Danas svijet puca po drugačijim šavovima od onih na koje smo navikli. Vodi se globalna bitka za preraspodjlu svjetskih dobara preko novih mehanizama. Sužava se krug bogatih i moćnih koje niko ne kontroliše. Apsolutizacija profita poništava sve druge vrijednosti. Uključivanje ljudi i prirodnih resursa u slobodno tržište znači podrediti samu supstanciju društva tržišnim zakonima. Zato je čovjek programirano odvojen od sopstvenih čula i rasuđivanja, koristi ono što mu se servira sa strane. Društva koja shvate i nađu put da premoste ovaj besmisao i krenu ka humanističkim načelima biće u prednosti i imaće šansu da sačuvaju svijest o sebi.

Postoji skala vrijednosti koja je zavisna od onog u šta vjerujemo i šta hoćemo. Kvalitet ne poznaje demokratsku ravnopravnost, on je hijerarhijski uređen. Pokušaj uspostavljanja te svijesti je korak naprijed, bijeg od stereotipa kojim smo okruženi, odbacivanje nihilističkog relativizma i htijenje da se uspostavi društvo na principima humanizma, dobra, istine. Čin koji nikad nije uzaludan. To su više puta dokazali naši preci mačem zaustavljajući silnike koji su nasrtali na njihovu slobodu i dostojanstvo a istovremeno čovječnošću otvarajući vrata onima što su kod njih slobodu i utok tražili.

(Izlaganje Novice Samardžića, generalnog sekretara, na Skupštini Matice crnogorske, Cetinje, 22. maj 2013)

**UZ JUBILEJ
MATICE CRNOGORSKE**

NA ZADATKU EPOHE

Dragan Radulović

Kada je Matica crnogorska osnovana – sada već daleke, 1993. godine, 22. maja na Cetinju – bilo je to u ratno vrijeme krvavog razbijanja socijalističke Jugoslavije, koje je na surov način dovodilo u pitanje budućnost Crne Gore, nacionalni identitet crnogorskog naroda i autentičnost njegove kulture. U Proglasu osnivačke skupštine Matice crnogorske kaže se: „Objavljujemo da smo osnovali Maticu crnogorsku, kao kulturnu i naučnu ustanovu Crnogoraca i pripadnika drugih naroda koji Crnu Goru drže za svoju domovinu. U vrijeme kada je naš narod protjeran iz svijeta, kada je zlo među nama, odlučili smo da osnujemo pribježište svima koji Crnoj Gori žele napredak ili u njoj traže svoje izvore i nadu da sačuvaju samopoštovanje.“ Tada je izgledalo da je svaki otpor uzaludan i unaprijed osuđen na propast, a da će crnogorski narod nestati u tami asimilacije i poništenja.

Glasovi protivljenja su ipak postojali: dvije opozicione političke stranke u parlamentu i slobodni crnogorski intelektualci, koji su u par nezavisnih medija iznosili svoje kritičke stavove... Ali, njihovi glasovi nijesu imali moć da nešto bitnije promijene u društvu i da zaustave Crnu Goru pred sasvim izvjesnim posrnućem u konačnu propast. Drugi dio crnogorske opozicije bio je još ekstremniji od vlasti, pa se često sticao utisak da je tadašnja crnogorska vlast morala društvo povremeno braniti od njihovog radikalizma. Otrežnjenje će doći docnije, kao što uvijek dolazi sa kašnjenjem, ali, srećom po sve nas u Crnoj Gori, ipak nije došlo suviše kasno.

U to vrijeme, brojne crnogorske institucije nauke i kulture – osnovane još u doba socijalizma sa zadatkom da čuvaju i unapređuju nasljeđe naroda kojemu pripadaju – nadmetale su se međusobno koja će sa više strasti doprinijeti uništenju onih vrijednosti zbog kojih su stvorene. I bile su veoma uspješne u tom poslu. U mjeri, da je i danas, nakon ovoliko godina, mučno svjedočiti o dubini njihovog samoponiženja i pada.

Nasuprot svemu pomenutom, zbor crnogorskih intelektualaca, naučnika, pisaca, novinara, umjetnika, društveno-političkih radnika

i poslovnih ljudi, odlučio je da osnuje organizaciju koja će biti izraz jasnog nepristajanja i otpora anticivilizacijskim tendencijama koje su se tada nametale Crnoj Gori. Osnivači Matice crnogorske razumjeli su ono supstancijalno u svom vremenu, ono što se nužno mora uraditi: stvorili su organizaciju koja do tada nije postojala u Crnoj Gori, i nakon istrajne borbe uspjeti su da od nje načine čvrstu i pouzdanu instituciju čiji je osnovni cilj da doprinosi razvoju i napretku naše domovine, crnogorskog društva u cjelini, u oblastima kulture, politike i nauke, sa posebnim akcentom na očuvanju crnogorskog nacionalnog identiteta. Stvorili su instituciju, učvrstili je, i nesebično poklonili domovini Crnoj Gori, kao možda malen, ali zbog toga ne manje bitan i odlučujući – zalog njene budućnosti. Na ovom mjestu valja nam se prisjetiti riječi Božine Ivanovića, priznatog naučnika iz oblasti antropologije i uglednog društvenog radnika, prvog predsjednika Matice crnogorske: „Matica crnogorska je kulturni pokret u nastajanju, sa stvaralačkim potencijalom koji treba da utiče na našu javnost. Matica nastoji da njeguje onu vrstu duha koja počiva na multikulturi, mjeri i toleranciji, na poštovanju čovjeka i njegovog dostojanstva; vrsti duha koja će kultivisati našu oholost i marginalizovati primitivizam, sluganstvo, razmetljivost i licemjerje.“

Na samom početku Matica crnogorska je potrebna finansijska sredstva za svoj skroman rad obezbjeđivala donacijama poslovnih ljudi, koji time nijesu samo iskazivali svoju privrženost ciljevima Matice i nesumnjivi patriotizam, nego su jasno demonstrirali i veliku građansku hrabrost, jer podrška Matici nije bila stvar na koju se tada u društvu blagonaklono gledalo. Milan Mrvaljević, Stanislav Čano Koprivica, Mihailo Banjević, Zoran Mišurović, Pero Vujović... Njihov nesebičan doprinos ne možemo zaboraviti.

Društvene i političke okolnosti devedesetih godina činile su da crnogorski misleći ljudi okupljeni oko Matice iznesu ono najbolje iz sebe: nepotkupljivu odanost domovini, spremnost na ličnu žrtvu zarad javno izrečene kritičke riječi, i nadu da se može stvoriti nešto drugačije, i da od nas zavisi budućnost... Bili su nipodaštavani i progonjeni, satanizovani u medijima i javnosti, ali jasni u svojim stavovima i nepokolebljivi u odbrani crnogorskog nacionalnog i kulturnog identiteta u autorskim tekstovima, reagovanjima, saopštenjima, intervjuima i javnim djelovanjem. Uza sve nevolje i opasnosti, to su bili zvjezdani časovi crnogorskog otpora i samopoštovanja. Suočeni sa izvjesnim nestankom sopstvene domovine

i nacije, ljudi koji su se suprotstavljali nametnutom velikodržavnom projektu činili su to nudeći jednu drugačiju političku viziju: nezavisne i suverene Crne Gore, koja uvažava i štiti svoj viševjerski i višenacionalni karakter, a koja je iskreno usmjerena ka evro-atlantskim integracijama...

Sintezu tog opredjeljenja predstavlja program Matice crnogorske *Crna Gora pred izazovima budućnosti* koji je bio prvi cjeloviti nacionalni program crnogorskog naroda. Programom kojim se opredijelilo prema ključnim problemima savremenosti, društvu, razvoju demokratije, jeziku, crkvi, obrazovanju, ekonomiji. To je bio politički program okupljanja, racionalna osnova zalaganja za crnogorsku suverenost, na kojoj je, najzad, idejno Referendum i dobijen. Središnja poruka toga strateški važnoga političkog dokumenta, plod velike trogodišnje rasprave (1996–1999), je nezaboravna:

„Crna Gora konačno mora da razriješi dilemu koja se već deceniju postavlja pred njene građane: *da li je Crna Gora doista crnogorska država i da li je država?*“ Snaga i značenje tog epohalnog pitanja odjekuje i dalje u javnom diskursu crnogorskog društva.

Svoju borbu za suverenu i međunarodno priznatu državu Crnu Goru, za očuvanje kulture i nacionalnog identiteta crnogorskog naroda, kao i drugih naroda koji žive u Crnoj Gori, Matica crnogorska je vodila u saradnji sa ljudima i organizacijama našeg iseljništva širom planete. Da navedemo samo neke: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske (Veselin Aga Simović, Radomir Pavićević, Dragutin Lalović, Dimitrije Popović, Danilo Ivezić, Borislav Šoškić...), Udruženje Crnogoraca Amerike iz San Franciska (Blažo Sredanović, Ivo Đukanović...), Crnogorsko kulturno društvo iz Toronta (Branko Aleksić, Vojo Rašović...), Crnogorsko etničko udruženje iz Australije (Mihailo Mandić, Mijo Iličković...), osnivanju Ogranka Matice crnogorske u Beogradu 1997. u vrijeme Miloševićeve vladavine prisustvovali su Rade Konstantinović, Filip David, Borka Pavićević... Slijedeći politiku uspostavljanja što čvršćih i pouzdanijih veza našeg iseljništva sa domovinom, Matica crnogorska je imenovala svoje povjerenike: Ljiljana Boričić Dufgran (Švedska), Radonja Dubljević (Srbija), Rodolfo Jokanović (Argentina), Andrija Lakonić (Paragvaj), Dragutin Lalović (Hrvatska), František Šistek (Češka), Esteban Stevan Mićović (Bolivija), Nenad Popović (Njemačka), Savić Rašović (SAD – Boston), Blažo Sredanović (SAD), Ivo Đukanović (San Francisko),

Amanda Stojović (Slovenija), Blagoja Zlatičanin (Albanija) i Miroljub Orlandić (Makedonija).

Izvjesno vrijeme, pogotovo ono devedesetih godina, iseljenici su od svih institucija u Crnoj Gori samo u Matici imali sagovornika i prijatelja. Danas je, srećom, puno drugačije: odnos crnogorskog iseljeničtva i matične države je zakonski artikulisan kroz rad diplomatije i institucija sistema, pa se otvara prostor za njegovo dalje unapređivanje. Matica crnogorska i danas razvija odnose sa iseljenicima, u prvom redu kroz oblasti kulture i nauke, cijeneći njihov patriotizam i autentičnu zainteresovanost za dobrobit domovine porijekla.

U periodu prije Referenduma 2006. godine, Matica crnogorska je učestvovala u kampanji za nezavisnost Crne Gore, smatrajući to ispunjenjem svoje patriotske dužnosti, ali i ostvarenjem svog političkog sna. Stvaranju i uspješnom djelovanju Pokreta za nezavisnu i evropsku Crnu Goru, Matica crnogorska je značajno doprinijela: okupljanjem u jedinstveni savez institucija, organizacija, pojedinaca i grupa koji su privrženi Crnoj Gori, ali i osmišljavanjem političke strategije djelovanja Pokreta. Njeno angažovanje prema crnogorskom iseljeničtvu, organizovanje i učešće na mnogim skupovima u inostranstvu, dogovaranje zajedničkog djelovanja prema međunarodnim institucijama, traženje saveznika i prijatelja koji će podržati crnogorski referendum, sve je to prepoznato kao djelovanje Matice. Koordinator Pokreta za nezavisnu i evropsku Crnu Goru Branko Lukovac je o tome rekao: „Pokret je otpočeo svoje okupljanje i djelovanje u prostorijama Matice, gdje je sabrana i gdje se i sada čuva sva dokumentacija Pokreta. Bez takve podrške i punog angažovanja svih resursa Matice, i posebno njenog tadašnjeg generalnog sekretara i koordinatora Pokreta za rad sa iseljeničtvom Marka Špadijera, Pokret ne bi tako uspješno ostvario svoju istorijsku misiju. I ne bi mogao napisati, prirediti i štampati veoma kvalitetnu, dokumentovanu Monografiju o Pokretu i njegovom djelovanju.“

Sve moći kojima smo raspolagali, sav intelektualni i moralni ugled u društvu čelnih ljudi i članova Matice – bio je posvećen jednom cilju: da se Crna Gora ponovo upiše na mapu postojećih, međunarodno priznatih država svijeta pod svojim imenom. I uspjeli smo! Svi zajedno. Uspjeli čak i za one naše sunarodnike koji su tada drugačije mislili. Država je „forma u kojoj jedan narod čuva svoj subjektivitet“, to je možda najveće civilizacijsko dostignuće ljudske rase, instrument za poboljšanje i razvoj života jedne

političke zajednice... Ali pored navedenog, u našem, crnogorskom slučaju, država je prosto – uslov opstanka naroda i emancipatorski korektiv društva.

Matica crnogorska je samostalna i odgovorna institucija kulture čiji je nezavisni status potvrđen *Zakonom o Matici crnogorskoj* iz 2008. godine, oko čijeg donošenja su se posebno angažovali poslanici Dragan Kujović, Obrad Mišo Stanišić, Niko Martinović i Borislav Banović. Tim Zakonom je na najbolji način potvrđen i Matičin dotadašnji rad, to je mnogostruko priznanje za sve što smo postigli. Zakon o Matici crnogorskoj omogućio je sigurnost u projekcijama budućih djelatnosti i nedvosmisleno pozicionirao Maticu crnogorsku kao instituciju kulture od posebnog značaja. U svojim ograncima, kojih, pored centrale u Podgorici, ima još trinaest u Crnoj Gori: u Cetinju, Budvi, Mojkovcu, Herceg Novom, Baru, Bijelom Polju, Beranama, Rožajama, Kotoru, Danilovgradu, Tivtu, Ulcinju i Nikšiću, Matica organizuje predstavljanja knjiga, likovne izložbe, javne tribine, koncerte i projekcije filmova... U ovih 25 godina takvih događaja je bilo oko 700, koji su doprinijeli, uvijek u plodnoj saradnji sa lokalnim samoupravama i postojećim institucijama kulture, razuđenosti i bogatstvu kulturnog života u Crnoj Gori. Do sada je Matica objavila više od 140 naslova u tiražu od preko 100.000 primjeraka, većinom iz oblasti crnogorske političke istorije, lingvistike i književne prošlosti, ali nas izdavački jednako zanimaju tekstovi iz svih oblasti koje zajedno sačinjavaju bogatsvo identitetske prepoznatljivosti jednog naroda i njegove kulture: sport, vino, gastronomija, popularna muzika... Svoja izdanja distribuiramo Nacionalnoj i gradskim bibliotekama u Crnoj Gori, univerzitetima, školama, institucijama kulture, ministarstvima, akademijama, Mitropoliji Crnogorske pravoslavne crkve, Fondaciji Sveti Petar Cetinjski, Fondaciji Petrović-Njegoš, ali i naučnicima iz zemlje i inostranstva koji iskažu svoje stručno interesovanje... Svojim izdanjima zastupljeni smo: u Kongresnoj biblioteci u Vašingtonu; Univerzitetskoj biblioteci iz Toronta (Odsjek za slavistiku); biblioteci Matice slovačke, Martin; Balkanološkom institutu u Janini, Grčka; Trakijском balkanološkom institutu, Turska; Nacionalnoj biblioteci Argentine; u Nacionalnoj biblioteci Francuske, Nacionalnoj biblioteci Njemačke, Biblioteci Matice slovenske i Univerzitetskoj biblioteci iz Ljubljane; Univerzitetskoj biblioteci u Pragu; Nacionalnoj biblioteci Makedonije; Library of the Hellenic and Roman Societies, London; u Udruženjima naših iseljenika (SAD, Australija, Kanada, Njemačka, Švedska, Zagreb, Rijeka, Beograd, Skoplje, Lovćenac, Republika Srpska, Kosovo, London, Tirana...), potom u ambasadama

Crne Gore (Turska, Njemačka, Rusija, Francuska, Argentina, Slovenija, Hrvatska...)

Posebna dragocjenost izdavačke djelatnosti Matice crnogorske je časopis *Matica*. Do sada je, u kontinuitetu, izašlo 75 brojeva u tiražu 41.900 primjeraka. Urađena je i Bibliografija časopisa za period od 2000. do 2015. godine, koja sadrži 878 bibliografskih jedinica. U *Matici* je svoje radove publikovalo preko 455 autora iz Crne Gore i inostranstva, a zastupljeni su sa 1182 priloga.

Matica crnogorska je do sada objavila devet *Godišnjaka* u kojima je zabilježeno sve ono što smo radili od osnivanja do danas. *Godišnjaci* su temelj za procjenu našeg rada. Ne samo ljudi izvan Matice, nego i nas unutar nje. Uostalom, pored prave javnosti rada, na pitanje šta je Matice radila odgovor se nalazi u *Godišnjacima*. U njima se nalaze i biografije članova Matice napisane kao dobrovoljne pristupnice. A to je činjenica koja Maticu crnogorsku smješta među rijetke institucije u Crnoj Gori.

Sami, ili u saradnji sa drugim crnogorskim institucijama nauke i kulture, Matica organizuje međunarodne naučne skupove, iskreno vjerujući da je razmjena ideja najzdraviji put ka boljem samorazumijevanju jedne zajednice i sticanju samopoštovanja. Inicirali smo osnivanje Savjeta za standardizaciju crnogorskog jezika, čiji je rukovodilac bio Branko Banjević, predsjednik Matice. Organizovali smo naučne skupove posvećene crnogorskim dinastijama: Vojislavljevićima, Balšićima i Crnojevićima, ali i međunarodni skup „Crna Gora u Prvom svjetskom ratu“, potom „Crna Gora i Osmansko carstvo – iskustvo međudržavnih odnosa“, zatim skup posvećen stogodišnjici rođenja Mihaila Lalića, kao i skup o stogodišnjici Mojkovačke bitke. Obilježili smo dvjesta godina od Njegoševog rođenja, i dvjesta godina ujedinjenja Crne Gore i Boke. Obilježili smo hiljadu godina od smrti kneza Vladimira, taj značajni datum crnogorske povjesnice. Takođe, Matica je organizovala i niz rasprava o bitnim društvenim temama, i to u vrijeme kada se o njima odlučivalo: o crnogorskim udžbenicima – 2001, o medijima u Crnoj Gori – 2002, i o Ustavu Crne Gore – 2007. godine. O kvalitetu i naučnom doprinosu tih susreta svjedoče objavljeni zbornici radova kao sadržajan doprinos i podsticaj daljem proučavanju u crnogorskoj nauci i kulturi.

Nakon obnove suverenosti zalaganje za kodifikovanje i naučno utemeljenje crnogorskog jezika je jedno od imperativnih polja angažmana

Matice crnogorske, jer kao što je rekao Branko Banjević, crnogorski pjesnik i tadašnji predsjednik Matice crnogorske: „Jezik nije samo puko sredstvo komunikacije među ljudima, nego riznica istorijskog iskustva jednog naroda, najljepše ogledalo njegove nacionalne svijesti i samosvijesti, stvarni zalog njegovog postojanja u budućnosti.“ Branko Banjević je bio predsjednik Savjeta za standardizaciju crnogorskog jezika i značajno je doprinio da u društvu otpočne proces prihvatanja da se jezik kojim je oduvijek govoreno u Crnoj Gori napokon imenuje narodnim imenom – crnogorski. Standardizacija jezika izvršena je po mjeri svih crnogorskih građana, autohtonog stanovništva, bez obzira na njihovu nacionalnu i drugu pripadnost. Budući da on precizno odražava razučenu jezičku sliku Crne Gore, ispostavilo se, kao i mnogo puta ranije drugim povodima, da problem nije u njegovoj normi, a još manje u dva grafema sa dijakritičkim znacima, već u njegovom imenu – crnogorski. Nakon krvavog raspada Jugoslavije, raspao se i zajednički, hibridno imenovani jezik, ali je izgleda samo Crnogorcima bila namijenjena sudbina da ga i dalje nazivaju tuđim imenom, a ne svojim. Rješenje tog problema u sadašnjem Ustavu Crne Gore je demokratsko i liberalno, politički i pravno fleksibilnije nego u drugim zemljama okruženja: „službeni jezik je crnogorski, a u službenoj upotrebi su srpski, bosanski, hrvatski i albanski“. U Matici crnogorskoj smatramo to rješenje istinitijim, i neuporedivo elegantnijim, od onog koje i dalje postoji, sa povezujućim crticama u nazivu, a koje u suštini ničemu ne služi osim da obesmisli cijelu stvar. Smatrajući da Crna Gora kao nacionalno i kulturno obezličen prostor ništa ne treba Evropi, a još manje Evropa njoj, obratili smo se tužbom Ustavnom sudu da ocijeni ustavnost odluke da se novouspostavljeni jezik nazove „crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski“, i pod tim nakaradnim imenom uvede u javni prostor društva. Ustavni sud je na našu tužbu pozitivno odgovorio, i potvrdio da je odluka neustavna! Borba za crnogorski jezik nije okončana, a njen uspjeh zavisiće u prvom redu od našeg samopoštovanja i dostojanstva, od naše spremnosti da ne pristanemo na gubljenje sopstvenog lika. Matica crnogorska će toj borbi, kao i do sada, pružati svoj odlučan doprinos.

Aktuelni Program Matice crnogorske *Crna Gora na evropskom putu* donijet je 2013. godine. Riječ je o strateškom dokumentu koji veoma precizno definiše postavljene ciljeve: izgradnja slobodnog i demokratskog društva, posvećena briga o državi, i dalji razvoj crnogorskog nacionalnog i kulturnog identiteta. Po riječima Novice Samardžića, tadašnjeg generalnog sekretara Matice: „Matica je institucija koja mora da brine o afirmaciji

sistema vrijednosti koji počiva na univerzalnim principima duha i afirmiše djela našeg nasljeđa koja su u skladu sa njima. Naš predak bio je vođen idejom slobode, pravde i ljudskog dostojanstva, svjestan dužnosti i lične odgovornosti, i samo je kao takav mogao stvoriti djela univerzalne vrijednosti u politici i kulturi. Zadatak Matice jeste da ta djela afirmiše i čini prisutnim u životu crnogorskog društva.“ Taj cilj postaje prioritarniji posebno u svijetlu civilizacijskog izbora kome smo opredijeljeni: nakon prijema u NATO, to je približavanje punopravnom članstvu u Evropskoj uniji. Crna Gora je prvi put u svojoj istoriji nedvosmisleno prihvatila civilizacijske vrijednosti Zapada, to je, na naše zadovoljstvo, postala državna politika, i mi joj pružamo odlučnu podršku. Na tom putu, koji nije oslobođen opasnosti i izazova, Matica će nastojati da pažljivo analizira političke okolnosti, nudi odgovore i moguća valjana rješenja za probleme sa kojima se crnogorski *demos* bude suočavao. A izazovi su ozbiljni, jer i sama Evropska unija kojoj težimo ima značajnih identitetskih problema, i ona se pita, možda prvi put od osnivanja, o izgledima svoje budućnosti. Evropska unija je u krizi, povremeno izgleda da se tresu i njeni sami temelji jednakosti i slobode. Zabrinjava očigledno jačanje političkih snaga čije djelovanje počiva na mržnji i isključivosti. Primjetan je nedostatak solidarnosti, a duboka kriza političkog liderstva je više nego očigledna. Najzad, prisutno je i veliko nepovjerenje u politiku i demokratske procedure koje okončava u populizmu... Međutim, kriza je prilika za ozbiljno promišljanje i traganje za rješenjima koje vode iz lavirinta. Ubijedeni smo da će se Evropska unija na kreativan način suočiti sa krizom i da će iz nje izaći. No, sve i da se to ne dogodi, da snage koje djeluju protiv Evropske unije nadvladaju, zar naše društvo i država nijesu vrijedni da ih izgrađujemo upravo po uzusima najrazvijenijih zemalja savremenog svijeta? Vjerujemo da jesu, naša Crna Gora upravo to zaslužuje. Svaki pomak ka Evropi je za nas dragocjeni dobitak. Zato smo, pored ostalog, i objavljivali u časopisu godišnje izvještaje EU o napretku CG na tom putu.

Projekt Matice crnogorske koji smo započeli 2014. godine, koji je zamišljen da traje i da tek u budućnosti donese svoje prave plodove je nagradni konkurs Matice crnogorske za esej, na kojemu pravo učešća imaju crnogorski građani do 35 godina. Do sada smo imali pet postavljenih tema: *Crnogorski identitet pred evropskim izazovima*, 2014; *Crna Gora – sekularna država izložena klerikalizaciji*, 2015; *Deset godina od obnove suverenosti*, 2016; *Kakvo nam je obrazovanje*, 2017; *Crnogorski turizam*:

problemi i perspektive, 2018. Po pravilu, prva tri nagrađena rada budu objavljena u našem časopisu, i oni, sudeći po reakcijama čitalaca, značajno privlače pažnju javnosti. Razlozi koji su nas motivisali da se upustimo u taj poduhvat su višestruki: stalo nam je do pameti mladih i obrazovanih ljudi u Crnoj Gori, bitno je da im otvorimo prostor u javnom diskursu crnogorskog društva, i da im time jasno stavimo do znanja da nijesu sami i da u Matici imaju pouzdanog prijatelja... Konkurs za esej je dobar način da tražimo buduće saradnike, da ih zainteresujemo za ono čime se Matica bavi i približimo sebi. Najzad, zbog te pametne i obrazovane crnogorske budućnosti i postojimo.

Matica crnogorska reaguje svojim saopštenjima na ključna događanja na političkoj i društvenoj sceni, jasno ukazujući na fenomene koje smatra štetnim i koji ne doprinose opštem dobru. To činimo i medijskim nastupima čelnih ljudi institucije, ali i organizovanjem javnih tribina. Naše reakcije su kritički intonirane, sa jasno prepoznatljivim stavovima i vrijednosnim sudovima, ali vodimo računa o sopstvenoj dosljednosti, tačnije: ne dopuštamo bilo kome da nas instrumentalizuje za banalne, dnevnopolitičke ciljeve. Stalo nam je do slobode, građanina, države i društva, stalo nam je do onoga što je crnogorsko. Sve su to u najpunijem smislu političke teme, i u svojim javnim reakcijama nastojimo misliti o njima na odgovoran način.

Matica sebe razumijeva kao organizaciju koja čuva najbolje iz crnogorske tradicije, dakle, one vrijednosti koje nam predstavljaju izvor snage i zalog su za budućnost. Sve što je bitno i tvori Crnu Goru, bitno je i za Maticu crnogorsku. Nastojimo njegovati sve kulturalne supstrate Crne Gore, tako što u pripadnicima drugih naroda tražimo ravnopravne sagovornike i prijatelje u zajedničkim naporima da izgrađujemo moderno crnogorsko društvo. Čuvajući svoju državu Crnu Goru, jer ona pripada svima jednako, svi smo odgovorni da se suprotstavimo silama razaranja i dekompozicije. Niti jedan od naroda koji žive u Crnoj Gori nema rezervnu domovinu, i svima nam je zajednička briga o budućnosti ove koju imamo, jer svi smo upućeni jedni na druge i na Crnu Goru. Ili, kako je to rekao Marko Špadijer, osnivač i dugogodišnji generalni sekretar Matice crnogorske: „Matica crnogorska ne nalazi inspiraciju za svoj rad u mržnji, nasilju, isključivosti ili dominaciji, već u ravnopravnoj saradnji sa uzajamnim uvažavanjem. Radimo u uvjerenju da činimo korist svojoj državi i narodu, i svima koji sa nama žive na ovom prostoru, gdje je sudbina i istorije i pojedinaca stvorila nerazmršive veze i posebnosti.“

Matica crnogorska je institucija koja je stvorena da traje i da plodove svog rada nesebično daruje kulturi naroda kojoj pripada i za čije dobro postoji. Ne smijemo gubiti dah niti vjeru u sopstvene moći, jer put pred nama je dug, a zadatak veliki. Zadatak je – epoha, i zahtijevaće od nas da u najtežim trenucima budemo bolji i od samih sebe!

**IZ FOTO ALBUMA
MATICE CRNOGORSKE**

CETINJE

Osnovana Matica crnogorska

Cetinje. — Iako kako je istaknuto, „sa zakašnjenjem od čitavog jednog vijeka“ u subotu je na Cetinju osnovana Matica crnogorska. Pored velikog broja uglednih kulturnih, naučnih i javnih radnika konstitutivnoj skupštini su prisustvovali dr **Predrag Obradović**, ministar prosvjete i nauke u Vladi Crne Gore i dr **Božidar Nikolić**, rektor Univerziteta Crne Gore.

Matice su se u „drugim srećnijim državama osnivale u vijeku prosvjedenosti, a mi smo se tada zadovoljavali romantikom, ne vidjeći da drugi pored nas romantička i patriotska raspoloženja i emocije pretvaraju u institucionalne planove i programe, rekao je dr Pavle Mijović, govoreći ispred grupe intelektualaca koja je odlučila da formira Maticu.

— Sad brutalno i krvavo plaćamo tu našu kratkovidost, koja nas je vratila na početak narodnog preporoda, čak i u predjugoševsko doba, kad nam, i pored ratnih trofeja, niko nije priznavao državnu suverenost. Lično mislim da smo izgubili i ono što nam i vjekovima dominacija Osmanlija nije mogla otići — ugled i vjerodostojnost zadate i zaklete riječi, čojstvenost u odnosu na slabijeg i hrabrost prema svemu i svakome ko se drzne da nam uskrati slobodu, naglasio je dr Pavle Mijović, ističući da nikad nije kasno da se

latimo posla koji smo batalili.

U Proglasu o MC kaže se da se „na području Crne Gore prožimaju bogati slojevi naslijeđa raznih kultura — ilirske, grčke rimske, vizantijske, dukljansko-zetske, srpske, orijentalne, mletačke i drugih. Taj multikulturalni splet, raznovrsnost i bogatstvo, predstavlja srećnu okolnost i bazu za kulturu crnogorskog naroda.

Prema tim programskim opredjeljenjima odlučeno je da Matica ima četiri odbora: za nauku i jezik, za umjetnost i književnost, za prosvjetu i kulturu, za saradnju sa iseljenicima. Matica crnogorska je jedanaestomaticna po redu formirana kod slovenskih naroda (prvi su je formirali Sibi, a zatim Česi, Hrvati, Lužički Srbi, Moravci Poljaci, Dalmatinci, Slovenci Slovaci, prošle godine u Novom Pazaru to su uradili i Muslima

OSNIVAČKA SKUPŠTINA MATICE CRNOGORSKE

ZNAŃE I SAZNAŃE

Predsjednik Matice Božina Ivanović

Cetinje, 23. maja — Na Cetinju je sinoć održana Osnivačka skupština Matice crnogorske. Matica će negovati i čuvati baštinu Crnogoraca i okupljati umjetnike, pisce, naučnike i druge. Na osnovu „društva“ proklamiralo se „mnoštvo kultura od dukljanske — zetske, vizantijske, orijentalne i drugih“, istakao je **Marko Šnajder**. Dr **Pavle Mijović** je naglasio da „nije moguće sve što bi Matica crnogorska uzvela u svoj program. Nas je obuzelo beznađe i nevjernost u sopstvenu dužnost i pamet. Treba vjerovati da bismo sada krenuli ka evropskoj galaksiji znanja i saznanja. Osnujmo maticu crnogorsku ako vjerujemo da će nam ona u tome pomoći“, kazao je Mijović. **Miloz Pavlović**, stariji

da u Statutu nedostaju jezik konkretnije odredbe o jeziku i pismu Matice crnogorske, a za crnogorski jezik, kazao je on.

Za predsjednika Matice izabran je akademik **Božina Ivanović**, koji je i predsjednik Upravnog odbora. Ministar Petrović i Svetlana Radović, potpredsjednici, članovi Marko Šnajder, princi Nikola II Petrović-Njegoš (po dječjoj želji), dr **Jakov Mrvačević**, Senad Gačević, Branko Banjević, Stanišlav Konjavić, Novica Samarović, dr **Branko Radović**, dr **Ilija Vujošević** i dr **Radoslav Rogković**. Izabran je Nadzorni odbor čime predsjedava **Vojislav Vučković**, sa još četiri člana, kao i Sud čiji su predsjednik **Paško Vujičić**.

C.B.

Sa Osnivačke skupštine Matice crnogorske, 22. 05. 1993. godina

Rasprava o državnim simbolima, Podgorica, 1993. godine

Rasprava o državnim simbolima, Cetinje, 1993. godine

Sa Skupštine Matice crnogorske, Cetinje, 15. 10. 1994. godine

Sa Skupštine Matice crnogorske, Cetinje, 1994. godine

Sa Skupštine Matice crnogorske, Cetinje, 1994. godine

Pavle Mijović, jedan od osnivača Matice crnogorske

Promocija izdanja Matice crnogorske u Kotoru, 1995. godine

Sa Skupštine Matice crnogorske u Baru, 13. 01. 1996. godine

Sa Skupštine Matice crnogorske u Baru, 1996. godine

Šednica Upravnog odbora 1996. godine

Matica crnogorska se selila petnaest puta - u kancelariji u Montex-u, 1996. godine

U domu predsjednika Matice crnogorske Božine Ivanovića sa prijateljima, 1996. godina

Godišnja Skupština Ogranka Matice crnogorske Kotor, 17. 01. 1997. godine

Na Susretima iseljenika, Čikago 1998. godine

Predsjedništvo Matice crnogorske, Skupština na Cetinju, 23. 01. 1999. godine

Svetlana Kana Radević predšedava Skupštinom na Cetinju, 1999. godina

Branko Baletić, predšednik Ogranka Beograd na Skupštini, 1999. godine

Jakov Mrvaljević, na Skupštini 1999. godine

Vojislav Nikčević, na Skupštini 1999. godine

Rajko Cerović, na Skupštini 1999. godine

Branko Banjević, I kongres crnogorskih iseljenika, Njujork 1999. godine

Okrugli sto *Crnogorski udžbenici – kako do kvaliteta*, 9. 03. 2001. godine

Osnivanje Ogranka Matice crnogorske u Beranama, 8. 12. 2001. godine

Okrugli sto Mediji – kako do javnog dobra, 26. 04. 2002. godine

Don Branko Sbutega i Marko Špadijer na večeri Branka Banjevića u Kotoru, 2003. godina

Uoči šednice Upravnog odbora 2003. godine

**Veselin Popović, predsjednik
Nadzornog odbora na
Skupštini u Podgorici
2004. godine**

**Čedomir Drašković, član
Upravnog odbora na
Skupštini u Podgorici 2004.
godine**

**Radun Mičković na
Skupštini u Podgorici 2004.
godine.**

Sa Skupštine Matice crnogorske 31. 01. 2004. godine u Podgorici

**Katalina Milović autorka knjige
La Montenegrina u Podgorici 2005. godine**

**Sa promocije knjige *La Montenegrina* Kataline Milović u
Podgorici 2005. godine**

U Matici, Dragan Kujović, Marko Špadijer i Rade Bojović 2005. godine

Šednica koordinacionog odbora Pokreta za nezavisnu evropsku Crnu Goru u kancelariji Matice, 2005. godina

Marko Špadijer, Ivo Đukanović i Dragan Kujović, Njujork 2005. godine

Marko Špadijer na Petrovdanskom skupu Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske u Kršanu, 2006. godine

Okrugli sto Matice *Ustav Crne Gore* – potvrda identiteta, Podgorica 26. 01. 2007. godine

Rasprava o Ustavu Crne Gore u Crnogorskom domu, Zagreb 2007. godine

Sa šednice Upravnog odbora 2007. godine

Peroj – 350 godina od doseljavanja Crnogoraca u Peroj, jul 2007. godine

Promocija knjige Miodraga Marovića *Veljko Milatović*, Novinarski dom, Zagreb 2007. godine

Predsjedništvo Matice na Skupštini, Podgorica 22. 05. 2008. godine

Milorad Stojović na Skupštini 2008. godine

Zarija Lekić na Skupštini 2008. godine

Rade Bojović na Skupštini 2008. godine

Vukota Babović na Skupštini 2008. godine

Rukovodstvo Matice na Petrovdanskim susretima, Platak, Hrvatska 2008. godine

Promocija knjige Džudi Ferguson *Džon Hajduković pionir Aljaske*, Podgorica 2009. godine

Džudi Ferguson u Matici 2009. godine

**Sa večeri povodom 10 godina od izlaženja časopisa *Matica*,
Podgorica 2009. godine**

**Predstavnici Matice sa decom i nastavnicima u Crnogorskom
domu u Lovčencu 2009. godine**

**Sa prijateljima iz Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka,
Hrvatska, na Rijeci Crnojevića 2009. godine**

Rodolfo Jakanović, povjerenik Matice crnogorske za Argentinu sa porodicom u Matici 2009. godine

22. maj – Dan Matice crnogorske, 2009. godine

Rukovodstvo Matice na Lučindanskim susretima u Zagrebu 2009. godine

Učesnici skupa *Život i djelo Božine Ivanovića*, Matica crnogorska, Podgorica 29. 10. 2009. godine

Rajko Vujičić, Marko Špadijer i Žarko Mališić poslije sastanka u Ogranku Matice Kotor 2009. godine

Promocija knjige Božidara Ivanovića *Šahovski vrhovi*, Ogranak Tivat 2010. godine

Sa promocije knjige Františka Šisteka *Naša braća na jugu*,
Zagreb 2010. godine

Sa promocije knjige Adnana Čirgića *Rječnik negušskog govora* na
Cetinju 2010. godine

Blažo Sredanović u ime Udruženja Crnogoraca SAD-a iz
San Franciska uručuje tradicionalnu nagradu najboljem
đaku Cetinjske gimnazije uz posredovanje Matice
crnogorske, na Cetinju 2010. godine

Sa promocije monografije *Pokret za nezavisnu evropsku Crnu Goru*, Podgorica 2010. godine

Promocija knjige *Cetinje 1950-1980*, iz albuma *Krsta Đuričića*, Cetinje 2010. godine

Predsjednik Matice Branko Banjević sa ambasadorom SAD-a Roderikom Murom u kući Jovana Džona Hajdukovića u Crmnici 2010. godine

Branko Banjević, predsjednik Matice otvara skup *Crnojevići*, Ivanova korita 9. 09. 2010. godine

Ljiljana Boričić Dufgran, povjerenik Matice za Švedsku i Borka Pavičević sa rukovodstvom Matice, 2010. godine

Sa promocije monografije *Pokret za nezavisnu evropsku Crnu Goru*,
Crnogorski dom, Zagreb 2010. godine

Osnivačka skupština Ogranka Mojkovac, 23. 10.
2010. godine

Otvaranje izložbe Ratka Šoća, Matica crnogorska,
Podgorica, 2010. godine

Borica Šoškić, Dimitrije Popović, Predrag Matvejević i Marko Špadijer u Zagrebu, 2011. godina

Osnivanje Ogranka Rožaje, 24. 03. 2011. godine

Promocija četvorotomnog izdanja *Crnogorci u Vojvodini – kolonizacija 1945–48*, priređivača Nenada Stevovića i Slobodana Medojevića, Matica crnogorska, Podgorica, 2011. godine

Luko Paljetak, gost Matice crnogorske Ogranak Kotor, 2011. godine

Na večeri posvećenoj Puniši Peroviću, Danilovgrad, 2011. godine

Mihailo Mandić, predsednik Crnogorskog etničkog udruženja iz Australije u Matici crnogorskoj, 2011. godina

Sa naučnog skupa *Balšići*, Ivanova korita, 21. 09. 2011. godine

Mitropolit Mihailo u Matici crnogorskoj u Podgorici, 2011. godina

Na skupu posvećenom Ranku Radoviću, Danilovgrad, 2011. godina

Otvaranje prostorija Ogranka u Herceg Novom, 27. 11. 2011. godine

Predstavnici Matice na svečanosti Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske povodom 20 godina od osnivanja, Zagreb, 2011. godina

Promocija izdanja *Aurevoir Monetenegro* Ratka Vujoševića sa francuskim prevodom Kolje Mićevića i izložba crteža Rajka Todorovića Todora rađenih za ovo izdanje, Matica crnogorska, 2011. godina

Promocija knjige *Vladimir Popović Španac* Marka Špadijera, Zagreb, 2012. godina

Sa promocije knjige *Vladimir Popović Španac*, Zagreb, 2012. godina

Proširena šednica Upravnog odbora Matice crnogorske sa predsednicima ogranaka,
2012. godina

Otvaranje izložbe *Nakit i(li) ukras nošnje u Boki Kotorskoj*, Pomorski muzej i Ogranak Matice crnogorske Danilovgrad, 2012. godina

Promocija izdanja *Antički natpisi u Crnoj Gori*
Jovana Martinovića, Kotor, 2012. godina

Predstavljanje antologije *Crnogorska moderna* Branka Banjevića, Ogranak Matice crnogorske Cetinje, 2012. godina

Predstavnici Matice crnogorske, DANU i PEN-a sa princom Nikolom Petrovićem, 2012. godina

Sa promocije knjige Angeliki Konstantakopulu *Grčke slike Crne Gore*, Matica crnogorska, Podgorica, 2012. godina

Sa naučnog skupa *Vojislavljevići, Ivanova korita*, 29. 09. 2012. godina

Veče posvećeno Ratku Đuroviću, Ogranak Danilovgrad, 2012. godina

Promocija knjige *Antička Budva* Čedomira Markovića, Budva, 2012. godina

Predstavnici matice slovenskih naroda na Forumu slovenskih kultura, Ljubljana, 2012. godina

Skupština Matice crnogorske – 20 godina od osnivanja, Cetinje, 22. 05. 2013. godine

Sa Skupštine na Cetinju, 2013. godina

Sa Skupštine na Cetinju, 2013. godina

Sa Skupštine na Cetinju, 2013. godina

Sa Skupštine na Cetinju, 2013. godina

Radimir Pavićević, predsjednik Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske prima povelju koju je Matica uručila ovoj organizaciji, Cetinje, 22. 05. 2013. godine

Dodjela zahvalnice Matice crnogorske Zoranu Mišuroviću na Skupštini 22. 05. 2013. godine

Milan Mrvaljević preuzima zahvalnicu Matice crnogorske koja mu je dodijeljena na Skupštini na Cetinju 22. 05. 2013. godine

Ljiljana Boričić Dufgran preuzima zahvalnicu Matice crnogorske koja joj je dodijeljena na Skupštini na Cetinju 22. 05. 2013. godine

Blažo Sredanović preuzima zahvalnicu Matice crnogorske koja mu je dodijeljena na Skupštini na Cetinju 22. 05. 2013. godine

Sreten Asanović u Matici crnogorskoj, 2013. godina

Sa šednice Upravnog odbora, Podgorica, 2013. godina

Gradonačelnici Danilovgrada i Cetinja, Branislav Đuranović i Aleksandar Bogdanović, na otvaranju izložbe Luke Lagatora, Danilovgrad, 2013. godina

Obilježavanje jubileja 20 godina Matice crnogorske, Kotor, 2013. godina

Dragan Radulović, predsjednik Matice crnogorske na Kongresu matica slovenskih naroda, Martin, Slovačka, 2013. godina

**Svečana akademija povodom 200 godina ujedinjenja Crne Gore i
Boke, Kotor, 2013. godina**

**Svečana akademija povodom 200 godina ujedinjenja Crne
Gore i Boke, Kotor, 2013. godina**

**Vesna Vičević, predsjednica
Ogranka Kotor na akademiji
200 godina ujedinjenja Crne
Gore i Boke, Kotor,
2013. godina**

Promocija knjige *Politički spisi Knjaza Danila*, priređivača Živka Andrijaševića, Matica crnogorska, 2013. godina

Sa tribine o crnogorskom iseljeništvu, Filozofski fakultet, Nikšić, 2014. godina

Veče posvećeno Miloradu Stojoviću, Ogranak Danilovgrad, 2014. godina

Gost Matice crnogorske Đakomo Skoti, pisac i publicista iz Italije sa Vesnom Kilibardom, članom Upravnog odbora Matice crnogorske, 2014. godina

Sa predavljanja knjige Rista Dragičevića *Gagićeva pisma Njegošu* u izdanju Matice crnogorske, Cetinje, 2014. godina

Laslo Vegel i Ljiljana Dufgran u Matici crnogorskoj, 2014. godina

Nadbiskup barski monsinjor Zef Gaši u Matici crnogorskoj prilikom potpisivanja Ugovora o suizdavaštvu knjige *Tri studije o barskoj nadbiskupiji*, priređivača Ivana Jovovića, 2014. godina

Međunarodni naučni skup *Crna Gora u Prvom svjetskom ratu*, Cetinje, 15. 10. 2014. godine

Učesnici skupa *Crna Gora u Prvom svjetskom ratu* prilikom obilaska Lovčena, 16. 10. 2014. godine

Veće povodom dodjele nagrade Međunarodne organizacije za vinovu lozu i vino knjizi *111 vina iz crnogorskih porodičnih vinarija* Svetozara Savića u izdanju Matice crnogorske, Podgorica, 2014. godina

Rijeka Crnojevića, iz albuma Krsta Đuričića, predstavlanje publikacije na Rijeci Crnojevića, 2014. godina

**Otvaranje skupa povodom 100 godina od rođenja Mihaila Lalića, Andrijevića,
7. 10. 2014. godine**

**Sa skupa *Život i djelo Mihaila Lalića, Andrijevića*,
2014. godina**

**Tribina i prezentacija Željka Madžgalja *Podzemno blago crnogorskog ševera*, Ogranak
Bijelo Polje i Ratkovićeve večeri poezije, 2014. godina**

Rukovodstvo Ogranka Berane u Matici, 2014. godina

Džihan Ozdemir, direktor Turskog kulturnog centra i sekretar Mehdi Šabanadžović u Matici prilikom dogovora sa rukovodiocima Matice o organizaciji naučnog skupa *Crna Gora i Osmansko carstvo*, 2014. godina

Vesna Kilibarda na autorskoj večeri u Danilovgradu, 2015. godina

Skupština Matice crnogorske, 30. 05. 2015. godine

Olivera Žižić, predsjednica Suda časti na Skupštini 2015. godine

Skupština Matice crnogorske, 2015. godine

Nagrađeni učesnici prvog konkursa za esej sa rukovodiocima Matice, 2015. godina

Promocija knjige Radovana Radonjića *Socijalizam u Crnoj Gori*, Podgorica, 2015. godina

Ivan Jovović, član Upravnog odbora Matice na okruglom stolu o zaštiti manjinskih prava u organizaciji Foruma bošnjaka Crne Gore, 2015. godina

Predstavljanje knjige *Crnogorska pop-rock muzika* Željka Milovića u izdanju Matice, KIC „Budo Tomović“, 2015. godina

Radoje Pajović na tribini *O specifičnostima razvitka NOP-a u bjelopoljskom srezu 1941–45*, Ogranak Bijelo Polje i Ratkovićeve večeri poezije, 2015. godina

***Omaž Andriji Krstuloviću* u organizaciji Matice crnogorske Ogranak Kotor, Hrvatskog građanskog društva Crne Gore i Hrvatske matice iseljenika Ogranak Split, Kotor, 2015. godina**

Učesnici i organizatori skupa *Crna Gora i Osmansko carstvo*, Rektorat Univerziteta Crne Gore, Podgorica, 24. 11. 2015. godine

Gost Matice crnogorske Andres Lakonić, povjerenik Matice za Paragvaj, u Matici prilikom predavanja o obnovljivim izvorima energije i malim ekonomijama, 2015. godina

Sa otvaranja naučnog skupa *100 godina od mojковаčke bitke* u organizaciji Matice crnogorske Ogranak Mojkovac uz pokroviteljstvo Ministarstva nauke, Mojkovac, 21. 12. 2015. godine

Branko Lukovac, koordinator Pokreta za nezavisnu evropsku Crnu Goru govori na tematskom dijelu Skupštine Matice crnogorske 10 godina od obnove nezavisnosti Crne Gore, 28. 05. 2016. godine

Dragutin Lalović, povjerenik Matice za Hrvatsku; Radonja Dubljević, povjerenik Matice za Srbiju i Blagoje Zlatičanin, povjerenik Matice za Albaniju govore na Skupštini Matice crnogorske, Podgorica 2016. godine

**Miroљub Orlandić,
povjerenik Matice za
Makedoniju na Skupštini
Matice crnogorske,
2016. godine**

**Ilija Despotović, član
Upravnog odbora na
Skupštini
Matice crnogorske,
2016. godine**

**Ivan Jovović, član
Upravnog odbora na
Skupštini
Matice crnogorske,
2016. godine**

Sa Skupštine Matice crnogorske, 2016. godina

Sa Skupštine Matice crnogorske, 2016. godina

Delegacija Matice polaže vijenac na spomenik *Lovćenska vila* povodom 100 godina od tragedije pod Medovom, Cetinje, 6. 01. 2016. godine

Delagacija Matice crnogorske polaže vijenac na spomenik mojčkovačkim junacima povodom 100 godina Mojčkovačke bitke, Mojčkovac, 7. 01. 2016. godine

Sa skupa *Medicina i zdravstvo u Danilovgradu*, 2016. godina

Nagrađeni učenici na konkursu *Crna Gora moja domovina*, Bijelo Polje, 2016. godina

Sa skupa Matice crnogorske *Potomci crnogorskih iseljenika u zemljama Latinske Amerike i identitet budućih generacija*, Buenos Ajres, Argentina, 13. 05. 2016. godine

Učesnici nadmetanja *Talenat za desetku*, Ogranak Herceg Novi, 2016. godina

Mirjana Popović Radović i princ Nikola Petrović u Matici na promociji knjige *Naseljeni crtež Ranka Radovića* u izdanju Matice, Podgorica, 2016. godina

Otvaranje izložbe *Kult Svetog Vladimira Dukljanskog 1016–2016*, povodom 1000 godina od smrti Kneza Vladimira, Bar, 22. 05. 2016. godine

Daniel Klisić, povjerenik Matice za Urugvaj, u Matici crnogorskoj, 2016. godina

Sofija Lakonić, sekretarka Crnogorske zajednice Buenos Ajres, Argentina predaje zastavu Argentine generalnom sekretaru Matice crnogorske Novici Samardžiću, 2016. godina

Promocija izdanja *Moja Crna Gora* Aleksandre Rejes Hajduković u Buenos Ajresu, 2016. godina

***Moja Crna Gora*, A. R. Hajduković promovisana je i u Montevideu, Urugvaj, 2016. godina**

Otvaranje Skupštine Matice crnogorske, Podgorica, 3. 06. 2017. godine

Glasanje na skupštini Matice, 2017. godina

Mark Brnović, državni tužilac Arizone, SAD, sa Blagojem Zlatičaninom i Gordanom Stojovićem u Matici, 2017. godina

Predstavljanje knjige *Crnogorsko glumište* Luke Milunovića, Nikšić, 2017. godina

Ambasador Češke Republike Karel Urban obraća se prisutnima na autorskoj večeri Františka Šisteka, povjerenika Matice za Češku i autora više radova o Crnoj Gori, Matica crnogorska, 2017. godina

Otvaranje izložbe *Kult Svetog Vladimira Dukljanskog 1016–2016*, Muzej Mimara, Zagreb, 2017. godina

Ambasador Argentine za Srbiju i Crnu Goru Rikardo Fernandes posjetio je Maticu crnogorsku, 2017. godina

Kancelarija Matice crnogorske u Podgorici

**Promocija knjige Dragutina Papovića *Intelektualci i vlast u Crnoj Gori 1945–1990*,
Filozofski fakultet, Nikšić, 2018. godina**

**Marinko Čulafić, predsjednik Zajednice Crnogoraca Albanije u Matici crnogorskoj,
2018. godina**

Skupština Matice crnogorske, Podgorica, 23. 06. 2018. godine

Glasanje na Skupštini, 2018. godina

Tradicionalno druženje na Cetinju, 2018. godina

Izdanja Matice crnogorske

Božina Ivanović
Predšednik
Matice crnogorske
1993-1999

Branko Banjević
Predsjednik
Matice crnogorske
1999-2013

Dragan Radulović
Predšednik
Matice crnogorske
2013-

Marko Špadijer
Generalni sekretar Matice crnogorske
1993-2013

Novica Samardžić
Generalni sekretar
2013-2017
v. d. generalnog sekretara
2017-2018

Ivan Ivanović
Generalni sekretar
2018-

SADRŽAJ

PROGLAS O MATICI CRNOGORSKOJ

Proglas o Matici crnogorskoj 7

STATUTI MATICE CRNOGORSKE

Statut Matice crnogorske, 1993. godina. 11

Statut Matice crnogorske, 2018. godina. 23

ZAKON O MATICI CRNOGORSKOJ

Zakon o Matici crnogorskoj 45

PROGRAMI MATICE CRNOGORSKE

Program Crna Gora pred izazovima budućnosti 51

Program Crna Gora na evropskom putu. 79

UPRAVNA TIJELA MATICE CRNOGORSKE

Upravna tijela Matice crnogorske 105

SAOPŠTENJA MATICE CRNOGORSKE

Saopštenja Matice crnogorske 123

NA PUTU IZGRADNJE CRNOGORSKE SAMOSVIJESTI

Pavle Mijović: Zašto Matica 205

Božina Ivanović: Matica počiva na entuzijazmu 207

Branko Banjević: Vraćanje sopstvenom biću. 212

Marko Špadijer: Koračanje ispred vremena. 215

Novica Samardžić: Za evropsku Crnu Goru 227

UZ JUBILEJ MATICE CRNOGORSKE

Dragan Radulović: Na zadatku epohe 235

IZ FOTO ALBUMA MATICE CRNOGORSKE

Iz foto albuma Matice crnogorske 247

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-39-011-2
COBISS.CG-ID 37133584

*MATICA CRNOGORSKA 1993–2018 / Izdavač: Matica crnogorska / Za
izdavača: Ivan Ivanović / Glavni urednik: Dragan Radulović / Grafičko
oblikovanje: Čedo Kolaković / Štampa: AP Print, Podgorica / Tiraž:
1000*